

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
MASALLARIN EĞİTSEL YÖNDEN İNCELENMESİ

SELEN EKŞİ

İzmir
2022

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
MASALLARIN EĞİTSEL YÖNDEN İNCELENMESİ

SELEN EKŞİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. İBRAHİM SEÇKİN AYDIN

İzmir
2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Eğitsel Yönden İncelenmesi” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

17/11/2022

Selen EKŞİ

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 01/12/2022

Tez Başlığı:

Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Eğitsel Yönden İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **277** sayfalık kısmına ilişkin, **01/12/2022** tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (**Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı**) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 15'tir**.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) x

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) □

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. x EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. □	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Selen Ekşi
Öğrenci No : 2019950031
Anabilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Programı : Türkçe Öğretmenliği Programı
Statüsü : Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

ÖĞRENCİ

DANIŞMAN

Selen EKŞİ

Doç. Dr. İbrahim Seçkin AYDIN

01/12/2022

01/12/2022

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: 0232 311 10 10 veya 0232 311 10 11) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Çalışma sürecinde fikirleri ile yol gösterici olan, olumlu tavrıyla beni cesaretlendiren, tavsiyeleri ile çalışmama farklı açılardan bakmamı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. İbrahim Seçkin Aydın'a çok teşekkür ederim.

Çalışma sürecimde, zaman zaman fikirlerine başvurduğum Dr. Ertuğrul Aydın'a, kendimi bildim bileli bana koşulsuzca sevildiğimi hissettiren anne ve babama, hiçbir desteğini esirgemediğim yanımda olan kardeşlerim ve arkadaşlarıma sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	xvi
ABSTRACT	xviii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç ve Önem	2
1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri.....	5
1.4. Sınırlılıklar (Opsiyonel).....	5
1.5. Varsayımlar (Opsiyonel).....	5
1.6. Tanımlar.....	5
BÖLÜM II.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Masalın Tanımı	7
2.2. Masalın Özellikleri.....	8
2.3. Masalın Kökeni	15
2.4. Masalların Tasnifi	16
BÖLÜM III	23
MASALLARIN EĞİTİMSEL İŞLEVLERİ	23
3.1. Değer Eğitiminde Masalın Etkisi.....	30
3.2. Masallarda İleti Aktarımı.....	34
3.3. Masalların Eğitsel İşlevi Üzerinde Yürütülen Başlıca Çalışmalar	38
BÖLÜM IV	44
YÖNTEM.....	44

4.1. Araştırmanın Modeli / Deseni	44
4.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar	44
4.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları	47
4.4. Verilerin Analizi.....	47
4.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği.....	50
4.6. Araştırmacının Rolü	51
BÖLÜM V	52
BULGULAR.....	52
5.1. Araştırma Problemi ve Alt Problemler.....	52
5.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Yer Alan Eğitsel İletiler ve Değerler	52
5.2.1. Şehir Faresi ile Köy Faresi	52
5.2.1.1. “Şehir Faresi ile Köy Faresi” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	52
5.2.1.2. “Şehir Faresi ile Köy Faresi” masalında bulunan eğitsel değerler ...	54
5.2.2. Tilki ile Leylek.....	56
5.2.2.1. “Tilki ile Leylek” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	56
5.2.2.2. “Tilki ve Leylek” masalında bulunan eğitsel değerler	57
5.2.3. Korkak Tavşan	58
5.2.3.1. “Korkak Tavşan” masalında bulunan eğitsel iletiler	58
5.2.3.2. “Korkak Tavşan” masalında bulunan eğitsel değerler	60
5.2.4. Yalancı Çoban.....	61
5.2.4.1. “Yalancı Çoban” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	61
5.2.4.2. “Yalancı Çoban” masalında bulunan eğitsel değerler	62
5.2.5. Aslan ile Fare	63
5.2.5.1. “Aslan ile Fare” masalında bulunan eğitsel iletiler	63
5.2.5.2. “Aslan ile Fare” masalında bulunan eğitsel değerler	64
5.2.6. Eşek ile Süs Köpeği	65

5.2.6.1.	“Eşek ile Süs Köpeği” masalında bulunan eğitsel iletiler	65
5.2.6.2.	“Eşek ile Süs Köpeği” masalında bulunan eğitsel değerler	66
5.2.7.	Ağaç Diken Adam.....	67
5.2.7.1.	“Ağaç Diken Adam” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	67
5.2.7.2.	“Ağaç Diken Adam” masalında bulunan eğitsel değerler.....	68
5.2.8.	Kanguru Hopidik.....	69
5.2.8.1.	“Kanguru Hopidik” masalında bulunan eğitsel iletiler	69
5.2.8.2.	“Kanguru Hopidik” masalında bulunan eğitsel değerler.....	70
5.2.9.	Aslan Kralla Ponpon	72
5.2.9.1.	“Aslan Kralla Ponpon” masalında bulunan eğitsel iletiler	72
5.2.9.2.	“Aslan Kralla Ponpon” masalında bulunan eğitsel değerler	72
5.2.10.	Ressam Fare	73
5.2.10.1.	“Ressam Fare” masalında bulunan eğitsel iletiler	73
5.2.10.2.	“Ressam Fare” masalında bulunan eğitsel değerler.....	74
5.2.11.	Bülbülün Orkestrası.....	76
5.2.11.1.	“Bülbülün Orkestrası” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	76
5.2.11.2.	“Bülbülün Orkestrası” masalında bulunan eğitsel değerler.....	78
5.2.12.	Keloğlan’ın Sazı	78
5.2.12.1.	“Keloğlan’ın Sazı” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	78
5.2.12.2.	“Keloğlan’ın Sazı” masalında bulunan eğitsel değerler	79
5.2.13.	Minik Gezegen ve Küçük Astronot.....	81
5.2.13.1.	“Minik Gezegen ve Küçük Astronot” masalında bulunan eğitsel iletiler	82
5.2.13.2.	“Minik Gezegen ve Küçük Astronot” masalında bulunan eğitsel değerler	82
5.2.14.	Cimrinin Kedileri	84

5.2.14.1.	“Cimrinin Kedileri” masalında bulunan eğitsel iletiler	84
5.2.14.2.	“Cimrinin Kedileri” masalında bulunan eğitsel değerler.....	85
5.2.15.	Çiftçiyle Oğulları.....	87
5.2.15.1.	“Çiftçiyle Oğulları” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	87
5.2.15.2.	“Çiftçiyle Oğulları” masalında bulunan eğitsel değerler	88
5.2.16.	Dağınık Karga	89
5.2.16.1.	“Dağınık Karga” masalında bulunan eğitsel iletiler	89
5.2.16.2.	“Dağınık Karga” masalında bulunan eğitsel değerler.....	92
5.2.17.	Kralın Tohumu	93
5.2.17.1.	“Kralın Tohumu” masalında bulunan eğitsel iletiler	93
5.2.17.2.	“Kralın Tohumu” masalında bulunan eğitsel değerler	94
5.2.18.	Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu.....	95
5.2.18.1.	“Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu” masalında bulunan eğitsel iletiler	95
5.2.19.	Ormanlar Kralı	96
5.2.19.1.	“Ormanlar Kralı” masalında bulunan eğitsel iletiler	96
5.2.19.2.	“Ormanlar Kralı” masalında bulunan eğitsel değerler.....	97
5.2.20.	Geceyi Sevmeyen Çocuk.....	99
5.2.20.1.	“Geceyi Sevmeyen Çocuk” masalında bulunan eğitsel iletiler	99
5.2.20.2.	“Geceyi Sevmeyen Çocuk” masalında bulunan eğitsel değerler	100
5.2.21.	İhlamur Ağacının Kokusu	101
5.2.21.1.	“İhlamur Ağacının Kokusu” masalında bulunan eğitsel iletiler .	101
5.2.21.2.	“İhlamur Ağacının Kokusu” masalında bulunan eğitsel değerler 102	
5.2.22.	Tavşan ile Kaplumbağa	102
5.2.22.1.	“Tavşan ile Kaplumbağa” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	102

5.2.22.2.	“Tavşan ile Kaplumbağa” masalında bulunan eğitsel değerler ..	104
5.2.23.	Canpatlı Dede’nin Domatesi	104
5.2.23.1.	“Canpatlı Dede’nin Domatesi” masalında bulunan eğitsel iletiler	104
5.2.23.2.	“Canpatlı Dede’nin Domatesi” masalında bulunan eğitsel değerler	105
5.2.24.	Sahildeki Yumurtalar	107
5.2.24.1.	“Sahildeki Yumurtalar” masalında bulunan eğitsel iletiler	107
5.2.24.2.	“Sahildeki Yumurtalar” masalında bulunan eğitsel değerler.....	109
5.2.25.	Tamah.....	110
5.2.25.1.	“Tamah” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	110
5.2.25.2.	“Tamah” masalında bulunan eğitsel değerler	111
5.2.26.	Akıllı Güvercin Matuka.....	112
5.2.26.1.	“Akıllı Güvercin Matuka” masalında bulunan eğitsel iletiler	112
5.2.26.2.	“Akıllı Güvercin Matuka” masalında bulunan eğitsel değerler..	113
5.2.27.	Leylek ile Tilki	115
5.2.27.1.	“Leylek ile Tilki” masalında bulunan eğitsel iletiler	115
5.2.27.2.	“Leylek ile Tilki” masalında bulunan eğitsel değerler	119
5.2.28.	Küçük Fare ile Aslan	121
5.2.28.1.	“Küçük Fare ile Aslan” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	121
5.2.28.2.	“Küçük Fare ile Aslan” masalında bulunan eğitsel değerler	122
5.2.29.	Çılgın Böcekler Korosu.....	124
5.2.29.1.	“Çılgın Böcekler Korosu” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	124
5.2.29.2.	“Çılgın Böcekler Korosu” masalında bulunan eğitsel değerler ..	125
5.2.30.	Eskiciyle Para Babası	127
5.2.30.1.	“Eskiciyle Para Babası” masalında bulunan eğitsel iletiler	127

5.2.30.2.	“Eskiciyle Para Babası” masalında bulunan eğitsel değerler	128
5.2.31.	Pinti	131
5.2.31.1.	“Pinti” masalında bulunan eğitsel iletiler	131
5.2.31.2.	“Pinti” masalında bulunan eğitsel değerler.....	132
5.2.32.	Çiftçi ile Çocukları	133
5.2.32.1.	“Çiftçi ile Çocukları” masalında bulunan eğitsel iletiler	133
5.2.32.2.	“Çiftçi ile Çocukları” masalında bulunan eğitsel değerler	133
5.2.33.	Tavşan ile Kaplumbağa	135
5.2.33.1.	“Tavşan ile Kaplumbağa” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	135
5.2.33.2.	“Tavşan ile Kaplumbağa” masalında bulunan eğitsel değerler ..	136
5.2.34.	Akıllı Çiftçi.....	137
5.2.34.1.	“Akıllı Çiftçi” masalında bulunan eğitsel iletiler	137
5.2.34.2.	“Akıllı Çiftçi” masalında bulunan eğitsel değerler.....	137
5.2.35.	İyiliğin Değerini Bilen Kim?	138
5.2.35.1.	“İyiliğin Değerini Bilen Kim?” masalında bulunan eğitsel iletiler 138	
5.2.35.2.	“İyiliğin Değerini Bilen Kim?” masalında bulunan eğitsel değerler 139	
5.2.36.	Cırcır Böceği ile Karınca.....	140
5.2.36.1.	“Cırcır Böceği ile Karınca” masalında bulunan eğitsel iletiler... 140	
5.2.36.2.	“Cırcır Böceği ile Karınca” masalında bulunan eğitsel değerler 142	
5.2.37.	Kediyle Kaplan.....	143
5.2.37.1.	“Kediyle Kaplan” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	143
5.2.37.2.	“Kediyle Kaplan” masalında bulunan eğitsel değerler	144
5.2.38.	Gazlı Göl	145
5.2.38.1.	“Gazlı Göl” masalında bulunan eğitsel iletiler	145

5.2.38.2.	“Gazlı Göl” masalında bulunan eğitsel değerler.....	145
5.2.39.	Kurtla Köpek	148
5.2.39.1.	“Kurtla Köpek” masalında bulunan eğitsel iletiler	148
5.2.39.2.	“Kurtla Köpek” masalında bulunan eğitsel değerler	148
5.2.40.	Kent Faresi ile Tarla Faresi	149
5.2.40.1.	“Kent Faresi ile Tarla Faresi” masalında bulunan eğitsel iletiler	149
5.2.40.2.	“Kent Faresi ile Tarla Faresi” masalında bulunan eğitsel değerler	150
5.2.41.	Sır Tutamayan At Bakıcısı	151
5.2.41.1.	“Sır Tutamayan At Bakıcısı” masalında bulunan eğitsel iletiler	151
5.2.41.2.	“Sır Tutamayan At Bakıcısı” masalında bulunan eğitsel değerler	152
5.2.42.	Balıkçıl	154
5.2.42.1.	“Balıkçıl” masalında bulunan eğitsel iletiler	154
5.2.42.2.	“Balıkçıl” masalında bulunan eğitsel değerler.....	155
5.2.43.	Aksakallı Bilge ve Kağan.....	156
5.2.43.1.	“Aksakallı Bilge ve Kağan” masalında bulunan eğitsel iletiler..	156
5.2.43.2.	“Aksakallı Bilge ve Kağan” masalında bulunan eğitsel değerler	157
5.2.44.	Meşe ile Saz.....	159
5.2.44.1.	“Meşe ile Saz” masalında bulunan eğitsel iletiler	159
5.2.44.2.	“Meşe ile Saz” masalında bulunan eğitsel değerler.....	160
5.2.45.	Akıllı Kız.....	161
5.2.45.1.	“Akıllı Kız” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	161
5.2.45.2.	“Akıllı Kız” masalında bulunan eğitsel değerler	162
5.2.46.	Eşek ve Köpek.....	164
5.2.46.1.	“Eşek ve Köpek” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	164

5.2.46.2.	“Eşek ve Köpek” masalında bulunan eğitsel değerler	165
5.2.47.	Üç Soru.....	166
5.2.47.1.	“Üç Soru” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	166
5.2.47.2.	“Üç Soru” masalında bulunan eğitsel değerler	168
5.2.48.	Öküzü Kıskanan Kurbağa.....	170
5.2.48.1.	“Öküzü Kıskanan Kurbağa” masalında bulunun eğitsel iletiler .	170
5.2.49.	Kedi ile Tilki	171
5.2.49.1.	“Kedi ile Tilki” masalında bulunan eğitsel iletiler	171
5.2.49.2.	“Kedi ile Tilki” masalında bulunan eğitsel değerler.....	172
5.2.50.	Arıların İlhamı	173
5.2.50.1.	“Arıların İlhamı” masalında bulunan eğitsel iletiler.....	173
5.2.50.2.	“Arıların İlhamı” masalında bulunan eğitsel değerler	176
5.2.51.	Kaplumbağayla İki Ördek	177
5.2.51.1.	“Kaplumbağayla İki Ördek” masalında bulunan eğitsel iletiler .	177
5.2.51.2.	“Kaplumbağayla İki Ördek” masalında bulunan eğitsel değerler	179
5.2.52.	Akıllı Evlat	179
5.2.52.1.	“Akıllı Evlat” masalında bulunan eğitsel iletiler	179
5.2.52.2.	“Akıllı Evlat” masalında bulunan eğitsel değerler	180
5.2.53.	Kedi ile Fare	183
5.2.53.1.	“Kedi ile Fare” masalında bulunan eğitsel iletiler	183
5.2.53.2.	“Kedi ile Fare” masalında bulunan eğitsel değerler	186
5.3.	Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletilerin Değerlendirilmesi	188
5.4.	Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İleti ve Değerlerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı	200

5.4.1.	1. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletiler	200
5.4.2.	2. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan İletiler.....	202
5.4.3.	3. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletiler	203
5.4.4.	4. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletiler	205
5.4.5.	5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan İletiler.....	206
5.4.6.	6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletiler	208
5.4.7.	7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletiler	209
5.4.8.	8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan İletiler.....	212
5.5.	Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerlerin Değerlendirilmesi.....	213
5.5.1.	1. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerler .	213
5.5.2.	2. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan Değerler	215
5.5.3.	3. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerler .	216
5.5.4.	4. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerler .	219
5.5.5.	5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan Değerler	221
5.5.6.	6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerler .	222
5.5.7.	7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerler .	224
5.5.8.	8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan Değerler	226
BÖLÜM VI.....		230
SONUÇ		230
KAYNAKÇA.....		248
EK 1.		252

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 <i>Schwartz değer sınıflandırması</i>	33
Tablo 2 <i>İlköğretim sürecinde faydalanılan çocuk edebiyatı ürünleri</i>	36
Tablo 3 <i>Araştırmanın örneklemini oluşturan ders kitaplarına ait bilgiler</i>	45
Tablo 4 <i>Araştırmanın çalışma grubunda yer alan masal metinlerine ait bilgiler</i>	45
Tablo 5 <i>Araştırma verilerine dayanan kategori oluşumu</i>	48
Tablo 6 <i>Kişisel gelişime ait iletiler</i>	48
Tablo 7 <i>Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler</i>	49
Tablo 8 <i>Topluma yönelik iletiler</i>	49
Tablo 9 <i>Şehir Faresi ile Köy Faresi masalında saptanan iletiler</i>	54
Tablo 10 <i>Şehir Faresi ve Köy Faresi masalında saptanan değerler</i>	55
Tablo 11 <i>Tilki ile Leylek masalında saptanan iletiler</i>	57
Tablo 12 <i>Tilki ile Leylek masalında saptanan değerler</i>	58
Tablo 13 <i>Korkak Tavşan masalında saptanan iletiler</i>	60
Tablo 14 <i>Korkak Tavşan masalında saptanan değerler</i>	61
Tablo 15 <i>Yalancı Çoban masalında saptanan iletiler</i>	62
Tablo 16 <i>Yalancı Çoban masalında saptanan değerler</i>	62
Tablo 17 <i>Aslan ile Fare masalında saptanan iletiler</i>	63
Tablo 18 <i>Aslan ile Fare masalında saptanan değerler</i>	65
Tablo 19 <i>Eşek ile Süs Köpeği masalında saptanan iletiler</i>	66
Tablo 20 <i>Eşek ile Süs Köpeği masalında saptanan değerler</i>	67
Tablo 21 <i>Ağaç Diken Adam masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	68
Tablo 22 <i>Ağaç Diken Adam masalında saptanan eğitsel değerler</i>	69
Tablo 23 <i>Kanguru Hopidik masalında saptanan iletiler</i>	70
Tablo 24 <i>Kanguru Hopidik masalında saptanan değerler</i>	71
Tablo 25 <i>Aslan Kralla Ponpon masalında saptanan iletiler</i>	72
Tablo 26 <i>Aslan Kralla Ponpon masalında saptanan değerler</i>	73
Tablo 27 <i>Ressam Fare masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	74
Tablo 28 <i>Ressam Fare masalında saptanan eğitsel değerler</i>	75
Tablo 29 <i>Bülbülün Orkestrası masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	77
Tablo 30 <i>Bülbülün Orkestrası masalında saptanan eğitsel değerler</i>	78

Tablo 31 <i>Keloğlan'ın Sazı masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	79
Tablo 32 <i>Keloğlan'ın Sazı masalında saptanan eğitsel değerler</i>	81
Tablo 33 <i>Minik Gezegen ve Küçük Astronot masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	82
Tablo 34 <i>Minik Gezegen ve Küçük Astronot masalında saptanan eğitsel değerler</i> ..	84
Tablo 35 <i>Cimrinin Kedileri masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	85
Tablo 36 <i>Cimrinin Kedileri masalında saptanan eğitsel değerler</i>	87
Tablo 37 <i>Çiftçiyle Oğulları masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	88
Tablo 38 <i>Çiftçiyle Oğulları masalında saptanan eğitsel değerler</i>	89
Tablo 39 <i>Dağınık Karga masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	91
Tablo 40 <i>Dağınık Karga masalında saptanan eğitsel değerler</i>	92
Tablo 41 <i>Kralın Tohumu masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	93
Tablo 42 <i>Kralın Tohumu masalında saptanan eğitsel değerler</i>	95
Tablo 43 <i>Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	96
Tablo 44 <i>Ormanlar Kralı masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	97
Tablo 45 <i>Ormanlar Kralı masalında saptanan eğitsel değerler</i>	98
Tablo 46 <i>Geceyi Sevmeyen Çocuk masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	100
Tablo 47 <i>Geceyi Sevmeyen Çocuk masalında saptanan eğitsel değerler</i>	100
Tablo 48 <i>Ihlamur Ağacının Kokusu masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	101
Tablo 49 <i>Ihlamur Ağacının Kokusu masalında saptanan eğitsel değerler</i>	102
Tablo 50 <i>Tavşan ile Kaplumbağa masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	103
Tablo 51 <i>Tavşan ile Kaplumbağa masalında saptanan eğitsel değerler</i>	104
Tablo 52 <i>Canpatlı Dede'nin Domatesi masalında saptanan eğitsel değerler</i>	105
Tablo 53 <i>Canpatlı Dede'nin Domatesi masalında saptanan eğitsel değerler</i>	106
Tablo 54 <i>Sahildeki Yumurtalar masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	108
Tablo 55 <i>Sahildeki Yumurtalar masalında saptanan eğitsel değerler</i>	110
Tablo 56 <i>Tamah masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	111
Tablo 57 <i>Tamah masalında saptanan eğitsel değerler</i>	112
Tablo 58 <i>Akıllı Güvercin Matuka masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	113
Tablo 59 <i>Akıllı Güvercin Matuka masalında saptanan eğitsel değerler</i>	115
Tablo 60 <i>Leylek ile Tilki masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	118
Tablo 61 <i>Leylek ile Tilki masalında saptanan eğitsel değerler</i>	121
Tablo 62 <i>Küçük Fare ile Aslan masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	122

Tablo 63 <i>Küçük Fare ile Aslan masalında saptanan eğitsel değerler</i>	123
Tablo 64 <i>Çılgın Böcekler Korosu masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	125
Tablo 65 <i>Çılgın Böcekler Korosu masalında saptanan eğitsel değerler</i>	127
Tablo 66 <i>Eskiciyle Para Babası masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	128
Tablo 67 <i>Eskiciyle Para Babası masalında saptanan eğitsel değerler</i>	130
Tablo 68 <i>Pinti masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	132
Tablo 69 <i>Pinti masalında saptanan eğitsel değerler</i>	132
Tablo 70 <i>Çiftçi ile Çocukları masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	133
Tablo 71 <i>Çiftçi ile Çocukları masalında saptanan eğitsel değerler</i>	134
Tablo 72 <i>Tavşan ile Kaplumbağa masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	136
Tablo 73 <i>Tavşan ile Kaplumbağa masalında saptanan eğitsel değerler</i>	136
Tablo 74 <i>Akıllı Çiftçi masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	137
Tablo 75 <i>Akıllı Çiftçi masalında saptanan eğitsel değerler</i>	138
Tablo 76 <i>İyiliğin Değerini Bilen Kim? masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	139
Tablo 77 <i>İyiliğin Değerini Bilen Kim? masalında saptanan eğitsel değerler</i>	140
Tablo 78 <i>Cırcır Böceği ile Karınca masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	142
Tablo 79 <i>Cırcır Böceği ile Karınca masalında saptanan eğitsel değerler</i>	143
Tablo 80 <i>Kediyle Kaplan masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	143
Tablo 81 <i>Kediyle Kaplan masalında saptanan eğitsel değerler</i>	145
Tablo 82 <i>Gazlı Göl masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	145
Tablo 83 <i>Gazlı Göl masalında saptanan eğitsel değerler</i>	147
Tablo 84 <i>Kurtla Köpek masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	148
Tablo 85 <i>Kurtla Köpek masalında saptanan eğitsel değerler</i>	149
Tablo 86 <i>Kent Faresi ile Tarla Faresi masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	150
Tablo 87 <i>Kent Faresi ile Tarla Faresi masalında saptanan eğitsel değerler</i>	151
Tablo 88 <i>Sır Tutamayan At Bakıcısı masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	152
Tablo 89 <i>Sır Tutamayan At Bakıcısı masalında saptanan eğitsel değerler</i>	154
Tablo 90 <i>Balıkçıl masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	155
Tablo 91 <i>Balıkçıl masalında saptanan eğitsel değerler</i>	156
Tablo 92 <i>Aksakallı Bilge ve Kağan masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	157
Tablo 93 <i>Aksakallı Bilge ve Kağan masalında saptanan eğitsel değerler</i>	159
Tablo 94 <i>Meşe ile Saz masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	160

Tablo 95 <i>Meşe ile Saz masalında saptanan eğitsel değerler</i>	161
Tablo 96 <i>Akıllı Kız masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	162
Tablo 97 <i>Akıllı Kız masalında saptanan eğitsel değerler</i>	164
Tablo 98 <i>Eşek ve Köpek masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	165
Tablo 99 <i>Eşek ve Köpek masalında saptanan eğitsel değerler</i>	166
Tablo 100 <i>Üç Soru masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	167
Tablo 101 <i>Üç Soru masalında saptanan eğitsel değerler</i>	170
Tablo 102 <i>Öküzü Kısıkanan Kurbağa masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	171
Tablo 103 <i>Kedi ile Tilki masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	172
Tablo 104 <i>Kedi ile Tilki masalında saptanan eğitsel değerler</i>	173
Tablo 105 <i>Arıların İlhamı masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	175
Tablo 106 <i>Arıların İlhamı masalında saptanan eğitsel değerler</i>	177
Tablo 107 <i>Kaplumbağayla İki Ördek masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	179
Tablo 108 <i>Kaplumbağayla İki Ördek masalında saptanan eğitsel değerler</i>	179
Tablo 109 <i>Akıllı Evlat masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	180
Tablo 110 <i>Akıllı Evlat masalında saptanan eğitsel değerler</i>	183
Tablo 111 <i>Kedi ile Fare masalında saptanan eğitsel iletiler</i>	186
Tablo 112 <i>Kedi ile Fare masalında saptanan eğitsel değerler</i>	188
Tablo 113 <i>Türkçe ders kitaplarındaki iletilerin masal metinleri üzerindeki dağılımı</i>	189
Tablo 114 <i>Kişisel gelişime ait iletilerin kullanım sıklığı</i>	190
Tablo 115 <i>Doğa ve çevreye ilişkin iletilerin kullanım sıklığı</i>	191
Tablo 116 <i>Topluma yönelik iletilerin kullanım sıklığı</i>	192
Tablo 117 <i>Türkçe ders kitaplarındaki güç, başarı, hazcılık, uyarılım ve öz yönelim değer gruplarına ait değerlerin masal metinleri üzerindeki dağılımı</i>	192
Tablo 118 <i>Türkçe ders kitaplarındaki evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik değer gruplarına ait değerlerin masal metinleri üzerindeki dağılımı</i> ..	195
Tablo 119 <i>Metinlerdeki değerlerin kullanım sıklığı</i>	197
Tablo 120 <i>1. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı</i>	200
Tablo 121 <i>2. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı</i>	202

Tablo 122 3. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı	203
Tablo 123 4. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı	205
Tablo 124 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı	206
Tablo 125 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı	208
Tablo 126 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan ileti dağılımı .	210
Tablo 127 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki masalda aktarılan ileti dağılımı	212
Tablo 128 1. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı	213
Tablo 129 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı	215
Tablo 130 3. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı	217
Tablo 131 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı	219
Tablo 132 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı	221
Tablo 133 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı	222
Tablo 134 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı	224
Tablo 135 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki masalda aktarılan değerlerin dağılımı	226
Tablo 136 Türkçe (1-8) ders kitaplarındaki masal metinlerinde yer alan toplam ileti sayıları	227
Tablo 137 Türkçe (1-8) ders kitaplarındaki masal metinlerinde yer alan toplam değer sayıları	228

ÖZET

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ MASALLARIN EĞİTSEL YÖNDEN İNCELENMESİ

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin temel eğitim materyali ders kitaplarıdır. Ders materyali üzerinde gösterilen her metin, bir konu ile temellendirilmekte ve dolaylı ya da doğrudan aktarımın hedeflendiği bir ileti içermektedir. Bu ileti-mesajlar, metnin dil aktarımındaki yeterliliği ve içerdiği iletilerin anlaşılabilirliği bakımından bir değer taşır. Çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal yapılarının yönlendirilmesini sağlayan bu iletilerin, çocuğun derste aldığı bilgileri pekiştirebileceği nitelikte ve özdeşleşebileceği etik değerlerle bağlantılı olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Çocuğun hayatını kuşatan ulusal ve evrensel değerlerin edinimi dil ile mümkündür. Dilin, kurallar bütünüyle aktarımı, sezdirilmesi, genişletilmesi ve beceriye dönüştürülmesi Türkçe dersinin sorumluluğu altındadır. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, çocukların meraklarını, araştırma ve buluş yapma isteklerini tetikleyen, onların ileriye dönük davranışlarını, değerlerini kontrol edebilme yetisi kazandıran nitelikli edebi türler olarak eğitimsel açısından öneme sahiptir.

Türkçe eğitimi amacıyla tasarlanan ders kitaplarındaki metin seçiminde masal metinlerine ağırlık verildiği görülmektedir. Söz konusu masal metinlerinden hem okul öncesi dönemde hem de ilköğretim sürecinin tüm basamaklarında faydalanılmaktadır. Bu bağlamda, eğitimde masalların kullanımı ve masallar aracılığıyla iletilen değer görünümünün ortaya çıkarılmasının amaçlandığı çalışma, ilköğretim sürecinin tüm aşamalarını kapsayacak biçimde düzenlenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu farklı yayınevleri ve sınıf düzeylerine ait Türkçe ders kitaplarında yer alan 53 masal metni oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemine bağlı kalınan çalışmada, veriler doküman analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Belge taraması yöntemiyle analiz birimleri üzerinden elde edilen verilerin çözümlenmesinde ise içerik analizinden yararlanılmıştır.

Masalların çocuk eğitimindeki yer ve rolü üzerinde durulan çalışma, masalın kaynağı, dayandığı temel, benzerlerinden ayrılmasını sağlayan nitelikleri ve içerdiği bölümlemelerden

başlayarak masalın eğitimsel işlevi ile birlikte değer eğitiminde masalın etkisini, masallardaki ileti aktarımını kapsamaktadır.

Çalışmanın analiz birimlerinde yer alan eğitsel iletiler, “daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama” yönteminden faydalanılarak kişisel gelişime ait iletiler, doğa ve çevreye ilişkin iletiler ve topluma yönelik iletiler başlıkları altında gruplandırılmıştır. Çalışma kapsamında bulunan diğer alan eğitsel değerler ise Schwartz (1992) ve Kuşdil & Kağıtçıbaşı (2000) tarafından ifadelendirilen değerler ölçeğindeki kategoriler esas alınarak irdelenmiştir.

Türkçe ders kitaplarında incelenen 53 masal metninin cümle ve paragraflarında toplam 146 eğitsel ileti tespit edilmiştir. Bu iletilerin 88’ini kişisel gelişime ait iletiler, 26’sını doğa ve çevreye ilişkin iletiler, 32 sini ise topluma yönelik iletilerin oluşturduğu belirlenmiştir. Kişisel gelişime ait ileti grubunda en fazla yer alan iletinin “güzel sanatlar” ileti; doğa ve çevreye ilişkin iletiler grubunda en fazla “doğa ve canlıları tanıma” ileti; topluma yönelik iletiler grubunda ise “ön yargı” ileti olduğu görülmektedir.

Değer aktarımı açısından yapılan incelemede ise 191 eğitsel değere ulaşılmıştır. Değer kategorilerinin tamamına ait örneğe rastlanan metinlerde en fazla işlenen eğitsel değer grubunun “öz yönelim” olduğu belirlenmiştir. Bunu sırasıyla başarı, güç, iyilikseverlik, hazcılık, evrenselcilik, geleneksellik, uyarılım, uyma ve güvenlik değer grupları takip etmektedir.

Eğitsel ileti gruplarının sınıf düzeylerine yönelik dağılımında kişisel gelişime ait iletilerin 1. sınıf; doğa ve çevreye ilişkin iletilerin 3. sınıf; topluma yönelik iletilerin ise 1. sınıf düzeyinde en fazla tercih edilen gruplar olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında en fazla değeri, 1. sınıf ders kitaplarındaki metinlerin içerdiği tespit edilmiştir. En az değer sayısının ise 5 ve 8. sınıf ders kitaplarındaki metinlere ait olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Ders Kitapları, Masal, İleti, Değer.

ABSTRACT

AN INSTRUCTIONAL ANALYSIS OF THE TALES IN TURKISH TEXTBOOKS

The basic educational material of education and training activities are textbooks. Each text shown in the course material is based on a topic and contains a message that is aimed at indirect or direct transmission. These messages are valuable in terms of the adequacy of the text in language transmission and the clarity of the messages it contains. These messages, which enable children's physical, mental and emotional structures to be directed, should be arranged in a way that the child can reinforce the information received in the lesson and in connection with the ethical values that he or she can identify with.

The acquisition of national and universal values surrounding the child's life is possible with language. It is the responsibility of the Turkish course to transfer the language with all the rules, to impart it, to expand it, and to transform it into a skill. The texts in Turkish textbooks are of educational importance as qualified literary genres that trigger children's curiosity, and desire for research and invention, and enable them to control their forward-looking behaviors and values.

It is seen that the focus is on fairy tale texts in the selection of texts in textbooks designed for Turkish education. The tale texts in question are used both in the pre-school period and at all stages of the primary education process. In this context, the study, which aims to reveal the use of fairy tales in education and the appearance of value conveyed through fairy tales, has been organized to cover all stages of the primary education process.

The study group of the research consists of 53 fairy tale texts in Turkish textbooks belonging to different publishing houses and grade levels. In the study, which adhered to the qualitative research method, the data were obtained by the document analysis method. Content analysis was used to analyze the data obtained from the analysis units by document scanning method.

The study, which focuses on the place and role of fairy tales in children's education, starts with the source of the fairy tale, the basis on which it is based, the qualities that distinguish it from similar ones, and the divisions it contains. Along with the educational

function of the tale, it covers the effect of the tale in value education and the transmission of the message in the tales.

Educational messages in the analysis units of the study were grouped under the headings of personal development messages, messages about nature and environment, and messages for society by using the method of "coding according to predetermined concepts". The other field educational values within the scope of the study were examined on the basis of the categories in the values scale expressed by Schwartz (1992) and Kuşdil & Kağıtçıbaşı (2000).

A total of 146 educational messages were identified in the sentences and paragraphs of 53 fairy tale texts examined in Turkish textbooks. It was determined that 88 of these messages were personal development messages, 26 were nature and environment related messages, and 32 were social messages. "Fine arts" message is the most common message in the personal development message group; "Getting to know nature and living things" messages the most in the group of messages related to nature and the environment; on the other hand, it is seen that the "prejudice" message is included in the group of messages for society.

In the examination made in terms of transfusion of value, 191 educational values were reached. It has been determined that "self-direction" is the most processed educational value group in the texts where examples of all value categories are found. This is followed by success, power, benevolence, hedonism, universalism, tradition, stimulation, conformity and security value groups.

In the distribution of educational message groups for grade levels, personal development messages were classified as 1st grade; 3rd class of messages on nature and the environment; It has been determined that the messages for society are the most preferred groups at the 1st grade level.

Within the scope of the study, it has been determined that the texts in the 1st grade textbooks contain the most value. It was determined that the least number of values belonged to the texts in the 5th and 8th grade textbooks.

Keywords: Turkish Textbooks, Fairy Tale, Message, Value.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Sözlü geleneğin desteğiyle birlikte gelişim gösteren *masallar*, çocukları eğlendirirken eğiten, onların sosyal gereksinimlerinin göz önüne alındığı ve yaşadıkları çevrenin, toplumun değerleriyle karşılaşmasını sağlayan temel kaynaklardan biridir. Çocuğun edebî kültür malzemeleri ile olan etkileşimi okul öncesi dönemden başlayarak ilköğretim evresinin sonuna dek ulaşan bir üründür. Anne, baba ya da başka bir büyükten dinlenen masallar, ninniler, bilmeceler, hikâyeler çocuğun *sözlü edebiyat* ürünleriyle buluşturulduğu ilk ortamdır.

Masal, içeriğinden faydalanılan bu ortamda kişinin yaşayışını etkileyen ruhsal, toplumsal ve kültürel etkilerin bütününe kapsayan yakın çevresi anlatılır.

İlköğretim sürecinde sözel bilgi aktarımı açısından önem arz eden ve kişiye yön verme gayesini üstlenen masallar eğlendirme, bellek gelişimi ve dili kullanma yetkinliğini elde etme olanağıyla beraber çocukların kendi benliklerini ön plana almaları ve yaşamı tanımalarına, insana ait eğilim ve içgüdüsel davranışları kavramasına katkı sağlamaktadır. Olaya dayalı olarak kurgulanan masallar, çocuğun ilgisini çekerek ait oldukları toplumların kültürel özelliklerini, inançlarını, deneyimlerini taşıyıp, aktarmak ve kavramayı kolaylaştırabilmek açısından yararlıdır.

Eğitim ve öğretim sürecinde birincil kaynak olarak sıklıkla başvurulana eğitim materyali ders kitaplarıdır. Söz konusu ders materyalinde yazınsal metinlerin bütünlüğünden faydalanılmaktadır. Kaynak üzerinde gösterilen her metin, bir konu ile temellendirilir ve dolaylı ya da doğrudan aktarım hedefi içeren bir *ileti* bulundurur. Bu mesajlar, metnin dil aktarımındaki yeterliği ve içerdiği iletilerin anlaşılabilirliği bakımından değerlidir. İletilerin anlamlandırılması doğrultulu olarak düşünce sürecinin gelişimine de katkı sağlar.

Çocuğun bilişsel gelişimi için yararlanılan *edebî içerik*, metin aracılığıyla yönlendirilen mesajın üzerinde bir sorgulama gerektirir. Mesaj ile ilgili bağlantıları kavramaya çalışan kişi, iletiyi düşünce sistemine uygun bir düzenlemeyle kendine uydurur. Düşünsel etkinlik yoluyla sonuçlanan edimin yazı veya söze dayanan aktarımı ise, anlatım becerilerinin gelişimine katkı sağlar. Bilime dayanan öğretilerle ilişkilendirilen masal, öğrencinin bilgiyi kodlamasını kolaylaştırmaktadır.

Zihinsel süreç evreleri arasında soyut işlemler devresinde bulunan çocuklar kavramların yalnızca görünen kısmına bağlı kalmaz; görülmeyen yanlarına da ulaşılmasını talep ederler. Bu açıdan çocuğun *zihin*, *dil* ve *sosyal gelişimlerine* uygun şekilde, olağanüstü

kurgu şemaları ile donatılmış; okurun zevkle deneyimleyebileceği türde olayları yansıtan masal metinlerine yer verilmesi önem taşımaktadır.

Çocuğun varlığını duysal olarak anlamlandıramadığı durum veya nesnenin karşılığını belirtmesi olanaksızdır. Anlam evreninde somut bir fikre karşılık gelmeyen durumların açıklanabilmesi için değer adı verilen soyut ilkelerden faydalanılır.

Değer, insanların birbirlerine karşı olan ilgileri içerisinde gerçekleştirilmesi istenen herhangi bir durum, duygu ve davranış değişimini kapsamaktadır. Masal metinleri içerisinde kurgulanan *değer*, bireye özgü mazeret, sorun, başarı, azim ve memleket meselelerinden kaynaklanan manevi ve ruhsal görüşlerin bütününden meydana gelmektedir.

Kişilik edinimi amacıyla öncelik tanınan uyarıların yer verildiği anlatımlar çocuğun yönlendirilmesi ve çocukta meydana gelmesi hedeflenen davranış değişimi için örnek oluşturmaktadır. Çocuklara hitap etmek amacıyla tasarlanan eserler kurgulanırken, çocuk edebiyatı metinlerinde kullanılması planlanan temel ilkeler göz önünde tutulmalıdır.

Çocuğun görüşlerini, kendi iç dünyasıyla olan mücadelesinden uzak, onun yaşamına benzer biçimde yansıtmayan öyküler çocuğun ilgisini yitirmesine sebebiyet vermektedir. Çocuk için hazırlanan metinler, çocuğun zihninde anlamlandırılan fikirleri yansıtırken belleğinde var olması muhtemel sorulara yanıt teşkil edebilmek için de *eleştirel bakış açısı* oluşturmalıdır. Bu nedenle, eğitimin ana malzemesi olarak nitelendirilen Türkçe ders kitaplarındaki materyallerin içerdiği eğitsel ileti ve değerler çocuk edebiyatı açısından değerlendirilerek seçilmelidir.

1.2. Amaç ve Önem

Türkçe ders kitapları ve çeşitli yayınlara ait çocuk kitaplarında yer alan edebî metinlerin incelenmesine yönelik çalışmaların niceliksel olarak yoğunluk taşımasına rağmen; bu araştırmaların masal türü ile iletilmek istenen değer ve iletileri irdelene amaç taşımadığı görülmektedir (Çırak vd., 2014; İkinci Çelikpazu ve Aktaş, 2011; Susar Kırmızı, 2014; Türkben, 2019; Yaman vd., 2009). Çalışmaların odak noktası, Türkçe ders kitaplarının kapsamında bulunan kurgusal yazın türleri çoğunlukta olmak üzere edebî metin türlerinin seçiminde dikkat edilmesi gereken unsurlar ve çocuğa görelilik ilkesine yönelik noktaların saptanmasını içermektedir. Planlanan bu çalışmada ise, daha önce gerçekleştirilmiş olan kurgusal hikâye ve roman odaklı araştırmalardan farklı olarak aktarımında masal metinlerinin görev aldığı *eğitsel ileti ve değerlerin* belirlenmesi hedeflenmektedir.

Literatür incelemesinde elde edilen sonuçlar, yapılan çalışmaların bir yazara ait tek tip metin türü ya da hikâye-masal kitapları ekseninde oluşturulduğunu göstermektedir (Karahanoğlu, 2017; Kılıçaslan, 2019; Taşkiran, 2015). Fakat planlanan çalışma tek bir yazar tarafından kurgulanan metni ele almanın tersine birden fazla üretici tarafından oluşturulan metinler ve eğitim amaçlarının gerçekleştirildiği ortamda aktif bir işleve sahip ders kitaplarını kapsamaktadır. Eğitim sürecinde öğreticinin kabiliyeti ve kontrolü ile fonksiyon kazanan bu kitaplar öğreticiyi sorumlu kılarak *model* konumuna getirmektedir.

Çocuğun yaşadığı toplumu tanınmasına yardımcı olan masal metinleri, geleneksel düşünce yapısının ortaya çıkardığı kültürel kimliği yansıtmaktadır. Aynı zamanda, insana ilişkin gerçekliğin hayal unsurları içerisinde aktarıldığı kurgusal yapı ve anlatı bünyesinde gösterilen sembolik öğelerin de çocuğun anlam düzeyine uygun biçimde sunulması önem arz etmektedir. Bu nedenle, araştırmamızdaki doküman seçiminde, çocuğun ihtiyaç duyduğu tüm beceri alanlarının geliştirilmesini amaç edinen, sistematik bir program dahilinde hazırlanmış ve hedef kitle ile birebir etkileşim olanağı bulunan ders kitaplarından faydalanma düşüncesi esas alınmıştır.

Ders kitapları üzerinde yapılan araştırmalarda incelemeye konu edilen hedef kitle çoğunlukla ilk ve ortaokul düzeylerine bölünerek irdelenmiştir. İlköğretim süreci çocuğun sözlü gelenek yoluyla gelişme gösteren masal türü ile karşılaştığı ve bütünleşme sağladığı bir dönemdir. Bu nedenle, çocuğa duyumsatılmak istenen her ürün belirli eğitim dönemlerine ait ölçüler kapsamında düşünülmelidir.

Çocuğa yönelik sunulan yaşama ait kesitler, insan ilişkileri, doğa ve varlıklar ile ilgili ipuçlarını yansıtan bu *anlatılar*, çocuğun bilinçli bir duruma ulaşmasını doğrudan etkilemektedir. Masal içerisindeki öğüt verme amacı taşıyan iletiler, nükteli biçimde ve olağanüstü karakterler yardımıyla *bilinçaltına* gönderildiğinden dolayı problem ve çözüm yolları ilgi çekici bir tutumla aktarılmaktadır.

Mevcut iletiler çocuğun alışkanlıklarını düzenleme, özgün yeteneklerini değerlendirme becerisi ve iş görme yetisini etkilediği için çocuk tarafından kabul edilebilir bir durumda açıklanmalıdır. Çocuk zihinsel olgunluğuyla bağlantılı olarak verilmeyen iletileri yorumlayamaz. Bu açıdan kurgulan olay ve gönderilen iletiler, çocuğun içinde bulunduğu bilişsel ve zihinsel gelişim döneminin özelliklerine göre değerlendirilmelidir.

Eğitim sürecinde soyut işlemler evresi adı altında açıklanan ortaokul dönemi ise, inanç ve değer sistemlerinin kabul veya reddini içeren bir evre olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde, karşılaşılan Türkçe ders kitaplarının mevcut niteliklerinin incelenmesinin, ders

kitaplarının eğitici ve yönlendirici niteliğinin gelişimine önemli oranda etki edeceği düşünülmektedir.

Alanyazın taraması sonucu ders kitaplarındaki eğitsel değer ve iletilerin irdelendiği çalışmaların çoğunlukla ilk ve ortaokul düzeylerinin ayrıştırılmasıyla oluşturulduğu ve soyut işlem döneminde olan ortaokul öğrencilerine yönelik hazırlanmış kitapların değerlendirilmesi amacı taşıdığını söyleyebiliriz. Buna karşılık, Türkçe, Sosyal Bilgiler gibi derslere ait kitaplardaki metinlerde yer verilen değerlerin niteliğine ilişkin yapılan çalışmalarda da artış olduğu gözlenmektedir (Doğan ve Gülüşen, 2011; Şakiroğlu, 2020). Ancak Türkçe öğretimi alanında değer aktarımı üzerinde yapılan çalışmaların, değer eğitimiye olan katkısı açısından nicelik ve nitelik olarak yetersiz kaldığı, incelenen metinlerin odak noktasının masal metinlerinden kaynaklanmadığı bunun yanında öykü, şiir gibi edebî türleri de kapsadığı görülmektedir (Çırak vd., 2014). Ayrıca çeşitli araştırmalarda Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımında bir çeşitlilik oluşturulmadan verildiği ve değer aktarımı sürecinde sınıf düzeylerine göre gelişimsel bir değişimin takip edilemediği ortaya konulmuştur (Baki, 2019; Türkben, 2019). Bu nedenle, çalışmada masal türünün eğitsel ileti ve değer aktarımını nasıl gerçekleştirdiğiyle, bu aktarımda sahip olduğu çeşitliliğin irdelenmesi hedeflenmiştir. Böylece, ilköğretimin çeşitli kademelerine yönelik hazırlanan yazın türleri arasında masal türünün işlevselliği ve çocuk eğitimindeki önemine dikkat çekilecektir.

Masalların eğitimsel işlevinin incelenmesi amacıyla oluşturulan çalışmalarda masalların, Türkçe öğretimindeki yeri ve öneminin tartışıldığı görülmektedir (Çetinkaya, 2007; Okur, 2003; Özdemir, 2004). Araştırmalarda masalların taşıdığı iletiler saptanarak masal türleri üzerinde gösterilmekte ve çeşitli etkinlikler kapsamında kullanılan masalların Türkçe öğretimindeki işlevi üzerinde durulmaktadır. Söz konusu çalışmalarda masalların, dört temel beceri edinimine katkısı ile anadili eğitimi üzerindeki etkisi yorumlanmıştır (Okur, 2003; Özdemir, 2004).

Doğrudan Türkçe ders kitapları içeriğinde bulunan masalların göndermede bulunduğu ileti ve değerlerin saptanmasını içeren bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Araştırma kapsamlarında genellikle tek yönlü olarak ileti veya değerlerin açıklamaya çalışıldığı görülmüştür. Çoğunluklu olarak da araştırmaya konu olan edebî içeriğe ait (çocuk kitapları veya farklı edebî türlere yönelik metinler) kurgusal yapı unsurlarının çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluğu ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır (Akyüz, 2018; Lüle Mert, 2012).

Bu araştırma hem masal türünün gerçekleştirdiği ileti ve değer aktarımını göstermesi hem de söz konusu ileti ve değerlerin çocuğun gelişim dönemlerinin ön plana alındığı sınıf

düzeylerine yönelik durumunun değerlendirilmesi açısından çocuk eğitime destek olabilecek verilerin sağlanmasına öncülük etmektedir.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Tezin problemini “Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan eğitsel ileti ve değerler nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu problem doğrultusunda şu alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Türkçe ders kitaplarındaki masallarda hangi eğitsel ileti ve değer ifadeleri bulunmaktadır?
2. Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan ileti ve değer grupları nelerdir?
3. Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan ileti ve değerlerin sınıf düzeylerine göre dağılımı nasıldır?

1.4. Sınırlılıklar (Opsiyonel)

Bu çalışma 2020-2021 eğitim öğretim yılında aktif olarak kullanılan, ilköğretimin tüm kademelerine ait (1-8) Türkçe ders kitaplarının içerisindeki elli üç masal metni ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Varsayımlar (Opsiyonel)

Türkçe ders kitaplarındaki masalların eğitsel yönden incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada, irdelenen elli üç masalın, araştırma problemlerinde yer verilen eğitsel ileti ve değer kavramlarına yanıt verecek özellikleri taşıdıkları varsayılmıştır. Ayrıca, irdelenen masallar arasında *fabl* formu taşıyan metinler de hayvan masalı kabul edilerek araştırma içeriğine dahil edilmiştir.

1.6. Tanımlar

Çocuk Edebiyatı: “Çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşılayan, eğitici bir edebiyat türü, çocuk yazını.” (TDK, 2022).

Değer: “İnsanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlar.” (Yaman, 2016, s.18).

Değerler Eğitimi: Yaman (2016, s.18) değer eğitimini, “Sahip olunan değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi, bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir” şeklinde tanımlamaktadır.

Karakter: “Bir eserde, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse.” (TDK, 2022).

İleti: “Yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj.” (TDK, 2020).

Masal: “Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür.” (TDK, 2021).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Masalın Tanımı

Toplumun yaşantıları ve bireyin edindiği duygu, düşünce ve ahlaki değer yargıları etrafında gelişen; hayalî olayların olağanüstü kahramanlar aracılığıyla aktarıldığı masallar, insanların istek ve arzularını simgeleyen ilişkilerin söz edildiği, öğüt vermek amacıyla oluşturulan özgün bir anlatım türüdür.

Olağanüstülüklerle donatılmış yapısı ile okuyucu veya dinleyiciyi hayal âlemine ulaştıran bu anlatı türü birçok araştırmacı tarafından tanımlanmıştır. Halk edebiyatı ve folklor araştırmalarının öncülerinden biri olan Boratav (2019, s. 85) masalı: “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” şeklinde tanımlamaktadır.

“Türk Kültürü Kaynak Eserleri” dizisi için başta Ankara ve İstanbul olmak üzere, memleketin farklı kesimlerinden derlediği masalları gelecek nesillere ulaştırmak amacıyla yazıya geçirdiği “Türk Masalları” adlı eserinde Tezel (2019, s.8) masalın niteliğiyle ilgili “Olayların geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, Arap Bacı vb. gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâye” şeklinde bir tanım belirtmektedir.

Şimşek ise (1990, s.3) “Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması” adlı masalarda yer alan motif ve tip unsurlarını inceleme amacı taşıyan doktora tezinde, masaldan “İçerisinde olağanüstü kahramanların ve hadislerin geçtiği, klişe bir sözle başlayıp yine klişe bir sözle biten, dinleyiciyi inandırmak gibi bir iddiası olmayan ve umumiyetle nesir şeklinde söylenen hayâl mahsulü tür” olarak bahsetmektedir.

Saltık (2016, s.41) “Derlenmiş ve Kurgulanmış Masalların Çocuğa Göreliliği” konulu doktora tezinde ise, masal hakkındaki görüşünü “Kaynağını toplumun hayal gücünden alan; başında, ortasında ve sonunda belli kalıpları bulunan; kahramanları, olayları olağanüstü özellikler içeren; olayları “masal dünyası” adı verilen belirsiz bir zaman ve yerde gerçekleşen, dinleyenleri/okurları inandırmak gibi bir düşüncesi olmayan yazınsal bir tür” şeklinde okuyucunun gözünde masala biçilen değer belirlendiği bir ifade biçimiyle ortaya koymaktadır.

Aydın (2021, s. 82) Edebiyat Teori ve İncelemeleri kitabındaki “Sosyoloji ve Psikoloji Alanlarının Masalla İlişkisi” adlı yazısında, “zaman ve mekân sınırlarını aşan bir niteliğe sahip masal türü, evrensel bir olgu olarak kolektif yapıda var olan bir bilinçaltı mekanizması aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Kökeni bir yandan bilinçaltına dayanan masal türü ve masalların çizdiği dünya, bireyin engellemeyeceği kadar güçlü istek aracılığıyla geçmişten bugüne kadar yolculuk yapar” tespitinde bulunur. Bu nedenle, masalın; gerçeğin dışına taşan olayların, olağanüstü varlık ve karakterlerin bulunduğu masal diyarında işlendiği, hayal gücüne bağlı gelişen bir anlatım türü olduğu söylenebilir.

Doğaüstü varlıkların gözünden anlatılan olaylar, anlatıcının bilinçaltında bulunan alışılmışın dışındaki fikri içermektedir. Anlatıcı arzu ettiği yaşamsal durumu, üzerinde mesuliyet oluşturmayacak şekilde tasarladığı ve insani vasıflarının dışında yeteneklere sahip olan karakterler aracılığıyla hikâye etmektedir. Karakterlerin tavırlarıyla yöneltile mitolojik unsurlar, töre ve inançları kapsayan sembolik ifadeler, hayatın olağan akışındaki bir bölüme aktararak sunulur. Masala ait bu nitelik, dinleyicinin zihnine gönderimi sağlanan mesajın yoğun bir anlamlandırma faaliyetine maruz bırakılması için gerekli elverişli ortamı hazırlar.

Çözümlemeye çalışılan durum ile verilmek istenen fikir arasındaki çatışma ve çatışmanın dinleyene aktarılma çeşidi, dinleyen kişinin aktif bir bilinç geliştirmesine olanak sağlamaktadır. Bilinmeyen tespit etme arayışları sebebiyle dinleyiciye doğrudan ulaşan bu sözlü anlatıların kullanımı, hedef kitlede ortaya çıkması beklenen duygu ve tavır değişimini, inanma duygusunu harekete geçiren oldukça etkili bir yöntemdir.

2.2. Masalın Özellikleri

İnsanlığın ortak yaşantılarından kaynaklanan ve kültürel izlenimlerin görünüşünün dıştan algılandığı biçimde, farklı kimlik ve rollerde yansıtıldığı masallardaki sembollerin inandırıcılık etkisi toplum içerisindeki kabulüne bağlıdır.

İnsanlığa hitap eden görüşlerin, özellikle insanın zevk, duygu ve düşüncelerine göre tasarlanması, halka özgü düşüncenin milletlerarası yayılımını olumlu yönde etkilemektedir. Masallar, kaynak gösterildikleri medeniyetlere ait evrensel değerleri sahiplenmek ve topluluğa bağlı tüm fertlere anımsatmak ile görevlidir. Bu yönüyle insanın temel içgüdülerinin dilden dile ulaşmasını sağlayan bu sözlü gelenek ürününde gösterilen mesajların arka planına, iç yüzüne yoğunlaşmak gerekir.

Masallar, kişinin topluluk içindeki faaliyetlerinde karşı karşıya kaldığı durum veya sorunların neticesinde yapılandırılır. Anlatılarda, tarih boyunca yönlendirilen geleneksel tutumlar, yönetici ve halk arasındaki fikir ayrılıkları sebebiyle tercih edilen savunma mekanizmaları, kişinin arzuladığı ancak ekonomik, fiziki ya da psikolojik imkânsızlıklar nedeniyle elde edemediği güç unsurları konu edinmektedir (Sakaoğlu, 2019; Dilidüzgün, 2018).

Masal anlatıcısı tarafından insanın söylemek istediği fakat dışı vuramadığı gerçeklik, düzene karşı isyan etme hâli, hak arama gibi psikolojik ihtiyaçların karşılanması gereksiniminden doğan; hayali olarak canlandırılmış, tahmini bir dünya oluşturulmaktadır. Anlatıcılar arasında sıklıkla tercih edilen bu görüşler, masalların beslendiği kaynak olarak da ifade edilebilir.

Sakaoğlu'na (2019, s.190) göre, masalın yaratılma amacı “Üstün fikrin, idealin hiç değilse hayâl âleminde gerçekleşmesini sağlamak; güçsüzlüğümüz sebebiyle, doğru olduğunu bildiğimiz halde gerçekleştiremediğimiz bazı ideal fikirlerin tahakkukuna yardım etmektir”. Masaldaki kahramanların davranışları ve sahip oldukları fiziki özellikler bireyin iç dünyasında bastırılmış olduğu korku, istek ve yönelimlerin bir karşılığı olarak yansıtılmaktadır.

Kişilerin sosyal düzene karşı uyumlu olması, evrensel değerler ile bütünleşmesi için doğruluk, çalışkanlık vb. gibi vasıflar dönemin imkânları dâhilinde konu edinmektedir. Toplumun kültürel birikimini yansıtan ve yurt sevgisini aşılacağı düşünülen kavramlar ise devlet büyüğü, padişah ve han konumundaki kahramanlar aracılığıyla yansıtılmaktadır. Padişah olabilmek amacıyla sergilenen çaba, halk içerisinde seçilen padişahın karşılaştığı güç vaziyetlere karşı olan eleştirel bakış açısı ve problem çözümü için gösterdikleri gelişim; okuyucunun bilincinde var olan etik değerlerin irdelenmesine ve bu ilkelere karşı bir duyarlık geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Masallar kültürel sembollerin doğal akış içerisinde gösterildiği bir materyal olarak işlenmektedir. İnanç biçimleri ve beraberindeki ibadet türleri; evlenme, düğün merasimi gibi toplumsal yaşamda gerçekleşen olgulara rastlanmaktadır. Halk kültüründe, çeşitli bölgelere has ve otoriter gücü temsil eden şahıslara ait tasarlanan kıyafetlerin masal kahramanları üzerinde gösterilmesi de dikkat çekmektedir (Sakaoğlu, 2019).

Olağanüstü olayların birbiri ardına anlatılmasıyla oluşan masal çerçevesi, kişinin abartılmış biçimde aktardığı gerçek olaylar ya da tamamen hayalî öğelere dayanan isteklerini öyküleştirmesinden meydana gelmektedir. Yaşanması mümkün görünmeyen durumların var

olduğu kabul edilir. Kurgu içerisinde bahsedilen sihir, büyü gibi tinsel inanışlar, tesadüfen karşılaşılan sıra dışı olaylar okuyucu masal âlemine dâhil etmek amacıyla tasarlanmıştır.

Sözel alanda gelişen masal anlatımları anonim olarak ortaya çıkmaktadır. Başlangıçta üreticinin kimliği hakkında bilgi taşımayan bu ürünler dil yoluyla kişiden kişiye aktarılırken dinleyicilerin düşüncelerini de içine aldığı yazılı bir forma dönüştürülmüştür.

Masallar, özellikle hitap ettiği kitle olan çocukların hayal dünyasını zenginleştirir. Eğlendirme özelliği de olan masallar, bunun yanı sıra dinleme-anlama yeteneklerini artırır ve dil gelişimi açısından olumlu yönde etki yapar. Ayrıca çevre-olaylar ve insanlar noktasında, toplumsal ilişkileri /değerleri simgesel bir tarzla anlatarak bu konuda onlara rehberlik eder. Bu nedenle, toplumun sosyal ve kültürel yönünü yansıtan özellikler taşıyan masallar, hayatın gerçeklerini, problemlerin çözüm yollarını, masaldaki olay ve kahramanlara yükleyerek çocukları toplumsal hayata katmakta rol oynar (Aydın, 2021).

Masalların dili, basit ve anlaşılır biçimdedir. Masal anlatıcıları ait oldukları yörelere has ağız özelliklerini, ifade biçimlerini yansıtan söylemlerde bulunmaktadır. “Masallarda dil yalın bir Türkçedir. Anlatımda betimlemeler oldukça az yer alır. Masalın bütününe hareketli bir dil hâkimdir. Böyle olunca da betimleme değil eylem ağırlıklıdır. Genellikle, sıfatlar az kullanılırken, fiiller çok kullanılır” (Yavuz, 2013, s. 71).

Eyleme yönelik hareketi anlatma ve paylaşma çabasından kaynaklanan masal dili resmiyet taşımaz. Günlük yaşama ait seslenme ifadelerinin aktif biçimde kullanılmasıyla dinleyicinin zihnine gönderimde bulunulur. Böylece, duyulan sesler zihinde işlenerek anlam kazanır ve iletişim kesintiye uğramadan sürdürülür.

Masallarda olayın geçtiği yer belirsizdir. Niteleyici herhangi bir sıfatı bulunmayan bir masal ülkesinden bahsedilmektedir. Dinleyicinin zihninde tasarlanan tüm yer betimlemelerinin masal mekânı ile bağdaştırılabilir olma olanağı vardır. Ancak bazı masallarda kahraman ve yer isimlerinin belirtildiği ifadeler de söz konusu edilmektedir.

Masalların anlatımında çoğunlukla geçmiş zaman kipi (-miş) tercih edilir. Ancak “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zamanda içinde bir ...varmış” gibi belirsiz zaman dilimleri ile başlayan masallarda da zamanın belgisiz olduğu ifade edilmektedir.

Masallardaki önemli kişiler arasında, “Zümrüdüanka kuşu, peri, cüce, dev” gibi hayali kahramanların yanı sıra padişah, şehzade, han, derviş, köse, zengin tüccar, fakir kız, Keloğlan gibi kahramanlar ve hilekâr tipler bulunmaktadır.

Bilkan’a (2020, s. 54) göre “Masal kişileri tarihsiz ve mekânsız kişilerdir. Bu kişilerin ırkı, dini, dili belirgin değildir. Ancak bir padişah, bir tüccar, bir oduncu gibi adsız kişiler olarak karşımıza çıkan bazı masal kahramanlarının isimleri ise anlatıcı tarafından verilir”. Karakterler, tanınan bir kişinin adı ile değil de bahsedilen kişinin benzerlerinden ayıran niteliklere sahip tiplerle aracılığıyla tanıtılmaktadır.

Kurgulanan olaylar iyi ve kötü nitelikleri olan karakterler yardımıyla sunulur. İyi meziyetlere sahip karakterler ödüllendirilirken; kötü meziyetlere sahip karakterler ise ceza yoluyla ikaz edilmektedir. Karakterlere özgü yaşayışların eleştirel anlamda irdelenmesi ve onların anlayışlarına bağlı olarak ima yoluyla gönderilen *örtük* iletilerin varlığı, masalın arka planında yer alan eğitime arzusunun ön plana alındığını göstermektedir.

Bilkan (2020, s. 18) masalın en önemli işlevinin telkin aracı olmasına bağladığı görüşünü, kahramanları hayvanlardan oluşan masallar başta olmak üzere türün niteliklerini kapsayan tüm masallarda “ders verme” ve “kıssadan hisse” anlayışına öncelik verildiği şeklinde ifade eder. Hayvan masallarındaki iletilerle insana özgü ahlaki niteliklere aykırı ve eksik olduğu varsayılan düşünce yapıları, davranış biçimleri onarılmaya çalışılır.

Masallardaki olaylar; gerçekleşmesi imkân dahilinde olmayan durumlar veya gerçekleşmesi mümkün görünen hadisenin olduğundan daha fazla yahut miktarındaki değişime uygun şekilde abartılması ile vurgulanmaktadır. Anlatı, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan vakaların birleşiminden meydana gelir. Beklenmeyen tanıtıldığı bu öyküde *tasarlanmış bir gerçeklik* söz konusudur. Hayal gücünün ürünü olan masal, zihinde canlandırılan ve gerçekleşmesi istenilen fikirlerin harekete dönüştürülmesine zemin hazırlar.

Masalın dikkati üzerinde toplayan niteliklerinden biri de iç içe geçen tekerlemeleri aktarmadaki başarısıdır. Tekerleme, Güncel Türkçe Sözlük’ te “Çoğunlukla, masalların genellikle başında bulunan ‘Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde.’ gibi uyaklı giriş veya ara sözler” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Masala başlarken anlatılacak olan durumların gerçek ile olan bağlılığını belirlemeyi amaçlayan bu sözler belirli nitelikler taşımaktadırlar.

Masalın giriş bölümünde sunulan tekerlemeler, dinleyicileri güldürüp eğlendirmeye, onları anlatılacak duruma karşı meraklandırmaya çalışır. Birbiriyle uyumlu söz tekrarlarının yinelenmesi, anlatılması planlanan duruma karşı, ilgi ve merak uyandırıcı bir düşünce yapısını harekete geçirmektedir. Masalın orta kısmında kullanılan tekerlemeler de ise, *anlatıcı*, konunun gidişatına göre düşen ilgiyi geri toplamayı amaçlamaktadır.

Söylenenlerin hayal imgesi olduğunu açıklamaya çalışan anlatıcı, masala, “*Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde*” şeklinde başlar. Masalın ortasında; “*sözü uzatmayalım*” veya “*masal bu ya zaman hızla geçivermiş*” diyerek dinleyen kişiyi uyandırmaya çalışır. Masalın bitiminde ise, “*onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine*” veya “*orada beraber yiyip içip muratlarına ermişler*” biçimindeki temenni belirten sözleriyle masalı sonlandırır (Bilkan, 2020, s. 51).

Türk masal öğelerinin bütününe gösteren yapı çoğunlukla üç bölümün birleşiminden meydana gelmektedir:

1. Tekerleme bölümü
2. Asıl masal bölümü
3. Sonuç (Yalçın ve Aytaş, 2016).

Tekerleme bölümü, masala başlandığı esnada dinleyicinin hayalî olayların anlatıldığı yönünde bilgilendirildiği kısımdır.

Asıl masal bölümü, masalın başlangıcında hedef kitleyi etkilemek için oluşturulan kalıp sözlerin ve genel olarak masalda bulunan karakterlerin tanıtıldığı bölümden sonra gelmektedir. Bu bölümde, anlatıcı, okuyan ve dinleyenler için tasarladığı, gönderimi yapılması planlanan düşüncüyü olay örgüsü içinde aktarır. Bu aktarım genellikle, belirsiz bir zaman diliminde gerçekleşen olayların zincirlemeli biçimde ifade edilmesiyle oluşur. Kahramanların başından geçen olağanüstü olaylar, belirli motif, hayalî buluş ve benzetmelerin de yardımıyla hedef kitlenin zihninde yapılandırılmaya çalışılır.

Sonuç bölümünde ise, kahramanların yaşantıları aracılığıyla gelişen ve belirli bir düzen dâhilinde tekrarlanan olaylar sebep ve sonuç ilişkisine bağlanmaktadır. Gönderimi yapılan dünya görüşü, sezdirilmek istenen davranış biçimine uygun olarak gerçekleşen durumlar ve bu durumların sonuçları iyi-kötü gibi ahlaki yargılar ile değerlendirilmektedir.

Masalın bitiminde, çoğunlukla iyi davranışlar sergileyen, daima iyi ve güzelin tarafında olan kahramanlar ödüllendirilirken kötü davranışlarda bulunan kahramanlar ise cezalandırılmaktadır. Son bölümde geline nokta, anlatıcının kişisel düşüncelerini, deneyimlerini yansıttığı gibi verilen öğütle birlikte okuyucuyu içsel bir hesaplasmaya itmektedir.

Masal boyunca kendi iç dünyası ve beklentilerini olağanüstü hadiseler ile aktaran anlatıcı, bu hususta yararlandığı kalıp sözlerin de yardımıyla olayları dinleyici kitlenin

durumuna göre, arzu ettiği biçimde bağlayarak masalı aniden sona erdirdiği gibi, olayları özetlemenin ardından iyi dilekte bulunmaya benzer temenniler ve masal kahramanlarına yönelik nasihat içeren bir atasözünün sunumuyla da bitirebilmektedir (Sakaoğlu, 2019).

Masalın bütününe dağılan tekerlemelerle, ileti aktarımının gerçekleştirileceği hedef kitlenin masal üzerinde düşünmesi sağlanır. Belleğinde yer alan gerçek ve düş sınırları ile dinlediklerini karşılaştıran birey, zihnindeki kavramları belirli kategoriler altında analiz etme olanağı kazanır. Bu doğrultuda gelişim gösteren masal dinleyicisi kendi belleğinde bulunan ifadeler ile mecazlı söyleyişleri karşılaştırarak hayal ve gerçekliği birbirinden ayırt edebilme becerisi edinir.

Boratav'ın (2019, s.85) deyimiyle “Masal, olağanüstü çeşidinde de gerçekçi çeşidinde de anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayâl yaratması oldukları izlenimini veren bir anlatı türüdür”.

Hayal izleniminin oluşmasını sağlamak için de tekerleme ve kalıp sözlerden faydalanılmaktadır. Tekerlemelerin kullanılması ile kahramanların yaşadığı durumlar, karşılaştıkları zorlukların süresi ve inandırıcılığı üzerinde birtakım yargılara ulaşan dinleyiciler, kendi yaşantılarındaki yaşanması muhtemel olaylarla karşılaştıkları olayların muhakemesinden doğan benzerlikleri indirgemiş olurlar.

Tezel'in (2019, s. 69) bildirdiği kalıp söz “*Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler. Altı ay bir güz gitmişler. Bir de arkalarına bakmışlar ki bir karışlık yol gitmişler*” örneğinde görüldüğü üzere, verilen kalıp söz ile ilerleme için gereksinim duyulan sürenin hayalî bir şekilde ifade edilmesi dinleyiciyi gerçek hakkında düşünmeye sevk etmektedir.

Tekrarlanan söz yinelemeleriyle birlikte dinleyicinin zihninde yer alan gerçeklik algısına dikkat çekilmesi ve bu yöntemle söz konusu kavramın anlamlandırılması amaçlanmaktadır.

Anlatıcı, sözü edilen tekerlemelerin dışında anlatımındaki öğeleri sağlamlaştırmak amacıyla belirli sembollerden yararlanır. Bu semboller sayı, zaman ve renk bildiren unsurlardan meydana gelmektedir. Dinleyicinin öğrenimine sunulan yer kavramı, zaman kavramı ile pekiştirilmesi hâlinde algılama hızında artış oluşturmaktadır (Boratav, 2019).

Anlatılarda genel olarak üç, yedi, kırk sayılarına yer verildiği görülmektedir. Belirtilen masal sayıları, zaman kavramlarıyla grup halindeki “*üç vakit, yedi sene, kırk gün, kırk gece*” sembolleri ile gösterilir (Bilkan, 2020; Boratav, 2019). Masal kahramanlarının karşı karşıya

olduğu hadiseler de bu sayılardan faydalanılarak anlatılır. Masalın kahramanı çoğunlukla üç kardeştir ve karakterlerin zorluklar karşısında kendilerine sorulan üç soruya cevap vermeleri beklenmektedir.

Zaman ile bağlantılı olan kısımda kahraman kişi ve yardımcılarının yedi gün, yedi gece yolculuk yaptığı, üç vakte kadar muradına erdiği ve masalın sonunda kırk gün kırk gece düşün yapıldığı anlatılmaktadır.

Niteleyici formellerden biri olan renkler ise kahramanların özellikleriyle birlikte tanıtılmaya çalışılır. Kahramanların çoğunlukla al yanaklı, kara gözlü veya kara yağız bir delikanlı şeklinde fiziksel özellikleri ile sunulduğu görülmektedir.

Masalda, olayın yaşandığı mekân, anlatılan durumların sınırları arasında yer alan kahramanların davranışları ve belirsiz zamanı gösteren betimlemeler insanları kendi bilgileri dışında etkilemektedir. Mesajın ulaşmasının hedeflendiği grubu istemediği halde etkileyen, düşünceleri veya beklentilerinin aksi yönünde davranışları içeren kalıp sözlerden faydalanılması dinleyicilerin olay üzerinde düş kurmalarına olanak sağlamaktadır (Sakaoğlu, 2019).

Masal anlatıcıları, masalı anlatırken deyim, atasözü ve tekerlemelere sıklıkla başvurur. Masalarda günlük hayatta kullanılan yerel söylemlere dikkat çekilen ve sadeleştirilmiş bir konuşma dilinden faydalanılır. Masalı istediği gibi yönlendiren bu anlatıcılar genel olarak büyükanne, büyükbaba, teyze, anne, baba gibi kişilerden oluşmaktadır. Masalın çoğunlukla yaşlı kadınlardan dinlenildiği yönündeki düşünce sebebiyle masala, Anadolu çevresinde “Kocakarı Masalı” adı verilen bir isimlendirme de yapılmıştır (Bilkan, 2020).

Masal anlatıcısının becerisi, masalın sunumunu ve dolayısıyla dinleyicinin zihninde oluşması muhtemel görülen fikirleri etkilemektedir. Anlatıcının heyecanlı tutumu, masalı anlatırken takındığı duygusal tavırlar ve kendisine ait önsezileri aktarmadaki hassasiyeti masalın dinleyici üzerindeki etkisi açısından önem arz etmektedir. Anlatımın canlı tutulması ve olağan dışı durumlara ilgi çekilmesi masala karşı bir keşif dürtüsü uyandırmaktadır. Nitekim Sakaoğlu’nun (2019) *masalcının* yetkinliğini doğruladığı görüşü şu şekilde vurgulanmaktadır:

“Masalcının ruh hâli mühimdir. O, anlatırken daima zayıflardan, hakkı yenenlerden yana olur. O, bu hâlini, masalın yapısında bulunmayan bazı sözlerle ortaya koyar. Aslında masalın kalıplaşmış bir yapısı yoktur. O, şiir

gibi değildir; ancak motifleri sabittir. Her anlatıcı aynı hâdiseyi değişik kelimelerle anlatabilir. İşte anlatıcılar bu anlatma sırasında masala bir şeyler de katarlar. Hatta kendilerini masalla bütünleştirirler.” (s.157).

Masallar nesir şeklindedirler. Olağanüstü olaylarının anlatıldığı bu türün tamamına yakın bir kısmı mensur olma özelliğini korumaktadır. Ancak çoğunluğa nazaran az miktardaki masalın içerisinde manzum parçalara rastlamak mümkündür (Şimşek, 2001, s. 4). Şiir biçiminde düzenlenen kısımlar coşku ve heyecan uyandırarak dinleyici etkiler. Hem anlatıcının hem de dinleyicinin eğlenmesini sağlayan bu manzum bölümlere özellikle *hayvan masalları* ve *fabl* örneklerinde rastlanılır.

2.3. Masalın Kökeni

İnsana özgü durumlar ve insanın psikolojik çıkarımları, inanışları gibi kültürel mirasını yansıtan bu sözlü anlatım türünün farklı coğrafyalarda birbirine paralel benzerlikler göstererek yayılması araştırmacılar arasında ilgiye neden olmuştur.

Masalların hangi bölgede var olduğu hakkında kesin bir görüş olmamasına rağmen çeşitli araştırmacılar tarafından farklı teoriler ortaya atılmıştır. Masalların kökeni hakkındaki bu teoriler arasında ortak bir kararı yansıtan üç düşünce birliğinden bahsedilir.

Gedeon Huet’e ait bu görüşler; Tarih Öncesi Görüş (Kablettarih Nazariyesi), Tarihî Görüş (Tarihî Nazariye) ve Etnografik Görüş (Etnografik Nazariye) adı altında tanıtılmaktadır (Sakaoğlu, 2019).

Sözü edilen teoriler batı merkezli kaynaklarda “school” terimi ile ilişkili olarak gösterildiği için “okul” olarak ele alınabildiği gibi “görüş” sözcüğüyle de ifade edilebilmektedir (Sakaoğlu, 2019).

Mitoloji okulu görüşünü haklı gösteren araştırmacılar, masalın mitolojiden kaynaklandığını ve içerisinde *mit* parçaları barındırdıklarını öne sürmüşlerdir. Masalların, Hindistan kaynaklı yayılım gösterdiği ve gelişimini buradan sürdürdüğü düşüncesini belirten Hindoloji okulu savunucuları ise, masalların Hint eserlerinde görüldüğünü ve tarihsel süreç içerisindeki aktarımına bu eserler yoluyla devam ettiği şeklinde karar kılmışlardır. Bu görüşlerden tamamen farklı bir noktaya değinen antropoloji okulunu temsil eden araştırmacılar ise, masalların çıkış noktasını mitolojik görüşe karşıt olarak, insanların bir arada yaşama uğraşı ile hayat faaliyetlerinin bütünlüğü üzerinde toplamaktadır (Sakaoğlu, 2019). Bu fikri ileri süren araştırmacılar, düşünceleri yoluyla kültürel gelişimleri aynı doğrultuda ilerleyen

insanların ortak inanç ve gelenekleri sürdürmeye çalıştıklarını, bu nedenle de kültürel öğelerde meydana gelen muhtemel değişimin farklı yerlerde benzer masalların oluşturulmasına kaynak sağladığını bildirir (Günay, 2011 Akt. Saltık, 2016).

Avrupa’da masalın kökenine dair onaylanan bu üç görüşe ek olarak Alptekin (2019) dinî kaynakların da etkili olduğu düşüncesini ileri sürmektedir. Ki, hikâye etmenin en küçük unsuru olan motifi temel göstererek anlatım bünyesinde bulunan motifleri Kuran-ı Kerim’deki ayetlerle bağdaştırmaktadır. Alptekin’e göre, masalın sonunda iyilerin ödüllendirildiği ve kötülerin cezasını bulduğu kısım, İslâm dinine ait bir kaynak olan Kuran-ı Kerim’in bildirdiği buyruğa uygun davrananların cennet ile müjdelendiği, buyruğu yerine getirmeyenlerin ise cehenneme gönderileceği fikrini içeren ayetleri işaret etmektedir.

Masalın kaynağını inanç sistemlerinin neden olduğu sınırlamalar ile açıklayan araştırmacılardan da söz edilebilir. Bu noktada, bilinçaltındaki isteklerin ertelenmesi dinlere ait normlara bağlanmaktadır. Kişi ve durumlarla ilgili olaylar, roller masaldaki hayalî unsurların yapı taşı oluşturur.

“... Sigmund Freud masalları, bastırılmış isteklerin, düş biçiminde ortaya çıkması olarak açıklamış, kendisini izleyen Alman halk bilimci Friedrich von der Leyen de masallardaki düş öğesini vurgulayan bir kuram geliştirmiştir. Freud’un yanı sıra Carl Gustav Jung ve Bruno Bettelheim gibi 20. yüzyıl psikologları da masallarda işlenen öğeleri, insanın evrensel arzu ve korkularının ifadesi olarak yorumlamışlardır.” (*Ana Britannica*, C. 15, s. 402, aktaran Yavuz, 2013, s.12).

Başlangıçta anlatıcısına ait olan masallar, kişinin içinde bulunduğu ortamda yayılım gösterdikçe kültürel etkileşim yoluyla bireysel duygu ve düşüncelerin etkisinden ayrılarak bütün insanlığı ilgilendiren evrensel bir nitelik edinirler.

2.4. Masalların Tasnifi

Masalların tarihsel süreci içerisinde ihtiyaç duyulan bir nokta da masalları birbirinden ayırt edebilmeyi sağlayan unsurların belirlenmesi durumudur. Masal tipleri üzerinde kurgulanan kataloglar, birbirine yakın görülen tiplerin ortak başlıklar altında toplanması amacına hizmet etmektedir (Sakaoğlu, 2019).

Masal tiplerine odaklanan araştırma girişimlerinin önde gelen isimlerinden biri olan Kaarle Krohn, masal incelemelerinde bir sınıflandırmadan faydalanma düşüncesinin var

olmasına kaynaklık etmiştir. Krohn, Oscar Hakman, Danimarkalı Alex Olrik, Alman Johannes Bolte ve İsveçli C. W. von Sydnow'un fikirleri üzerindeki yargılarından yararlanarak hâlen kullanılmakta olan sınıflandırma şeklini oluşturur. Kuzey Avrupa ülkelerine ait 540 masallık bir ekip için tasarlanan bu sınıflama, zamanla geliştirilebileceği varsayılarak 1999 masalı kapsayacak biçimde bir katalog hâlini almıştır (Sakaoğlu, 2019, s.28).

Masal araştırmaları arasında önemli sayılan ilk sınıflandırmayı Antti Aarne ileri sürmüştür. Tercihini güvenilir ve dikkat çekici bulduğu tiplerden yana kullanarak oluşturduğu katalogda, masallar üç dala ayrılır. Ancak bir süre sonra inceleme kolaylığı sağlanması amacıyla bu üç başlık, alt birimlere bölünmüştür (Aarne'den Akt. Sakaoğlu, 2019, s. 29):

1. Hayvan Masalları (1-299).
2. Asıl Masallar (300-1199).
 - A. Sihir Masalları 300-749
 - B. Efsane Tarzındaki Masallar 750-849
 - C. Kısa Hikâye Tarzındaki Masallar 850-999
 - D. Aptal Dev Masalları 1000-1199
3. Fıkralar (1200-1999).

Masal incelemeleri sebebiyle bir araya gelen topluluklar arasında adı sıkça anılan Aarne'nin masal katalogunu yenileme görevini üstlenen kişi öğrencisi Stith Thompsen'dir. Aarne'nin tasnifinin korunmasının temel alındığı çalışmada Thompsen, geniş ölçüde bir bibliyografyadan yararlanarak hazırladığı katalogu aynı adla, Türk masallarından da faydalandığı yeni bir bölümlemenin de eklendiği biçimde yayınlamıştır (Aarne' den Akt. Sakaoğlu, 2019, s.30-31).

1. Hayvan Masalları (1-299)
2. Asıl Halk Masalları (300-1199)
3. Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar (1200-1999)
4. Zincirlemeli Masallar (2000-2399)
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar (2400-2499)

Türk masallarıyla ilgili tip çalışmalarının öncülerinden biri olan Pertev Naili Boratav da Wolfram Eberhard ile uzlaşım sağladıkları bir katalog oluşturmuştur. TTV biçiminde kısaltılan "Typen türkischer Volksmarchen" adlı 378 masal tipinin gösterildiği çalışmada, yeni bulunacak tipler için boşluk bırakılmamış olup her masal tipi bir numaraya karşılık gelecek şekilde gösterilmektedir (Sakaoğlu, 2019).

Alman psikolog Wilhelm Wundt'un halkların ruh bilimi hakkındaki tanınmış eseri “*Völkerpsychologie*” (Halk Ruhbilimi) de şu kümeleme sistemi aktarılmaktadır: (Wundt, 1960, 346; Akt. Propp, 2020, 10).

1. Mitolojik fabl-masallar
2. Katıksız olağanüstü masallar
3. Biyolojik masallar ve fabllar
4. Katıksız hayvan fablları
5. Soy sop masalları
6. Gülmeceli masallar ve fabllar
7. Ahlak fablları

Türk masalları üzerine temellendirilen diğer bir tasnif çalışması da Warren S. Walker ve Ahmet E. Uysal’a aittir. İkili masalların yedi başlık altında gösterildiği bir katalog yayınlamışlardır (Sakaoğlu, 2019).

Masalları sınıflandırma imkânı hakkındaki fikrini yapılarına ait nitelikler sebebiyle matematiksel bir ayırım yapmanın olanaksız olduğu yönünde bir açıklama ile bildiren Tezel ise (2019, s.13) Türk halk masallarını, “hayali masallar” ve “gerçekçi masallar” şeklinde iki zıt kavram üzerinde göstermektedir. Tezel, bütünüyle hayalî olayları, hayalî kahramanların durumlarını anlatmaya çalışan, doğruya yönelmeyen, hayatın gerçekliğine uygun olmayan olayları aktaran masalları hayalî masallar kısmına toplarken akla ve mantığa uygun olarak nitelendirilen, hayatın akışına benzer olay ve kişilerin konu edildiği masalları da gerçekçi bölüme yerleştirmekte bir çekincesi olmadığını belirtir.

Halk anlatımları üzerindeki derleme etkinliklerini üstlenen Mehmet Tuğrul’un “Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı” adlı doktora çalışmasında derlenen masallar, “kahramanları” ve “genel nitelikleri” ne yönelik olarak iki bölüme ayrılır. Kahramanların niteliklerine göre altı farklı dalda toplanan ayırım; kahramanı hayvan olan, insan olan, insan ve hayvan olan, insan ve vahşi olan, insan ve olağanüstü mahluk olan, sembol olan şeklinde sınıflandırılmaktadır. Genel niteliklerine yönelik ifade edilen ayırım da ise “*realist masallar*” ve “*olağanüstü masallar*” başlıkları kullanılmaktadır (Sakaoğlu, 2019, s. 66).

Masal tasnif ürünlerinde araştırmacılara ait görüşlerin genellikle benzer noktalarda birleştiği anlaşılmaktadır. Sınıflamalardaki başlıkların oluşumunda masal kahramanları ve

onlara ait vasıflara dikkat çekildiği gibi, aynı zamanda masalın içerdiği konu ve anlatıdaki gerçekliğin sunumuna yönelik adlandırmalar da yapılmıştır.

Sözlü edebiyat ürünleri arasında masalı konu edinen ve çocuk edebiyatı hakkındaki derlemelerin basıldığı yayınlarda ise birden çok sınıflamanın değerlendirildiği görülmektedir.

Yalçın ve Aytaş (2016) tarafından yayımlanan “Çocuk Edebiyatı” adlı eserde örnek gösterilen masal incelemeleri arasında masalların çocuk edebiyatındaki kullanımlarının gözetildiği bir sınıflamadan yararlanılmıştır. Belirtilen masallar üzerinde masalın içerisindeki konu ve ana karakterlerin hallerine göre “Hayvan Masalları, Olağanüstü Yaratık Masalları, Saf İnsan Masalları, Sihir, Büyü ve Olağanüstülüklerden Söz Eden Masallar” şeklinde ifade edilen bir sınıflama örneklendirilirken; masal inceleme gayesiyle tercih edilen sınıflamada ise “Anonim Halk Masalları” ve “Edebî Masallar” olarak adlandırılan iki başlığa değinildiği görülmektedir.

Yavuz (2013, s. 13) “Masallar ve Eğitimsel İşlevleri” adıyla kitap baskısı yapılan çalışmasında Uluslararası Masal Kataloğundaki sınıflamaya dayandığı ve araştırmasında incelediği masalların içerik ve motiflerine göre, masallarda ağır basan olayların özelliklerini ön plana aldığı bir sınıflama kullanmıştır. Sınıflandırma şöyledir:

- 1- Olağanüstü Masallar
 - a- Cin-Peri Masalları
 - b- Olağanüstü Güçlere Sahip İnsan Masalları
 - c- Sihir-Büyü Masalları
 - d- Dev-Cadı-Canavar Masalları
- 2- Gerçekçi Masallar
 - a- Padişah Sultan Şehzade Prens Vezir Masalları
 - b- Zengin-Tüccar-Ağa-Bey Masalları
 - c- Sıradan ve Yoksul İnsan Masalları
- 3- Hayvan Masalları
- 4- Deyimler ve Atasözlerini Konu Alan Masallar

Boratav (2019, s.88), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* adlı eserinde Milletlerarası Masal Kataloğunun yeni baskısındaki değişikliği esas aldığı bir sınıflamada masal ayrımını şöyle ifade etmektedir:

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Masallar
 - 2.1. Olağanüstü Masallar
 - 2.2. Gerçekçi Masallar
3. Güldürücü Hikâyeler
 - 3.1. Nükteli Fıkralar
 - 3.2. Yalanlamalar
4. Zincirlemeli Masallar

Hayvan masalları bir fikrin, bir şeyin benzerlerini belirtmek amacıyla ortaya çıkarılan anlatılardır. Genellikle tavsiye gerektiren ve ders çıkarılma ihtiyacı duyulan durumlara yönelik olarak geliştirilir. Kahramanları çoğunlukla hayvanlardan ve hayvan kimliğinde tasvir edilen insanlardan oluşmaktadır. Masalın kahramanları, hayvan görünümünde olsalar bile insanın düşünce, davranışlarını taşıyan sembolik varlıklardır.

Hayvan ve insanlar arasındaki ilişkilerin irdelenme gayesine dayalı kurguda kaba güç, kibir, küçümseme gibi duygular eğlence konusu edilirken bu duygular doğrultusunda gelişim gösteren karakterler yerilmektedir (Aytaş ve Yalçın, 2016; Bakırcı, 2004; Boratav, 2019).

Hayvan masallarındaki kahramanlar, insanların kişiliklerini yansıttıkları tavırlarıyla gündem oluşturan, kötü bir olaydan doğan olumsuz sonuçları ve olası koşulları öne çıkarır. Kahramanın bu hâli, içinde bulunulan şartların değerlendirilmesi ve yanlış davranışın sonlandırılmasına olanak tanıdığı için ders niteliği taşımaktadır. İzlenen yolla okuyucuya istendik davranış kazandıran bu tür ile güzel ve doğru davranış edinmeyi amaçlayan fabl türü arasında eşit durumlar söz konusudur.

Fabllar, kahramanları hayvan ve bitki gibi varlıklardan seçilen, soyut düşüncelerin somut olaylar yoluyla gösterilmeye çalışıldığı hikâyeler şeklinde ifade edilebilir. Masal ile olan yakınlığı taşıdığı iletiyi nasihat doğrultusunda öne sürmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak masala oranla daha kısa olması ve taşıdığı iletinin dikte edici bir söylem ile ifade edilmesi iki tür arasındaki ayrım olarak gösterilebilir.

Fablda ders verici durumda olan bir son cümle bulunmaktadır. Ahlakla ilişkilendirilen bu sonuç cümlesi, herhangi bir örtülü anlam içermeyen anlatının sonuna doğrudan eklenir. Ayrıca, yapısal açıdan da aralarında zıtlık bulunan bu iki tür içerisinde hayvan masalları mensur bir yapıda oluşturulurken fabllar ise manzum biçimde yazıya geçirilmektedir.

Fabllar, içerisinde söz edilen ve okuyucuyla temas etmesi planlanan ahlâk ilkeleri; kanaatkârlık, tamahkârlık, kıskançlık, paylaşımcılık gibi çocukların anlamlandırmada güçlük çekebileceği soyut kavramların zihinsel tasarımlar yoluyla somutlaştırılması yönündeki olumlu katkıları sebebiyle önemli bir eğitim ürünü olarak da onaylanmaktadır (Aytaş ve Yalçın, 2016, s.187).

Masal formatına en yakın tür olarak gösterilen asıl masallar, nitelikleri açısından zıt iki kavram ile adlandırılan alt dallara ayrılır. Olağanüstü masalların karakterleri cin, peri, dev gibi gerçek dışı varlıklar ile hayvan görünümünde aktarılan insanlardan oluşur. Masal sürecinde ortaya çıkan her türlü iş, olağanüstü yeteneklere sahip karakterler yoluyla çözümlenmektedir. Karakterlerin durumlarıyla hayal unsurunun tasviri yapılır. Ancak varsayıma dayalı olarak geliştirilen hayalî ürünler, göz alıcılığı arttırmak amacıyla oluşturulmuş olmasına rağmen tamamıyla kavrama gücü dışında kalan nitelikleri yansıtmama amacı taşımaz (Boratav, 2019). Anlatılan karakter bir yandan hayalî dünyayı temsil ederken bir yandan da insana ait hak ve görevleri yerine getiren bireyin işi ve davranışının sembolü hâline gelmektedir.

Gerçekçi masallarda, karakterler ve konu edilen olaylar olağanüstü masallara nazaran daha gerçekçi bir kurgu ile gösterilmektedir. Karakterler gerçek yaşamlarındaki eğilim, tavır ve duygu durumları çevresinde aktarılır. Olay akışında zorluklarla mücadele halinde olan kahramanın masal sonunda sağduyulu tutumu, azmi ve becerisi ile mutluluğa eriştiği, ödüle layık görüldüğü anlatılır (Bilkan, 2020). Masalda başından sonuna değin gerçeğin odağından uzaklaşmaz. Her durumda, türlü bahane ve gerekçeler yoluyla gerçek durumların olağanüstü niteliklerin üzerine çıkarıldığı kabul edilir.

Genellikle güldürücü fıkra ve nükteli küçük hikâyeler biçiminde adlandırılan güldürücü hikâyeler ise kısa tutulmayla birlikte öne sürülen bir fikrin benimsenmesini sağlama ve fikre yönelik geliştirilen karşıt düşüncelerin reddedilmesi amacını taşır. Boratav'a (2019, s. 95) göre, bu öbek kapsamında sunulan anlatılar, "*fıkra, lâtife, nükte*" ve birçok durumda da yalnızca hikâye söylemlerinin gösterilmeye çalışıldığı ifadeler içerir. Gülmeceye dayanan bu masal çeşidi, mizah anlayışına doğrudan etki ederek alıcının zihinsel etkinliğinin tespit edilmesi için değerlendirme ölçütü görevi edinmektedir. Kahramanın başından geçen ilginç olay veya olaylar ile anlatıcının sahip olduğu ve utanç kaynağı olarak nitelendirilen fikirler kolaylıkla sunulabilmektedir. *Örtük anlamlı*, düşündürücü sözlerden yararlanılması fikrin içerisine başka anlamların yerleştirilmesini de kolaylaştırır.

Kısa oluşu ve güldürücü unsurların yoğunluğu açısından tercih edilen bu anlatılar, fikrin bir başkasına geçişini sağlarken aktarımın yönünü de değiştirirler. Görünüşe göre üzüntü duyulması gerekli görülen bir olay anlatıcının da etkisiyle gülünç bir durum gibi belirebilir. *Gülmece* üzerine kurgulanan durumlar, insan zihninde doğuştan var olan algılama gücünü harekete geçirebileceği gibi ahlâk ilkeleri dışındaki durumların da olumlu bir hava içerisinde anlatılabilmesine imkân tanımaktadır.

Yalanlamalı masallarda kahramanın kimliği anlatıcının kendisidir. Anlatıcı, olayları dışarıdan izleyen bir göz gibi üçüncü şahısla aktarabildiği gibi olayı kendi çevresinde geliştiği yönünde, aynı duruma uğramış gibi bir ifade yöntemiyle kurgulayabilir (Boratav, 2019, s. 104). Bu masallarda dinleyiciyi inandırma iddiası taşımayan bir yaklaşım söz konusudur. Masalın kapsamında bulunan serüven odaklı gelişimin sürdürülmesi için abartı ve gerçek dışı ilkelere açık bir yaklaşım sergilenir. Bu sebeple yalanlamalı masallar, masalın anlamını taşıyan küçük bir parça olarak gösterilebilir.

Zincirlemeli masallar, bütünü oluşturan olayların birbiri üzerine yapılandırılmasıyla meydana gelmişlerdir. Kahramanları hayvanlardan oluşur. Ancak hayvan masallarında olduğu gibi *karakterler* aracılığıyla duygu, düşünce aşılması amacı görülmez. Sıralanan olaylar, süreç aracılığıyla dönüştürülmek istenen gerçekliği ve edinimi planlanmış düşünce yöntemini ayrıntılı biçimde anlatmaktadır.

Zincirlemeli masal türünde anlatı, olay ve kişi sayısına bağlı olarak uzar; genellikle çok uzun tutulmaz, ilerleyiş hızlı bir şekilde gerçekleşir. Çoğunlukla, anlatı bir noktadan sonra ters yönde ilerlemeye başlayarak son olaydan ilkinde ya da maceraya eklenen son kişiden ilk kişiye doğru bir akışla ilerleyerek sürdürülür (Boratav, 2019, s. 105).

BÖLÜM III

MASALLARIN EĞİTİMSEL İŞLEVLERİ

Bilgi, birikim ve ideoloji gönderiminin konuşma biçiminde yapıldığı masallardaki öncelikli amaç, olumlu bir izlenim, fikir ve durum meydana getirmektir. Masalda anlatılan durum kişinin toplumsal rolü ile özdeşleşmektedir. Gündelik iş ve ilişkilerimizi deneyimleyebilme olanağı sağlayan davranış modelleri, kahramanlar aracılığıyla aktarılır. Çocuğun anlamlandırması beklenen ruhsal durum, istek ve ihtiyaçlar kahramanın çabasında gizlidir. Masal sınırları arasında yaygınlık gösteren bu durum çocuğun benzemeye çalıştığı kimseye örnek teşkil ettiği gibi isteklerini doyuma ulaştırması bakımından da önem kazanmaktadır. Kahramanların sorunlar karşısında yaratıcı çözüm yolları oluşturması, çocuğa olayları farklı bir gözle değerlendirme olanağı sunması, çocuğun hayal gücünü kullanarak farklı bakış açılarına ulaşması konusunda model oluşturur (Gedik, 2019). Çocukların hayal kurmalarına, düşünme ve anlama becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olan masallar, yaratıcılığın genişletilmesine, artırılmasına katkı sağlar (Ayhan ve Arslan, 2014).

Birey, anlatımdaki ileti, davranış, tutum ve uyarılar sonucu duygusal ve davranışsal yargılara ulaşarak kişilerarası ilişkilerini düzenler. Masal aracılığıyla yönlendirilen faydacı tutumlar, arkadaş, okul, aile gibi çevresel ortamlardaki çatışmaların önlenmesine katkı sağlar.

Masal anlatımları olağanüstülüklerle dayanan kurgusuyla gerçekliği onaylamayan, tinsel inanışlara özgü sihirli bir evreni yansıtmaktadır. Masal dünyasında kurulan gerçeklikle çocuğun hayal gücüne bağlı olan gerçeklik arasında bir koşutluk söz konusudur. Düş gücünü zorlayan ve kurgusal gerçekliği akıl dışı unsurlara ulaştıran anlatılar çocuk gerçekliğinden uzaklaşma kaygısını ortaya çıkarır (Yavuz, 2013).

Henüz soyut ve somut kavramları algılama becerisi edinemeyen çocuk, hayal öğelerine yatkınlık gösterecektir. Bu nedenle, masallarda olağanüstü unsurların akıl dışı niteliklerle bütünleşmesi önlenmelidir. Aynı doğrultuda bir görüşü savunan Dilidüzgün'ün (2018, s.50) "Masalın kurduğu usdışı dünyada düş-gerçek çatışması bulunmaz; tersine, en garip olaylar bile sanki gerçekmiş gibi anlatılır" biçimindeki ifadesi masala ait düş öğelerinin fantastik imgelerden meydana geldiğini belirtmektedir. Masala yönelik olarak gönderilen mantıkdışı nitelikler, çocuğun ilgisini üzerinde toplama eğilimini ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple, masalın macera ve hayal odaklı etkisine direnebilme gücü gösteremeyen çocuklar için onlarda merak uyandırabilecek, algı seviyelerine uygun açık bir anlatıma sahip, basit ve kısa cümlelerin kullanımının tercih edildiği eğitici ve "kıssalı" hikayelerden faydalanılan, kötü

unsurların arındırıldığı ve çocuğun zihninde tasarladığı iyi unsurları çoğaltmayı amaçladığı tutumundan yararlanmak gerekir (Tezel, 2019; Sever, 2008).

Masallar, “eğitici kıymeti olan, daha açık bir ifade ile çocukların duygu, düşünce ve hayallerini sözlü veya yazılı olarak işleyen ve onların güzellik duygularını geliştiren bunu yaparken de millî bir birlik edinmelerinin yanında millî ve evrensel değerleri farkında olmadan benimsemelerini sağlayan “Anonim Halk Edebiyatı” ürünleridir” (Karatay, 2007, s. 474).

Erdemli davranışlara sahip bireylerin yetiştirilmesinin amaçlandığı eğitim programlarında yerini alan masal, affedici olma, hoş görebilme gibi ahlaksal açıdan tercih edilen niteliklerin sezdirilmesini kolaylaştırmaktadır. Erdemlere ilişkin vaziyetin sık sık tekrarlanmasıyla kibir, açgözlülük, inatçılık, sahtekârlık, ön yargılı olma gibi insan benliğine faydası olmayan durumlar ve durumların yarattığı çağrışımlar ortadan kaldırılır. Kişinin algısına bırakılan negatif durumlar ve çözüm yollarının sorgulanması pozitif karakter edinimi açısından bilinçli bir güdüleme faaliyetine hizmet eder. Erdemli tavırlarla donatılan birey, öznesi olduğu ilişkileri yapılandırarak iletişim ağını genişletebilir.

Dengesizlik duygusu, abartı ve gizemin yoğunlaştığı masallar çocukların keşfetme eylemlerini yönlendiren bir etkinlik oluşumunu öncüller ve kendi yeteneklerini ortaya çıkarmalarında etkindir. Tanımlanamayan nesneleri biçimlendirme uğraşında olan çocuk, kendisine ait bir karara varmak için düşünme yöntemlerinden faydalanır. Neyin, nasıl ortaya atıldığının çözümlenebilmesi için gösterilen düşünsel çaba, çok yönlü bir muhakeme becerisi ve denetimini gerekli kılar.

Sunulan iletiler yoluyla bilgi ve eylemsel uyarıcılara maruz kalan çocuğun düşünme becerilerinin gelişmiş olması gereklidir. Düşünceleri üzerinde tartışma sağlayamayan kişilerin yönerge ve talimatlar karşısında özgün bir tepkide bulunması beklenemez. Bu nedenle, düşünme süreç ve becerilerinin kullanımı ihmal edilmemelidir. Türkçe öğretim programında (MEB, 2005) ortaya konulan sorgulama, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme gibi üst düzey becerilerden yararlanma fırsatı edinen birey, zihinsel bilgilerini ilişkilendirebileceği metinler aracılığıyla kendi düşüncelerini oluşturma ve yönetme yetisi kazanacaktır.

Yazınsal değer taşıyan ürünlerin insan belleği ve duygularındaki izlenimlerini ele alan niteliği, çocuğu metindeki olayların dokusuna dahil ederken; aynı zamanda okuma-anlama becerisinin gelişmesine katkı sağlayarak okuduklarıyla karşılık etkileşim kurmasına yardımcı olur. Böylece, okuduğu veya dinlediği masallardaki haz uyandırıcı gizemli yapı ile karşı

karşıya kalan çocuğun düşünme, karşılaştırma ve eleştirme yeteneğini de artar (Dilidüzgün, 2018).

Okulöncesi dönemde, çocuğun, dinleme-anlama, konuşma anlatma becerileri edinmesi amacıyla masaldan faydalanılır; çocuğun içinde bulunduğu çevreyi idrak etmesi, tanınması ve buna yönelik olarak kendi düşünce ve isteklerini ifade edebilme olanağı edinmesi kelime hazinesinin gelişimi ile mümkündür (Karatay, 2007). Zengin bir kelime hazinesine sahip olan çocuğun edindiği kendine özgü becerilerin gelişimi, okul ortamındaki eğitsel faaliyetlerin uygulanabilirliğini de kolaylaştıracaktır.

Eğitim ve çocuk edebiyatı ilkeleri doğrultusunda seçilmiş masal örnekleriyle buluşturulan çocukların, duygu ve düşüncelerini okuduğu veya dinlediği masallara benzer şekilde kurgulayarak anlatacağı düşünüldüğünde, uygun dil ve anlatım özellikleri taşıyan metinlerle etkileşimli etkinliklerden faydalanılması gerekir. Bu etkileşimli çabayı içeren etkinliklerle masal dünyasına yaklaştırılan çocuk, kendi masalını oluşturabilmek için farklı kaynaklara yönelerek daha fazla metin, kitap okumaya başlar. Böylece okuma alışkanlığı edinir.

Çocuğun masal etkinliklerine etkin bir şekilde katılması, sözcüklerden faydalanması, dil ve iletişim becerilerinin gelişimi için yararlıdır. Başkasından dinlediği masalları kendi görüş, duygu ve anlayışıyla yeniden anlatan çocuk, dile ait işlevlerden yararlandığı bir tutum ortaya koyar. Zihnindekileri basit bir şekilde açıklayabildiği masallarla kendini ifade ederek açıklama, anlatma ve değerlendirme süreçlerini tamamlayabilir.

Masal okuma ve anlatma girişimleri sırasında tekerleme, bilmece, mâni, deyim, atasözü gibi sözlü ürünlerden yararlanan çocuğun kelime dağarcığı olumlu yönde gelişim gösterir. Masal metinleri üzerinde tekrarlanan akıcı okuma faaliyetleri, tekerleme söyleme ve diksiyon çalışmaları da dil gelişimini desteklemektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan masal metinleri anadili öğrenimi ve psikomotor dil becerilerinin gelişimi için oldukça etkili bir kaynaktır. Metinlerin içerdiği tekerleme, bilmece, atasözü ve deyimler, çok anlamlı sözcükler gibi anlatım öğelerinden faydalanılması çocukların Türkçeyi kavramasını kolaylaştırmaktadır (Çetinkaya, 2007; Gedik, 2019; Özdemir, 2004). Dolayısıyla, anadili eğitiminin amaçlandığı eğitim alanlarında masal metinlerinden yararlanılması gerekir.

Yeryüzünde varlığını sürdüren tüm oluşumlar masal üzerinde yaşamını sürdürmektedir. Bu açıdan masal, topluluklar arasındaki kültür oluşumu ve yayılımının irdelenebileceği nitelikli bir araçtır. (Tezel, 2019). Bu yöndeki fikrini halk masallarını milletlere ait kültürel bir servetin ürünü olarak nitelendiren Tezel'e (2019, s.17) göre milletlerin yaratılış hikâyeleri, eski idealleri masallar arasına gizlenmiştir ve masalların içerisinde halk medeniyetlerinin izlerine rastlamak mümkündür. Nitekim masalların anlatılma amaçları içerisinde "kültür malzemesi olarak masal" başlığı açan Boratav ise (2019, s.184) bir kısmı çocuklar, büyük bir kısmı da yetişkinlere yönelik anlatılan masalların taşıdığı değeri, masalların kültüre karşı olan hizmetine bağlamaktadır.

Çocuk için ortaya koyulan masalarda çocuğun eğitilmesine, yönlendirilmesine öncelik verilmektedir. Bu grupta yer alan masallar, belirli kişiler tarafından özel bir amaca hizmet edecek şekilde yazılır veya diğer gruplardaki masalların değiştirilmesi, toplumun yaşayışına veya inancına göre tekrar uyarlanmasıyla türetilir (Boratav, 2019). Kültürel değerler çevresinde oluşturulan masallar, edebiyat türünün eğitsel imkânlarının meydana çıkmasına yardımcı olur (Dilidüzgün, 2018).

Zevk için oluşturulan masalların ulaşmak istediği sonuç ise eğlendirmek, hoşça vakit geçirmeyi sağlamaktır. Estetik hazzın sunumunda pay sahibi olan masal anlatımları, dinleyiciyi serüvene ortak etmenin yanında olay odaklı gelişiminin de katkısıyla beraber hedef kitlenin düşüncesini işleyerek hoşlanıtı durumlarının ortaya çıkarılmasına yardımcı olur. Sürdürülmesi istenen ve doyum sağlayan bu dürtü, masala karşı bir istemi meydana çıkarmaktadır. Bu işlevi yönüyle masallar eski çağda kullanım imkânının olmadığı teknolojik aletlerin, radyo, televizyon gibi araçların yoksunluğuna rağmen varlıklarını devam ettirmişlerdir (Boratav, 2019). Bu başarıdaki en büyük pay, masal anlatıcısına aittir. Anlatıcının faydalandığı dil ve üslup, düşüncesini anlatmak için kullandığı jest ve mimikleri yansıtmadaki yetkinliği, dinleyicinin masal dünyasındaki değerler ile olan kabulünü etkilemektedir.

Çocuğun düşünce ve ahlak yönünden gelişiminin amaçlandığı masal anlatılarıyla toplum içerisinde kendilerine ait bir konuma sahip olmaları hedeflenmektedir. Bu konumu elde etmek için ihtiyaç duydukları bilgi ve beceriler dinlemekten zevk aldıkları olağanüstü hikâyeler yoluyla edinilebilir.

Eğitim ve öğretimin belirli kurallara bağlandığı eğitim anlayışlarının içerisinde yer alan çocuk edebiyatı ürünleri, topluma ait görgü kuralları ve dini öğretilerin aktarılması amacına hizmet eden fikirler çerçevesinde temellendirilir.

Çevresel özelliklere yönelik tasarlanan masallar aracılığıyla toplumsal yaşantının ortaklığından kaynaklanan ve düzeni oluşturan kurallar aktarılır. Kültürel, dini yaşam ve ideolojilerden kaynaklanan bu kuralların masal dünyasındaki gösterimi, kahramanın durum, nesne ya da kişiye yönelik tepki ve tavırlarında ortaya çıkmaktadır.

Bireyi istendik davranışlara yönelten sembol ve modellerin denetimi ödül-ceza yöntemi ile sağlanır. Ödül-ceza kavramlarının yoğunlaştığı masallar, düşünce ve davranış kalıplarının değişmesinde rol oynar. Ancak davranışçı yaklaşıma uygun ezber, pekiştirme, şartlandırma, ödül-ceza gibi süreçler içerisinde yürütülen faaliyetlerde zihinsel bağımsızlıktan söz edilemez. (Güneş, 2017). Bu nedenle, çocuğun öykünmesine sebebiyet verebilecek her türlü davranış ve niteliğe sahip kahraman faaliyeti, durum ve iletiler onun yaş düzeyine uygun, eleştirme olanağıyla birlikte; baskıcı, otoriter olmayan bir tutumla sunulmalıdır. Bu tarz konu ve içeriksel mesajların yer aldığı masal metinlerinin düzenlenmesi ve eğitim ortamlarına, etkinliklerine aktarılması, çocuğun olumlu bir benlik geliştirmesi için gerek duyduğu ihtiyacın karşılanmasına hizmet edecektir.

Masalların, çocuk eğitimi ve çocuğa sunulan değerlerin öğretimi açısından önem teşkil ettiğini savunan Karatay'a (2007) göre, masalın sahip olduğu nitelikler şunlardır:

1. Zıtlıklar üzerine kurulan masal dünyasında, iyi ve doğruya yönelme bilincinin edinilmesi hedeflenir. İyi ve kötü ayrımındaki niteliksel üstünlüğün, iyi meziyetleri kapsadığı fikri iletilir.
2. Masalarda asli olan haklı olma ve doğruluktur. Haklı olan ve doğruluk meziyetleriyle donatılmış karakter, her ne koşulda olursa olsun başarılı olur.
3. Kötü davranışları olan kahramanın başarılı olması yıkıma neden olacaktır. Bu nedenle, masalda iyi ve doğruluk yönünde gelişme gösterilmesi, bu doğrultuda edimlerde bulunulması nasihati verilir.
4. Tesadüfler, hayat akışındaki iyi ve doğruların meydana çıkarılmasında etkilidir.
5. İyilik yapan mutlaka iyilikle ödüllendirilir. İyilik sahibi olan kahramanlar, zorlu koşullarda mücadele ederek güç birliğinden yardım alırlar.
6. Varlıkların değersiz olarak nitelendirilmesi doğru değildir, umulmayan kişiler gerçekleşmesinin mümkün dâhilinde görülmediği davranışlarda bulunabilirler.

7. Her türlü zorluğa karşı sabır göstermek gerekir. Sabırlı olan kişi mutlulukla ödüllendirilecektir.
8. Çocukların hayal gücünü geliştiren masallar, onların çevreleri ve kendilerini tanıma olanağı sunar. Çocukların yakın çevresindeki canlı ve cansız varlıklarla eşit duruma gelmesine, onlara karşı sevgi ve değer bilinci edinmesine katkı sağlar.

Masal kahramanının mutlu sona ulaşmak için verdiği çabanın gösterildiği masallar, çocuğu hayatın zorluklarına karşı emek verilmesi gerektiği yönünde bir düşünce yapısına ulaştırırken; kendi öz varlığı hakkında belirlemeler edinmesine katkı sağlar. Bu noktada Günay, “Mutluluk ve başarı, hüner ve emek karşılığı kazanılır ana fikri bütün masallarda hakimdir. Fakir olsun zengin olsun bütün masal kahramanları, zekâ, hüner, dürüstlük ve kuvvetleri denedikten sonra tahta ve taca sahip olur.” şeklinde düşüncesini bildirmektedir (Akt. Kantarcıoğlu, 1991, s. 35).

Çocuğun duyuşsal, bilişsel ve davranışsal gelişimi için analiz edebileceği koşullarla etkileşim halinde olması ölçüt alınmalıdır. Çocuğun içinde bulunduğu döneme özgü kişisel, eğitsel gelişim görevlerini destekleyen yapıdaki masallardan faydalanılması, sosyal beceri ve tutumlarının gelişmesini olumlu yönde etkileyecektir.

Masallar, çocukların yaşamın beklentilerini kavrama, kendi kimlik ve kişiliklerine ulaşmaları açısından önemli bir anlatım aracı olarak kullanılabilir. Masallar, aynı zamanda, olağanüstü kurgusu ve mecazlı, abartılı sözlerin ifade edildiği anlatımı sebebiyle içerisinde yer alan anlam derinliklerini kavrama, zihinsel becerilerinin gelişimi açısından etkilidir. Bu bağlamda, etkin öğrenmenin de sağlanması amacıyla öğrencileri sorgulamaya iten, davranışları arasında seçim yapma, süreci yönetme ve geliştirme imkânı sunabilen; çocuğun ilgi ve gereksinimlerinin dikkate alındığı, eğitim ilkeleri sınırlarında oluşturulmuş, millî ve evrensel değerlerle bütünleştirilebileceği örnek metinlerin, masalların olduğu etkinliklere ağırlık verilmesi önem taşır.

Eğitim, psikoloji ve sanat gibi çeşitli alanlarda yaygın olarak kullanılan masal metinlerine, edebiyat, psikoloji, sinema, müzik, resim ve reklamların çalışma çevresinde rastlanılır. Masalların sinema formatına dönüştürülmesi eğlence sektörünü etkilerken aynı zamanda eğitim sektörü için de yardımcı materyal oluşturur (Yalçın ve Aytaş, 2016).

Masal metinlerine sadık kalınarak uyarlanan masal filmleri hem çocuk hem de yetişkin izleyiciler tarafından ilgi görmektedir (Guliyeva Kılıç, 2020). Ancak dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, çocukların gelişimine uygun *çizgi film* alanının oluşmasını sağlamaktır. Çizgi

filmlerin çocukların bakış açılarını etkileme, değiştirme işlevi vardır. “Dolayısıyla eğlence ve eğitim arasındaki dengeye bağlı olarak çocuk için yararlı ve zararlı yönlerinin hesaplanması gerekir” (Yalçın ve Aytaş, s. 240).

Amerikan animasyon endüstrisinin öncülerinden Disney tarafından biçimlendirilen masal kahramanlarının, oyuncak, kostüm, giyim gıda, süs, mutfak ve yatak ürünleri, kırtasiye, resim, poster ve benzeri şekilde sunulması, masal ürününün önem kazanmasını sağlamıştır (Guliyeva Kılıç, 2020).

Masal terapisi ve psikanaliz çalışmalarıyla beraber masal serüvenine ortak edilen birey, asıl gereksinim duyulan varlığın özü olduğunu düşünmeye ve hissetmeye başlar. Nitekim bu konuda Kantarcıoğlu (1991, s.42) “Masal ve hikâye zamanı arınmış bir zevk saatidir” görüşünü ileri sürerek masal yapıtlarının zevk unsuru olduğu izlenimini ifade etmektedir. Bireyin bilinçaltındaki duygu, istek ve yönelimlerinin algılanması ve ifade edilmesinin amaçlandığı masal terapi yönteminde kullanılan masalların, çocuğun ruh dünyasını yansıttığı unutulmamalıdır.

Bibliyoterapi uygulamaları, kişinin ruhsal sorunlarıyla yüzleşmesinin merkeze alındığı bir yapıya sahiptir. Sorunlara karşı çözüm odaklı yanıtlar üretebilen edebî ürünlerle, bireyin sorun çözümüne ilişkin bir sorgulama sürecine yönlendirilmesi sağlanır. Aynı doğrultuda sürdürülen yönlü faaliyetler, bireyin başarı odaklı bir içgörü kazanmasına öncülük eder. Karagül’e (2018, s. 44) göre “okuma, kişilerin arınma (katarsis) sağlama, içgörü ve hoşgörü kazanma, özdeşim kurma vb. duyuşsal boyutlu davranış edinimi ve beğeni düzeylerinin yükselmesinde etkili olan bir süreçtir.” Kişi, okuduğu metinlerle düşünce ve eylem durumlarını şekillendirir. Bu uygulamaya ilişkin düzenlenen masallardan yararlanılması çocuğa yol gösterici bir işleve sahiptir. Bu masallar sayesinde okumaya güdülenen çocuk, kendi yönettiği, çözüm odaklı bakış açısıyla, kişilerarası ilişkilerini, davranışlarını, sosyal yaşantılarından kaynaklı durum ve tutumlarını düzenleyebilir.

Çocukların tüm gelişim alanlarını etkileyen, katılımcı görevi üstlendiği bu etkinlikler, oyun aracılığıyla sunulmaktadır. Eğlenceyi merkeze alan bu tutum, öğrenenlerin estetik bir hazza ulaşmasını sağlar. “Çocukların sosyal ilişki kurması, farklılıklara saygı duyması, paylaşma, dil gelişimi, psiko-motor becerilerinin gelişmesi, özgüven ve benlik algılarının gelişmesini amaçlayan Masal Evi’nde dil gelişimi etkinlikleri, kavram çalışmaları, beden koordinasyon etkinlikleri ve masal dinletileriyle beraber resim, el sanatları, müzik mutfak,

doğa ve çocuk hakları atölyeleri yapılmaktadır.” <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/masal-evi-sayesinde-artik-daha-mutlular/45578/156>

Öğrenci üzerinde yoğunlaştırılmış eğitim faaliyetlerinde en önemli temel, çocuğu doğal olarak aktif (etken) bir yapıya ulaştırma düşüncesidir. Çocuğun hem bedensel hem de zihinsel anlamda aktif bir çevrede bulunması onun, çevresini araştırma, keşfetme, kavrama, anlama çabasına girmesini sağlar. İnsan çevresini çözümleme uğraşında olan bir varlıktır. Bu varlığın keşifte olduğu durumlar, kavrama ve anlama çabalarını desteklemek için gerek duyulan en uygun ortam, onlara ait olan bu aktif olma niteliğini merkezde bulundurmaya gerektirir. O halde öğrenme ortamının temel dayanağına öğrencinin yerleştirilebilmesi için uygun öğrenme metotlarının uygulanabileceği yöntemlere yol açılması beklenir. Çünkü söz konusu eğitsel faaliyet ve metinlerin dramatizasyon, oyun vb. biçimlerdeki aktarımı ve güzel sanatlarla ilişkilendirilmesi öğrencilerin bir yandan duygu, istem ve psikolojik gereksinimlerine mümkün olduğunca yanıtlanma imkânı tanıyarak onların insanî yeteneklerini oluşturma, koruma ve geliştirmelerine yardımcı olurken diğer bir yandan da olması muhtemel olan tüm sorun, istek, duygu ve düşüncelerini içeren faaliyet biçimlerinde aktif, aktarıcı konumda olmasına olanak sağlar.

Çocuk, dramatizasyon ve oyun temelli yaklaşımlar içerisinde bütünleştiği masal anlatımlarıyla hem bedenî açıdan bir aktiflik kazanması hem de olası problem durumlarına karşı itiraz etmesi, pasif biçimden sıyrılarak sorunu, olası çözüm yollarını dönüştürmesi konusunda cesaretlendirilir. Aktarım sonunda kendisine yöneltilen soru-cevap yöntemi, değerlendirme-tartışma etkinlikleriyle zihinsel açıdan aktif çaba gösterebileceği bir süreç dahil edilmeye çalışılır.

Masal dünyasındaki mesaj ve yönlendirmeleri keşfetme ve anlama çabasında olan bireyin, olaya hâkim olma fikriyle beraberinde edindiği izlenimlerden kaynaklanan bilgi, duruş ve tecrübe kazanması muhtemeldir. Bu durum, insanı merkezde bulunduran eğitim anlayışını içeren çalışmalarda masal ve masal aracılığıyla oluşturulan eğitim durumlarının etkisini ortaya çıkarmaktadır.

3.1. Değer Eğitiminde Masalın Etkisi

Çocuğun hayatını kuşatan ulusal ve evrensel değerlerin edinimi dil ile mümkündür. Bireyin, kendisi ve toplumla ilişkili olduğu, gözlemleme olanağı edindiği ve yaşadığı oranda anlatmaya kalktığı tüm unsurlar dil kaynaklıdır. Dilin, kurallar bütünüyle aktarımı,

sezdirilmesi, genişletilmesi ve beceriye dönüştürülmesi Türkçe dersinin sorumluluğu altındadır.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, çocukların meraklarını, araştırma ve buluş yapma isteklerini tetikleyen, onların ileriye dönük davranışlarını, değerlerini kontrol edebilme yetisi kazandıran nitelikli edebî türler olarak eğitimsel açısından öneme sahiptir.

Türkçe dersinde metin aracılığıyla kurgulanan ve mantık örgüsüne dayanan tüm etkinlik ve araçlar (hikâye çözümleme, anı, masal anlatma, metin oluşturma vb.) öğrencilere değerlerin önemini kavratacak ortamlar oluşturur (Ekinci Çelikpazu ve Aktaş, 2013).

Değer, insanların birbirlerine karşı olan ilgileri içerisinde gerçekleştirilmesi istenen herhangi bir *durum, duygu ve davranış* değişimini kapsamaktadır. Yaman (2016, s.18) değer eğitimi, “Sahip olunan değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine *değerler eğitimi* denilmektedir” ifadesiyle tanımlamaktadır. Okullar, yalnızca bilgi aktaran kurumlar olarak değerlendirilmemeli, bilginin kazanımından çok bilginin kaynağının gösterildiği uygulamalara ağırlık verilmelidir. Öğrenen kişi, araştırma-uygulama faaliyetlerine yönlendirilmelidir (Yaman, 2016). Çünkü değerler eğitimi, ailenin sorumluluğunda başlayarak sürekli eğitim programları eşliğinde sürdürülen, değişim ve gelişime açık sistematik bir yapılanma içerir.

Bireye özgü manevî ve ruhsal görüşler çerçevesinden toplanan değerler, sorunu çözüme kavuşturma ve meselelerin iyileştirilmesi konusunda etkilidir. Özellikle, kültürel öğe ve değerleri sunmaya yönelik edebî metinlerden yararlanılması dikkate alınacak olursa, eğitim-öğretim faaliyetlerinin toplumun sosyal hayatını düzenlediğini söylemek mümkün olacaktır. Ancak söz konusu metinlerin belirli ölçüler dâhilinde düzenlenmesi, değer hareketleriyle ilgili bilgilerin çocukların ilgi ve yaş düzeylerine uygun hâlde sunulması gerekmektedir. Bu hassasiyete dayanarak oluşturulan metinlerin kullanımı ahlâkî değerlerin aşılması ve kimlik gelişimi bakımından önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Eğitim programlarının sınırları arasında değerlendirilen *çocuk eğitimi*, yalnızca müfredatın sunumundan ibaret değildir. Çocuğun, insancıl yönünün de geliştirilebileceği dürüstlük, çalışkanlık, yardımseverlik, hoşgörü, kişilik ve karakter sahibi olmak gibi çeşitli duygu ve davranış edindirme odaklı çalışmalara zaman tanınması gerekir (Yaman, 2016). Ki,

masalların oluşum gayesinin söz konusu öğretilerin hayata geçirilmesini doğrudan etkileyen bir kaynak olduğunu söylemek mümkündür.

Eğitim çalışmalarında konuma sahip olan her bireyin, hayatını yönlendirebileceği insanî değerlerle donatılması ve bu doğrultuda bir yaşam görüşünün kazandırılmasını sağlayacak ilişkiler içerisine konumlandırılması gereklidir. Bu öngörülere yönelik bir eğitim faaliyetine maruz kalmayan çocuğun değer anlayışının tamamlanamayacağı düşünülmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2020). Nitekim yaparak ve yaşayarak öğrenme ilkesinin eğitim durumları üzerindeki pozitif etkisi göz önüne alındığında değer edinimine ulaşmak için sözü edilen değer ifadelerinin yaşamsal faaliyetlerle birlikte sunulması, üzerinde durulması önem arz eden bir hususilik içerir.

Toplumsal değer yargıları ve tartışmalarına kadar birçok noktaya temas eden masal, kişiyi eğitip medeni bir insan haline getirmek ister. Sürükleyici macera, heyecan ve merak unsurunun arasına sıkıştırılmış mesajları ustalıkla öğrencilere göstererek doğru davranışın edinimini, yapılaş ve ölçüsünü en ince ayrıntısına kadar anlatır. Böylece, hayatı anlamlı kılan değerleri ve yaşama sebeplerini açıklar.

Çocuklar, doğru ve yanlışın kararlarını kendileri vermek isterler. Ancak öğütleri yaşamadan, denemeden anlayabilecek olgunlukta değildirler (Yalçın ve Aytaş, 2016). Kendileri için oluşturulan kahramanların *değer yargılarını*, düşüncelerini, anlayışlarını, tutumlarını ve davranışlarını özümserler. Masalın konusunu oluşturan tutum, vurgulanan tema ve masalda yer alan kahramanların istenilen çizgideki davranışlarıyla aklını kullanarak, kendisine hitap eden yaşayabileceği ölçüde güven içeren, hoşgörülü ve barışçıl bir dünya kurarlar. Masallar, çocuğun düşündüğü dünya ile gerçek dünya arasındaki çelişkili noktaları ve farkları çocuklara göstererek, sözü edilen durumları değiştirme, iyileştirme gücü kazanmalarına yardımcı iletiler gönderir.

İnsanca noktalar ve ilişkilerdeki detaylara dikkat çeken masalın asıl söylemek istediği şey, insanların gezerek ve görerek edindikleri; bilgi, düşünce ve deneyimlerin anlayışa dönüşümünü örneklendirmek, verilmek istenen ahlâk dersinin gücünü göstermektedir.

Değerler, insanın davranışlarının şekillenmesi açısından etkili olduğu düşüncesiyle insanı konu edinen bilim dalları arasında da ilgi görmektedir. Özellikle, eğitim alanında adını duyuran değer kavramı, birçok akademik araştırmaya da konu olmuştur. Literatür incelendiğinde, değerlerin farklı nitelikleri içeren başlıklar altında gruplandırıldığı görülmektedir.

Değer eğitimi bağlamında Rokeach, Schwartz, Spranger, Fitcher, Ülken, Güngör gibi araştırmacıların çalışmaları görülmektedir. Sözü edilen araştırmacıların sınıflamaları farklı gruplar altında, insan gereksinimlerini karşılayan yeterlilik adlarıyla (kendini denetleyebilme, öz yönelim, iyilikseverlik, uyum vb.) sunulmaktadır.

Araştırmanın odak noktasında yer alan masalların konu edildiği çalışmalarda, çoğunlukla Rokeach ve Schwartz' a ait sınıflamalardan yararlanılmıştır (Akkaya, 2014; Ekinci Çelikipazu ve Aktaş, 2011). Çalışma bulgularının karşılaştırılabilmesi ve objektif değerlendirmelere dayanak oluşturabileceği düşüncesiyle, çalışmanın alt problemini oluşturan “Masallar çocuklarda hangi eğitsel değerlerin kazanılmasını sağlamaktadır?” sorusunun yanıtlanmasında Schwartz'ın (1992) sınıflandırılması ölçüt alınmıştır.

Tablo 1

Schwartz değer sınıflandırması

Değerler	Alt Değerler
Güç (Power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek)
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak (zeki olmak)
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke, hazzıya yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılma (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Öz yönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak (kendine saygısı olmak)
Evrenselcilik (universalizm): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak (iç uyum)
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak (gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat)

Geleneksellik (tradition): Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık

Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak (dünyevi işlerden el ayak çekmek)

Uyma (conformity): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması

Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek

Güvenlik (security): Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği

Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek (bağlılık duygusu, sağlıklı olmak)

Kaynak: Schwartz (1994, s. 22); Akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000, s. 61)

Schwartz’a ait sınıflandırmada bulunan değer ve alt değer başlıklarının içeriğindeki olguların keşfederek ve anlamlandırarak öğrenme için gerekli olan niteliği yansıttığı düşünüldüğünden söz konusu sınıflandırma, çalışmanın alt probleminin çözülmesi için çıkış noktası olarak gösterilmiştir.

3.2. Masallarda İleti Aktarımı

Bilgi evrenini genişletmek amacıyla kuvvetlendirilmiş “yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj” (TDK, 2022) anlamı taşıyan ileti, insana özgü düşünceleri açığa çıkarmaktadır. Öğretici metinlerde, yazar tarafından haklı gösterilen fikrin biçimi şeklinde tanımlanırken; edebi nitelikli ürünler arasında ise sanatçının uğraşları sonucu ortaya çıkarılan duygu ve düşünce birliğini yansıttığı belirtilmektedir (Sever, 2008).

Sezme, duyma, düşünme ve tepki yetilerini geliştirme amacıyla tasarlanan *mesajın*, birden fazla kişinin bilişsel, duyuşsal ya da psikomotor davranışlarında değişiklik yapmak amacıyla düzenlenen işaretler örüntüsü olduğu belirtilir (Ergin, 2012).

Çocuğun kullanımına sunulan metinlerde, hazırlanan düşünce ve mesajlar anlam örüntüleri arasına gizlenmiştir. Anlam şemaları arasında dolaylı, doğrudan veya örtük biçimde yönlendirilen iletiler, çocuğun gereksinim duyduğu psikolojik, bilişsel, estetik, güvenlik, sevgi ve bağlılık, fizyolojik gibi ihtiyaç alanları üzerinden sezdirilir. Kesin bir yargı içermeyen metnin içerisine gizlenen ileti, konuya gizli bir anlam ve öz katar (Özdemir, 2007). “Okura düşen, yapıtın parçaları arasında bağlantılar kurarak bu iletiyi çıkarmaktır. Bu örtük ileti aynı zamanda yapıtı çok anlamlı kılar, anlamının tek ve belli bir öğretiden oluşmasını engeller.

Çünkü teke inmiş ve açıkça söylenen anlam öğretici olmaktan öteye gidemez (Dilidüzgün, 1997, s. 47).”

Mesajın, eğitimin insanın gereksinimlerine yakışır olması gerekir. Mesaj üzerinde ihtiyaçlarına yönelik ipuçları bulan çocuk, mesaj çevresinde buldukları ile aklını kullanır. Böylece kendisine uygun anlayış ve kurallar geliştirebilir.

Çocuk edebiyatı eserlerine ait iletiler, yaşanan coğrafyanın içerdiği özgün gelenek, görenek ve kültür izlerinden doğmaktadır. Ancak çocuğa duyumsatılmak istenilen ileti, kural, norm ve yaptırımların dışında tutulmalıdır. Çünkü davranış kalıplarının ezbere dayalı olarak tekrarlanmasına neden olur. “Çocuklara, “Doğayı sev, çevreyi koru”, “Büyüklerine saygılı ol”, “Derslerine çok çalış”, “Arkadaşlarıyla iyi geçin.”, “Sağlığını koru”, “Giysilerini kirletme.”, “Tutumlu ol.” gibi, sayılarını çoğaltabileceğimiz emir ve kurallar bileşkesine oturan tümcelerle seslenilmemelidir. Kitaplarda, bu nitelikteki yargıların, yinelendikçe özelliğini yitireceği ve çocukların neden-sonuç ilişkisiyle düşüncelerinin önünde engel oluşturabileceği hiç unutulmamalıdır” (Sever, 2008, s.22). Emir kipi kapsamında yapılandırılan iletiler, çocuğun otoriter yaklaşım karşısında bocalamasına sebep olur. Bu durumla çağdaş eğitim modelleri kapsamında hedeflenen beceriler, anlama, yorumlama, uyarılma gibi becerilerin gerçekleştirilmesine ket vurulur. Bu yaklaşım, öğrenci merkezli eğitim faaliyetlerinin aksi yönünde bir edimin gelişmesine sebep olduğu için tercih edilmemelidir.

Eğiticiğin sağlanmasının işlenen temaya bağlı olduğu varsayıldığında, ana fikrin işlevi güç kazanmaktadır. Bu yüzden seçilen temaların çocuğa ahlâkî olgunluk kazandıracak, onun toplum arasında saygın ve başarılı bir konuma ulaşmasını sağlayacak niteliklere sahip olması gerekir (Yalçın ve Aytaş, 2016).

Çocuğun algı, imge ve düşünce yapısına uygun, özenli bir yapıda sunulan ipuçları, onu düşünme, öğrenme ve keşfetme eylemine yaklaştırır. Metnin anlamına ulaşmak amacıyla örgütlenen iletiler, estetik bir anlayış oluşturarak, kitaplara karşı ilgi ve heves duyulmasını sağlar. Sever’in (2018, s.23) söyleyişiyle “anlamın saptanmasında sorumluluk alan, kendine özgü gizil güçlerini kullanabilen bir çocuk, okuma eyleminden zevk alacak ve yeni keşiflere çıkmaya da istekli olacaktır.” Bunun için çocuğu sorgulamaya, düş kurmaya yönlendirecek bilgi ve beceriye dayalı yapılandırma içeren metinlerden yararlanılması gerekir.

Masal, hikâye gibi metinlerin dokusuna sindirilen düşünce, ileti öğretme işlevinde önemli bir öğedir. Çocuğun gereksinim alanlarına ve gelişim düzeylerine uygun, bireysel farklılıklarını içeren, gerçekçi iletilerin kullanımı onların davranış değişikliklerini destekler.

Çocuğun bilişsel gelişimi için yararlanılan edebî içerik, metin aracılığıyla yönlendirilen mesajın üzerinde bir sorgulamayı gerektirir. Mesaj ile ilgili bağlantıları kavramaya çalışan kişi, iletiyi düşünce sistemine uygun bir düzenlemeyle eleştirmektedir. Düşünsel beceriler üzerinde yoğunlaşmaya katkı sağlayan bu durum, zihinsel becerilerin gelişiminde işlev sahibidir.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin temel eğitim materyali ders kitaplarıdır. Söz konusu ders materyali üzerinde gösterilen her metin, bir konu ile temellendirilerek dolaylı ya da doğrudan aktarımın hedeflendiği bir ileti içermektedir. Bu mesajlar, metnin dil aktarımındaki yeterliği ve içerdiği iletilerin anlaşılabilirliği bakımından değer taşır. Çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal yapılarının yönlendirilmesini sağlayan iletilerin, çocuğun derste aldığı bilgileri pekiştirebileceği nitelikte ve özdeşleşebileceği etik değerlerle bağlantılı olarak düzenlenmesi gerekir. Bu yöntemle edinilmesi planlanan becerinin, eğitim ortamına ve dolaylı olarak günlük yaşama da yansıtılacağı düşünüldüğünde kalıcı bir edim, benimseme faaliyetinin sonuçlanması muhtemeldir.

Eğitim programlarında yer alan kazanımlara uygun şekilde yapılandırılan iletiler, bilgi ve beceri aktarımını kolaylaştırmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen eğitim materyalleri bu kapsam etrafında şekillendiği için etkili bir denetim aracı olarak gösterilebilir.

Türkçe derslerinde her yıl sistematik olarak belirlenen tema çerçevesinde oluşturulan metinlerle karşı karşıya bırakılan çocuk, bu metinlere dayalı olarak dil becerileri, değerler sistemi, ilgi, yetenek ve beceri kazanmaktadır (Yalçın ve Aytaş, 2016).

Türkçe eğitimi amacıyla tasarlanan ders kitaplarındaki metin seçiminde masal metinlerine ağırlık verildiği görülmektedir. Söz konusu masal metinlerinden hem okul öncesi dönemde hem de ilköğretim sürecinin tüm basamaklarında faydalanılmaktadır.

Tablo 2

İlköğretim sürecinde faydalanılan çocuk edebiyatı ürünleri

1. Sınıf	Masal, hikâye, şiir, bilgilendirici metinler
2-3. Sınıflar	Masal, hikâye, şiir, bilgilendirici metinler, anı, gezi yazısı, tiyatro, gazete ve dergilerden seçilmiş metinler

4-5. Sınıflar	Masal, hikâye, şiir, bilgilendirici metinler, anı, gezi yazısı, tiyatro, efsane, destan, roman, gazete ve dergi
6. Sınıf	Masal, hikâye, şiir, deneme, anı, gezi yazısı, tiyatro, efsane, destan, roman, söyleşi, portre, gazete ve dergi
7. Sınıf	Masal, hikâye, şiir, deneme, anı, gezi yazısı, tiyatro, efsane, destan, roman, söyleşi, köşe yazısı, portre, biyografi, otobiyografi, gazete ve dergi.
8. Sınıf	Hikâye, şiir, deneme, anı, gezi yazısı, tiyatro, efsane, destan, roman, söyleşi, köşe yazısı, makale, eleştiri, portre, biyografi, otobiyografi gazete ve dergi.

Baş, (2014, s.514).

Bu açıdan bakıldığı zaman, masalın çocuk edebiyatı etrafında şekillendirilen ders kitapları arasında sıklıkla tercih edilen bir tür olduğunu söylemek mümkündür. Hem söz konusu talebin yoğunluğu hem de çocuğun gelişim alanlarının tümüne yönelik olumlu katkılar içermesi nedeniyle donanımlı bir malzeme olarak görülebilir. Ancak bu malzemenin çocuğa uygunluğunun değerlendirilmesi gerekir. Çocuğa uygun olarak tasarlanan ürünler çocuğu eğitirken aynı zamanda kişiliğini de biçimlendirir. Masal derleyicisi olarak bilinen Eflatun Cem Güney’in de bu görüşe benzer bir fikre sahip olduğunu aşağıdaki tespitlerinden anlayabiliriz.

“Çocuklarımızın ruhunu iyi örneklerle göre inşa ederek, onları inandıkları yolda yürüyebilecek, yürüdükleri yolda güçlükleri yenecek şahsiyetli birer insan yapmak... Dünya milletleri bu inançla çocukların ruhunu masallarla besliyor; özellikle insanları tanıma melekesi kazandırarak onlarla münasebetlerini kolaylaştırıyor.” (Güney, 1966, s.9; Akt. Yalçın ve Aytaş, 2016, s. 136).

Yukarıya alınan ifade de görüldüğü gibi masal türü, çocuğun insanî gelişimine rehberlik etmektedir. Dikkatle incelendiği zaman, masal metinlerinin bu mesajların üzerinde durduğu, çocuk ve değerlerine ait görüşlerin vurgulandığı görülecektir. Buna bağlı olarak masalların çocuk için, çocuğa yönelik ifadeler etrafında toplanması gerektiği söylenebilir. Masallar bu nokta da ele alınıp düzenlemeye tabî tutulmalıdır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde, işlenen konu, tasvir edilen durum ve iletiler “çocuğun duygu ve düşüncelerini devindirebilmeli; yeğlenen biçemle, çocuklara değişik duyguların yaşamı algılamadaki etkisi duyumsatılmalı” (Sever, 2018) zihinsel ve duygusal içerikli devinimlere yönelten olanaklar sunmalıdır. Çocuğun düşünce dünyasını kuşatan görsel ve dilsel niteliğini geliştirmeyi, onu biçimlendirmeyi amaçlayan çocuk edebiyatı eserlerinin çocukla ilişkilendirilen bazı temel ilkelere dayalı oluşturulması gerekmektedir. Bu ilkeler, (Demirel 2010, s.51-52; Sever 2018, s.198-199; Yalçın ve Aytaş, s.109-115) şu şekilde ifade edilmektedir:

- Kitaplar, çocukların anlam evrenine uygun, yaşam gerçekliğini içeren sorumluluklar aktarmalıdır.
- Kitaplarda, Türkçenin anlatım özellikleri, noktalama işaretleri ve biçimsel özellikleri sezdirilmelidir.
- Kitaplar, çocuğun gelişim düzeylerine ve ihtiyaçlarına yönelik yaşamsal durumlar sunmalıdır. “Özellikle, çocuğun kendini özgürce gerçekleştirmesine (düşünmesine, düşlemesine, gülmesine, eğlenmesine, imge üretmesine vb.) olanak sağlayacak yaşam durumları, dilin anlatım ustalığı ile kurgulanarak çocuklara sunulmalıdır” (Sever, 2008, s.199).
- Çocukları okumaya teşvik edebilecek tasarım biçimleri içermelidir. Çocuk, kendisi için oluşturulmuş olan eser üzerindeki önemi, özeni dış yapı tasarımıyla fark edebilmelidir.
- Çocuğun şiddet ve kaba güce karşı duyarlı olmasını sağlayacak nitelikte olmalı ve çocukta şiddet unsurlarına karşı bir düşünüş biçimi uyandırmalıdır.
- Sorun çözümünde demokratik yöntemlerin seçilmesini öğütlemelidir.
- Ön yargı içeren durum ve fikirlerden arındırılmış olmalıdır.
- Çocuğun kendini değerlendirmesine, kendi tercihlerini belirleyebilmesine imkân tanınmalıdır.
- Çocuk edebiyatı eserlerinde, çocuğa içinde yaşadığı ülkeyi, dünyayı sevmesini sağlayacak, onun güzelliklerinden faydalanmayı, eksik yönlerini tamamlamayı sağlayacak umut verici duyguların kazandırılmasına önem verilmelidir.
- Çocuklara yönelen eserlerin, onların girişimci ve katılımcı bir ruha sahip olması gibi gerekli durumları temin edebilecek özellikleri içermesi gereklidir. Söz konusu nitelikler çocukta güven ve sorumluluk duygusunun gelişimini etkilemektedir.

Çocuk gerçekliğine dayanan metinler aracılığıyla sunulan evrensel nitelikli iletiler, çocuğun ahlâkî, bilişsel ve sosyal alandaki yetersizliğini gidermesine olanak sağlamaktadır. Çocuğu içinde yer aldığı dünya penceresine yaklaştıran eserler, onun insani, fiziksel, bilişsel ve psikolojik gelişiminin ana hatlarını düzenleyerek bütüncül bir eğitim malzemesinin elzem yapı taşı oluşturur. Çocukların kendilerine özgü buluş becerilerini edinmeleri, çocuk edebiyatı metinlerinden yararlanabilmelerine bağlı olarak geliştiği varsayılarak çocuğa yönelik olduğu düşünülen her türlü materyalin çocuğa özgünlüğü kontrol ve düzenleme işlemlerinden geçirilmelidir.

3.3. Masalların Eğitsel İşlevi Üzerinde Yürütülen Başlıca Çalışmalar

Bugüne kadar masallar üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bunların bir kısmı, doğrudan “çocuk edebiyatı” başlığı altında yetişkin edebiyatından ayrılan analitik-bilimsel çalışmalardır. Diğer bir kısmı ise, çocuk-masal ilişkisini ele alan, çocuğun gelişimde masalın rolünü öne çıkaran çalışmalardır. Bu araştırmalar incelendiğinde çocuk edebiyatı ve masallara ilişkin pek çok bilgi ve tespit görülmektedir.

Kantarcıoğlu (1991), gelişim psikolojisinin, çocukların fiziksel gelişimi, sosyalleşmesi, hayal gücü faaliyetlerini resimlere bakıp kendisine göre yorumlar yaptıklarını, masal, macera ve polisiye tarzındaki hikâyelere ilgi duyduklarının altını çizmiştir.

Doğan ve Gülüşen (2011) değer iletme aracı olarak kullanılan ders kitaplarında hangi değerlerin işlendiğinin tespitini, betimsel analiz yöntemiyle belirlemişlerdir. Analiz girişimi neticesinde bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, dürüstlük, hayvan sevgisi, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, nezaket, tutarlılık ve ulusal değerler temaları üzerinde duran ikili, inceledikleri ders kitaplarının değer eğitimi üzerindeki etkisini yetersiz bulmuşlardır. Ayrıca, etkili bir değer eğitiminin gerçekleşmesi için değerlerin metin üzerindeki dağılımının dengelenmesi gerektiğini ve söz konusu değerlerin etkinlikler yoluyla düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir.

Şen (2008) Türkçe ders kitabı metinlerindeki değerlerin aktarım yolu ve dağılımını, altı farklı yayınevi üzerinde gerçekleştirdiği anket çalışmalarıyla tespit etmiştir. Üslup ayırımında bulunmadan incelediği metinlerin, var olan değerleri aktarma açısından yetersiz olduğunu ileri sürmektedir. Bunun yanı sıra, ders kitaplarında yer alan metinlerin sevgi, duyarlılık ve vatanseverliğin aktarımı üzerinde yoğunlaştığını belirten araştırmacı, konukseverlik, aile ilişkilerine önem verme ve barış değerlerinin aktarımının tercih edilmesinin düşük düzeyde olduğunu ifade etmektedir.

Ekinci Çelikipazu ve Aktaş (2011) ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları aracılığıyla sezdirilmesi planlanan evrensel ve ulusal nitelikli değerleri irdelemişlerdir. Çalışmada, okuma metinleri üzerinde Değerler Tespit Formu (DTF) yardımıyla tespit edilen değerlerin istenen düzeyde dağılım gerçekleştirmediği belirlenmiştir. Araştırmacıların ifadelerine bakıldığında iletilen değerler aracılığıyla vatan sevgisi, çalışkanlık, azim, kararlılık, milli kimliğini tanıma, bayrak sevgisi, ulusal bayramları sevmeye gibi değer ve milli değerleri aşılama yönelen bir tutumun olduğu görülmektedir. Ayrıca, Rokeach’ın araç değerler tablosunda açıklama getirdiği “kendini denetleyebilme” değeri ile ilgili bir iletimin

söz konusu olmaması günümüz insanı açısından eksik bırakılan bir unsur olarak gösterilmektedir.

Padem ve Aktan (2014) 5. sınıf Türkçe ders kitaplarının içeriğinde bulunan zorunlu ve seçmeli okuma metinleri üzerindeki değerleri tespit etmeyi amaçlayan araştırmalarında 12 metinden oluşan çalışma grubu üzerinde incelemeler yapmışlardır. Araştırma sonucunda belirtilen ifadeler, zorunlu ve seçmeli metinlerin içerisinde sevgi, yardımseverlik, dayanışma, sorumluluk ve başarılı olma gibi erdem ağırlıklı değerlerin aktarımında daha yoğun tercih edildiğini ortaya çıkarmaktadır. En az yer verilen değerler olarak acıma, arkadaşlık, cesaret, sadakat, kahramanlık, tutumluluk değerleri gösterilmektedir. Ders kitabında bulunan metinlerin, öğrencilere değer kazandırabilecek oranda değeri yansıtmadığı sonucuna ulaşan araştırmacılar, değer dağılımının tema açısından bir orantı içermediğini ortaya koymuşlardır. Bu çalışmanın sonucunda, okuma metinleri seçilirken değer aktarımını destekleyen metinlere yönelimin gerekli olduğu mesajı verilmektedir.

Gedik (2019) masalların eğitimsel işlevini irdelediği çalışmasında masalların bilişsel, dilsel, kültürel ve ruh gelişimi açısından etkilerini ortaya koymaktadır. Çocuğun gelişim alanları açısından katkısı olan masalların, ilkokul ve ortaokul seviyesindeki öğrencilerin derslerde etken olmalarını sağladığını belirtmektedir.

Karatay (2007) masalların dil edinim sürecindeki katkısını ortaya koyduğu çalışmasında, masalın önemi ve işlevine dayanan fikirlerini açıklamaktadır. Çocuk edebiyatı ve masal kavramının tanımlanmasını sağlayan Karatay, dil edinim sürecinde gerçekleşen olumlu tutum gelişimini masalın etkisine bağlamaktadır.

Saltık (2016) günümüz çocuğuna ulaşılmasının hedeflendiği kurgulanmış masallara ait içyapı özelliklerinin çocuğa göreliğini incelemiş; masalları konu, karakter, ileti, dil-anlatım ve temel eğitim ilkelerinden oluşan beş başlık altında irdelemiştir. Araştırmada masal öğelerinin çocuğa göre olup olmadığını belirtmeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda, kurgulanmış masalların çocuk gerçekliğine uygun bir anlayışla tasarlandığı, değişkenlerin çocuğa görelilik ilkesi kapsamında yapılandırıldığını belirten ifadeler, kurgulanmış masalların oluşturulmasında çocuğun gelişim özellikleri ve gereksinimlerinin ön plana alındığını göstermektedir.

Çırak vd. (2014) içerik analizi yöntemiyle inceledikleri 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki metin ve şiirlerde bulunan değerleri, duygusal yön ve anlamsal içerik analizine tabî tutmuşlardır. Metinlerde ele alınan değer kategorilerinde vatanseverlik değerini içeren

cümlelerin birinci sırada yer aldığı, bu değeri sırasıyla denetim ve duyarlılık, bilimsel bilgi, yaratıcılık, eğlence, sevgi, çalışkanlık, sağlık, bağımsızlık ve dinsel değerlerini belirten cümlelerin takip ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Neticeye bakıldığında çalışma örneklemindeki metinlerin millî değerleri kuşattığı, aktarma imkânı sağladığı ifade edilmektedir.

Şakiroğlu (2020) 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında ele alınan değerleri öğretim programında yer verilen kök değerler ve Schwartz'ın değer grupları tablosundan faydalanarak incelemiştir. Araştırma kapsamında ulaşılan kök değerler, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik alt değerleri ile gösterilirken; Schwartz'a ait değer grupları ise güç, başarı, hazcılık, evrenselcilik, iyilikseverlik, gelenek, güvenlik alt değerleri adı altında ifade edilmektedir. Araştırma sonucunda çalışmacı, ilköğretim ikinci kademe ders kitaplarına seçilmesi planlanan metinlerin, değer eğitime uygun olarak hazırlanması gerektiği düşüncesini ortaya koymuştur. Araştırmacı ders kitabında sunulan tüm temalara ait hikâye edici, bilgi verici ve şiir gibi estetik haz uyandıran niteliklere sahip metinlerin seçimi için kök değerleri içermesi yargısının öncülük etmesini önermektedir.

Yaman, Taflan ve Çolak (2009) ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında geçen değerleri form aracılığıyla irdeledikleri çalışmada, değer başlığını altı grup içerisinde toplamışlardır. Söz konusu gruplarda değerler; estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler şeklinde adlandırılmıştır. En çok sosyal değerlere en az da dini ve iktisadi değerlere yer verildiği ifade edilen çalışmada, nazım türündeki metinlerin estetik değer iletimi açısından yoğun olduğu ve teorik değerlerin aktarımı açısından bir aktiflik taşıdığı gözlenmiştir. Araştırmanın sonuç kısmında ise, Türkçe ders kitaplarına metin seçilirken özenli davranılmasının önem gerektirdiği vurgulanmaktadır.

Özdemir (2014) Türkçe ders kitaplarındaki masal metinleri üzerindeki incelemesiyle masalların Türkçe eğitimi üzerindeki etkisini açıklamaya çalışmıştır. Masal metinlerini konuları açısından sınıflandıran araştırmacı, masalların işlenme sırasında kullanılan “dinleme-okuma-anlama ve anlatım” çalışmalarının öğrencilere kazandırılacak bilgi ve becerilerin sunumu bakımından olumlu katkıları olduğu sonucuna ulaşmıştır. Masal metinlerinde kullanılan sözcük, deyim ve ikilemelerin sözcük dağarcığının genişletilmesinde fonksiyon sahibi olduğunun belirtildiği çalışmada masal iletileri belirlenerek aktarılmaktadır.

Karahanoglu (2017) çocuk edebiyatı alanında eserleriyle tanınan Sevinç Kuşoğlu'nun kitaplarında yer alan eğitsel iletileri incelediği çalışmada, Kuşoğlu'nun roman, öykü ve

masal türlerinde oluşturduğu otuz çocuk kitabında hangi türde iletilere yer verildiğini ve söz konusu iletilerin, hitap ettiği yaş aralığına olan uygunluğunu değerlendirmiştir. Yazara ait eserlerin çocuklara tavsiye edebilirlik durumu hakkında belirlemelerde bulunan araştırmacı, çalışma neticesinde yazarın, eserlerinde aktarımını planladığı iletileri çocuğun günlük yaşamında faydalanabileceği biçimde düzenlediği sonucuna ulaştırmıştır. Metinlerde kurgulanan karakterlerin çocuklara örnek teşkil edebilecek tavır ve davranışları yansıttığı, okuyucuların kendileriyle özdeşleştirebileceği olumlu tavırları yücelten bir anlayışla oluşturulduğu saptanmıştır. Yazar tarafından oluşturulan iletilerin çocuğun gelişim özelliklerinin ön plana alınması sebebiyle kişisel gelişime yönelik iletiler üzerinde yoğunlaştığı, milli değerleri kazandırmaya yönelik iletilere ise düşük oranda yer verildiğine dair bulgulara rastlanmıştır.

Çetinkaya (2007) masalların Türkçe öğretimindeki önemi üzerinde duran araştırmacı, masalların çocukların ana dili eğitimi, dinleme, okuma, yazma ve konuşma becerilerinin geliştirilmesinde kullanılabilecek etkili bir kaynak olduğunu belirtmektedir.

Yaldız (2006) çalışmasında masalların ilettiği mesajlarla çocuğun olumsuz davranışlardan uzaklaşması ve iyiye, güzele yönelebileceği düzeyde telkinleri içerdiğini bildirmektedir. Masalın çocuğun kişisel yeteneklerinin gelişimini olumlu yönde etkilediği, toplumsal uyuma yönelik edinimler kazanmasını sağlayabilecek vasıflara sahip olduğu vurgulamaktadır. Okunan ve dinlenen masalların çocuğun bellek gelişimini etkileyebileceğini savunan araştırmacı, masalın gücünden faydalanabilmek için masal anlatıcılarından ve kayıtlı video, cd vb. masal içeriklerinden yararlanılması gerektiğini önermektedir.

Okur (2003) hayvan masallarının eğitici yönüne dikkat çektiği çalışmasında, halkın yaşadığı durumları gelecek nesillere ulaştıran masalların, insana ait değerleri yansıttığı, çocukların masalı dinleyerek çıktıkları yolda anlatma erişkinliğine geldikleri noktada sosyal gelişimleri açısından olumlu bir ivme kazandıklarını belirtmektedir. Kişinin ilgi duyabileceği niteliklerle bir arada bulunduğu masal dünyası, kalıcı öğrenmeyi desteklemekte aynı zamanda anadili gelişiminin temel kaynağı olarak gösterilen sözcük ve kavramların edinimi sağlayabilecek nitelikli bir kaynaktır.

Bakırcı (2004) hayvan masallarının tüm yaş düzeylerine yönelik nasihatler içerdiğini vurguladığı çalışmasında bireylerin hafızasında yer edinen iletilerin kalıcılığının hayvanlara yönelik sevgi, tutum ve ilgi ile doğru orantılı olduğu yönündeki fikrini belirtmektedir. Masal metinlerinin, içerdiği iletiler vasıtasıyla çocuğa telkinlerde bulunduğu, istenen amaçları

edinme ve benlik gelişimi açısından çocuğun bilinçli yönlendirme faaliyetleri ile karşı karşıya getirilerek öğrenmede etken faktör olmasını sağladığı yönündeki görüşlerini ifade etmektedir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Türkçe ders kitaplarındaki masalların içerdiği eğitsel ileti ve değer aktarımının incelenmesi ve ulaşılan bulguların sınıf düzeylerine yönelik dağılımının belirlenmesi amacıyla tasarlanan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

“Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). “Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir.” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 190).

Araştırmanın odak noktasını oluşturan dokümanlar olan 2020-2021 yıllarına ait Türkçe ders kitaplarındaki masal metinleri, tek başına araştırmanın tüm veri setini oluşturmaktadır. Bu neticede dokümanların, araştırmanın amacına göre kapsamlı bir içerik analizine tabi tutulmasına gereklidir. Bu amaca dayalı olarak araştırma kapsamında belirlenen örneklemin içerdiği tüm doküman verisi analize konu edilmiştir.

4.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Bu araştırmanın, çalışma evrenini MEB Talim Terbiye Kurulunca onaylanmış Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır.

Bu çalışma örnekleminin belirlenmesinde ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle belirlenen araştırmanın örneklemi, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında kullanılan ilköğretimin tüm kademelerine ait (1-8) Türkçe ders kitaplarında yer alan masal metinlerini kapsamaktadır. Bu örneklem, MEB, CEM, KOZA, SONUÇ, EKOYAY, ANITTEPE ve ÖZGÜN yayınlarına ait olmak üzere toplam on altı ders kitabından oluşmaktadır.

Tablo 3

Araştırmanın örneklemini oluşturan ders kitaplarına ait bilgiler

No	Kitap Adı	Sınıf	Yayınevi	Basım Yılı
1	İlkokul 1. Sınıf İlk Okuma Yazma Kitabı	1	MEB	2019
2	İlkokul Türkçe 1 İlk Okuma Yazma Kitabı	1	CEM	2019
3	İlkokul Türkçe Ders Kitabı 1. Sınıf	1	CEM	2019
4	İlkokul Türkçe Ders Kitabı	2	KOZA	2019
5	İlkokul Türkçe Ders Kitabı	3	MEB	2019
6	İlkokul Türkçe Ders Kitabı	3	SONUÇ	2019
7	İlkokul Türkçe Ders Kitabı	4	MEB	2019
8	İlkokul Türkçe Ders Kitabı	4	KOZA	2019
9	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı	5	ANITTEPE	2019
10	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı	6	EKOYAY	2019
11	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı	6	MEB	2019
12	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı	6	MEB II	2019
13	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı	7	ÖZGÜN	2019
14	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı	7	MEB	2019
15	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı	7	MEB II	2019
16	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı	8	MEB	2019

Doküman incelemesi doğrultusunda araştırmanın çalışma grubunu MEB, Cem, Koza, Sonuç, Ekoyay, Anittepe ve Özgün yayınevlerinin 2019 yılı basımına ait Türkçe ders kitaplarının içeriğinde bulunan masal metinleri oluşturmaktadır. Ayrıca ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metni, serbest okuma ve etkinlik içi metinler de araştırmanın örneklemine dahil edilmiştir. Araştırmada analiz birimi olarak belirlenen inceleme metinleri Tablo 4'te yer almaktadır:

Tablo 4

Araştırmanın çalışma grubunda yer alan masal metinlerine ait bilgiler

YAYINEVİ	SINIF DÜZEYİ	METNİN ADI	TOPLAM
MEB/İLKOKUMA YAZMA	1	ŞEHİR FARESİ İLE TARLA FARESİ TİLKİ İLE LEYLEK KORKAK TAVŞAN YALANCI ÇOBAN	3
CEM YAYINLARI/İLKOKU MA YAZMA	1	ASLAN İLE FARE EŞEK İLE SÜS KÖPEĞİ AĞAÇ DİKEN ADAM KANGURU HOPİDİK	9

		ASLAN KRALLA PONPON	
		RESSAM FARE	
		BÜLBÜLÜN ORKESTRASI	
		KELOĞLANIN SAZI	
CEM OFSET	1	MİNİK GEZEĞEN VE KÜÇÜK ASTRONOT	1
		CİMRİNİN KEDİLERİ	
KOZA	2	ÇİFTÇİYLE OĞULLARI	3
		DAĞINIK KARGA	
		KRALIN TOHUMU	
MEB	3	KÜÇÜK ÇOCUK VE ŞEKER KAVANOZU	4
		ORMANLAR KRALI	
		GECEYİ SEVMİYEN ÇOCUK	
		IHLAMUR AĞACININ KOKUSU	
SONUÇ	3	TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA	4
		CANPATLI DEDE'NİN DOMATESİ	
		SAHİLDEKİ YUMURTALAR	
MEB	4	TAMAH	2
		AKILLI GÜVERCİN MATUKA	
		LEYLEK İLE TILKI	
KOZA	4	KÜÇÜK FARE İLE ASLAN	
		ÇILGIN BÖCEKLER KOROSU	5
		ESKİCİYLE PARA BABASI	
		PİNTİ	
		ÇİFTÇİ İLE ÇOCUKLARI	
ANITTEPE	5	TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA	4
		AKILLI ÇİFTÇİ	
		İYİLİĞİN DEĞERİNİ BİLEN KİM?	
		CIRCIR BÖCEĞİ İLE KARINCA	
		KEDİYLE KAPLAN	
		GAZLI GÖL	5
		KURTLA KÖPEK	
		KENT FARESİ İLE TARLA FARESİ	
MEB	6	SIR TUTAMAYAN AT BAKICISI	2
		BALIKÇIL	
MEB II	6	AKSAKALLI BİLGE VE KAĞAN	1
		MEŞE İLE SAZ	
ÖZGÜN	7	AKILLI KIZ	2
		EŞEK VE KÖPEK	
		ÜÇ SORU	
MEB	7	ÖKÜZÜ KISKANAN KURBAĞA	5
		KEDİ VE TILKI	
		ARILARIN İLHAMI	

MEB II	7	KAPLUMBAĞAYLA İKİ ÖRDEK	2
		AKILLI EVLAT	
MEB	8	KEDİ İLE FARE	1
			53

4.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Veri toplama süreci, çalışmanın temel inceleme noktasını oluşturan Türkçe ders kitaplarının orjinalleri temin edilerek başlamıştır. Tamamı incelenen ders kitapları arasından masal metinleri belirlenerek listelenmiş ardından fabl formu taşıdığı belirlenen metinler de hayvan masalı adı altında çalışma kapsamına eklenmiştir. Bu işlem sonucunda tespit edilen elli üç masal metni, araştırma problemi ve alt problemlerine dayandırılarak tema-içerik olarak sınıflandırılmış ve sınıf düzeyine göre bölümlenmiştir.

Ders kitaplarının içeriğindeki masalların aktarımında bulunduğu ileti sınıflandırılması için alanyazında yer alan yüksek lisans ve doktora tezleri ile Sever 'e (2008) ait “Çocuk ve Edebiyat” adlı eserde açıklanan ileti niteliklerine dair oluşturulan kategoriler kapsamında bir kodlama sistemi izlenmiştir.

Araştırma problemlerinin yöneldiği bir diğer nokta olan değer ifadesi ise Schwartz' a (1992) ait ve Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından ifade edilen değerler ölçeği aracılığıyla incelenmiştir.

4.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. İçerik analizi dört aşamadan meydana gelmektedir. Söz konusu aşamalar (1) verilerin kodlanması, (2) temaların belirlenmesi, (3) kodların ve temaların düzenlenmesi, (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde veri niteliğinin sunumuyla sonuçlandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Masallardaki iletilerin incelenmesi amacıyla, çalışmada ulaşılabilecek olan eğitsel iletiler alt problemlerine ait bulgular, “daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama” biçimiyle incelenmiştir. Literatürdeki benzer çalışmalarda yer alan kategorilerin odağından yola çıkarak oluşturulan ileti grupları; kişisel gelişime ait iletiler, doğa ve çevreye ilişkin iletiler ve topluma yönelik iletiler olarak belirlenmiştir.

Tablo 5

Araştırma verilerine dayanan kategori oluşumu

Sıra Numarası	İleti grupları
1	Kişisel gelişime ait iletiler
2	Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler
3	Topluma yönelik iletiler

Belirlemelerin ardından ifade edilen gruplara ait nitelikler, masal metinleri üzerinde varlık/yokluk durumları açısından analiz edilmiştir. İrdeleme neticesinde ulaşılan ve işlem için elverişli olduğu düşünülen bilgiler bir araya getirilmiştir. Belirtilen anlatım sonucu, birbirine benzer durumda olduğu görülen veriler ortak tema altında birleştirilerek kodlanmıştır.

Yapılan kategorik kodlamada; kişisel gelişime ait iletiler “K” harfi; doğa ve çevreye ilişkin iletiler “D” harfi, topluma yönelik iletiler ise “T” harfi ile kodlanmıştır. İleti kodlarında bulunan harfler, tema adlarını tarif ederken yanlarında yer alan sayılar ise temaya ait ileti sırası hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 6

Kişisel gelişime ait iletiler

İleti Kodu	İleti Başlığı
K1	Doğru ve dürüst olma
K2	Sabır
K3	Emek vermek
K4	Zorluklara karşı mücadele
K5	Öz güven
K6	Akıllılık
K7	Tedbirli olma
K8	Hastaya saygı gösterme
K9	Çalışkanlık
K10	Sorumluluk
K11	Değer bilmek
K12	Huzurlu olma
K13	Güzel sanatlar
K14	Sevgi
K15	Kendini tanıma
K16	Özgürlük
K17	Gayretli olma
K18	Temiz olma
K19	Dostluk/Arkadaşlık

K20	Kanaatkârlık
K21	Hatasını anlamak
K22	Kendisi olmak
K23	Umut etmek
K24	Emaneti koruma
K25	Ölçülü olmak
K26	Açgözlü olmamak
K27	Kibirli olmamak
K28	Tutumlu olma
K29	Sır tutma

Tablo 7

Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler

İleti Kodu	İleti Başlığı
D1	Doğa ve Canlıları tanıma
D2	Çevreyi tanıma
D3	Çevreyi kirletmemek
D4	Hayvanları koruma

Tablo 8

Topluma yönelik iletiler

İleti Kodu	İleti Başlığı
T1	Misafirperverlik
T2	Ön yargı
T3	Birlik ve beraberlik
T4	Yardımlaşma
T5	Alay etme
T6	Toplum kurallarına uyma
T7	Paylaşımçı olmak
T8	İş bölümü
T9	Barış

İleti ve değer içeriğine yönelik analiz işleminde cümle ve paragraflar esas alınmıştır. İncelenen değerler, veri toplama aracı olarak seçilen Schwartz (1992) değerler ölçeğine bağlı kalınarak tablolastırılmıştır.

Schwartz'a (1992) ait değer sistemi on alt değer grubunu içine almaktadır. Çeşitli sınıflara bölünen bu değer gruplarına sırasıyla güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik adları verilmiştir.

Güç değer grubu kendi içerisinde sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek) alt değerlerini içerirken başarı değer grubu; başarılı olmak, hırslı olmak, yetkin olmak, sözü geçen biri olmak (zeki olmak) alt değerlerini içermektedir. Hazcılık değer grubu; zevk ve hayattan tat almak alt değerlerini kapsamaktadır. Uyarılım değer grubu ise cesur olmak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak, değişken bir hayat yaşamak alt kategorilerinden meydana gelirken öz yönelim değer grubu; yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak (kendine saygısı olmak) alt değerlerinden oluşmaktadır. Evrenselcilik değer grubu; açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak (iç uyum) alt kategorilerini içinde barındırmaktadır. İyilikseverlik değer grubu; yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak (gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat) alt değerlerini içine almaktadır. Geleneksellik değer grubu; alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak (dünyevi işlerden el ayak çekmek) alt değerlerini içermektedir. Uyma değer grubu; kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek alt değerlerini içermektedir. Güvenlik değer grubu ise ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek (bağlılık duygusu, sağlıklı olmak) alt değerlerini içinde bulundurmaktadır.

Belirtilen ileti ve değer gruplarından yola çıkarak söz konusu bulguların yorumu gerçekleştirilmiştir. Doğrudan alıntılar vasıtasıyla analiz edilen ileti ve değer ifadelerinin sunumu çocuk eğitimi açısından değerlendirilerek yorumlanmıştır.

4.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Bu araştırmada, çalışma sonuçlarının aktarılabilir olabileceğini kanıtlamak amacıyla betimleme ve örnekleme yöntemlerine başvurulmuştur. Masallar üzerinden alıntılanan doğrudan alıntılar, çalışmanın hangi alt başlıklar altında incelenebileceğini destekleyen somut örnekler olarak gösterilmiştir. Ayrıca, çalışma problemleri dolayısıyla belirlenen kategorilerin analiz sonuçları meslektaş teyidinde sunulmuştur. Araştırmacı tarafından listelenen kategori sonuçları iki farklı Türkçe öğretmeninin görüşüne sunularak irdelenmiş ve sonuçlandırılmıştır.

4.6. Araştırmacının Rolü

Bu çalışmada araştırmacı, veri toplama ve analiz sürecinde aktif bir rol üstlenmiştir. Araştırmacı, mevcut verileri analiz ederken masalların ocuk eğitiminde kullanılabilirliği noktasında inceleme ve yorumlarda bulunmuştur.

BÖLÜM V

BULGULAR

Tezin temel çıkış noktası, Türkçe ders kitaplarında yer alan masalların eğitsel ileti ve değer aktarımındaki etkisini ortaya koymaktır. Bu bağlantıda ele alınan Türkçe ders kitaplarındaki elli üç ayrı masalın eğitsel iletileri ve taşıdıkları değerler tespit edilerek incelenmiştir. Bu belirlemeden elde edilen veri ve sonuçlar, ileti ve değerler açısından sınıflandırılarak masallara ait tablolar oluşturulmuştur. Meydana getirilen tablolarda yer alan bilgiler ışığında hem iletiler hem de değerlerin tuttuğu oluşum çerçevesi somut bir şekilde ortaya çıkarılmıştır.

5.1. Araştırma Problemi ve Alt Problemler

Çalışmanın alt problemleri olarak belirtilen “Türkçe ders kitaplarındaki masallarda hangi eğitsel ileti ve değer ifadeleri bulunmaktadır?” ve “Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan eğitsel ileti ve değer grupları nelerdir?” sorularının yanıtlanması amacıyla çalışma grubunu oluşturan masalların tamamını ait ileti ve değer ifadelerinin yer aldığı betimlemelerin içine alındığı örnek anlatımlara yer verilmiştir.

Aynı doğrultuda bir sonuca hizmet eden ileti ve değer gruplarının sorgulandığı ikinci alt probleme ilişkin olarak kitaptan seçilen masal metinleri içerisinde yer alan ileti grupları; “kişisel gelişime ait iletiler”, “doğa ve çevreye ilişkin iletiler” ve “topluma yönelik iletiler” adı altında kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Değer gruplarının belirlenmesi için de yine aynı masal metinleri üzerinde Schwartz’ a (1992) ait değer sınıflandırması esas alınarak “güç”, “başarı”, “hazcılık”, “uyarılım”, “öz yönelim”, “evrenselcilik”, “iyilikseverlik”, “geleneksellik”, “uyma” ve “güvenlik” değerleriyle birlikte içerisinde bulunan alt değerlerin tespit ve yorumları sunulmuştur.

5.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Yer Alan Eğitsel İleti ve Değerler

5.2.1. Şehir Faresi ile Köy Faresi

5.2.1.1. “Şehir Faresi ile Köy Faresi” masalında bulunan eğitsel iletiler

Değer bilmek (K11)

Değeri olan şeyleri, kimseleri koruyan veya sayan, iyilikbilir, kadirbilir, kadirşinas (kimse) şeklinde tanımlanan değerbilir sıfatı (TDK, 2022) insanı yücelten, savunan ve yaşam durumlarını kolaylaştırıcı etkenler arasında yer almaktadır. Değerli görülen ürünlere, bireylere

karşı hassasiyetli davranılması yaşam boyu sürdürülmesi gereken bir davranıştır. Birinin, bir şeyin önemini ve değerini gözetmek söz konusu birimleri elde tutabilmek amacıyla çaba gösterilmesini gerekli kılar. Söz konusu masalın baş kahramanının ziyafet çekebilmek amacıyla katıldığı yemekten neredeyse özgürlüğünü kaybederek dönecek olması üzerinden gösterilen bu ileti, her güzel şeyin bir bedeli olduğu ve bazı anlarda eldeki ile yetinmenin gerekliliği ve mevcut varlığın kıymetinin fark edilmesi gerektiğini göstermektedir. Aksi takdirde sahip olunanların kaybedilmesi mümkündür:

“Köy faresi (...) tekrar köyüne yollandı. Yol boyunca şöyle bir türkü tutturdu. “Korkusuz peynir ekmek korkulu baklava börekten daha iyidir.” (MEB, ilk okuma yazma, 1.sınıf).

Zorluklara karşı mücadele (K4)

Olaylar karşısında verilen tepkiler kişiden kişiye değişir. Bazı kişiler çatışma içeren olaylar karşısında savaştan kaçınarak durumu ve durumun getirisi olan olumsuz koşulları kabul etmektedir. Ancak güç yaşam koşulları arasında kendine yer bulması planlanan çocuğun güçlü, problemlere karşı dayanıklı olması gerekmektedir. Olası problemlere çözüm getirebilen bireyler kendi duygularını keşfederken, kendini anlayabilme yeteneği edinebilir. Zorluklara karşı mücadele içerisinde olma ileti, köy faresinin bekçi köpeklerinin seslerinden korkup kaçarak yemeğini bırakması ve beraberinde ortamı terk ederek köyüne dönmesi üzerinden örnekendirilmektedir:

“Yağ, bal, reçel, pasta gibi türlü yiyecekleri tıka basa atıştırıyorlardı. Birdenbire etraftan köpek sesleri gelmeye başladı. (...) O sırada birdenbire kapılar açıldı. İçeriye iki büyük bekçi köpeği girdi. Fareler kaçarak canlarını güçlüklerle kurtarabildiler. Bunun üzerine köy faresi şehir faresine “Allaha ısmarladık dostum.” dedi. Şehir faresi “Ne o hemen gidiyor musun? Ne çabuk?” Köy faresi de “Evet gidiyorum” diyerek tekrar köyüne yollandı.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Misafirperverlik (T1)

Konukseverlik (TDK, 2022) olarak tanımlanan misafirperverlik gereği olarak konuğu ağırlamak, ilgi göstermek ve ona ikramda bulunmak uygun görülmektedir. Geleneksel kültürün bu tür fikirlerini kabul etmek ve uygulamak kişilerarası ilişkilerin ve toplum yaşantılarının düzenlenmesine katkı sağlamaktadır. Misafirlere ikramda bulunmak, saygı

göstermek insanın sahip olması gereken erdemler arasındadır. Örneklendirilen bu davranış aracılığıyla Türk gelenek ve göreneklerinden bahsedilmektedir:

“Bir zamanlar bir şehir faresi amcasının köyde yaşayan oğlunu ziyarete gitti. Amcası şehirli akrabasına çok saygı ve sevgi gösterdi. Onu çok candan karşıladı. Evinde misafire ikram edilebilecek fasulye, nohut, yumurta, peynir, ekmek gibi neler varsa hepsini ikram etti.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 9

Şehir Faresi ile Köy Faresi masalında saptanan iletiler

ŞEHİR FARESİ İLE KÖY FARESİ		
İleti grupları	İletiler	İleti sayıları
Kişisel gelişime ait iletiler	Değer bilmek	1
	Zorluklarla mücadele	1
Toplam		2
Topluma yönelik iletiler	Misafirperverlik	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.1.2. “Şehir Faresi ile Köy Faresi” masalında bulunan eğitsel değerler

Öz yönelim

“Şehir Faresi ile Köy Faresi” adlı masalda kendi amaçlarını seçebilmek değeri, masalın baş kahramanlarından biri olan köy faresinin davranışıyla aktarılmaktadır. Köy faresi, kendisine sunulan ziyafet yemeğini özgürlüğü karşısında elde edebileceğini anladığında bu şartı kabul etmeyerek köyüne geri dönmeye karar vermiştir. Korku ve belirsizlik hâli içerisinde sahip olacağı yiyeceklerin yerine köyündeki imkânlarla erişebildiği yiyecekleri tercih etmektedir:

“Köy faresi de “Evet gidiyorum” diyerek tekrar köyüne yollandı. Yol boyunca şöyle bir türkü tutturdu. “Korkusuz peynir ekmek korkulu baklava börekten daha iyidir.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Masalda köy faresinin özgür bir yaşam sürdürdüğü belirtilmektedir. Kendi önceliklerini ön plana aldığı yaşamında seçimlerini bağımsız olarak gerçekleştirmektedir. Güzel yiyeceklerle sahip olabilmek için özgürlüğünden ödün vermesi gerektiğini anladığı anda kendi kararıyla ortamdaki uzaklaşarak köy hayatına, kendi seçimlerinin sonuçları ile karşı karşıya olduğu yaşam durumlarına yönelmektedir. İfade edilen yönelim, özgürlüğün değerini

ortaya çıkararak özgürlüğün kısıtlanmaması için çaba sarf etmenin gerekli olduğu düşüncesini yansıtır:

“Köy faresi de “Evet gidiyorum” diyerek tekrar köyüne yollandı.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Evrenselcilik

“Şehir faresi ile Köy Faresi” masalında erdemli olmak alt değeri işlenmektedir. Şehir faresinin amcası olan köy faresi, kendisini ziyarete gelen akrabasını saygı ve sevgi ile karşılayarak Türk gelenek ve göreneklerine uygun davranışlar sergilemektedir. İnsanların birbirlerine karşı saygı, sevgi ve hoşgörü ile yaklaşmasının insancıl davranış ve bakış açısı yönünden yararlı olduğu belirtilmektedir:

“Bir zamanlar bir şehir faresi amcasının köyde yaşayan oğlunu ziyarete gitti. Amcası şehirli akrabasına çok saygı ve sevgi gösterdi. Onu çok candan karşıladı.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Uyma

Masalda şehir faresinin kibar olduğuna dair bir ifadeye rastlanmaktadır. Ev sahibi olan şehir faresi, kibar bir insana yaraşır biçimde incelikle misafirini yemek odasına buyur etmektedir. Geleneksel açıdan misafire hürmet etme anlayışı duyumsatılır:

“Ev sahibi “Herhalde bu uzun yolculuktan sonra hafif bir kahvaltı arzu edebilirsiniz” dedi. Kibar şehir faresi akrabasını yemek salonuna götürdü.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 10

Şehir Faresi ve Köy Faresi masalında saptanan değerler

ŞEHİR FARESİ İLE KÖY FARESİ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Özgür olmak	1
	Kendi amaçlarını seçebilmek	1
Toplam		2
Evrenselcilik	Erdemli olma	2
Toplam		2
Uyma	Kibar olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		5

5.2.2. Tilki ile Leylek

5.2.2.1. “Tilki ile Leylek” masalında bulunan eğitsel iletiler

Akıllılık (K6)

Kendisi ile alay eden tilkiye yanıt olarak onu evinde bir akşam yemeğine davet eden leylek, tilkinin bu alaycı yaklaşımına aynı yöntemle karşılık vermektedir. Önüne gelen et yemeğini uzun kabın içerisinde gören tilki, arkadaşıyla alay etmesinin karşılığını aynı yöntemle karşılaşılarak almıştır. Tilkinin saygısızca davranışına cevap vermeyerek akıllıca bir çözüm yolunu tercih eden leyleğin akıllı davrandığı görülmektedir. Arkadaşına vermek istediği nasihati, kaba güç kullanmadan ve herhangi bir çatışma durumunun gerçekleşmesine fırsat vermeden sonlandırmıştır.

Alaycı davranışları sonucu akşam yemeğinden olan Tilki vasıtasıyla kişinin gerçekleştirdiği eylemlerin sorumluluğunu alması gerektiği bilinci aktarılmaktadır:

“Leylek de uzun gagasıyla çorbadan içmek için uğraşıp durmuş. Ne kadar uğraşırsa uğraşsın azıcık bile çorba içmemiş. O zaman tilkinin kendisine bir oyun oynadığını anlamış. Buna çok üzülmüş ama yine de tilkiye hiçbir şey söylememiş. Çıkarken birkaç gün sonra da sen bize gel komşucuğum. Birlikte yemek yiyelim.” demiş. Leylek et yemeğini sofraya getirmiş. Getirmiş getirmesine ama o nefis yemek ağzı dar upuzun bir kabın içindeymiş. Leylek “E hadi buyur tilki kardeş” demiş ve yemeye başlamış. Leyleğin gagası kaplara rahatlıkla giriyormuş ama tilkinin koca ağzı bu kaplara sığmıyormuş. Tilki ne yaptı ne ettiyse bir lokma yemek bile yiyememiş. Bakmış ki yapacak bir şey yok. Tilki bir kelime bile söylemeden evine gitmiş.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Alay etme (T5)

Ufak hesaplamalarla başkalarını oyuna getirmeye çalışan kurnaz kişiler, karşısındaki bireylerin duygu, düşünce ve isteklerine karşı hoşgörüsüz davranışlarda bulunurlar. Oysa insan, ilişkileri içerisindeki davranışlarını başkalarının iyiliğini gözetecek biçimde düzenlenmelidir. Aksi halde hem toplumsal düzen açısından hem de bireye özgü psikolojik duygu durumları açısından olumsuz koşullarla karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle, okur veya dinleyicilere kendi amaçlarımız için başkalarını küçük düşürücü durumlara itmenin yanlış bir davranış olacağının benimsetilmesi ve bireylerin davranışlarını olumsuz etkilememek amacıyla bu tarz hususlardan kaçınılması gerektiği öğüt edilmelidir. Masalın kahramanı olan kurnaz tilki yemeğe davet ettiği leyleğe düz tabak içerisinde ikramda

bulunarak onunla alay eder, düşünce ve eylemlerinin sonucunu düşünmez. Masalda alay etmenin hatalı, insan benliğine aykırı bir davranış olduğu gösterilmeye çalışılır:

“Az sonra tilki sofrayı hazırlamış. Tabaklara çorba koyup masaya getirmiş. Ama tilki bu hiç haylazlık yapmadan durur mu? Sofraya çorbadan başka hiçbir yemek getirmemiş. Üstelik tabaklarda dümdüzmüş. Leylek çok şaşırılmış. Benim gagam upuzun ben bu çorbayı nasıl içeyim diye düşünmüş. Öylece tabağa bakakalmış.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Masalın devamında arkadaşını alay konusu eden, onun küçük duruma düşmesini haz alarak izleyen leylek cezalandırılmış, akşam yemeğinden aç olarak ayrılmıştır.

Tablo 11

Tilki ile Leylek masalında saptanan iletiler

TİLKİ İLE LEYLEK		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Akıllılık	1
Toplam		1
Topluma yönelik iletiler	Alay etme	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.2.2. “Tilki ve Leylek” masalında bulunan eğitsel değerler

Hazcılık

“Tilki ile Leylek” masalında hazcılık değer grubuna ait zevk alt değeri, tilkinin leyleği yemeğe davet etmesi üzerinden örneklendirilmektedir. Tilki tarafından yemeğe davet edilen leyleğin komşusundan gelen daveti hoş duyguyla karşıladığı, davetten dolayı zevk duyduğu ifade edilmektedir:

“Leylek bu davetten çok hoşlanmış.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Uyma

“Tilki ile Leylek” masalında uyma değer grubuna ait kibar olmak ve kendini denetleyebilmek alt değerleri yer almaktadır. Karakterlerin nazik davranışlarda bulundukları saptanmıştır. Tilki komşusunu kibarca yemeğe davet eder, leylek de bu daveti kabul ettiğini nazik bir biçimde belirtir:

“Leylek, “Çok teşekkür ederim tilki kardeş. Akşama gelirim.” diye cevap vermiş. Komşusunun bu nazik davetine gitmek için hazırlanmış” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tilkinin kendisine alaycı tavırlarla yaklaştığını fark eden leylek çok üzülür. Ancak komşusuna durumla ilgili bir ifade belirtmek yerine ona bir davet sunarak evden ayrılır. Komşusunu rahatsız etmeden ortamdaki ayrılan kahramanın, içerisinde olduğu duygu durumundan kaynaklanabilecek dürtülerini sınırlandırdığı görülmektedir. Bu durum, leyleğin kendi denetleyebilme yetisine hâkim bir insan özelliği gösterdiğini açıklamaktadır:

“O zaman tilkinin kendisine bir oyun oynadığını anlamış. Buna çok üzülmüş ama tilkiye yine de bir şey söylememiş.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Geleneksellik

“Tilki ile Leylek” masalında geleneğe ait örf ve adetler arasında bulunan komşuluk geleneğine yer verildiği görülmektedir. Toplumsal ilişkilerdeki etkileşimin artmasına yardımcı olan komşuluk ilişkileri, insanlar arasındaki iletişimin de artmasına etki eder. Geleneklere saygılı olduğu görülen kahramanların komşularının isteklerini yerine getirdiği belirtilmektedir:

“Ertesi gün tilki, leyleğe gitmek için hazırlanmış. Hava kararınca hoplaya zıplaya leyleğin evine gitmiş.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 12

Tilki ile Leylek masalında saptanan değerler

TİLKİ İLE LEYLEK		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Hazcılık	Zevk	1
Toplam		1
Uyma	Kendini denetleyebilmek	1
	Kibar olmak	1
Toplam		2
Geleneksellik	Geleneklere saygılı olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		4

5.2.3.Korkak Tavşan

5.2.3.1. “Korkak Tavşan” masalında bulunan eğitsel iletiler

Öz güven (K5)

İnsanların kendine karşı taşıdığı inanç olarak ifade edilen öz güven, kişinin bir şeyi yapabilme gücü ve isteğini tetiklemektedir. Ancak bu gücün denetimi önem taşımaktadır. Bireyler gerçekleştirebilecekleri unsurlar konusunda tutarlı ölçütler belirlemelidir. Hiçbir hususta başarabileceğinden fazlasını talep etmemeli ancak başarının altında bir durumu da kabul etmemelidir. Aksi halde gerek duyulan varlık üzerinde talep edilen durumların etkisi, psikolojik anlamda yorucu olarak nitelendirildiği gibi depresyon kaynaklı psikolojik rahatsızlıklara da yol açabilmektedir. Masalda korkak olarak tasvir edilen Tavşanın korkularından yüzleşmekten kaçınarak kendini suya bırakma düşüncesi taşıdığı görülür. Bu fikrini eyleme dökeceği sırada karşılaştığı kurbağaların kendisinden korktuğunu görmesiyle fiziksel üstünlüğünün gücünü keşfeder. Böylece sahip olduğu niteliğin değerini fark eden tavşan aracılığıyla insanın iyi yönlerinin yanında kötü vasıflarının da bulunabileceği gösterilmektedir. İnsanlar sahip oldukları güzelliklerin değerini bilmeli, kötü düşüncelere takılıp kalarak iyi durumları göz ardı etmemelidir. Kendini tanıyarak olası çatışmalara son verebilmeli ve fiziksel görünümünden yararlanarak üstünlük kurmaya çalışmamalıdır. Kendi durumunu tespit eden tavşan da bu doğrultuda davranış göstermektedir:

"Kurbağalar, (...)

Üzerlerine doğru koşup gelen tavşanı

Bir canavar sanmışlar.

Korkudan ne yapacaklarını şaşırılmışlar,

Patır patır atlayıvermişler göle.

Bunu gören korkak tavşan,

-Şu işe bakın, demiş,

Herkesin bir kusuru var,

Bu kadarcık kusur da

Bende bulunsun, demiş.

Dönmüş, tıptış tıptış evine gitmiş.

Herkes hâlimden memnun olmalıdır." (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf, s. 199).

Kendini Tanıma (K15)

Kendini tanıma, kişinin sahip olduğu gizil gücü, içgörü, duygu ve isteklerinin saptanmasıyla mümkündür. Birey, elinde bulundurduğu fiziksel özellikleriyle beraber aynı oranda düşünce ve isteme sahip olduğu yeteneklerinin bilincine varabilir. Bu öngörü ile bütünlük içinde olan kişiler kendisinin güvenliği ve huzurunu sağlayabilmektedir:

“Olur olmaz şeyden ödüm kopuyor,

Bir yel esse, kırıdasa bir yaprak

Beş on çalıyı birden atlayarak,

Soluğu karşı dağda alıyorum.

Günde yüz kez ölüp ölüp diriliyorum.” (MEB, ilk okuma yazma, 1. sınıf, s. 198).

“Mercimek tanesi kadar bir böcek

Korkutuyor beni.” (MEB, İlk okuma yazma, 1. sınıf, s.199).

Tablo 13

Korkak Tavşan masalında saptanan iletiler

KORKAK TAVŞAN		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Öz güven	1
	Kendini tanıma	2
Toplam		3
Genel Toplam		3

5.2.3.2. “Korkak Tavşan” masalında bulunan eğitsel değerler

Öz yönelim

“Korkak Tavşan” masalında öz yönelim değeri, kendine saygısı olmak alt değerini içinde barındıran bir durum yardımıyla sunulmaktadır. Herkesin bir kusuru olduğu kanısına ulaşan masal kahramanı, kendi değerini belirleyerek yaşamını bu doğrultuda sürdürmeye karar vermiştir. Masaldaki olay zinciriyle tavşanın kendine yönelik saygı edinmesine imkân tanındığı söylenebilir. Masal kahramanı aracılığıyla kişinin kendine zulmetmesinin yanlışlığı gösterilir. Kişi, benliği ve bedenine saygı göstermesi konularında uyarılmaktadır:

“Herkesin bir kusuru var,

Bu kadarcık kusur da

Bende bulunsun, demiş.” (MEB, İlk okuma yazma, 1. Sınıf, s.199).

Tablo 14

Korkak Tavşan masalında saptanan değerler

KORKAK TAVŞAN		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Kendine saygısı olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.4. Yalancı Çoban

5.2.4.1. “Yalancı Çoban” masalında bulunan eğitsel iletiler

Alay etme (T5)

Metinde çobanın aldatmak amacıyla yalan söylediği, beklenmedik bir davranışla köylülere yanıltarak onların çaba ve uğraşlarını izlemekten zevk aldığı görülmektedir. Masalda yalan söylemeyi alışkanlık haline getirmiş kişilerin inandırıcılığını yitireceği ve doğruyu söylemeleri halinde bile itibarsızlık ile karşılaşabileceği fikri telkin edilir. Bu çabayla bireylerden söz ve davranışlarında tercihini doğruluktan yana kullanan, doğru, dürüst kişi (TDK, 2022) olmaları beklenmektedir. Nitekim masalın sonunda çobanın alaycı tavırları sebebiyle sözüne itimadı kalmayan köylüler, gerçek kurt saldırısında yardım çağrısına aldırış etmedikleri için çoban sürüsündeki koyunları kaybetmektedir. İnsanları alay unsuru olarak kullanmak ve kandırmak yanlış bir davranış biçimidir. Bu durumla, okuyucuya olumsuz fiillere elverişli dürtü ve eğilimlerin sınırlandırılması gerektiği fikri iletilmektedir:

“Bir gün köylülere bir oyun oynamak istemiş. Kurt geliyor diye bağırarak köye doğru koşmaya başlamış.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

“Aklına kurt geliyor diye bağırdığında köylülerin telaşla koşup durmaları gelmiş. Kendi kendine gülmeye başlamış. İçinden bir daha bağırayım. Tekrar koşsunlar da yine güleyim.” demiş. Başlamış “Kurt geliyor, yetişin!” diye bağırmağa. (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Birlik ve beraberlik (T3)

Köylülerin kurt saldırısına karşı birlikte hareket ederek çözüme ulaşmaya çalıştıkları saptanmıştır. İnsanlar kriz anlarında birlikte hareket edebilir ve işi sona erdirmek için birlikte emek gösterebilirler:

“Köy meydanında bulunan adamlar ellerine geçirdikleri kazma, kürek ve sopalarla sürüye doğru koşmaya başlamışlar. Sürünün yanına geldiklerinde kurt görememişler.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

“Köy meydanında duran köylüler ellerine ne geçirdilerse kapıp sürüye doğru koşmaya başlamışlar. Sürünün yanına geldiklerinde yine kurt görememişler.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 15

Yalancı Çoban masalında saptanan iletiler

YALANCI ÇOBAN		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Topluma yönelik iletiler	Alay etme	2
	Birlik ve beraberlik	2
Toplam		4
Genel Toplam		4

5.2.4.2. “Yalancı Çoban” masalında bulunan eğitsel değerler

Hazcılık

“Yalancı Çoban” masalında, zevk alt değeri örneklendirilmiştir. Çoban, köylüleri aldatmaktan zevk alır ve bu durumla eğlenir:

“Bir gün köylülere bir oyun oynamak istemiş. Kurt geliyor diye bağırarak köye doğru koşmaya başlamış. Köy meydanında bulunan adamlar ellerine geçirdikleri kazma, kürek ve sopalarla sürüye doğru koşmaya başlamışlar. Sürünün yanına geldiklerinde kurt görememişler. Küçük çoban köylülerin koşmasından büyük bir zevk almış” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 16

Yalancı Çoban masalında saptanan değerler

YALANCI ÇOBAN		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Hazcılık	Zevk	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.5. Aslan ile Fare

5.2.5.1. “Aslan ile Fare” masalında bulunan eğitsel iletiler

Sabır (K2)

Kişinin etrafında gerçekleşen durumları kendi lehine dönüştürebilmesi, onları yönetme gücü kazanabilmesi sabır ve sebat içinde olmasıyla bağlantılıdır. İş sonuna değin devam ettirebilmek onun çözümünü büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Üzücü durumların ortadan kaldırılması için elde bulunan koşullar altında sabırla beklemek gerektiği gibi aynı zamanda sorunun çözümü için de emek gösterilmesi gerekmektedir. Aslanı yakaladığı tuzaktan kurtarmak amacıyla var gücüyle çalışan fare, ağı büyüklüğünü göz ardı ederek sabretmiş ve ağı yavaş yavaş kemirerek aslanın canını kurtarmıştır. Dolayısıyla farenin mutlu sona ermek için gösterdiği bu direnç, sabreden kişinin muradına ereceğini izah etmektedir:

“Başlamış incecik dişlerini işletmeye. (...) Bir ilmek kopunca ağdan hayır mı kalır. Sabır biraz da zaman güçten öfkeden daha yaman.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Öz güven (K5)

Masalda farenin, güç durumu yeneceğine yönelik aktarılan inancı ve üstlenmiş olduğu vazife bilinci sayesinde öz güven sahibi bir kişiliği yansıttığı ifade edilebilir. Metinde anlatılan olay neticesinde kahramanın fiziki güç bakımından yetersiz görülmesine rağmen zoru başarmış olması örnek bir davranış teşkil etmektedir. Bu durumla hedef kitlenin zihnine kendi niteliklerine duyulan güven, istikrarlı duruş ve çabanın sorun çözümünde etkili olabileceği düşüncesi aşılanır:

“Bu iş kükremekle değil kemirmekle olur” demiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 17

Aslan ile Fare masalında saptanan iletiler

ASLAN İLE FARE		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Sabır	1
	Öz güven	1

Toplam	2
Genel Toplam	2

5.2.5.2. “Aslan ile Fare” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

Fare, başarı göstererek ağın tamamını kemirmiş ve aslanı yakalandığı ağın esaretinden kurtarmıştır:

“Gelmiş ipliğin hakkından ktır ktır.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

İyilikseverlik

Olumsuz davranışları hoş, mazur görmek biçiminde nitelendirilen bağışlayıcılık, bireyin belirlenen bir koşul aracılığıyla affedilmesini kapsamaktadır. Kişilerarası ilişkilerin düzenlenmesi ve toplumsal düzenin sürdürülmesi bakımından etkili olan bu anlayış, tasvip edilmeyen durumlara son verilmesini kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda olumsuz hâllerin iyileştirilebilmesine de öncüllük etmektedir. Bu sebeple, insan ilişkileri içerisinde uygulanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Kişiler affedici oldukları ölçüde kibir vb. gibi kendi niteliklerini üstün gördükleri olumsuz şahsi görüşlerin etkisinden kurtulabilirler. Sözü edilen metinde aslan, pençesi etrafında gezinen fareye karşı öfkesini dizginleyerek onun canını bağışlamıştır. Bu durum, kişinin can sağlığına verilen önemin kişisel arzuları geri plana attığını göstermektedir:

“Aslan, aslan yürekliymiş o gün kıymamış canına. Bırakmış yere.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Güç ve yardıma muhtaç durumda olduğu görülen kişilere yardımda bulunmak insani bir vazifedir. İnsanların birbirlerine karşı gösterdikleri yardımsever tavırlar, yaşamı kolaylaştırdığı gibi zor durumların atlatılabilmesi için de direnç kaynağı oluşturabilmektedir. Metin içerisinde açığa çıkarılan yardım davranışı, fare ve aslan arasında meydana gelmektedir. Küçük fare aslanın yakalandığı tuzağı kemirerek onun tuzaktan kurtulmasına yardımcı olmaktadır. Fare, yardımı sayesinde aslanın can güvenliğinin kontrol altına alınmasını sağlamıştır:

“Bereket fare usta yetişmiş imdadına. (...) Başlamış incecik dişlerini işletmeye.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Güvenlik

Bireyin toplumsal ilişki ağı içerisinde insani değerleri doğrultusuyla ön planda tuttuğu bir sorumluluk duygusu yer almaktadır. Kişi, çevresindeki insanların güveni ve huzuru açısından kendisine yöneltilen yardım istemine kendi hür iradesi bağlamında yanıt verebilir. Ancak karşılıklı düzenin korunması amacıyla verilecek olan yanıtın iyiliğe karşı olumlu yönde devam ettirilmesi gereklidir. Aksi haldeki tutumlar insan ilişkilerini çıkmaza sürükleyecektir. Aslan tarafından canı bağışlanan fare, avcının ağına takılan aslana yardımcı olarak onun kendisine karşı göstermiş olduğu iyiliğe iyilikle karşılık vermektedir. Bu durum, okur üzerinde iyiliğe karşı iyilik etmenin bir kâr olduğu mesajını oluşturmaktadır. İyilik eden erdemli davranırken iyilik bulan taraf da önceki olumlu tutumunun mükafatını almış olacaktır:

“Boşuna gitmemiş bu iyiliği. Kimin aklına gelir farenin aslana iyilik edebileceği. Etmiş işte hem de canını kurtarmış.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 18

Aslan ile Fare masalında saptanan değerler

ASLAN İLE FARE		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Başarılı olmak	1
Toplam		1
İyilikseverlik	Bağışlayıcı olma	1
	Yardımsever olmak	1
Toplam		2
Güvenlik	İyiliğe karşılık vermek	1
Toplam		1
Genel Toplam		4

5.2.6. Eşek ile Süs Köpeği

5.2.6.1. “Eşek ile Süs Köpeği” masalında bulunan eğitsel iletiler

Kendisi olmak (K22)

İnsanlar arasında değer görmek, öncelik kazanmak amacıyla olduğunun dışında tavır ve görünüşe bürünmeye çalışan eşek, kural dışına çıktığı ve başkalarını rahatsız ettiği gerekçesiyle cezalandırılır. Köpeğin davranışlarını örnek almaya başladığı noktada, yaralama gibi zarar verici eylemlere sebebiyet verdiği için evden dışarı atılmıştır. Dürtüsel davranışları nedeniyle cezalandırılan eşek, kişisel temas içerisinde bulunduğumuz ilişkilerde kendimiz gibi davranmamız gerektiğini göstermektedir. Kendi özelliklerimizin korunmadığı

durumlar, üzücü sonuçlara neden olabildiği gibi var olan konum ve saygınlığın yitimine neden olabilmektedir:

“Eşek yularını koparıp evin içine dalmış. Köpek gibi kuyruğunu sallayıp havlamaya, hoplamaya, zıplamaya başlamış. Sahibinin kucağına atladığında bu hareket bardağı taşıran son damla olmuş. Evdeki hizmetliler şaşkınlıkla koşup ellerindeki sopalarla eşeği döve döve dışarı atmışlar. Acı içinde kalan eşek hatasını anlamış ve neden kendim gibi olmadım ki diye hayıflanmış.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Hatasını anlamak (K21)

Kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarına zarar veren davranışlarıyla yanlışlık yaptığı, yanlışlığa düştüğünü fark eden eşek, kendi sınırlarını oluşturamadığı için pişmanlık duymaktadır. Öyle olmadığı halde başkaları gibi davranan, kendini onlarla eşit tutan kimseler, aslını yansıtmadığı davranışları sebebiyle bir yanlışlığa inanmaktadır. Söz konusu yanlışlar, kişinin eylem sınırlamasını olumsuz yönde etkiler. Bu eylemleri somutlaştıran kahraman, insanın hatalı davranışlar ve sonuçları itibarıyla tecrübe edinebileceği ve davranışının yanlışlığını saptama olgunluğuna erişebileceğini göstermektedir. Buna göre insanlar hatasını anlamalı, onu düzeltebilecek kararlar almalıdır:

“Acı içinde kalan eşek hatasını anlamış ve neden kendim gibi olmadım ki diye hayıflanmış. Bundan sonra hep kendisi gibi davranmaya karar vermiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 19

Eşek ile Süs Köpeği masalında saptanan iletiler

EŞEK İLE SÜS KÖPEĞİ		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Kendisi olmak	1
	Hatasını anlamak	1
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.6.2. “Eşek ile Süs Köpeği” masalında bulunan eğitsel değerler

Öz yönelim

“Eşek ile Süs Köpeği” masalında sahibi tarafından sevilme arzusu taşıyan ve evin köpeğini kıskandığı için onun gibi davranmak isteyen eşek, işlemi amacına uygun olarak

sonlandıramaz. Amacı doğrultusunda hareket etmesine rağmen kendine hâkim olamayarak çevresindeki kişileri rahatsız etme gibi eylemlere sebep olmuştur. Eğilimlerini kısıtlama noktasında sorun yaşayan eşeğin, kendini denetleyebilme olgunluğuna erişemediği görülmektedir:

“Sonra eşeğin aklına bir fikir gelmiş. Bende köpek gibi oynar, zıplar, sahibimin kucağına atlarsam beni de severler” diye düşünmüş ve dediğini de yapmaya koyulmuş. Eşek yularını koparıp evin içine dalmış. Köpek gibi kuyruğunu sallayıp havlamaya, hoplamaya, zıplamaya başlamış.’ (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Kıskançlığı nedeniyle köpeğe benzemeye gayret eden eşek, çevresine zarar verdiği için cezalandırılır. Kendi amaçlarını seçebilmek değeri, olumsuz dürtülerin kısıtlanmaması nedeniyle kahramanın etkilenmesi üzerinden örneklendirilir. Bu durumla olumsuz sonuçlanan olayların kişiyi mal veya çıkar kaybına uğratma ihtimali gösterilmektedir.

Tablo 20

Eşek ile Süs Köpeği masalında saptanan değerler

EŞEK İLE SÜS KÖPEĞİ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Kendi amaçlarını seçebilmek	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.7. Ağaç Diken Adam

5.2.7.1. “Ağaç Diken Adam” masalında bulunan eğitsel iletiler

Akıllılık (K6)

Akıllılık kavramı, masalda adı geçen yaşlı adam aracılığıyla örneklendirilmektedir. Yaşlı adamın akla yatkın davranışlarda bulunması ve gelecek nesilleri de gözettiğini içeren fikri, padişah tarafından saygı görmesini sağlamıştır. Bu düşüncenin ileri sürüldüğü davranış yoluyla gerçeği takip eden ve bu doğrultuda emek sarf eden kişilerin emeğinin bir karşılığı olacağı mesajı taşınmaktadır:

“Yaşlı adam cevap vermiş. Bu diktiğim ağaçların meyvesini yemem şart değil. Biz dedelerimizin diktiği ağaçların meyvelerini yiyoruz. Bizden sonrakiler de bizim diktiğimiz fidanların meyvesini yerler. Cevap padişahın çok hoşuna gitmiş. Yaşlı adama bir kese altın verilmesini emretmiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 21

Ağaç Diken Adam masalında saptanan eğitsel iletiler

AĞAÇ DİKEN ADAM		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Akıllılık	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.7.2. “Ağaç Diken Adam” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Ağaç Diken Adam” masalında zeki olmak alt değeri örneklendirilmiştir. Masalda bu değer, yaşlı adamın verdiği akıllıca düşünülmüş cevap üzerinden gösterilmektedir. Yaşlı adamın kendisine yöneltilen soruyu başarılı bir şekilde yanıtladığı görülür. Verdiği yanıtlarla padişahın beğenisini kazanan adam, altın kesesi ile ödüllendirilir:

“Neden fidan dikmeye uğraşıyorsunuz? Maşallah uzun bir ömür sürmüşsünüz. Herhalde bu ağacın meyvelerini yiyecek kadar yaşayamazsınız” demiş. Yaşlı adam cevap vermiş. “Bu diktiğim ağaçların meyvesini yemem şart değil. Biz dedelerimizin diktiği ağaçların meyvelerini yiyoruz. Bizden sonrakiler de bizim diktiğimiz fidanların meyvesini yerler.” Cevap padişahın çok hoşuna gitmiş. Yaşlı adama bir kese altın verilmesini emretmiş. Yaşlı adam sevinerek “Gördünüz mü?” demiş. Bizim diktiğimiz fidanlar daha şimdiden fayda vermeye başladı. Bu cevap padişahın daha da hoşuna gitmiş. Bir kese altın daha verilmesini emretmiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Evrenselcilik

“Ağaç Diken Adam” masalındaki kahramanın davranışı, doğaya ait verimin canlılar için benimsenmesi gereken bir model olduğunu ifade etmektedir. İnsanlar ve tabiatın iyiliği gözetildiği süre boyunca insan ve doğanın birlikteliği devam edecektir. Dikilen ağaçlar meyve vermeye devam ettiği süre zarfında insanlarda bu durumdan faydalanmaya devam edebileceklerdir:

“Biz dedelerimizin diktiği ağaçların meyvelerini yiyoruz. Bizden sonrakiler de bizim diktiğimiz fidanların meyvesini yerler.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 22

Ağaç Diken Adam masalında saptanan eğitsel değerler

AĞAÇ DİKEN ADAM		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Zeki olmak	1
Toplam		1
Evrenselcilik	Doğayla bütünlük içerisinde olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.8. Kanguru Hopidik

5.2.8.1. “Kanguru Hopidik” masalında bulunan eğitsel iletiler

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

Doğa ve doğada bulunan canlıların gelişimi, varlığını sürdürebilmeleri insanların taşıdığı sevgi ve doğa bilinci ile doğru orantılıdır. Doğayı koruma bilincinde olan kişiler, doğal çevrenin korunmasına da öncülük etmektedir. İnsan doğanın bir parçasıdır. İlişkili olduğu bu bütünlüğün korunması için de temel kaynağı oluşturmaktadır. Doğanın imkânlarından yararlanma düşüncesi, doğa ve çevresindeki canlıları tanımayı gerekli kılar. Bu nedenle özellikle çocuklar arasında yoğun talep gören masalların doğa, canlılar, ekosistem, mevsimler vb. kavramlar hakkında bilgiler içermesi, onları ve dolayısıyla hayatlarını etkileyecektir. Çocuk, masal dünyasında karşılaştığı hayvan ve bitki türlerinin insan yaşamı üzerindeki etki ve ilişkisiyle doğrudan etkilenecektir:

“Kanguru hopidik annesinin kesesinde oturup kırlarda gezmeyi çok severmiş.” (Cem, İlk okuma yazma, 1. sınıf).

Kangurunun, keseli bir hayvan olduğu ve yavrusunu burada taşıdığı bilgisi verilmektedir.

“Dışarıda gezerken kıpkırmızı bir gül hopidiğin dikkatini çekmiş.” (Cem, İlk okuma yazma, 1. sınıf).

Gül isimli bitkinin kırmızı renkte olabileceği söylenmektedir.

“(…) gülün içinden beyaz bir kelebek çıkmış. “Hey küçük kanguru ben bu yaprakların içinde kalıyorum. Onu koparırsan ben evsiz kalırım” demiş.” (Cem, İlk okuma yazma, 1. sınıf).

Kelebeklerin bitkiler üzerinde konakladığına dair bir izlenim aktarılmaktadır.

“(…) papatyanın üzerindeki arı ‘‘Aman kanguru kardeş papatyaları sakın koparma. Ben bunlardan aldığım özlerle en lezzetli ballarımı yapıyorum. Koparırsan ben ne yaparım?’’ demiş. (Cem, İlk okuma yazma, 1. sınıf).

Arıların çiçeklerden topladığı özlerle bal yaptığı anlatılmaktadır.

‘‘Çiçekleri koparmamak ile çok iyi yapmışsın. Onların da bir canı var. Bak benim saksıda çiçeklerim var. Bunlardan birisini verebilirsin.’’ demiş. (Cem, İlk okuma yazma, 1. sınıf).

Çiçeklerin canlı bir bitki olduğu belirtilmektedir.

Tablo 23

Kanguru Hopidik masalında saptanan iletiler

KANGURU HOPİDİK		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	5
Toplam		5
Genel Toplam		5

5.2.8.2. ‘‘Kanguru Hopidik’’ masalında bulunan eğitsel değerler

Evrenselcilik

‘‘Kanguru Hopidik’’ masalında adı geçen canlıların bir bütünlük içerisinde yaşam sürdüğü gösterilmektedir. Doğada bulunan hayvanların bazıları bitkiler aracılığıyla besin üretir. Masalda, böceklerin yaşamına ev sahipliği yapan bu bitkilerin canlı olduğu ve koştukları, kökünden ayrıldıkları zaman yaşamlarına son verildiği fikri ele alınmaktadır. Tüm canlıların birbiri üzerinde işleve sahip olduğunu açıklayan bu ifadeler, doğayla bütünlük içinde olmanın önemini göz önüne çıkarmaktadır:

‘‘...papatyaları sakın koparma. Ben bunlardan aldığım özlerle en lezzetli ballarımı yapıyorum. Koparırsan ben ne yaparım?’’ (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

‘‘...gülün içinden beyaz bir kelebek çıkmış. ‘‘Hey küçük kanguru ben bu yaprakların içinde kalıyorum. Onu koparırsan ben evsiz kalırım’’ (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Örnek teşkil eden ifadelerde arıların, bal üretimi için papatya bitkisinden faydalandığı belirtilirken kelebeğin ise yaşam alanı olarak gül bitkisini seçtiği anlatılmaktadır. Bu durum, doğadaki canlıların bir yaşam döngüsü içerisinde olduğunu gösterir.

Öz yönelim

İnsan, yaşamda faaliyet gösterirken içinde bulunduğu durumları özgür iradesiyle belirlemelidir. Düşünce ve eylemlerdeki bağımsızlık bir sonraki yaşam deneyimleri hakkında belirleyici olacaktır. İradeli tutumun yönetiminde olan birey, davranışını seçebildiği ve sonucunu kabul edebildiği noktada kendini gerçekleştirmiş sayılır. Annesi için çiçek toplamaya karar veren kangurunun kendi amaçlarını belirlediği görülmektedir:

“Onu koparmaya karar vermiş. Hemen güle yaklaşmış...” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

“Az ötede güzel mi güzel papatyalar varmış. Küçük kanguru onları koparmayı düşünmüş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Uyma

Çiçekleri koparmaktan kendi rızasıyla vazgeçen kangurunun kendini denetlemeye yönelik eylemler içerisinde olduğu görülmektedir. Doğadaki canlıların iyiliğini gözeterek eylem tercihini değiştirmektedir:

“Kelebeği üzmemek istememiş ve başka bir çiçek aramaya başlamış.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 24

Kanguru Hopidik masalında saptanan değerler

KANGURU HOPİDİK		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Evrenselcilik	Doğayla bütünlük içerisinde olmak	2
Toplam		2
Öz yönelim	Kendi amaçlarını seçebilmek	2
Toplam		2
Uyma	Kendini denetleyebilmek	1
Toplam		1
Genel Toplam		5

5.2.9. Aslan Kralla Ponpon

5.2.9.1. “Aslan Kralla Ponpon” masalında bulunan eğitsel iletiler

Sorumluluk (K10)

Kişi, gerçekleştirdiği davranışlarının sonucunda mesuliyet almalıdır. Sonucunu düşünmeden hareket etmek yıkıcı sonuçlara neden olabilmektedir. Sözü edilen masalda, tavşana ait olan sorumsuz davranışın yanlışlığı vurgulamaktadır. Bu davranış aracılığıyla sorumluluk almanın önemi üzerinde durulur. Tavşandan yediği yiyeceklerin çöpünü toplaması, yaktığı ateşi de söndürmesi beklenmektedir:

“Ateşini yakmış, kendisi de bir ağacın altına uzanmış havucunu yemiş, sapını da yere atmış. Bunu gören aslan kral “Ponpon bu yaptığın nedir?” demiş. Ponpon ne diyeceğini bilememiş. “Bir şey değil kralım sadece havucun küçük bir havuç parçasını attım. Bundan ne olur ki?” Aslan kral “Mesele küçük bir havuç parçası değil ponpon. Herkes küçük bir parça atsa ormanımız temiz kalır mı? Ayrıca ateşi de tam söndürmemişsin ya bir rüzgâr çıksaydı. Yangını nasıl önlerdin? Bunun için hemen havucun sapını al, çöpe at. Ateşi de tamamen söndür.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Aslan kralın uyarıları, çevre bilinci ve sorumluluk duygusunun öğretilmesi amacı taşıyan emirlerdir. Söz konusu kahramanın emir içeren eylemlerle karşılaşması çocuğa aktarılacak istenen bilinç ve sorumluluk kavramının edinimini olumsuz etkiler. Olguların kabul edilebilirliği istek duyulmasına bağlıdır. Bu nedenle, çocuğun istek duymasına olanak sağlayacak durumlarla karşı karşıya kalması gerekmektedir.

Tablo 25

Aslan Kralla Ponpon masalında saptanan iletiler

ASLAN KRALLA PONPON		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Sorumluluk	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.9.2. “Aslan Kralla Ponpon” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Aslan Kralla Ponpon” masalında otorite sahibi olmak alt değeri, ormanın kralı olan Aslan’ın diğer hayvanlara karşı olan tavırları aracılığıyla gösterilmektedir. Ancak bu tutum

çocuk eğitimi açısından sakıncalıdır. Yanlış davranışlar iyileştirilmeye çalışmalıdır. Cezalandırmak kesin bir çözüm değildir:

“Aslan kral çevre temizliğine çok önem verirmiş. Bunun içinde çevreyi kirletenlere çok ağır cezalar veriyormuş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Evrenselcilik

İnsanlar yaşamlarını devam ettirebilmek için çevreyle iş birliği içerisinde olmalıdır. Yaşamsal fonksiyonların sürdürülebilmesi, doğadaki kaynakların kullanımına ve temizliğine bağlıdır. Bu nedenle, sağlıklı bir yaşama kavuşmak için çevre temizliğine önem vermek gereklidir. Çevrenin korunması da ancak doğa bilincinin edinilmesi ile mümkün olacaktır. Çevre kirliliğinin önlenmesi için temizlik kurallarına saygı gösterilmesi gerekir. Cezai işlem ve normlara bağlı olarak uygulanan kurallar önleyici, caydırıcı nitelik içerseler de kesin çözüm yolu değildir. Çözüm sağlaması bakımından doğa sevgisi ve çevre duyarlılığı kazandırılması amacıyla planlanan faaliyetlerin etkisinin daha yoğun olduğu söylenebilir. Bu tür mesajları aktaran metinler de bu amaca hizmet ederek çevre bilinci konusunda aktif görev alabilirler. Masalda çevreyi kirletmenin hatalı bir davranış olduğu, yıkıcı afetlere sebep olabileceği ifa edilmeye çalışılmaktadır:

“Mesele küçük bir havuç parçası değil ponpon. Herkes küçük bir parça atsa ormanımız temiz kalır mı? Ayrıca ateşi de tam söndürmemişsin ya bir rüzgâr çıksaydı. Yangını nasıl önlerdin? Bunun için hemen havucun sapını al, çöpe at. Ateşi de tamamen söndür.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 26

Aslan Kralla Ponpon masalında saptanan değerler

ASLAN KRALLA PONPON		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Otorite sahibi olmak	1
Toplam		1
Evrenselcilik	Çevreyi korumak	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.10. Ressam Fare

5.2.10.1. “Ressam Fare” masalında bulunan eğitsel iletiler

Öz güven (K5)

Kendi yeteneklerine güvenen kişiler, becerilerine duydukları inançla birlikte kendilerini ifade etmektedir. Resim çizme yeteneğini günden güne geliştiren fare, herkesin beğendiği resimlerine de güvenerek yarım kalan resmi bitirmek için onay almıştır. Ormandaki diğer canlıların kendisine inanmamasına rağmen bu isteğinden vazgeçmeyen fare, özgüvenli tutumuyla resmini tamamlamaktadır:

“Cesaretini toplayıp aslan kralın yanına gitmiş...Minik fare aslan kraldan resmin bitirmek için izin istemiş. Resmi bitirdiğinde herkes hayranlıkla minik fareye bakmış.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Ön yargı (T2)

Olayın nasıl gerçekleştiği yönünde kesin bir karara varılmadan hükme ulaşmak, yanlış bir yargılama biçimidir. Kesin bir yargıya ulaşmak olası tüm durumların değerlendirmesini içermelidir. Ancak içine kapanık tavırları ve küçük olması sebebiyle resimleri farenin yapamayacağı yönünde peşin hüküm veren aslan, ön yargılı davranarak bir yanılgıya düşmektedir:

“Ancak aslan kral bu resimleri onun çizdiğine inanmamış.” (Cem, İlk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 27

Ressam Fare masalında saptanan eğitsel iletiler

RESSAM FARE		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Öz güven	1
Toplam		1
Topluma yönelik iletiler	Ön yargı	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.10.2. “Ressam Fare” masalında bulunan eğitsel değerler

Öz yönelim

“Ressam Fare” masalında merak duyabilmek alt değeri, ormandaki canlıların gizemli ressamı araması üzerinden aktarılır. Ormanın farklı noktalarında buldukları resimleri kimin çizdiğini araştıran hayvanlar, resimlerin kime ait olduğunu öğrenmek için istek duymaktadır:

*“Ormanın her yerinde biriken bu resimler herkesin dikkatini çekmeye başlamış.”
(Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).*

Resimlerden birini bulan aslan da resimleri kimin çizdiğini sorarak bu gizli ressama ulaşmaya çalışmaktadır:

“Aslan kral ormanda gezintiye çıkmış. Ağacın dibinde duran resmini görünce merakla resme yaklaşmış. Çevresindeki orman halkına “Ormanın her yerindeki bu resimleri kim çiziyor” diye sormuş fakat kimse cevap vermemiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Merak duygusu, insanları araştırma ve keşfetmeye yönlendirmektedir. Eğitim sistemi içerisinde sorgulayan, araştıran ve çözüm bulma uğraşında olan bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu noktada, aktarılan değerlerin amacına uygun olarak işlendiği görülmektedir.

Uyarılım

“Ressam Fare” masalında küçük farenin kendisini yüreklendirip kralın karşısına çıktığı ifade edilmektedir. Cesaretini toplayan fare, yarım kalan resmini tamamlamak için aslandan onay istemektedir:

“Cesaretini toplayıp aslan kralın yanına gitmiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Masalın devamında orman halkı tarafından küçük görülen farenin aslında gizemli ressam olduğunun anlaşılmasıyla kralın baş yardımcısı ilan edildiği görülmektedir. Dolayısıyla farenin değişken bir hayat yaşadığı söylenebilir. Resimleri kimin yaptığının bilinmediği zamanlarda küçümsenen fare, ressam olduğu anlaşıldığı noktada başarı elde ederek, sanatı ile ormandaki diğer farelere umut olmuştur:

“Resmi bitirdiğinde herkes hayranlıkla minik fareye bakmış. Küçümsedikleri fare aslında o gizemli ressamı. Aslan kral, fareyi baş yardımcısı ilan etmiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 28

Ressam Fare masalında saptanan eğitsel değerler

RESSAM FARE		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Merak duyabilmek	2
Toplam		2
Uyarılım	Cesur olmak	1

Değişken bir hayat yaşamak	1
Toplam	2
Genel Toplam	4

5.2.11. Bülbülün Orkestrası

5.2.11.1. “Bülbülün Orkestrası” masalında bulunan eğitsel iletiler

Emek vermek (K3)

Bülbül ve arkadaşları orkestrada faydalandıkları müzik aletlerini çalmayı öğrenebilmek için düzenli olarak çalışmışlardır. Yeni bir edimin meydana gelmesi, özenli çalışma ve çaba göstermeyi gerekli kılar. Müzik aleti çalabilmenin tesadüfi bir başarının sonucu olamayacağı düşünüldüğünde anlatılan durumun emeğe bağlı olarak geliştiği görülmektedir:

“Fil tokmakla güm güm vurdu davula. Ayı rastgele bastı piyanonun tuşlarına. Karganın kemani gıy gıy dedi. Tarla faresinin çaldığı flütün sesi çok güzeldi. Bülbül her gün onlara düzenli ders verdi. Günler sonra hepsi de elindeki müzik aletini çok güzel çalıyordu. Orkestra o gün çok güzel bir konser verdi.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Güzel Sanatlar (K13)

Edebiyat, resim, müzik vb. sanat dalları insan üzerinde haz uyandırmaktadır. Coşku, sevgi, beğeni, hayranlık uyandıran eserlerin bütünlüğünden meydana gelen güzel sanatlar, kişide sanat ve hayata yönelik bir zevk algısının oluşmasını sağlar. Beğeni ve duyuların kişisel olarak ödüllendirildiği sanatsal faaliyetler, kişinin ruh gelişimini pozitif yönde etkilemektedir. Bu nedenle, henüz yetişkinliğe erişemeyen çocukların güzel sanatlara yönlendirilmesi önem taşımaktadır. Söz konusu masalda yer alan hayvanların da eğlenmek amacıyla güzel sanatlardan faydalanmaya karar verdikleri saptanmıştır:

“Tek başıma şarkı söylemekten sıkıldım. Ne dersiniz birlikte bir orkestra kuralım mı?” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

“Orkestra o gün çok güzel bir konser verdi. Herkes onları neşe ile dinledi. Bülbül güzel sesiyle şarkılar söyledi.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

İş bölümü (T8)

İş bölümü, yapılması planlanan işin grup üyeleri arasında eşit olacak biçimde paylaşılmasıyla oluşmaktadır. Bu durum, işin daha kısa sürede tamamlanması, sürekliliğinin korunması ve grup üyelerinin çabalarının eşit dağılımına olanak sağlamaktadır. Bağlantılı olduğumuz kişi ve durumlar arasında bir adalet sistemi oluşturan bu yöntem, toplumsal ilişkilerimizin istikrarı için de önemlidir. Çocuklara benimsetilmesi gereken bir ileti olduğunu söylemek mümkündür. Masalın asıl kahramanının da görev paylaşımında iş bölümünü gözettiği görülmektedir. Masalda hayvanların özelliklerinin ön plana alındığı bir görevlendirilme yapılmaktadır:

“Bülbül önce tarla faresinin yanına gitti. “Sen çok küçüksün bu davul sana çok büyük” dedi. Flütü filden aldı. Bu küçük flütü bu küçük tarla faresi çok güzel çalardı. Koca file de kocaman davulu uzattı. Sonra piyanonun başına gitti. Karga piyanonun üzerinde minicikti. Bülbül ona da kemanla yayını verdi. Bu kanadınla kemani tutarsın diğer kanadınla da yayını gıy gıy çalarsın” dedi.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Birlik ve beraberlik (T3)

Birlik olmak, ortak bir amaç etrafında toplanma ile ortaya çıkmaktadır. Bir işin el birliğiyle sonuçlandırılmasının anlatıldığı masalda, hayvanların orkestra kurma gayesiyle bir araya geldiği belirtilmektedir:

“Bülbül bir orkestra kurmaya karar verdi. Bir sürü müzik aleti aldı. Herkesi ormandaki meydana çağırdı. (...) Minik tarla faresi hemen kocaman davulun başına geçti. Koca fil küçücük flütü aldı. Kocaman hortumuyla üflemeğe başladı. Kargo piyanonun başındaydı. Piyano kocaman o küçücük kaldı. Ayı eline kemani aldı.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 29

Bülbülün Orkestrası masalında saptanan eğitsel iletiler

BÜLBÜL'ÜN ORKESTRASI		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Emek vermek	1
	Güzel sanatlar	2
Toplam		3
Topluma yönelik iletiler	İş bölümü	1
	Birlik ve beraberlik	1
Toplam		2
Genel Toplam		5

5.2.11.2. “Bülbülün Orkestrası” masalında bulunan eğitsel değerler

Hazcılık

“Bülbül’ün Orkestrası” adlı masalda ormanda verilen konser ile hayvanların sevindiği görülür. Bu durum onların hayattan zevk alarak yaşam sürdürdüklerini göstermektedir:

“Orkestra o gün çok güzel bir konser verdi. Herkes onları neşe ile dinledi. Bülbül güzel sesiyle şarkılar söyledi.” (Cem, İlk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 30

Bülbülün Orkestrası masalında saptanan eğitsel değerler

BÜLBÜLÜN ORKESTRASI		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Hazcılık	Zevk	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.12. Keloğlan’ın Sazı

5.2.12.1. “Keloğlan’ın Sazı” masalında bulunan eğitsel iletiler

Güzel Sanatlar (K13)

Keloğlan ve düğünde görüp izlediği delikanlının güzel sanatlar ile ilgilendiği, saz çalıp türküler söyledikleri belirtilmektedir:

“Keloğlan (...) Türküler söyleyerek evine dönermiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

“Düğünde bir delikanlı elinde sazıyla çok güzel türküler söylemiş. Köylüler delikanlının söylediği türkülere bayılmışlar.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Emek vermek (K3)

Emek vermek iletilisi, Keloğlan’ın saz ustasından saz çalmayı öğrenme isteği üzerinden verilmektedir. Keloğlan, ustasından ricada bulunduğu süre boyunca saz çalmayı öğrenebilmek için çabalamakta aynı zamanda ustasının yardımlarıyla da saz çalmayı öğrenmektedir:

“Üç gün sonra dut dalını da alıp saz ustasının dükkanına varmış ama saz çalmayı bilmediği için ustaya yalvarmış. “Ustam gel bana acı. Kurbanın olayım. Bana şu saz çalmayı öğret.” Usta “Keloğlan iyi günüme denk geldin. Otur bakayım şuraya” demiş ve saz çalmayı

tarif etmiş. Saz çalmayı kısa sürede öğrenen Keloğlan her sabah önüne kattığı keçileri ve eşiğiyle akşama kadar saz çalıp türküler söylemiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Umut etmek (K23)

Saz çalmasına rağmen onun bu başarısından bir haber olan köylülere karşı sessizliğini koruyan Keloğlan, saz çalıp türkü söylediği günlerin ümidiyle yaşamaktadır. Kendisiyle alay edenlere karşı yanıtını umutlu olarak vermektedir. Başarılı olacağı günleri umut eden kahraman aracılığıyla zorlu koşullara rağmen umudun yitirilmemesi, umutlu olmak iletisi verilmektedir:

“Fakat köylüler onun ne kadar güzel saz çalıp türküler söylediğini bilmezlermiş. Bu nedenle hep alay ederlermiş. Keloğlan böyle söylenenlere şöyle dermiş. “Gülün ey insanlar siz gülün. Ne getireceği belli olmaz yarınki günün.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Tablo 31

Keloğlan’ın Sazı masalında saptanan eğitsel iletiler

KELOĞLAN’IN SAZI		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Güzel sanatlar	2
	Emek vermek	1
	Umut etmek	1
Toplam		4
Genel Toplam		4

5.2.12.2. “Keloğlan’ın Sazı” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Keloğlan’ın Sazı” adlı masalda başarılı olmak alt değeri Keloğlanın saz çalmayı öğrenerek düğünlerde saz çalıp para kazanması üzerinden örneklendirilmektedir. Para kazanmak amacıyla saz çalmayı öğrenen Keloğlan’ın düğünlerde toplandığı bahşişler, onun başarıya ulaştığını göstermektedir. Emeginin karşılığını alan karakter ile çocuğa emeğin kazanç sağlamada etkili bir işleve sahip olduğu gösterilmeye çalışılır:

“Keloğlan artık yavaş yavaş düğünlere gitmeye saz çalıp türkü söylemeye başlamış...Tabi bir süre sonra bahşişler gelmeye başlamış. Keloğlanın cepleri bahşişleri almaz olmuş. (...) İşte keloğlan böylece düğünlere gide gide hem ünlü bir türkücü olmuş hem de çok para kazanmış.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Kişi, hakkında bilgi sahibi olmadığı durumları araştırarak onlar hakkında bilgi edinmeye çalışır. Bu durum, bireyi başarıya ulaşma hususunda teşvik etmektedir. Keloğlan öncelikle saz yapması için ustasını ikna etmiş ardından saz çalmayı da öğretmesi konusunda ikna ettiği ustası üzerinde iki defa başarı elde etmiştir:

“Saz ustasına götürmüş. “Ustam” demiş. “Büyük hayır alırsın. Bana bir saz yap. İşte dut dalı.” “Önce para önce para Keloğlan.” diye söylenmiş adam. “Param yok ama sana fazladan bir sazlık dal getirsem olur mu?” “Hah” demiş adam. “Kelini çalıştırdın şimdi beni razı ettin.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

“(…) saz çalmayı bilmediği için ustaya yalvarmış. (...) Bana şu saz çalmayı öğret.” (...) demiş ve saz çalmayı tarif etmiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Hazcılık

Keloğlan ve delikanlının saz çalıp, türkü seslendirerek hayattan tat aldığı ifade edilmektedir. İnsanların keyifli zaman geçirmelerini sağlayan Keloğlan ve delikanlının bu davranışı, kişisel bir zevk oluşturmaktadır:

“Keloğlan keçileri ve eşekleri her gün otlaklara götürür. Türküler söyleyerek evine dönermiş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

“Düğünde bir delikanlı elinde sazıyla çok güzel türküler söylemiş. Köylüler delikanlının söylediği türkülere bayılmışlar.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Uyarılım

Masalın girişinde fakir annesiyle birlikte yaşayan Keloğlan’a ait sadece birkaç keçi ve bir de eşekleri olduğu bilgisi verilmektedir. Ancak masalın devamında saz çalmayı öğrenen kahramanın düğünlerde saz çalıp, türkü söyleyerek para kazandığı görülmektedir. Başlangıçta yoksul olduğu için koyunlarını otlatmaya giden kahraman, düğünlerde bahşış toplamaya başladıktan sonra mutlu ve zengin bir şekilde hayatını sürdürmektedir. Bu durum, kahramanın değişken bir hayat yaşadığına işaret eder:

“İşte keloğlan böylece düğünlere gide gide hem ünlü bir türkücü olmuş hem de çok para kazanmış.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Öz yönelim

İnsanlar hayattan beklentileri ve istekleri doğrultusunda bir amaç belirler. Masalın ana kahramanı olan Keloğlan da türkü söylerken dinlediği delikanlıya verilen bahşişleri gördüğünde kendisinin de bu şekilde türkü söyleyerek fakirliğine son verebileceği fikrine kapılır. Saz çalmayı öğrenmeye karar veren kahramanın kendi tercihiyle bir amaca yöneldiği ifade edilmektedir. Böylece kendi amaçlarını seçebilmek alt değeri örneklendirilmektedir:

“Türküler bitince herkes delikanlıya bir bohça dolusu bahşiş vermiş. Keloğlan çok sevmiş bu işi. Bu delikanlı gibi saz çalıp türkü söylemeye heveslenmiş. Böylece çok bahşiş alıp annesiyle birlikte fakirliğe son vermeyi düşünmüş.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Kahraman üzerinden verilmekte olan bir diğer alt değer ise yaratıcı olmaktır. Elinde parası bulunmayan Keloğlan’ın aklına dut ağacının dalından bir saz yapılabileceği fikri gelir. Saz ustasına koşan kahraman, bu yaratıcı çözüm yoluyla paraya ihtiyaç duymadan ustasını ikna etmiştir:

“Önce bir saz alması gerekmiş tabi. Parası yokmuş ki gidip bir saz alsın. Dedesinden kalma bir dut ağacı varmış. Dut ağacının kuruyan en kalın dalını kesmiş. Saz ustasına götürmüştü.” (Cem, ilk okuma yazma, 1. sınıf).

Bu durumda kahramanın beklenen bir çözüm yolunun aksini içeren bir eylemle başarıya ulaştığı görüldüğünden yaratıcı olduğu kanısına varılabilir. Söz edilen olay, hitap edilen kitleye sorun çözümünde farklı yolların denenmesi fikrini yöneltmektedir.

Tablo 32

Keloğlan’ın Sazı masalında saptanan eğitsel değerler

KELOĞLAN'IN SAZI		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Başarılı olmak	3
Toplam		3
Hazcılık	Hayattan tat almak	2
Toplam		2
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	1
	Kendi amaçlarını seçebilmek	1
Toplam		2
Genel Toplam		8

5.2.13. Minik Gezegen ve Küçük Astronot

5.2.13.1. “Minik Gezegen ve Küçük Astronot” masalında bulunan eğitsel iletiler

Sevgi (K14)

Minik gezegenin uzay gemisiyle gelen küçük astronota yakın bir ilgi duyduğu görülmektedir. Buna sebep olarak da kendisi gibi küçük olması aktarılmıştır. Gezegenin, kendisinden farklı bir tür olduğu bilinen insanları sevdiği iletilmektedir. Bu durum, mevcut farklılıkların sevgiye engel teşkil etmeyeceğini göstermektedir:

“Ardından uzay gemisinden küçük bir astronot daha çıkmış. Minik gezegen, bu küçük astronotu çok sevmiş.” (Cem, 1. sınıf, s. 51).

Ön yargı (T2)

Ön yargılı olmanın yanlışlığı üzerinde durulan masalda gezegenin küçük olmasından dolayı diğer insanların onun üzerine ayak basmadığı ifade edilmektedir. Yalnızca dış görünüşten yararlanarak bir kanıya ulaşmak, hatalı bir durumdur. Aynı zamanda küçümseyici tavırlar içerisinde olmak da insanları inciten bir davranış biçimidir:

“Çünkü çok küçük olduğu için daha önce hiç kimse onun topraklarına ayak basmamış.” (Cem, 1. sınıf, s. 51).

Tablo 33

Minik Gezegen ve Küçük Astronot masalında saptanan eğitsel iletiler

MİNİK GEZEĞEN VE KÜÇÜK ASTRONOT		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Sevgi	1
Toplam		1
Topluma yönelik iletiler	Ön yargı	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.13.2. “Minik Gezegen ve Küçük Astronot” masalında bulunan eğitsel değerler

Öz yönelim

Masalda minik gezegenin, yanına gelen astronotlar ve onların neler yapacağı konusunda meraklandığı aktarılmaktadır. Merak duygusu insanı anlama ve keşfetmeye yönlendirir. Gezegen de dikkatli bir biçimde astronotları gözlemler:

“Biraz sonra kocaman bir uzay gemisi gelmiş. Minik gezegen, gözlerini kocaman açmış. Neler olacağını izlemeye başlamış.” (Cem, 1. sınıf, s. 51).

Evrenselcilik

Erdemli olma alt değeri, gezegenin vefalı kişiliği üzerinde açıklanmaktadır. Küçük astronotun vedasından sonra kendisine hediye edilen çiçeği saklayan ve daima arkadaşını hatırlayan küçük astronot, dostluk bağlılığını sürdürerek vefakâr davranmaktadır. Vefalı olmak, tüm insanlığın ihtiyaç duyduğu bir erdemdir:

“Çiçeği topraklarında saklamış ve arkadaşı küçük astronotu hiç unutmamış.” (Cem, 1. sınıf, s. 52).

Geleneksellik

Gelenek değer grubu, alçak gönüllü olmak alt değeriyle örneklendirilmektedir. Dış görünüşüne göre yargılanan minik gezegen yeni misafirleri tarafından fark edilmiştir. Yanına gelen küçük astronot, gezegeni küçümsemek yerine ona değer verdiğini gösteren bir davranışta bulunur. Astronot, alçak gönüllü davranıp ona bir çiçek hediye eder. Astronotun davranışıyla hiç kimsenin kendisini diğerlerinden daha üstün görmemesi gerektiği belirtilmektedir:

“Biraz sonra küçük astronot, minik gezegenin yanına gelmiş ve onun topraklarına ayak basmış. Minik gezegen çok mutlu olmuş. Çünkü çok küçük olduğu için daha önce hiç kimse onun topraklarına ayak basmamış. Küçük astronot cebinden bir çiçek çıkarmış. Çiçeği, minik gezegenin üstüne dikmiş.” (Cem, 1. sınıf, s. 51).

Geleneklere saygılı olmak alt değeri, geleneksel kültürün izleri olarak adlandırılan hediyeleşme ve uğurlama sırasında gerçekleşen el sallama merasimi üzerinden gösterilmektedir. Karşılıklı olarak hediyeleşen kahramanlar, birbirlerine çiçek, taş ve toprak hediye etmişlerdir. Ardından uzay gemisine dönmekte olan astronotu uğurlayan gezegen, ziyaretçisine el sallamıştır:

“Çiçeği, minik gezegenin üstüne dikmiş. Minik gezegen de ona taş ve topraklarından vermiş.” (Cem, 1. sınıf, s. 52).

“Küçük astronot gitmek için uzay gemisine yönelince minik gezegen ona el sallamış. (Cem, 1. sınıf, s. 52).

Tablo 34

Minik Gezegen ve Küçük Astronot masalında saptanan eğitsel değerler

MİNİK GEZEĞEN VE KÜÇÜK ASTRONOT		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Merak duyabilmek	1
Toplam		1
Evrenselcilik	Erdemli olma	1
Toplam		1
Geleneksellik	Alçak gönüllü olmak	1
	Geleneklere saygılı olmak	2
Toplam		3
Genel Toplam		5

5.2.14. Cimrinin Kedileri

5.2.14.1. “Cimrinin Kedileri” masalında bulunan eğitsel iletiler

Emek vermek (K3)

Anne kedi yavrularına çalıştığı evde yaptıklarının bir karşılığı olduğunu, yemek yiyebilmek için çalışmaları gerektiği nasihatini vermektedir. Kazanç vb. getirilerin, emeğin bir karşılığı olduğu mesajı iletilmektedir:

“- Yavrularım, dermiş. Görevinize dikkat edin. Emek olmadan yemek olmaz.” (Koza, 2. sınıf, s. 96).

Hatasını anlamak (K21)

Malını kediler ve çalışanlarıyla paylaşmayıp cimrilik yaptığı için servetinin bereketini kaybettiğini öğrenen cimri adam, hıncını kedilerden almanın yanlış bir tavır olduğunu fark etmektedir. Hatalı davranışının farkına varan kahraman, durumu düzeltmek için çaba göstermektedir. İnsan, dürtülerinin yönetimindeyken hataya düşebilir ancak hatasını anladığı noktada bunu telafi etmeye çalışmalıdır:

“Gece sabahlara kadar uyuyamamış, Rüyasında kovduğu kedilerin bakışlarıyla rahatsız olmuş. Nihayet sabah olunca hizmetleri gönderip kedileri yeniden konağa getirtmiş.” (Koza, 2. sınıf, s. 99).

Sevgi (K14)

Metinde sevgi iletisi, hayvan sevgisi olarak gösterilmektedir. Hizmetçilerin evde yaşayan anne kedi ve yavrularına karşı bir bağıllık hissettiği ifade edilmektedir. Hizmetçiler, sevgileri dolayısıyla anne kedi ve yavrularına özen göstererek bakımlarıyla ilgilenmektedir. Hayvanlara merhamet göstererek yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmaktadır:

“Cimri adamın hizmetçileri, bu sevimli yaratıklara özenle bakar, koruyup kollamaya çalışırlarmış. Başka komşulara bile vermeye kıyamazlarmış.” (Koza, 2. sınıf, s. 96).

Yardımlaşma (T4)

İnsanlar yaşam içerisinde farklı ekonomik sınıflarda yer almaktadır. Ekonomik düzeyi düşük olanlar fakir, fukara olarak adlandırılır. Ekonomik anlamda güç sahibi olan kişilerin, düşkün olarak nitelendirilen bu kişilere yardımcı olması hem yardımlaşma olgusunu güçlendirir hem de yoksul kişilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesine yardımcı olur. Örnek gösterilen durum, yoksullara yardım edilmesini öğütlemektedir. Dini inanç gereği yükümlülük olarak gösterilen sadaka kavramı da açıklanmaktadır:

“-Fakire, fukaraya yardım edip sadaka dağıtıyor musun?

(...) Zenginlerin malında fakir fukaranın hakkı vardır. Biz onlara verdikçe onlar da bizim hakkımızda hayır dua ederler. (Koza, 2. sınıf, s. 98).

Tablo 35

Cimrinin Kedileri masalında saptanan eğitsel ileteler

CİMRİNİN KEDİLERİ		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait ileteler	Emek vermek	1
	Hatasını anlamak	1
	Sevgi	1
Toplam		3
Topluma yönelik ileteler	Yardımlaşma	1
Toplam		1
Genel Toplam		4

5.2.14.2. “Cimrinin Kedileri” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Cimrinin Kedileri” masalında zengin olmak alt değeri, kahramanın niteliği olarak sunulmaktadır. Kahraman, maddi açıdan varlıklı olmasına rağmen elindeki parayı harcamaya kıyamayan biridir:

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde, zengin bir adam varmış. Zengin olmasına zenginmiş ama kimseye zırnık koklatmamış. Cimrini biriymiş.” (Koza, 2.sınıf, s. 96).

Uyarılım

Cimri adamın, kedileri evine geri alarak merhametli bir davranış sergilediği açıklanmaktadır. Mallarını kedilerle paylaşmaya başlayan adam aynı zamanda cimrilik niteliğini de kaybetmiştir. Olumsuz niteliklerine son veren kahramanın, değişken bir hayat yaşamakta olduğu görülmektedir:

“(...) hizmetçileri gönderip kedileri yeniden konağa getirtmiş. Böylece kediler sefaletten, adam da cimrilik ve merhametsizlikten kurtulmuş.” (Koza, 2.sınıf, s. 99).

Öz yönelim

Cimri adam, yıllık gelirindeki azalmanın suçlusu olarak belirlediği anne kedi ve yavrularını evden kovmuştur. Olayla ilgisi olmayan birini suçlu göstererek sonuca varmıştır. Kendi amacı doğrultusunda bir karara ulaşan kahramanın yanılgıya düştüğü görülmektedir. Kendi isteğiyle kedileri evden kovarak asıl suçluyu göz ardı etmektedir:

“Sonunda düşünün düşünün bütün suçu anne kediye yüklemiş. (...) Sizin masraflarının yüzünden yıllık gelirim altüst oldu. Topla yavrularını ve defol başımdan.” (Koza, 2.sınıf, s. 97).

Geleneksellik

Cimrinin evine misafir olarak gelen zengin adamın, dinin öngördüğü fikirlere bağlılık gösterdiği saptanmıştır. Arkadaşının içinde olduğu durumu dinen uygulanması gereken ibadet türleri aracılığıyla aktaran misafirin, dindar bir kişiliğe sahip olduğu belirtilmektedir:

“Bunun üzerine cimri adam, bütün olup bitenleri anlatmış. Öbürü başını sallayıp gülmüş:

- Sen zekât veriyor musun dostum? diye sormuş.

- Hayır.

- Fakire, fukaraya yardım edip sadaka dağıtıyor musun?

- Çıldırдың mı sen? Kendi paramı başkasına niçin vereyim?

- (...) Zenginlerin malında fakirin, fukaranın hakkı vardır. Biz onlara verdikçe onlarda bizim hakkımızda hayır dua ederler. Duaların içerisinde bereket vardır. Malımızı arttırır.” (Koza, 2.sınıf, s. 98-99).

Tablo 36

Cimrinin Kedileri masalında saptanan eğitsel değerler

CİMRİNİN KEDİLERİ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Zengin olmak	1
Toplam		1
Geleneksellik	Dindar olmak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Kendi amaçlarını seçebilmek	1
Toplam		1
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak	1
Toplam		1
Genel Toplam		4

5.2.15. Çiftçiyle Oğulları

5.2.15.1. “Çiftçiyle Oğulları” masalında bulunan eğitsel iletiler

Çalışkanlık (K9)

Masalda çocukların babalarının öğüdüne uyarak, toprağı kazıp belledikleri ifade edilmektedir. Özverili bir şekilde çalışan çocuklar, çalışkanlıkları sonucu mevsim sonunda eskisinden daha fazla ürün almaktadır. Çalışanın kazançlı çıktığı iletileri, çalışkan kahramanlar vasıtasıyla verilmekte çalışmanın da bir hazine olduğu anlatılmaktadır:

“Oğulları da öğüdüne uyarak topraklarını sürmüş, kazmış, bellemiş, el değmedik yerini bırakmamışlar. (...) Gömüye gelince öyle bir şeye hiç rastlamamışlar. Ama babaları bilge adammış. Oğullarına çalışmanın da gömü olduğunu anlatmak istemiş.” (Koza, 2. sınıf, s. 215).

Gayretli olma (K17)

Gayret, kişinin her ne koşulda olursa olsun usanmadan çalışmasıyla mümkündür. Çiftçi, oğullarına gömüye ulaşmak için durmadan, usanmadan çalışmaları gerektiğini söylemektedir. Gayretli olması beklenen çocuklar, öğüdü yerine getirerek gömüye ulaşmaya çalışmaktadır:

“Ama hiç yılmadan ararsanız bulursunuz.” (Koza, 2. sınıf, s. 215).

Emaneti koruma (K24)

Yaşlı adam, çocuklarından ata yadigarı olarak gördüğü toprağı korumalarını istemektedir:

“Sevgili çocuklarım, bize atalarımızdan kalan topraklarımızı sakın satmayın.” (Koza, 2. sınıf, s. 215).

Tablo 37

Çiftçiyle Oğulları masalında saptanan eğitsel iletiler

ÇİFTÇİYLE OĞULLARI		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Çalışkanlık	1
	Gayretli olma	1
	Emaneti koruma	1
Toplam		3
Genel Toplam		3

5.2.15.2. “Çiftçiyle Oğulları” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Çiftçiyle Oğulları” masalında başarılı olmak alt değeri, oğulların çabasıyla elde ettiği ürün üzerinden aktarılmaktadır. Masaldaki yaşlı çiftçi, ölmeden önce oğullarına topraklarında bir gömünün saklı olduğunu ve buna ulaşmaları için yılmadan çalışmaları gerektiğini öğütlemektedir. Babalarının ölümünden sonra öğüde uyarak gömüye ulaşmaya çalışan çocuklar, çok fazla çalışarak tarladan daha fazla verim almışlardır. Böylece gömüye ulaşmak amacıyla da olsa gösterdikleri çabanın karşısında tarladan aldıkları ürünle başarı elde etmişlerdir. Masalda çocuklara çalışmanın önemi aktarılmaktadır:

“Adamcağız çok geçmeden ölmüş. Oğulları da öğüdüne uyarak topraklarını sürmüş, kazmış, bellemiş, el değmedik yerini bırakmamışlar. Bunun sonucu olarak da mevsim sonunda eskisinden çok daha fazla ürün almışlar.” (Koza,2. sınıf, s.216).

Masalda, yaşlı adam sözü geçen biri olarak ifade edilmiştir. Oğulları babalarının nasihatlerine uygun olarak davranmaktadır:

“Oğulları da öğüdüne uyarak topraklarını sürmüş, (...).” (Koza,2. sınıf, s.216).

Öz yönelim

Yaşlı adam, çalışmanın da aslında bir ödül olduğunu ve başarıya ulaşmayı sağlayacağını göstermek amacıyla yaratıcı bir yöntemden faydalanmıştır. Çocuklarına toprağın içerisinde değerli şeylerin olduğunu söyleyerek onu aramalarını sağlamıştır. Böylece toprağın her bir karesi işlem görmüştür:

“Bu topraklarda bir gömü saklı. Gömünün yerini bilmiyorum. Ama hiç yılmadan ararsanız bulursunuz. (...) Harmanı kaldırır kaldırmaz sürün tarlanızı, kazın, belleyin, elinizin üç beş kez dokunmadığı tek yer bırakmayın.” (Koza,2. sınıf, s. 215).

Tablo 38

Çiftçiyle Oğulları masalında saptanan eğitsel değerler

ÇİFTÇİYLE OĞULLARI		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Başarılı olmak	1
	Sözü geçen biri olmak	1
Toplam		2
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.16. Dağınık Karga

5.2.16.1. “Dağınık Karga” masalında bulunan eğitsel iletiler

Temiz olma (K18)

Kahramana yuvasını ziyarete gelen konukları tarafından temiz olması, çevresini temiz tutması için uyarı yapılmaktadır:

“Güvercinse “Çöpleri götürüp uçurumdan aşağı atacaksın. Tembel karga, tembel karga! Bunu sakın unutma. Kendi evini temizlerken çevreyi kirletmeye hakkın yok. Bir daha ormanı kirlettiğini görmeyeyim.” diye tıslamış ve sonra hep birlikte oradan ayrılmışlar.” (Koza, 2. sınıf, s. 262).

Temiz durma ve tutma (TDK, 2020) olarak tanımlanan temizlik, kişinin yaşadığı çevrenin düzeni ve sağlıklı olması için gerçekleşmek zorunda olan bir durumdur. Aksi halde kişiler hasta olabilmektedir.

Sorumluluk (K10)

Ailesinden ayrı bir yuva kurmak isteyen karga, isteği doğrultusunda bir ağaç seçmiş ve yuvasını oraya inşa etmiştir. Karganın bu tavrı, isteğinin gerektirdiği sorumlu davranışı yerine getirdiğini göstermektedir:

“(…) ormanın diğer tarafına uçmuş. Güzel bir ağaç beğenmiş. Birkaç gün uğraşarak kendine güzel bir yuva yapmış.” (Koza, 2. sınıf, s. 262).

Hatasını anlamak (K21)

Karga, hasta yatağında yatarken yuvasını kirletmenin hatalı bir davranış olduğu ve sonunda kendisinin hasta olmasına neden olduğunu fark etmiştir. Hatasının farkına varan kahraman temiz ve düzenli olmayı hedeflemektedir:

“Gaguk, hasta yatarken temiz ve düzenli olmaya karar vermiş. İyileşince annesinden özür dilemiş. Annesinin temiz ve düzenli olması için yaptığı uyarılarda ne kadar haklı olduğunu anlamış.” (Koza, 2. sınıf, s. 264).

Hastaya saygı gösterme (K8)

Hasta olan kişilere saygı göstermek ve bakımlarına yardımcı olmak, onların iyileşmelerine katkı sağlayan bir faktördür. Hasta olan kişilere anlayışlı yaklaşarak ihtiyaçlarını gidermek erdemli bir tavır olarak gösterilmektedir:

“Gaguk’un annesi, onun hasta olduğunu duymuş. Hemen yavrusunun yanına uçmuş. Yuvasını temizlemiş. Ona yiyecek götürmüştü. İyileşene kadar ona bakmış.” (Koza, 2. sınıf, s. 264).

Çevreyi kirletmemek (D3)

Yaşadığı ortamı dağıttığı için annesi tarafından uyarılara maruz kalan karga, yuvasını temizlemektedir. Yaşadığımız ortamın temiz olması sağlıklı yaşam şartlarını da beraberinde getirir. Çevreyi kirletmemeli, temiz tutulmalıdır. Temiz olmayan ortamlarda bulunmak sağlığı olumsuz yönde etkilemektedir:

“Gaguk, çok dağınık bir kargaymış. Hiçbir zaman yuvalarına temiz tutmaz, yediklerinin artıklarını hep yuvasına atarmış. Annesi de ona kızarmış. Yuvayı ona temizlettirmiş.” (Koza, 2. sınıf, s. 262).

Örneklendirilen durum, çevreyi kirletmenin yanlış bir davranış olduğunu ve kirliliğin ortadan kaldırılması gerektiğini ifade etmektedir:

“Gaguk, “Amaaan temizlik zor iş.” deyip tekrar dağınıklığına dönmüş.” (Koza, 2. sınıf, s. 264).

Toplum kurallarına uyma (T6)

Toplumsal alanlarda yaşam süren kişiler, vatandaşlar için belirtilen kurallara uygun davranmakla yükümlüdür. Kurallara uygun davranmak, kişilerarası ilişkilerin, bireyin kendisinin ve çevresinin huzurunun sağlanması açısından önem taşımaktadır. Toplumsal kurallara aykırı davranan karga ise komşusu güvercin tarafından ikaz edilmektedir:

“(…) Kendi evini temizlerken çevreyi kirletmeye hakkın yok. Bir daha ormanı kirlettiğini görmeyeyim.” diye tıslamış (….)” (Koza, 2. sınıf, s. 262).

Tablo 39

Dağınık Karga masalında saptanan eğitsel iletiler

DAĞINIK KARGA		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Sorumluluk	1
	Hatasını anlamak	1
	Hastaya saygı gösterme	1
	Temiz olma	1
Toplam		4
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Çevreyi kirletmemek	2
Toplam		2
Topluma yönelik iletiler	Toplum kurallarına uyma	1
Toplam		1
Genel Toplam		7

5.2.16.2. “Dağınık Karga” masalında bulunan eğitsel değerler

Uyarılım

Karga, hastalığının sona ermesiyle birlikte temiz ve düzenli bir yaşam sürmeye başlamıştır. Çevresine de özen gösteren kahramanın, önceki dağınıklığına karşıt olarak tertipli ve düzenli olduğu görülmektedir. Bu durum, kahramanın değişken bir hayat yaşadığını belirtmektedir:

“O günden sonra çok temiz bir karga olmuş. Yuvasını tertemiz ve düzenli tutmuş. Hatta etrafı rengârenk çiçeklerle süslemiş. Gelen misafirlerini utanmadan, rahat rahat evinde misafir edebilmiş.” (Koza, 2. sınıf, s. 264).

Öz yönelim

Karganın ailesinden ayrılmak istemesi, onun bağımsız olmak istediğini göstermektedir. Ailesinin sorumluluğu altından çıkmak isteyen karakter, yeni bir yuva ile yeni bir yaşam döngüsüne başlamaktadır:

“Bir gün anne ve babasına: “Ben artık büyüdüm, ayrı bir yuva kurmak istiyorum.” demiş. (Koza, 2. sınıf, s. 262).

İyilikseverlik

Yavrusunun hasta olduğu süre boyunca onun bakımıyla ilgilenen anne karganın sorumluluk sahibi biri olduğu söylenebilir:

“Yuvasını temizlemiş. Ona yiyecek götürmüştü. İyileşene kadar ona bakmış.” (Koza, 2. sınıf, s. 262).

Tablo 40

Dağınık Karga masalında saptanan eğitsel değerler

DAĞINIK KARGA		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Bağımsız olmak	1
Toplam		1
İyilikseverlik	Sorumluluk sahibi olmak	1
Toplam		1
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.17. Kralın Tohumu

5.2.17.1. “Kralın Tohumu” masalında bulunan eğitsel iletiler

Doğru ve dürüst olma (K1)

İnsanın doğruluk vasfını taşıyabilmesi için söz ve davranışlarının kendi içerisinde bir tutarlılık içermesi gereklidir. Verilen söze uygun tavırlarda bulunan kimseler, doğru, dürüst kişi olarak nitelendirilebilir. Doğru ve dürüst davranışlar, bireyin güvenilir olmasına da katkı sağlamaktadır. Kişilerin güvenilirliği ve huzuru için dürüst olmaları önerilmektedir:

“Ama sadece bu çocuk gerçeği bana olduğu gibi anlattı; işte bu yüzden benden sonra o kral olacak.” (MEB, 3.sınıf, s. 27).

Sabır (K2)

İlişkili olan durumların sonuçlanması, sabır erdemine dayalı olarak ilerlemektedir. “Kralın tohumu” adlı masalın kahramanı Jack, kurallara uygun ve yanlışsız bir sonuca ulaşmak için sabır içerisinde tohumun büyümesini, olgunlaşmasını beklemektedir:

“Jack (Cek), kralın verdiği tohumu saksıya dikmiş; ama uzunca bir süre beklemesine rağmen saksıda çiçek çıkmamış. Annesi belki yanlış bir saksıya diktiği için çıkmayacağını söyleyince de tohumu yeni bir saksıya, başka türlü bir toprağa dikmiş; ama nafile, yine hiçbir bitki yeşermemiş, çiçek açmamış.” (MEB, 3.sınıf, s. 27).

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

Bitkiler canlılığını korumak ve gelişmek için suya ihtiyaç duyarlar. Masalda sözü edilen çiçek tohumu ise sıcak sudan geçirilmiştir. Sıcak su nedeniyle canlılığını kaybeden tohumun büyümesi mümkün olmayacaktır. Masaldaki tohum aracılığıyla aktarılan bu durum, doğada bulunan bitkiler hakkında bilgi içermektedir:

“- Benim dağıttığım çiçek tohumlarının hepsi daha önce sıcak sudan geçirilmişti, yani hiçbirinden çiçek çıkma ihtimali yoktu.” (MEB, 3.sınıf, s. 27).

Tablo 41

Kralın Tohumu masalında saptanan eğitsel iletiler

KRALIN TOHUMU		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Dürüstlük	1
	Sabır	1

Toplam		2
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.17.2. “Kralın Tohumu” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Kralın Tohumu” masalında otorite sahibi olarak gösterilen Kral, ülkedeki bütün erkek çocuklarına çiçek tohumu dağıtarak, en güzel çiçeği yetiştirenin kral olacağını ilan etmiştir. Ancak çiçeği yetiştiremeyen çocuğu kral ilan eden kahramanın bu tutumu, halk tarafından tepki alır. Fakat kimse onun bu kararına karşı gelemmez. Halkın merakını karşılamak amacıyla açıklama yapan Kral, idari gücünü emretme olarak değil; haklı ve doğru olanın seçilmesi yönünde kullanmıştır. Kralın bu davranışı, çocuğa doğru ve haklı olanın gözetilmesi gerektiği düşüncesini duyumsatır:

“Kral çocukları tek tek dolaşmış çiçeklerine bakmış kimini bir iki sözle övmüş ama yoluna devam etmiş. Jack’in (Cek) yanına gelince onun boş saksısına bakıp:

-- Çocuğum, senin saksında çiçek yok ki!

-- Evet kralım, maalesef benim tohumum büyümedi!

Bu cevap üzerine yaşlı kral Jack’i (Cek) kucaklamış ve bundan böyle kendisini evlat edineceğini, kendisinden sonra da onun kral olacağını duyurmuş.

Meydandakiler bu işe bir anlam verememişler. “Bunca güzel çiçek varken nasıl olur da saksısı boş olan bir çocuk veliaht ilan edilir!” diye birbirlerine sormuşlar.

Ahalinin merakını kral şu açıklamayla gidermiş:

-Benim dağıttığım çiçek tohumlarının hepsi daha önce sıcak sudan geçirilmişti, yani hiçbirinden çiçek çıkma ihtimali yoktu. Ama sadece bu çocuk gerçeği bana olduğu gibi anlattı; işte bu yüzden benden sonra o kral olacak.” (MEB, 3. sınıf, s. 27).

Başarı

“Kralın Tohumu” masalında başarılı olma alt değeri, Jack’in kral olmasıyla sonuçlandırılmaktadır. Kral’a doğruyu söyleyen Jack ödüllendirilmiştir:

“Benim dağıttığım çiçek tohumlarının hepsi daha önce sıcak sudan geçirilmişti, yani hiçbirinden çiçek çıkma ihtimali yoktu. Ama sadece bu çocuk gerçeği bana olduğu gibi anlattı; işte bu yüzden benden sonra o kral olacak.” (MEB, 3. sınıf, s. 27).

İyilikseverlik

Dürüst olmak alt değeri, Jack’in kişilik özelliği üzerinden gösterilmektedir. Jack, üzücü bir sonuçla karşılaşacağını bilmesine rağmen Kral’a doğruyu söylemektedir:

“- Evet kralım, maalesef benim tohumum büyümedi!” (MEB, 3.sınıf, s. 27).

Tablo 42

Kralın Tohumu masalında saptanan eğitsel değerler

KRALIN TOHUMU		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Otorite sahibi olmak	1
Toplam		1
Başarı	Başarılı olmak	1
Toplam		1
İyilikseverlik	Dürüst olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.18. Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu

5.2.18.1. “Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu” masalında bulunan eğitsel iletiler

Kanaatkârlık (K20)

Aç gözlülük, ihtiyacın dışında ve ihtiyaç durumdan oldukça fazla miktarda talebi içerir. İhtiyaç duyduğundan fazlasını tüketme yahut biriktirme eğiliminde olan kişi, dürtüleri tarafından yönetilmektedir. Aktarılan masalda, çocuk daha fazla şeker alabilmek için elini kavanoza daldırır. Devamında elini kavanozun dışına çıkaramayan çocuk, elindekileri de kaybetmek istemediği için kötü talihine ağlarken yaşlı bir adam tarafından uyarılır:

“- Oğlum, elindeki şekerlerin yarısını kavanozda bırak; o zaman elini kolayca çıkarırsın” (MEB, 3. sınıf, s.106).

Kişi, yetingen olmadığı ve doyuma ulaşmadığı sürece tüketim eğilimini sürdürdüğü sürece istenmeyen durumlarla karşılaşacaktır. Nitekim çocukta elindeki tüm şekerleri

çıkarabilmek için çaba sarf ederken elini sıkıştırarak ve tek bir şeker bile elde edememiştir. Bu durum, kanaat doğrultusunda verim elde edilebileceğini gösterir.

Tablo 43

Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu masalında saptanan eğitsel iletiler

KÜÇÜK ÇOCUK VE ŞEKER KAVANUZU		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Kanaatkârlık	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.19. Ormanlar Kralı

5.2.19.1. “Ormanlar Kralı” masalında bulunan eğitsel iletiler

Akıllılık (K6)

Akla uygun davranışlara sahip kişiler, başarı elde edebilmek için tüm gücüyle mücadele vermenin amaca ulaştıran tek yöntem olmayacağını farkındadır. Zor durumlar karşısında fiziki üstünlükten faydalanmak sonuca ulaştıran bir yöntemdir. Ancak her koşulda tek başına yeterli olabileceği söylenemez. “Ormanlar Kralı” masalındaki kral seçimi de bu niteliği yansıtacak bir biçimde sonuçlanmıştır. Küçük tavşan, kendisinden daha büyük ve daha güçlü görülen rakipleri arasından aklını kullanmasıyla öne çıkmaktadır. Kralın seçimi için sunulan problemi akli bir yöntemle sonuçlandıran tavşan, başarıya ulaşmaktadır. Bu durum, aklın fiziksel güçten daha üstün bir meziyet olduğu fikrini aşlar:

“- Aklını kullanarak hiçbirinizin başaramadığını başardı. Kısacası, kral seçiminiz tamamlandı, demiş ve yeniden yoluna koyulmuş adam. Birkaç adım attıktan sonra geriye dönüp son sözlerini söylemiş:

- Cesaretin, kuvvetin ve güzelliğin yetmediği yerde en büyük güç akıldır. Onu alt edecek hiçbir değer yoktur.” (MEB, 3.sınıf, s. 76).

Öz güven (K5)

Ana kahraman, öz güvenli bir karakterdir. Karşısına çıkan problem durumu, onu yıldırılmamış ve kendi bilgisine güvenerek ateşin üzerinden geçmek için gönüllü olmuştur. Küçük olduğu için kendisine güvenmeyenlere rağmen bulduğu çözüm şekli ve kararlı duruşuyla problemin üstesinden gelmektedir:

“Tavşan hemen oracıkta yaş ağaçtan iki uzun dal koparmış. Sonra bu dalları yere dik koymuş ve zıplayarak en üst yerlerine tırmanmış. Uzun dalları birer adım gibi öne atarak korların içine dalmış. Uzun dallar, korların sıcaklığı ile yanmaya başlamış ama alevler tavşana yükselinceye kadar o karşı kıyıya geçmiş bile.” (MEB, 3.sınıf, s.78).

Tablo 44

Ormanlar Kralı masalında saptanan eğitsel iletiler

ORMANLAR KRALI		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Akıllılık	1
	Öz güven	1
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.19.2. “Ormanlar Kralı” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Ormanlar Kralı” masalında sözü geçen biri olmak ve başarılı olmak alt değerleri örneklendirilmektedir. Sözü geçen biri olmak alt değeri, kralını kaybeden hayvanların danıştığı yaşlı adam aracılığıyla gösterilir. Kimin kral olacağına karar veremeyen hayvanlar, yaşlı adama danışarak ondan yol gösterici olmasını talep ederler. Kral seçiminin yaşlı adamın yönlendirmesiyle gerçekleşmesi onun sözü geçen biri olduğunu göstermektedir:

“Dün sabah kralımız aslan öldü. Biz de yeni kralımızı seçmek için toplandık ama bütün gece bir karara varamadık. Bize bir yol göstermeni istiyoruz senden.” (MEB, 3.sınıf, s. 76).

Kral seçimi için ateşin üzerinden geçme şartını yerine getiren tavşan, akıllıca bir çözüm yolu bulmuştur. Ateşin üzerine koyduğu ağaç dalları ile yanmış odun parçaları arasından geçerek kral olmaya hak kazanır. Akıllıca bir yöntemle başarıya ulaşmaktadır. Bu masalda okura başarılı olmak için fiziki bir üstünlüğe ihtiyaç duyulmadığı, aklın başarı için yeterli bir ölçüt olduğu benimsetilmek istenmektedir:

“Tavşan hemen oracıkta yaş ağaçtan iki uzun dal koparmış. Sonra bu dalları yere dik koymuş ve zıplayarak en üst yerlerine tırmanmış. Uzun dalları birer adım gibi öne atarak korların içine dalmış. Uzun dallar, korların sıcaklığı ile yanmaya başlamış ama alevler tavşana yükselinceye kadar o karşı kıyıya geçmiş bile (...) Yaşlı adam gülümseyerek:

- *Aklını kullanarak hiçbirinizin başaramadığını başardı. Kısacası, kral seçiminiz tamamlandı, demiş ...” (MEB, 3. sınıf, s. 78).*

Uyarılım

“Ormanlar Kralı” adlı masalda cesur olmak alt değeri vurgulanmaktadır. Küçük tavşan, rakiplerinin başarısız girişimlerini görmesine rağmen tüm cesaretiyle yaşlı adama kendisinin de deneme isteği olduğunu iletmektedir:

“Kimseden çıt çıkmıyormuş. Yaşlı adam onlardan yana dönüp bağırmış:

- Başka deneyecek yok mu? Ormanınız kralsız mı kalsın istiyorsunuz?

- Ben varım!

Herkes hayretle sesin geldiği yere dönmüş ki ne görsünler; haykıran küçük beyaz tavşan değil mi?” (MEB, 3. sınıf, s. 77-78).

Evrenselcilik

Masal içeriğinde örneklendirilen evrenselcilik değer grubu, güzelliklerle dolu bir dünya alt değerini içine almaktadır. Orman halkı, tavşanın kral seçilmesiyle birlikte düzenli yaşamlarına mutlu ve huzurlu bir şekilde devam etmişlerdir. Masalın devamında ormanın güzellikler barındıran bir belde olduğu anlatılmaktadır:

“O günden sonra orman bir huzur, bir kardeşlik ve mutluluk beldesi olmuş.” (MEB, 3. sınıf, s. 78).

Güvenlik

Masalın kahramanları, kralın ölümü nedeniyle onun yerine yeni bir kral seçimi yapılmasını istemektedirler. Bu durum, hayvanların toplumsal düzenin sürmesini istediklerini göstermektedir. Hayvanlar, ilişkileri ve kendilerine yönelik güven, huzur ve istikrar durumlarının sağlanması amacıyla bir yöneticiye ihtiyaç duymaktadırlar:

“Ormanlar kralı aslan çok yaşlanmış ve kısa bir süre sonra da ölmüş. O gece ormandaki bütün hayvanlar yeni bir kral seçimi için bir alanda toplanmışlar.” (MEB, 3. sınıf, s. 76).

Tablo 45

Ormanlar Kralı masalında saptanan eğitsel değerler

ORMANLAR KRALI		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Başarılı olmak	1
	Sözü geçen biri olmak	1
Toplam		2
Uyarılım	Cesur olmak	1
Toplam		1
Evrenselcilik	Güzelliklerle dolu bir dünya	1
Toplam		1
Güvenlik	Toplumsal düzenin sürmesini istemek	1
Toplam		1
Genel Toplam		5

5.2.20. Geceyi Sevmeyen Çocuk

5.2.20.1. “Geceyi Sevmeyen Çocuk” masalında bulunan eğitsel iletiler

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

Canlılar büyümek için uykuya ihtiyaç duymaktadır. “Geceyi Sevmeyen Çocuk” masalı ise okurlarına uyumanın önemini anlatmaktadır. Masal bünyesindeki kahramanların sözleriyle insan ve doğada bulunan diğer canlıların neden uykuya ihtiyaç duydukları açıklanmaya çalışılmıştır.

Anne tarafından canlıların uyku ihtiyaçlarını gece karşıladıkları bilgisi aktarılmaktadır:

“Annesi, “Bak yavrum, artık gece oldu. Gece olunca herkes uyur.” deyince çocuk ağlamaya başlamış. (MEB, 3. sınıf, s. 218).

Akşam olduğunda herkesin uyuduğunu söyleyen ve çeşitli canlıların ismini veren anne, tüm canlıların uyuma gereksinimleri olduğunu belirtmektedir:

“Köpekler, kediler, kuşlar, tavşanlar, bütün hayvanlar uyudu (...)” (MEB, 3. sınıf, s. 218).

Uyku ihtiyacının karşılanmaması hâlinde oluşabilecek durumlar anlatılmakta ve uykunun karşılanması gereken önemli bir ihtiyaç olduğu bilgisi verilmektedir:

“Ama uyumazlarsa gündüz olduğunda oyun oynamayacak kadar yorgun olurlar. Oyun oynarken uyuyakalırlar. Bu yüzden dinlenmeleri gerek!” (MEB, 3. sınıf, s. 218).

Dolaylı olarak uykunun büyüme işlevini olumlu yönde etkilediği bilgisi sunulmaktadır:

“Annesi, “Büyüme için uyumak gerek.” Perdeleri açmış.” (MEB, 3. sınıf, s. 219).

Tablo 46

Geceyi Sevmeyen Çocuk masalında saptanan eğitsel iletiler

GECEYİ SEVMİYEN ÇOCUK		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	4
Toplam		4
Genel Toplam		4

5.2.20.2. “Geceyi Sevmeyen Çocuk” masalında bulunan eğitsel değerler

Öz yönelim

“Geceyi Sevmeyen Çocuk” masalındaki anne karakteri yaratıcı bir kişiliktir. Uyumak istemeyen çocuğunu ikna edebilmek amacıyla ona her çocuğun bir yıldızı olduğunu, geceleri onun için parladığını söylemektedir. Çocuğun yıldıza ulaşması ise uyuma koşuluna bağlanmıştır. Anne uyku problemine yaratıcı bir çözüm önerisi getirmektedir:

““Çünkü gece olunca yıldızlar çıkar. Sen yıldızları görmüş müydün? Bütün çocukların bir yıldızı vardır. Bak işte şurada parlayan senin yıldızın. İşte şurada, gördün mü? Her gece senin için parlar.”

“Ben o yıldızı istiyorum.” demiş çocuk.” (MEB, 3. sınıf, s. 218).

““Belki büyüyünce gidip yıldızını oradan alabilirsin.” demiş.

Annesi, “Büyüme için uyumak gerek.” Perdeleri açmış. Çocuk yattığı yerden yıldızları görebilirmiş artık.” (MEB, 3. sınıf, s. 219).

Arkadaşlarının da yıldızları olup olmadığını sorgulayan çocuğun, merak duygusuna sahip olduğu ve keşif için annesine soru yönelttiği görülmektedir:

“Emre’nin de yıldızları var mı?” (MEB, 3. sınıf, s. 219).

Tablo 47

Geceyi Sevmeyen Çocuk masalında saptanan eğitsel değerler

GECEYİ SEVMİYEN ÇOCUK

Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	2
	Merak duyabilmek	1
Toplam		3
Genel Toplam		3

5.2.21. İhlamur Ağacının Kokusu

5.2.21.1. “İhlamur Ağacının Kokusu” masalında bulunan eğitsel iletiler

Sevgi (K14)

Sevgi iletişi, ıhlamur satan dedenin çiçeklere bağlılığıyla ifade edilmektedir. İhlamur esansıyla mest olan dede, çiçeklere tıpkı bir insan gibi davranır. Onlara duyduğu sevgiyle birlikte önem verir, onlarla konuşur. Bakımlarıyla özenli bir şekilde ilgilenir. Zelka'nın reddettiği çiçekleri üzülmemeleri için uyaran dede, onları daima seveceğine dair bir söz vermektedir:

“Sepetindeki ıhlamurları okşayarak siz sakın üzülmeyin. Ben sizi hep seveceğim diye murıldanmış.” (Sonuç, 3. sınıf).

Sevgiyle yapılan her iş, berberinde iyilik, mutluluk, sevinç kaynağı olmaktadır. Sevgi, hoş görebilme ve nazik olmanın ön koşuludur. İnsanlar sevgiyle bağlılık gösterdiği kişi ve nesnelere karşı özenli olmalı, onlara faydalı olmak için çabalamalıdır. Masalın kahramanı, ıhlamur ağacının kendisine karşı duyduğu sevgi duygusunu kaybettikten sonra üzüntüsünden hasta olmaktadır. Bu duruma bir hâl çare arayan Zelka, ıhlamur ağacının altında ağlayarak pişmanlık ve üzüntüsünü dile getirir. Ardından kendisini bağışlayan ıhlamur ağacının kokusunu duyan kahraman, yaşamın sevgiyle anlam kazandığı sonucuna ulaşır:

“Zelka ıhlamur kokusunu alınca sevinçle ağacın gövdesine sarılmış. O gün Zelka gerçek zenginliğin içindeki sevgi olduğunu anlamış.” (Sonuç, 3. sınıf).

Tablo 48

İhlamur Ağacının Kokusu masalında saptanan eğitsel iletiler

İHLAMUR AĞACININ KOKUSU		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Sevgi	2
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.21.2. “İhlamur Ağacının Kokusu” masalında bulunan eğitsel değerler

İyilikseverlik

“İhlamur Ağacının Kokusu” masalında bağışlayıcı olmak alt değeri işlenmiştir. Üzüntüsü ve pişmanlığını dile getirmek amacıyla ağacın yanına giden Zelka, ağlayarak ağacın dallarını uyandırmıştır. Canlılığına kavuşan ağaç dalları, bağışlayıcı davranarak kokularını tekrar kahramana sunmuşlardır:

“İhlamur ağacının yanına kadar gitmiş. Onu bu kadar üzdüğünden pişman olduğunu söyleyip üzüntüsünden ağlamaya başlamış. Toprağa düşen her göz yaşı damlası ihlamur ağacının dalındaki çiçeğin kokusunu uyandırmış. Zelka ağlarken iyileştiğini hastalığının silinip gittiğini hissetmiş. Tam bu sırada tüm ihlamur çiçekleri kokularını Zelka'ya üflemişler.” (Sonuç, 3. sınıf).

Tablo 49

İhlamur Ağacının Kokusu masalında saptanan eğitsel değerler

İHLAMUR AĞACININ KOKUSU		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
İyilikseverlik	Bağışlayıcı olma	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.22. Tavşan ile Kaplumbağa

5.2.22.1. “Tavşan ile Kaplumbağa” masalında bulunan eğitsel iletiler

Gayretli olma (K17)

Çalışma arzusu, kişiyi motive eden temel kaynaklardan biridir. Çalışarak elde edilen başarı, gayrete dayanç oluşturan bir kazanç ögesidir. Mevcut başarı, hakkını almak gayrete dayalıdır. Gayretli bir şekilde yarışa girişen kaplumbağa, yarış boyunca sürdürdüğü istikrarı ile başarıya ulaşmaktadır:

“Kaplumbağa ise gayretli ve düzgün adımlarla yarışa başlamış.” (Sonuç, 3. sınıf).

Yarışı kazanmak amacıyla gücünün tamamını ortaya çıkarmayı amaçlayan tavşan ise çabalamasına rağmen başarılı olamamaktadır. Çünkü göstermiş olduğu çabayı son ana bırakmıştır. Gayret göstermiş olması tek başına yeterli olmamıştır. İstikrarlı bir girişim söz konusu değildir. Dolayısıyla gayretin sürdürülebilir olması gerektiği iletili verilmektedir:

“Uyku sersemliğiyle önce ne yapacağını şaşırarak tavşan bütün gücüyle koşmaya başlamış fakat çok geç kalmış. Kaplumbağa yarışı bitirmek için son adımlarını atıyormuş.” (Sonuç, 3. sınıf).

Kibirli olmamak (K27)

Kendini başkasından üstün görme eğilimi olarak adlandırılan kibir, insana zarar vermektedir. Kibrinden dolayı kimseyi kendisine rakip görmeyen tavşan, yavaşlığıyla tanınan kaplumbağayla olan yarışını kaybetmektedir. Kendine olan aşırı güveni sebebiyle uyuduğu için kaplumbağanın ardında kalarak, yarışı ikinci olarak tamamlar. Kibri temsil eden tavşanın yenilmesi, kibrin olumsuz sonuçlara neden olabileceğini gösterir:

“Tavşan kazanacağından emin bir şekilde önce biraz ot yemiştir. Yarış sonrası alay etmek için biraz yatıp uyumuştur. Kaplumbağa ise gayretli ve düzgün adımlarla yarışa başlamıştır. Tavşan alay etme düşüncesiyle sahiden uyuyup kalmıştır. (...) Kaplumbağa ise yarışın bitiş noktasına yaklaşmıştır.” (Sonuç, 3. sınıf).

Alay etme (T5)

Küçümseme duygusundan kaynaklanan alaycılık, bireyin değer ve şeref duygusunun sarsılmasına neden olur. Rakiplerini yeneceğinden emin olan tavşan, karşısına çıkan kaplumbağa ile alay etmektedir. Alay edebilmek için uyumaya karar veren tavşanın yarışı kaybetmesi, alaycılığı nedeniyle bir cezalandırma olarak görülmektedir. Alaycılığın hatalı bir davranış türü olduğu ifade edilmeye çalışılmaktadır:

“Tavşan bunu duyunca kahkahalarla gülip “Bu güzel bir şaka. Bütün yol boyunca senin çevrende dans edeceğim. Yine de yarışı kazanacağım” demiştir.” (Sonuç, 3. sınıf).

Tablo 50

Tavşan ile Kaplumbağa masalında saptanan eğitsel iletiler

TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Gayretli olma	2
	Kibirli olmamak	1
Toplam		3
Topluma yönelik iletiler	Alay etme	1
Toplam		1
Genel Toplam		4

5.2.22.2. “Tavşan ile Kaplumbağa” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Tavşan ile Kaplumbağa” masalında başarılı olmak alt değeri işlenmektedir. Bu değer, kaplumbağanın yarışı kazanma arzusuyla belirtilmektedir. Azimli davranarak yarışı sonlandıran kaplumbağa, yarışı tavşandan önce bitirerek başarıya ulaşmıştır. Bu masalda, azimli davranan kişinin muradına ereceği mesajı iletilmektedir:

“Kaplumbağa yarışı bitirmek için son adımlarını atıyormuş. Tavşan büyük bir gayretle ileri atılmış fakat kaplumbağa o anda yarışı bitirmiş.” (Sonuç, 3. sınıf).

Uyarılım

Yavaş hareket edebildiği bilinen kaplumbağa cesaretle yarışa katılmak istemiş, tavşana meydan okumuştur:

“Bu sözler üzerine herkes birbirine bakarken kaplumbağa sakın bir sesle “Ben yarışmayı kabul ediyorum” demiş.” (Sonuç, 3. sınıf).

Tablo 51

Tavşan ile Kaplumbağa masalında saptanan eğitsel değerler

TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Başarılı olmak	1
Toplam		1
Uyarılım	Cesur olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.23. Canpathı Dede’nin Domatesi

5.2.23.1. “Canpathı Dede’nin Domatesi” masalında bulunan eğitsel iletiler

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

Domates sebzesinin yetişmesiyle ilgili aşamaların anlatıldığı masalda, çocuklar domatesin sofralara gelene değin hangi aşamalardan geçtiğini öğrenmektedir. Tohumun doğayla olan etkileşimi ve gelişimi aktarılmıştır:

“(…) bir tane tohum, tavukların eşelediği toprağın altına girivermiş. Aradan günler, haftalar geçmiş. Bizim domates tohumu önce bir fide olmuş. Sonra bu fidede

sarı sarı çiçekler açmış. Bu çiçekler de kocaman domateslere dönüşmüş. (...) güneş çok sevmiş yeşil domatesleri. Güneş sevdikçe domateslerin yanağı yavaş yavaş kızarmaya başlamış.” (Sonuç, 3. sınıf, s.194-195).

Misafirperverlik (T1)

Çocukların masalarda karşılaştığı durumlardan biri de misafirliktir. Bu masalda, misafire gösterilen değer ön plana çıkmaktadır. Şehre gelen gezgine en güzel yemeklerini sunan halk, misafire özenli davranılması gerektiğini göstermektedir:

“Bu şehrin halkı, çok misafirpervermiş. Hemen gezgini evlerine davet etmişler. En güzel yemeklerini sunmuşlar ona.” (Sonuç, 3. sınıf, s.192).

Tablo 52

Canpatlı Dede'nin Domatesi masalında saptanan eğitsel değerler

CANPATLI DEDE'NİN DOMATESİ		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	1
Toplam		1
Topluma yönelik iletiler	Misafirperverlik	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.23.2. “Canpatlı Dede'nin Domatesi” masalında bulunan eğitsel değerler

Öz yönelim

“Canpatlı Dedenin Domatesi” masalında dede, tavuklarının önüne attırdığı domates fidesini merak ederek bir domates koparmıştır. Merak duygusu, birtakım çekinceleri beraberinde getirmektedir. Ancak dede çekinerek de olsa dürtüsünü davranışa çevirmiştir. Bu durum, çocuklara inceleme konusunda bir eylem tercihi sunmaktadır. Merak dürtüsü, kişinin atılğan olmasına etki eder. Bu nedenle çocuklar merak duyma, keşfetme bakımından cesaretlendirilmelidir. Merak duyan, araştıran, öğrenen bireyler geleceğini inşa ederler:

“Bir gün Canpatlı Dede merak edip bir domates koparmış. Önce çekinerek ısırmış ucundan sonra,

-Hımmm. Ne hoş ne lezzetli, diye diye bitirmiş domatesi.” (Sonuç, 3. sınıf, s.195).

Evrenselcilik

Açık fikirli olmak, karşılaştığımız yenilikleri anlamlandırarak, gereğiyle kabul etmektir. Kişi, yeniliklere açık olduğu oranda kendini geliştirebilir, gerçekleştirebilir. Doyum noktasına ulaştıktan sonra da çevresinin dolayısıyla evrenin gelişimi için çalışır. Masalda yer alan gezgin, patlıcandan başka bir sebzenin bilincinde olmayan dede ve halkına domates fidesi vermektedir. Ancak yeniliği doğru anlamlandıramayan dede, ne olduğunu bilmediğini iddia ettiği tohumlardan kurtulmaya çalışmaktadır. Açık fikirli olmayan kişiler yenilik ve gelişmelerden haberdar olamaz. Canpatlı dede ise şans eseri büyüyen domatesin tadına bakıp bu ön yargılı tavrından arınmıştır. Anlatılan bu durumla, açık fikirli olmak iletisi örtük olarak verilmektedir:

“-Neyin nesi olduğunu bilmediğimiz bu tohumları tarlamıza ekemeyiz. Anlı şanlı patlıcan bizim neyimize yetmiyor, demiş. Elindeki keseyi torunu Patpata vererek -Götür bunları tavukların önüne at da karınlarını doyursunlar, demiş.” (Sonuç, 3. sınıf, s.195).

Geleneksellik

Geleneklere saygılı olma alt değeri, misafir ve halkın arasında yaşanan olaylarla aktarılmaktadır. Gezginin evinde misafir eden halk, ona en güzel yemeklerini sunup, hediye olarak patlıcan tohumu vermiştir. İlgiden memnun olan gezgin de onlara kese içerisindeki domates fidelerini vermek ister. Bu durum, hediyeleşme geleneğine örnek gösterilebilir. Masaldaki kahramanlar geleneksel kültürün değerlerine bağlılık göstermektedir:

“Ona hediye olarak patlıcan tohumu vermişler. Misafir de ev sahibine bir kese uzatarak şöyle demiş: (...) Sizlere bir miktar domates tohumu vermek istiyorum.” (Sonuç, 3. sınıf, s.193).

Tablo 53

Canpatlı Dede'nin Domatesi masalında saptanan eğitsel değerler

CANPATLI DEDE'NİN DOMATESİ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Merak duyabilmek	1
Toplam		1
Evrenselcilik	Açık fikirli olmak	1
Toplam		1
Geleneksellik	Geleneklere saygılı olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.24. Sahildeki Yumurtalar

5.2.24.1. “Sahildeki Yumurtalar” masalında bulunan eğitsel iletiler

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

Hayvan masallarında betimlenen yaşam bölgeleri çoğunlukla orman, bahçe, patika gibi yeşil alanlardan meydana gelmektedir. Olayın geçeceği bölüm doğal yaşam alanları olarak ifade edilen bu bölgeleri kapsamaktadır. “Sahildeki Yumurtalar” masalında olayın yaşandığı alan olarak kumsal tarif edilmekte ve ana kahraman su kaplumbağasının uzun deniz yolculuğu yaptığı bilgisi verilmektedir. Su kaplumbağasının üreme şekli ve yumurtalarının gelişim evresi olarak adlandırılan kuluçka dönemi hakkında bilgilendirme yapılmakta, ters döndüklerinde eski hallerini almalarının zorluğu konu edilmektedir. Çocukların izlenim ve düşünsel fikir aracılığıyla tecrübe edinebilecekleri bu sonuçlar, masalın içeriğinde anlatılmaktadır:

“Su kaplumbağası her yıl yaptığı gibi yumurtalarını sahile bırakacaktı. Kumsalda uygun bir yer buldu. Bir çukur açıp oraya yumurtladı. Sonra da üzerini kapatıp denize yöneldi.” (Sonuç, 3. sınıf).

“Kabuğunun üzerine düşen Kaplumbağa bir süre debelendi. Ters dönen kaplumbağalarının birinin yardımı olmadan düzelmeleri çok zordu.” (Sonuç, 3. sınıf).

“Elindeki yumurtaları kuluçkaya yatmış kırlangıçların altına koydu.” (Sonuç, 3. sınıf).

Hayvanları koruma (D4)

Canlıların doğasında zarar verme isteği yer almaz. Ancak bilmeyerek yapılan ya da yanlış tavır, yanlış sonucu ortaya çıkan olumsuz durumlar, canlıların etkilenmesine yol açabilir. Bir başkasını rahatsız edebilecek davranışların sınırlandırılmamış olması koruma güdüsünü meydana çıkarmaktadır. Korunma ihtiyacı, yaşamsal devamlılık açısından vazgeçilmez bir koşuldur. Korunma ve kendini koruma gereksinimi zarardan kaçınma isteminden kaynaklanmaktadır. Kötü vaziyetten ayrı tutulmak korunmayı gerektirir. Su kaplumbağasının yavrularının başına gelebilecek kötü durumlara karşı önlem almak isteyen kahraman, onları gözetmek için farklı yollara başvurmaktadır. Çocuk, olası kötülöklere karşı güvenliklerini sağlayabilecek olgunlukta olmayan yavruları korumayı amaçlamıştır. Bu durum, hayvanların ve yavrularının korunmasında sorumluluk alınmasının önemine örnek teşkil eder:

“Bunu duyan çocuk sessizce “Demek balıklarımı alan sizdiniz. Fakat yumurtaları alamayacaksınız.” diyerek kumsalın öbür ucuna gitti. Elindeki yumurtaları kuluçkaya yatmış kırlangıçların altına koydu.” (Sonuç, 3. sınıf).

“Çakalla sansar da oradaydı. Yavruları korkutmak istediler. Kırlangıçlar buna çok sinirlendiler. Hep birlikte çakalla sansarı gagalamaya başladılar. Neye uğradıklarını bilemeyen iki arkadaş tüyleri yolunmuş tavuklara benzediler.” (Sonuç, 3. sınıf).

Alay etme (T5)

Başkalarının güçsüzlüğünden faydalanmak, eksiklikleriyle eğlenmek, küçük düşürücü hareketlerde bulunmak onur kırıcı davranışlardır. İnsani değerleri kötü yönde etkileyen davranış biçimlerinden kaçınılması gereklidir. Hayvan masallarında bu tür davranışlarda bulunan kahramanlar eleştirilir. Çocukların bu davranışlardan kaçınmasını öğütleyen iletilerin gönderimi, kötü huyları temsil eden hayvanlar aracılığıyla yapılmaktadır. Su kaplumbağası da sansar ve çakalın alaycı hareketlerinden tedirgin olmaktadır:

“Çakalla sansar eğlence olsun diye beni ters çevirdiler. Akşama doğru tekrar gelecekler. Şurada kumlarla gördüğüm yumurtalarla top oynayacaklar. Ne olur onları kurtarın.” (Sonuç, 3. sınıf).

Yardımlaşma (T4)

Yardımlaşma, başkalarının iyiliği için çalışmak, fayda sağlamak düşüncesiyle hareket etmektir. Gereksinim duyan bir kişinin yardım talebine karşılık olarak yapıcı tavırlar sunulması ilişkilerin geliştirilmesine, problemlerin çözümüne, sorunun ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır. Çocuk da kaplumbağanın ters dönmesine yardım ederek problem durumunu ortadan kaldırmaya çalışmaktadır:

“Lütfen bana yardım edin” dedi kaplumbağa. Çocuk eğilip kaplumbağayı çevirmeye çalıştı. Fakat gücü yetmedi. Ter içinde “çok ağırsınız” dedi. (...) Çocuk kaplumbağanın ayağından tutarak tıpkı kızak gibi çekti. O sırada büyük bir dalga geldi. Kaplumbağayı aldı. Bir süre sonra kaplumbağa suyun yüzeyinde göründü.” (Sonuç, 3. sınıf).

Tablo 54

Sahildeki Yumurtalar masalında saptanan eğitsel iletiler

SAHİLDEKİ YUMURTALAR		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı

Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	3
	Hayvanları koruma	2
Toplam		5
Topluma yönelik iletiler	Alay etme	1
	Yardımlaşma	1
Toplam		2
Genel Toplam		7

5.2.24.2. “Sahildeki Yumurtalar” masalında bulunan eğitsel değerler

Hazcılık

“Sahildeki Yumurtalar” masalında hazcılık değeri, hayattan tat almak alt değeri ile gösterilmektedir. Sansar ve çakalın hayvanlarla alay ederek bu durumdan keyif aldıkları, mutlu oldukları tespit edilmiştir. Kişisel zevkler için başkalarına çevrilen onur kırıcı davranış ve söylemler, hatalı davranış biçimidir ve söz konusu davranışlardan kaçınmak gerekir. Kişisel duyularımızın karşılığı bir başkasının üzülmeye neden olmamalıdır. Bu durumla, kahramanların haz aldıkları davranış biçimlerinin yanlışlığı anlatılmak istenir:

“Ters dönen kaplumbağalarının birinin yardımı olmadan düzelmeleri çok zordu. Sansarla çakal ona bakıp gülüştüler. Sonra “Hadi şimdi gidelim. Hava çok sıcak. Akşam gelip yumurtalarla top oynarız.” diyerek oradan ayrıldılar.” (Sonuç, 3. sınıf).

Öz yönelim

“Sahildeki Yumurtalar” masalında kaplumbağa yaratıcı bir çözüm önerisinde bulunur. Ters dönmesine yardımcı olmaya çalışan kahramanın başarısızlığı sonucunda kendisinin denize doğru itilmesini öngörür:

“Su kaplumbağası “Beni denize doğru itebilirsen dalgaların yardımıyla dönebilirim.” dedi.” (Sonuç, 3. sınıf).

İyilikseverlik

“Sahildeki Yumurtalar” masalındaki çocuğun, anne kaplumbağanın yardım teklifine olumlu yanıt verdiği görülmektedir. Çocuk, gömülü olduğu yerden aldığı yumurtaları korumak amacıyla farklı bir noktaya taşımaktadır:

“Kumları kazarak yumurtaları buldu. Onları sepete doldurdu. Çukurun üzerini kapatıp kayaların arkasına saklandı.” (Sonuç, 3. sınıf).

Geleneksellik

“Sahildeki Yumurtalar” masalında alçak gönüllü olmak alt değeri, çocuk karakterin tavırlarıyla sezdirilir. Alçak gönüllü olmayı, yardımı dolayısıyla teşekkür edilen karakterin herkesin aynı şekilde davranışta bulunabileceğine yönelik görüşü yansıtmaktadır. Çocuk övgüyü tevazuyla karşılamaktadır:

“Bir süre sonra kaplumbağa suyun yüzeyinde göründü. “Size borcumu nasıl ödeyebilirim.” diye sordu. – “Ne borcu benim yerimde kim olsa aynı şeyi yapardı.” dedi çocuk. “Keşke herkes sizin gibi iyi kalpli olsa.” (Sonuç, 3. sınıf).

Güvenlik

“Sahildeki Yumurtalar” masalında yolculuğundan dönen anne kaplumbağa çocuklarını koruyarak kendisine iyilik eden çocuğa karşılık vermektedir. Çocuğun iyiliğine karşılık olarak ona inci taneleri armağan eder. Bu durum, iyilik eden iyilik bulur sözünü örneklendirmektedir:

“Uzak denizlerden dönen anne kaplumbağa yavrularını sapasağlam gördü. Çocuğa teşekkür edip getirdiği inci tanelerini ona verdi. Yavrularıyla beraber denize açılarak gözden kayboldu.” (Sonuç, 3. sınıf).

Tablo 55

Sahildeki Yumurtalar masalında saptanan eğitsel değerler

SAHİLDEKİ YUMURTALAR		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Hazcılık	Hayattan tat almak	1
Toplam		1
Öz Yönelim	Yaratıcı olmak	1
Toplam		1
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	1
Toplam		1
Geleneksellik	Alçak gönüllü olmak	1
Toplam		1
Güvenlik	İyiliğe karşılık vermek	1
Toplam		1
Genel Toplam		5

5.2.25. Tamah

5.2.25.1. “Tamah” masalında bulunan eğitsel iletiler

Açgözlü olmamak (K26)

“Tamah” masalında verilmek istenen ileti açgözlülük iletisidir. Azla yetinmeyi bilmeyen kişilerin kötü bir sonuca varması kaçınılmazdır. Çoğun peşinde koşanlar, azın değerini yitirecektir. Tamah masalındaki köpek de suyun aksinde gözüne ilişen kemiğin arzusundayken ağzındaki kemiği kaybeder. Masalın sonuna, aç gözlü hayvanın davranışının değerlendirildiği bir nasihat cümlesi eklenmiştir:

“Köpeğin tamah, gözünü bürür.

“Ne güzel bak, der, ondaki kemik,

Şüphesiz benim, daha çok çevik.”

Ağzını açıp o, hücum eder,

Kemiği fakat ağzından gider.

Tamaha düşen ne olur bakın,

Açgözlü, haris olmayın sakın!” (MEB, 4. sınıf, s.85).

Tablo 56

Tamah masalında saptanan eğitsel iletiler

TAMAH		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Açgözlü olmamak	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.25.2. “Tamah” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Tamah” masalında köpek aşırı istek, sonu olmayan bir tutkuyla kemiğe ulaşma çabası içindedir. Köpeğin hırslı olması nedeniyle kemiğini kaybettiği konu edilir. Kahraman, tutkusuna kavuşmuş ancak kemiğinden olmuştur:

“Köpeğin tamah, gözünü bürür.

“Ne güzel bak, der, ondaki kemik,

Şüphesiz benim, daha çok çevik.”

Ağzını açıp o, hücum eder,

Kemiği fakat ağzından gider.” (MEB, 4. sınıf, s.85).

Tablo 57

Tamah masalında saptanan eğitsel değerler

TAMAH		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Hırslı olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.26. Akıllı Güvercin Matuka

5.2.26.1. “Akıllı Güvercin Matuka” masalında bulunan eğitsel iletiler

Akıllılık (K6)

Kısıtlamaya bağlı kalmadan yaşama arzusunda olan Matuka kendisi ve arkadaşlarının bağımsızlığı için iyice düşünüp, tartışarak bir karara varmış, aklının öncülüğünde bir kurtuluş yöntemi bularak avcıyı yenilgiye uğratmıştır:

“Güvercinler çok yol almış olsalar da avcı peşlerindeydi. Matuka ilerde bir ormanlık alan olduğunu fark etti ve hemen yönlerini oraya doğru çevirmelerini söyledi. Böylelikle avcının görüş alanından kurtulacaklardı. Avcı ormanda onları bulamazdı.” (MEB, 4. sınıf).

Gayretli olma (K17)

Başarmak için çaba gösteren güvercin topluluğu, güçlük çekmelerine rağmen sürekli çalışarak tuzağı havalandırmayı başarmışlardır. Pes etmeden çalışmak, başarıya ulaştıran güçlü bir etmendir. Unutmamak gerekir ki taşı delen suyun sertliği değil damlaların sürekliliğidir. İstek, azim ve çalışmanın sürekliliği başarıya giden en kestirme yoldur:

“Matuka arkadaşlarını teşvik etmeye devam etti. Gayretlerini arttırdılar. Ağacın üzerinde bulunan çaylak kuşu güvercinlerin birlik halinde tuzağı uçurduğunu görünce onlara hayran kaldı.” (MEB, 4. sınıf).

Umut etmek (K23)

Umut, hayatı yaşanmaya değer kılmaktadır. İnsan her güne yeni bir umutla başlar. Diğer bir güne uyanmanın umuduyla yaşar. İnsanın umuda olan tutkusu, güvercinlerin kurtuluş gayesiyle gösterdikleri çabaya gizlenmiştir. Özgürlüğünü kaybetmek istemeyen Matuka, bağımsız olabilecekleri umuduyla bir çıkış yolu aramaktadır. Akıl ve birlikteliğin gücüne güvenen kahraman, elindeki tüm imkânları değerlendirmeleri halinde özgürlüğe kavuşacaklarını düşünüp umut etmektedir:

“Bir türlü tuzaktan kendilerini kurtaramıyorlardı. Öte yandan Matuka çıkmadık candan umut kesilmez düşüncesiyle aklını kullanmak istiyordu. Sonunda aklına bir fikir gelmişti.” (MEB, 4. sınıf).

Birlik ve beraberlik (T3)

Hırs, azim ve çalışma ile bütünlük gösteren birliğin üstün gelemeyeceği bir güç yoktur. Ortak bir amaç etrafında birleşen kuvvetler işin kolaylaşmasını sağlar. Teslim olmadan önce savaşmaya karan veren Matuka, birlik olarak kanat çırpmayı teklif eder. Böylece birlikten doğan güç ile zorluk aşılar, güvercinler özgürlüğüne kavuşur. Özgürlük, beraberce çalışmanın sonunda kazanılan bir başarı olarak gösterilmektedir. Tuzağı birlik olarak havalandıran güvercinler bir, beraber olmanın avantajından yararlanmışlardır. Birlik güce, güç de çözüme ulaştırmaktadır. Birlikten kuvvet doğar anlayışı duyumsatılır:

“Ne var ki kuşlar hep birlikte üç kez öttükten hemen sonra aynı anda kanat çırpmaya başlamış ve ayaklarındaki tuzakla birlikte havalanmayı başarmışlardı. Birlikteliğin gücü onca ağırlığı kaldırmaya yetmişti.” (MEB, 4. sınıf).

Tablo 58

Akıllı Güvercin Matuka masalında saptanan eğitsel iletiler

AKILLI GÜVERCİN MATUKA		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Akıllılık	1
	Gayretli olma	1
	Umut etmek	1
Toplam		3
Topluma yönelik iletiler	Birlik ve beraberlik	1
Toplam		1
Genel Toplam		4

5.2.26.2. “Akıllı Güvercin Matuka” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Akıllı Güvercin Matuka” masalında Matuka’nın diğer güvercinler üzerinde bir kontrol gücü bulunmaktadır. Otorite sahibi olan Matuka, akla uygun davranışlarının da etkisiyle güvercinlerin denetimini sağlayarak görev yöneticiliği yapar:

““Eğer beni dinlerseniz bu avcının elinden kurtulabileceğimizi umuyorum.” Diğer kuşlar bu defa Matuka ne derse yapmaya hazır olduklarını ifade ettiler.” (MEB, 4. sınıf).

Başarı

“Akıllı Güvercin Matuka” masalında zeki olmak ve sözü geçen biri olmak değerleri karşımıza çıkmaktadır. Masalın baş kahramanı olan Matuka, zeki bir güvercindir. Avcının tuzağından kurtulmak için aklını kullanarak arkadaşlarına yol gösterir:

“İçlerinden birinin adı Matukaydı. Matuka grubun en akıllısıydı. Bu yüzden diğerleri her zaman onun sözünü dinlemeye gayret ederdi.” (MEB, 4.sınıf).

“Öte yandan Matuka çıkmadık candan umut kesilmez düşüncesiyle aklını kullanmak istiyordu. Sonunda aklına bir fikir gelmişti Matuka onlara döndü ve “Arkadaşlar bu defa olsun, sözümü dinleyin. Eğer beni dinlerseniz bu avcının elinden kurtulabileceğimizi umuyorum.” (...)Matuka ne derse yapmaya hazır olduklarını ifade ettiler. Matuka onlara fikrini anlattı. Hep birlikte kanat çırpalım. Kanatlarımız bir olduğunda hepimizin gücü birleşir belki böylece tuzağı yerinden kaldırabilir ve uçabiliriz. Arkadaşları bu fikri çok yerinde buldu.” (MEB, 4. sınıf).

Matukanın sözünü dinleyen güvercinler avcının tuzağından kurtularak özgürlüklerine kavuşur. Bu masalda, sorunların çözüme kavuşturulmasında aklın etkili bir yol olduğu savunulmaktadır.

Hazcılık

“Akıllı Güvercin Matuka” adlı masalda zevk alt değeri işlenmektedir. Masalın kahramanı olan Çaylak kuşunun ağaç tepesinde dinlenirken şarkı söyleyip eğlenmesi onun içinde bulunduğu durumdan zevk aldığını gösterir:

“Çaylak kuşu kendisine her gün ki gibi yüksek bir ağaç seçmiş. Ağacın tepesine konmuş etrafını izlemekteydi. Keyfi yerinde şarkılar mırıldanırken kendisine doğru yaklaşmakta olan bir adam fark etti.” (MEB, 4. sınıf).

Avcı, tuzağına yakalanan güvercinleri gördüğünde amacına ulaştığı için sevinmektedir:

“Avcı daha önce bu kadar avı bir arada yakaladığını hatırlamıyordu. Bu yüzden oldukça mutluydu. Büyük bir sevinçle saklandığı yerden çıktı. (...) Avcı nasıl olsa hepsi tuzağıma düştü bir yere kıpırdayamazlar diye düşündüğünden tuzağa doğru yaklaşınca yavaş yavaş yürümeye ve gülmeye başladı. Bu anın keyfini çıkarmalıydı.” (MEB, 4. sınıf).

Öz yönelim

“Akıllı Güvercin Matuka” masalında çaylak kuşunun güvercinlerin tuzaktan nasıl kurtulacağını öğrenmek için istek duyduğu ifade edilmektedir:

“Kendi kendine bu ne güzel bir kurtuluş şekli diye mırıldandı. Güvercinlerin sonunun ne olacağını merak ediyordu.” (MEB, 4. sınıf).

“Çaylak kuşu güvercinlerin kurtuluşuna sevinmişti ama bu kez de ayaklarındaki tuzaktan nasıl kurtulacaklarını merak etmeye başladı.” (MEB, 4. sınıf).

Tablo 59

Akıllı Güvercin Matuka masalında saptanan eğitsel değerler

AKILLI GÜVERCİN MATUKA		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Otorite sahibi olmak	1
Toplam		1
Başarı	Zeki olmak	1
	Sözü geçen biri olmak	1
Toplam		2
Hazcılık	Zevk	2
Toplam		2
Öz yönelim	Merak duyabilmek	1
Toplam		1
Genel Toplam		6

5.2.27. Leylek ile Tilki

5.2.27.1. “Leylek ile Tilki” masalında bulunan eğitsel iletiler

Güzel sanatlar (K13)

Sanat uğraşı, kişisel gelişimi olumlu yönde etkilemektedir. Evrendeki güzellik algısına yönelen bireyler, bu duygusal tepkiyi öncelikli olarak dünya görüşüne ardından da eserlerine aktarmaktadır. Anlatıda tilkinin arkadaşlarının güzel sanatlarla ilgilendiği belirtilmektedir:

“Neşe içinde çalıştı, müzisyen dostlarından yardım istedi, davet günü kapıda karşılama için bando takımını hazır etmelerini rica etti. Şair dostu karga, o gün için bir şiir yazdı tilkiye (...).” (Koza, 4. sınıf, s.79).

Tutumlu olma (K28)

Aşırı tüketim ve harcamadan kaçınmak, ihtiyaç oranında sahipliği içeren tutumluluk savurganlığın önlenmesini sağlar. Tükenebilen kaynakların gereksiz yere harcanması verimliliğin yitirilmesine, sona ermesine yol açar. Aynı zamanda gereğinden fazla üretim israfa neden olmakta, tüketimi sağlanmayan ürünler de boşa harcanmış sayılmaktadır. Bu nedenle, emek, para, zaman ve maddi kaynakların kullanımı, tüketiminde ölçülü olmanın önemi duyumsatılmalıdır. Anne tilki de iç sorgusunda, gereğinden fazla yapılan yemek ile harcanan emeğin bir işe yaramadığını belirtmektedir:

“Şu davetlerde neden böyle bol bol yemek yaparız bilmem ki ...” dedi anne tilki, “Boşuna harcıyoruz her şeyi, çöpe dökeceğiz, yazık...” (Koza, 4. sınıf, s.79).

Dostluk/Arkadaşlık (K19)

İnsanlar karşılıklı ilişkide olduğu bireylerle iletişim ve etkileşim kurmaktadır. Kurulan etkileşim ve paylaşılan fikir, duygu ve istemler dostluk, arkadaşlık ilişkilerini pekiştirir. “Leylek ile Tilki” masalındaki Tilki de gezgin bir arkadaşın hayalini kurmaktadır. Arkadaşıyla olan ilişkisinden edinebileceği bilgi, saygı ve incelik davranışlarını düşünmektedir:

“İsterdi ki bir gezgin arkadaşı olsun, o dünyayı anlatsın, tiki de ona yemek versin, mırıl mırıl sorular sorsun.” (Koza, 4. sınıf, s.78).

“Ona neler hazırlayacağım! Çünkü kuşlardan dostum olsun istiyorum. Kara karga dışında hiç kuş tanıdığım yok. (...) Onlardan dost edinen kim bilir neler öğrenir?” (Koza, 4. sınıf, s.78).

Arkadaşına duyduğu ilgiyle onun beğenisini almaya çalışır:

““Bu sevimli kuşa unutamayacağı bir ziyafet verelim. Bakalım leylekler ne sever, şu yemek kitapları ne diyor...” Tilki, leyleğe lahanalardan marullardan ve zeytinlerden yemekler,

çileklerden ve incirlerden tatlılar, geniş yapraklardan da börekler hazırladı.” (Koza, 4. sınıf, s.79).

Kibirli olmamak (27)

Haksız övünç, insanın kötü huylarından biridir. Doğru olmayan övünç biçimi, ikili ilişkiler başta olmak üzere toplumsal ilişkilerde bireyin saygınlığının azalmasına yol açar. Masalda kibirli olmamak iletisi, geleneksel leylek ile tilki masalındaki olayın anlatılmasıyla aktarılmaktadır:

“Bak!” dedi, “Eski masaldır. Tilki leyleği çağırdı mı ona bir ders verir. Çünkü leylek dediğin kibirlidir. Kafasını eğerek hep kendini seyreder. Madem öyle, ona yayvan tabakta çorba vermek gerekir. O zaman kafasını şöyle büker, böyle eğer, diz çöker, çorbayı içmek istedikçe rezil olur. Kibirli kibirli duruşunun cezasını böyle çeker.” (Koza, 4. sınıf, s.79).

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

Canlıların doğal yaşam koşullarının öğretilmesi amacıyla verilen bilgiler, çocukları doğal yollarla gözleme şansı bulamayacakları ilke ve gerçeklere ulaştırmaktadır. Söz konusu masalda gökyüzü ile kuşların yaşamı ve beslenmeleri konusunda açıklamalara yer verilmektedir:

“Kuşlar, gökten gelip gökten gidiyor. Dalların en tepesine konuyor, suların en uzağında yaşıyorlar.” (Koza, 4. sınıf, s.78).

“Tilki, leyleğe lahanalardan marullardan ve zeytinlerden yemekler, çileklerden ve incirlerden tatlılar, geniş yapraklardan da börekler hazırladı.” (Koza, 4. sınıf, s.79).

“Leylek (...) dostunun her sorusuna yanıtlar verdi: “Bulutlar yatağımız değildir.” dedi. “Sazlıklara iner orada uyuruz. Gökyüzü yükseldikçe ısınmaz, tam tersine soğur, bulutlar bildiğin su buharıdır. Göller aynamızdır bizim, orada kendimizi izler, tüylerimizi fırçalarız. Soğuk sevmeyiz, sıcak ülkelere gideriz hep...”” (Koza, 4. sınıf, s.80).

Paylaşımçı olmak (T7)

Fazla olan yemeği dostlarına dağıtma fikrini açıklayan tilki, harcanan emek ve ortaya çıkan ürünün boşa gitmemesi için paylaşım önerisinde bulunmaktadır. Masal içerisinde verilen paylaşımçı olmak iletisi, erdem içeren davranışların aşılmasına dair önemi ortaya koymaktadır:

“Artarsa dostlarımıza dağıtırız anneciğim. Bu yemeğe hiçbir şey olmaz. Yeter ki paylaşalım!” dedi.” (Koza, 4. sınıf, s.80).

Ön yargı (T2)

Belirli şartlara bağlı geliştirilen olumsuz düşünceler, aslı yansıttığı gibi yanılsamaya da yol açabilmektedir. Söz konusu ayrımın yapılabilmesi, olayların derinlemesine incelenmesi ve fikir ayrılıklarının kaynağına yönelimi gerekli kılar. Açık fikirli kimseler, olaylara farklı açıdan bakarak ön yargılı davranışlardan uzaklaşabilir. Leylek anne, gerçekleşmesi de gerçekleşmemesi de imkân dahilinde olan yemek hadisesi nedeniyle ön yargılı davranarak leyleğe tilkinin yemek davetini kabul etmemesi, tilkiye güvenilmemesi gerektiği yönünde telkinde bulunmaktadır. Tilkinin aslî düşüncesini bilmemesine rağmen tilkilere ilişkin duydukları doğrultusunda olumsuz görüş belirtir. Çocukların yaşam deneyimlerinin kısıtlı olduğu bilindiğinden olayları muhakeme edebilme becerisi edinebilmeleri için ön yargılı davranışları fark etmeleri beklenmektedir. Leylek annenin ön yargılı davranışının aslı yansıtmayan bir şekilde sonlanması, ön yargılı davranmanın yanılğıya sebep olabileceğini göstermektedir:

“Biz atalarımızdan böyle gördük, böyle işittik! Leylekler, tilkilerin yemeğine gitmez. Giderse de kabını yanında götürür.” (Koza, 4. sınıf, s.78).

Tilki anne de eski masala dayanarak yavrusuna leyleklerin kibirli olduğunu anlatır ve kibirli duruşunun cezalandırılması gerektiğini söyler. Anne tilki, leyleğin kibirli yüzüyle karşılaşması için tabağın içine ayna yerleştirmesini istemektedir. Ancak yavrusu annenin fikrini kabul edilemez bulmaktadır:

“Bence tabağın içine yalnızca ayna koy ki tabakta o kirli yüzünü görsün.” (Koza, 4. sınıf, s.78).

Tablo 60

Leylek ile Tilki masalında saptanan eğitsel iletiler

LEYLEK İLE TİLKİ		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Güzel sanatlar	1
	Dostluk/Arkadaşlık	3
	Tutumlu olma	1
	Kibirli olmamak	1
Toplam		6
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	3

Toplam		3
Topluma yönelik iletiler	Paylaşımçı olma	1
	Ön yargı	2
Toplam		3
Genel Toplam		12

5.2.27.2. “Leylek ile Tilki” masalında bulunan eğitsel değerler

Hazcılık

“Leylek ile Tilki” masalında masal kahramanlarının hayattan tat aldıkları görülür. Akşam yemeğinde bir araya gelen karakterler, neşeli sohbetleri eşliğinde mutlu bir gün geçirirler:

“Gülerek sofraya oturdular. Şerbetler içtiler, meyveler yediler ve büyük şölen boyunca ne kadar yemek yediklerini bilemeden çok eğlendiler. Leylek de neşelendi, dostunun her sorusuna yanıtlar verdi: ...” (Koza, 4.sınıf, s.80).

“Leylekle dost olan tilki sevincinden o gece uyuyamadı. Ne kadar güzel şeyler öğrenmişti! Leyleklerin yaşamını, onların yolculuklarını, sazlıkları, dağları, leylek yuvasındaki şarkıları ve çocukların onlara olan sevgisini konuşmuşlar, zamanın nasıl geçtiğini anlamamışlardı.” (Koza, 4.sınıf, s.80).

Öz yönelim

“Leylek ile Tilki” masalında kendi amaçlarını seçebilmek alt değeri işlenmektedir. Tilkinin yaptığı işte başkalarının bir etkisi bulunmamaktadır. Annesinin sözlerine ilgi göstermeyen tilki, öz iradesiyle arkadaşına güzel bir yemek hazırlar. Leylek de annesinin söylemlerine dair düşünceleriyle bir karara varır. Eğer arkadaşı annesinin fikrini içeren bir davranışta bulunursa o da yemeğine dokunmadan bekleyecektir. Ancak aç kalmayı göze alamadığından dolayı çorba içmek için yanına bir vazo almaya karar verir. Her iki kahramanın da özgürce karar verdikleri, tutumlarını belirledikleri görülmektedir:

“Tilki bu sözlere aldırmadı, yemeklerin tadına bakmakla yetindi, her şeyi çok beğendi. Davet günü geldiğinde annesini amcasının evine yolladı ki leylek geldiğinde bir tatsızlık çıkmasın.” (Koza, 4. sınıf, s.79).

“Daldaki karganın ağzından peynir kapıldığı söylenen kurnaz biriyle hiç yemek yemedim. Diyelim ki tilki kırmızı dilini hüp ettirerek çorbasını karşımda içti ve ben onu seyrettim, ne olur ki? Elimi çorbaya bile sürmem utanır.” (Koza, 4. sınıf, s.78).

“Davet günü leylek, elinde bir paketle kapıya dikildi. Paketin içinde leyleğin çorba içmek için getirdiği vazo vardı.” (Koza, 4. sınıf, s.78).

“Leylek ile Tilki” masalında merak duyabilmek alt değerine ilişkin görüşler bildirilmektedir. Tilki, leyleğin yaşamını merak eder ve onun yanıtlamasını beklediği soruları zihninden geçirir:

“Onlardan dost edinen kim bilir neler öğrenir? Yeryüzü yukarıdan nasıl görünür acaba? Gök daha mı sıcaktır? Bulutlar şekerli midir yoksa o beyaz pof pof kabaran şeyler, kuşların yatağı mıdır? Uzun yolculuklarında kuşlar o yataklarında mı uyur?” (Koza,4. sınıf, s.78).

Uyma

“Leylek ile Tilki” masalındaki Tilki kibar bir karakterdir. Arkadaşının getirdiği paketin kendisi için alınmış bir hediye olduğunu düşünerek leyleğe teşekkür de bulunur:

“Tilki, leyleği karşılariken paketi gördü ve mutlulukla haykırdı: “Ooo, ne kadar nazıksın...Niye zahmet ettin?” Kibar tilki, doğal olarak leyleğin davete boş gitmemek için hediye getirdiğini sanıyordu.” (Koza, 4. sınıf, s.78).

Evrenselcilik

“Leylek ile Tilki” masalında erdemli olma değeri, iyimser olma erdemi ile gösterilmektedir. İyimser tavırlar sergileyen tilki, olumsuz koşullara rağmen gerçekleşen durumları hoş görmeye çalışmaktadır. Arkadaşının davet talebine geç yanıt vermesini onun işlerinin yoğunluğuna bağlayan kahraman, leyleğin getirdiği paketin de hediye amacı taşıdığını düşünmektedir:

“Sonunda yemek davetimi kabul edebildi! Kim bilir, ne işleri vardı arkadaşımın.” (Koza, 4.sınıf, s.79).

“Kibar tilki, doğal olarak, leyleğin davete eli boş gitmemek için hediye getirdiğini sanıyordu. (...)Tilki paketi açtı ve o kadar beğendi ki gözleri dolu dolu oldu. Aldı onu çok değer verdiği bir yere yerleştirdi.” (Koza, 4. sınıf, s.79-80).

Geleneksellik

“Leylek ile Tilki” masalında geleneklere saygılı olmak alt değeri işlenmektedir. Leylek annenin geçmişte yaşamış olan büyüklerinden duyduklarına karşı olan bağlılığı, onların fikirlerini kabul ettiğini göstermektedir:

Leylek anne, (...) “Sakın gitme!” dedi. “Biz atalarımızdan böyle gördük, böyle işittik! Leylekler, tilkilerin yemeğine gitmez. Giderse de kabını yanında götürür.” (Koza, 4. sınıf, s.78).

Tilkinin kültürel bir unsur olan hediyeleşme geleneğini sürdürdüğü görülür. Kahraman, evine misafir olduğu leyleğe hediye götürmüştür:

“Leyleğin davetine uyarak evine gider. Leyleğe bir ayna hediye eder. Bu hediyeyi vererek kendilerine daha iyi bakmalarını ister.” (Koza, 4.sınıf, s.78).

Tablo 61

Leylek ile Tilki masalında saptanan eğitsel değerler

LEYLEK İLE TİLKİ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Geleneksellik	Geleneklere saygılı olmak	2
Toplam		2
Evrenselcilik	Erdemli olma	2
Toplam		2
Öz yönelim	Kendi amaçlarını seçebilmek	3
	Merak duyabilmek	1
Toplam		4
Uyma	Kibar olmak	1
Toplam		1
Hazcılık	Hayattan tat almak	2
Toplam		2
Genel Toplam		11

5.2.28. Küçük Fare ile Aslan

5.2.28.1. “Küçük Fare ile Aslan” masalında bulunan eğitsel iletiler

Zorluklara karşı mücadele (K4)

Hayatta iyiliklerin gerçekleşme ihtimali olduğu gibi zorlukların yaşanma ihtimali de yer almaktadır. Çocukları daima iyi ve güzele yönlendirmeyi amaçlayan masallar, hayattaki zor koşulların da benzerini sunmalıdır. Masal kahramanlarının zor koşullar karşısında pes etmeyen tavrı, çocuğun mücadelecisi bir kişilik geliştirmesine yardımcı bulunmaktadır. Zoru başarma da en önemli koşul mücadeledir. Kararlı çalışma ve istek, zorluğu kolaylaştıran bir

etmendir. Mücadeleci kimliğiyle ortaya çıkan fare, çocuklara azmin gücünü göstermektedir. Avcıların yakınlaştığını hissetmesine rağmen yılmadan çalışarak mutlu sona ulaşmaktadır:

“Avcıların sesi gitgide yakınlaşıyordu... Birden ağın ipleri koptu...” (Koza, 4. sınıf, s. 103).

Tablo 62

Küçük Fare ile Aslan masalında saptanan eğitsel iletiler

KÜÇÜK FARE İLE ASLAN		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Zorluklara karşı mücadele	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.28.2. “Küçük Fare ile Aslan” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Küçük Fare ile Aslan” adlı masalda fare, avcının ağına düşen aslanı özgürlüğüne kavuşturarak başarı elde etmektedir. Aslana yardım etme amacıyla ağı kemiren fare, zafere ulaşmaktadır:

“Ama aslanla konuşa konuşa fare ağacın üzerine çıktı ve başladı ağı dişlemeye. Fare ağı dişleye dişleye bitirdi. Avcıların da sesi gitgide yakınlaşıyordu...Birden ağın ipleri koptu ve aslan hürriyetine kavuşup yere düştü.” (Koza, 4. sınıf, s. 103).

Öz yönelim

“Küçük Fare ile Aslan” masalında aslanın yardım çağrısına kulak veren farenin aslanı kurtarmak amacıyla kendi amacını seçebildiği görülmektedir. Aslanın yardım getirme isteğini yerine getirmek için yeterli sürenin olmadığını fark eden fare, tehlike anında telaşa kapılmak yerine mantıklı düşünerek olumlu bir sonuca ulaşmaktadır. Yardım getirmek yerine kendisi yardım etmeye karar verir. Böylece bağımsız fikir ve eylem tercihi içinde olduğunu kanıtlar:

“Ama küçük fare avcılarının ayak seslerini işitti ve yaklaştıklarını hissetti. Artık yardım getirmeye vakit kalmamıştı. O, bir saniye, döndü, bir ıslık çaldı:

-Buldum, seni ben kurtaracağım!” (Koza, 4. sınıf, s. 103).

İyilikseverlik

“Küçük Fare ile Aslan” masalında iyilikseverlik değer grubunun yardımsever ve bağışlayıcı olmak alt değerleri tespit edilmiştir. Kahramanların davranışları aracılığıyla aktarılan bu değerler, aslanın farenin canını bağışlaması ve farenin de onu güç bir durumdan kurtarmasıyla örneklendirilir:

“Aslan gülmesi bittikten sonra fareye,

- Baş üstüne. Şimdi sen de gülmelisin, onun için sana izin veriyorum, gidebilirsin. Amma bir daha sırtımın üzerinde yürüme, diyerek küçük fareyi yere bıraktı ve arkasından onun koşmasını seyretti.” (Koza, 4. sınıf, s. 102).

“Fare ağı dişleye dişleye bitirdi. Birden ağın ipleri koptu ve aslan hürriyetine kavuşup yere düştü.” (Koza, 4. sınıf, s. 103).

Güvenlik

“Küçük Fare ile Aslan” masalında iyiliğe karşılık vermek değeri, farenin canını bağışlayan aslana yardımcı olması üzerinden belirtilir. Aslana canını bağışlaması karşılığında kendisinin de bir gün ona iyilik de buluna bileceğini söyleyen fare, bu söylemini doğrulamaktadır. Fakat iyiliğin karşılığa bağlandığı bu durum, çocukların iyilik karşısında beklentiye girmelerine sebep olabilir. İyilik eden iyilik bulabilir ancak iyiliğin karşılıksız olması gereklidir:

“Ama aslanla konuşa konuşa fare ağacın üzerine çıktı ve başladı ağı dişlemeye. Fare ağı dişleye dişleye bitirdi. Birden ağın ipleri koptu ve aslan hürriyetine kavuşup yere düştü. (...)

Fare: Gördün mü? Ben sana demiştim, ben de sana bir gün yardım ederim diye!” (Koza, 4. sınıf, s. 103).

Tablo 63

Küçük Fare ile Aslan masalında saptanan eğitsel değerler

KÜÇÜK FARE İLE ASLAN		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Başarılı olmak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Kendi amaçlarını seçebilmek	1
Toplam		1
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	1
	Bağışlayıcı olmak	1

Toplam		2
Güvenlik	İyiliğe karşılık vermek	1
Toplam		1
Genel Toplam		5

5.2.29. Çılgın Böcekler Korosu

5.2.29.1. “Çılgın Böcekler Korosu” masalında bulunan eğitsel iletiler

Güzel Sanatlar (K13)

Hayvanların müzik alanına ilişkin faaliyetlerinin anlatıldığı bu masalda, düğünde kullanılan müzik aletleri tanıtılarak müzik aleti çalmak, şarkı söylemek gibi hobi alanları örneklendirilir:

“Düğün günü davullar vurulup kavallar çalınmış. Çılgın böcekler korusu şarkılarını söylemeye başlamış.” (Koza, 4.sınıf, s.173).

Ölçülü olma (K25)

İnsanlar yaşamsal faaliyetlerini belirli bir denge, düzen içerisinde yürütmektedir. Toplumsal kurallar çerçevesinde ilerletilen sosyal ilişkiler içerisinde bulunan her türlü davranım bir sınır, ölçü barındırmalıdır. Bir başkasını rahatsız edecek davranışlar kısıtlanmalıdır. Masalda, eğlencenin ölçüsünü kaçıran, aşırı davranışlarda bulunan hayvanlara uyarıda bulunulur. Ölçsüz davranmanın kötü sonuçlara neden olabileceği mesajı iletilmektedir:

“Fil tekrar uyarmış: “Eğlenceyi işkenceye çeviriyorsunuz. Ölçüsü kaçan her şey kötü olur” demiş. Çılgın böcekler korusu, filin sözlerine hiç aldırmış etmemiş, şarkılarına devam etmişler. Fil çok sinirlenmiş. Koca hortumuyla bütün böcekleri “hüüüp” diye çekip hortumunun içine toplamış.” (Koza, 4.sınıf, s.173).

İş bölümü (T8)

Çalışma etkinliğinin bölümlenmesi olarak açıklayabileceğimiz iş bölümü, emeğin ortak dağılımını içerir. Çoğunlukla ekip çalışmalarında görülen bu anlaşma, sarf edilecek gücün eşit paylaştırılmasını içermektedir. Grup elemanlarının tamamının aktif olarak çalışmasına olanak sağlar. Niteliklere uygun olarak yapılan görev paylaşımı, ödev bilinciyle hareket etme ve sorumluluk erdemlerinin gelişimine olumlu katkıda bulunacaktır. İnsana ait erdemleri de etkileyen bu görev bilincinin edimi önem taşır. İş bölümüyle başarıya ulaşan

kahramanlar aynı zamanda yardımlaşma eyleminin örneğini oluşturmaktadır. Bu durum, okura iş bölümünün işlevselliğini gösterir:

“Pireler de zıplayarak onların yanına gelmişler. “Bizde davul çalarız.” demişler. Onları duyan örümcekler: “Bizde kaval çalarız, nefesimiz güçlüdür.” demişler.” (Koza, 4.sınıf, s.173).

Tablo 64

Çılgın Böcekler Korosu masalında saptanan eğitsel iletiler

ÇILGIN BÖCEKLER KOROSU		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Güzel sanatlar	1
	Ölçülü olma	1
Toplam		2
Topluma yönelik iletiler	İş bölümü	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.29.2. “Çılgın Böcekler Korosu” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Çılgın Böcekler Korosu” masalında ormanın kralı şeklinde ifade edilen aslanın diğer hayvanlar üzerinde otorite sahibi olduğu görülmektedir. Ormanda yaşayan hayvanlar, kralın tüm istek ve emirlerini yerine getirmektedir:

“Sen söyleme, ben söyleyeyim derken kavgaya tutuşmuşlar. Ormanın kralı yaşlı bir aslanmış. Aslan bu kavgayı bitirecek bir çözüm bulmuş.

“Böceklerden bir koro kurulsun. Düğün şarkılarını koro söyleyin! ” demiş.

Böcekler hemen bir koro kurmuşlar. Sivrisinekler, karasinekler, ateş böcekleri, circır böceği, uğur böceği, arılar ve kelebeklerden kocaman bir koro oluşturulmuş.” (Koza, 4.sınıf, s.173).

“Ormanların kralı aslan emir vermiş: “Bundan sonra evlenen her hayvan için düğün yapılacaktır.” (Koza, 4.sınıf, s.174).

Hazcılık

“Çılgın Böcekler Korosu” masalında ormanda yaşayan hayvanların düğün yaptıkları bu sırada gülüp, eğlenerek hayattan tat aldıkları görülmektedir:

“Geyiklerin düğünü için hazırlık yapmışlar. Söylenecek şarkıları belirlemişler. Arkasından provalar yapmışlar. Düğün günü davullar vurulup kavallar çalınmış. Çılgın Böcekler Korosu şarkılarını söylemeye başlamış. Bütün hayvanlar çok beğenmişler. Onlar da şarkılara katılmış, halay çekip oynamışlar. Düğünde herkes eğlenmiş.” (Koza, 4.sınıf, s.173).

Uyma

“Çılgın Böcekler Korosu” adlı masalında itaatkâr olma alt değeri işlenmektedir. Düğünde söylenen şarkı sayısını arttırarak eğlencenin dozunu ayarlayamayan böcekler, çevredeki diğer hayvanları rahatsız etmektedir. Bu durumdan rahatsızlık duyan fil, gürültüleri sonlandırmanın çaresini böcekleri hortumunun içine çekmekte bulur. Sonra da hepsini dışarı püskürten kahraman, diğer hayvanlar tarafından tebrik alır, düğün programlarının başkanı seçilir. O günden sonra filin sözlerini dinleyen hayvanların filin isteği doğrultusunda düğünü sona erdirdikleri ifade edilmektedir:

“O günden sonra düğün biteceği zaman fil, koroya “tamam” dediğinde onlar da susmuşlar.” (Koza, 4.sınıf, s.174).

Öz yönelim

“Çılgın Böcekler Korosu” masalında merak duyabilmek alt değerinin örneğine rastlanmaktadır. Şehirden edindiği izlenimleri aktaran sivrisineğin söyledikleri, hayvanlar arasında merakla karşılanmaktadır. Şehirdeki yaşamı keşfetme, anlamlandırma uğraşında olan hayvanların ilgisi, sivrisineğin anlattıkları üzerinde toplanmaktadır:

“Bir gün sivrisinek ormandan şehre gitmiş. Gezmiş dolaşmış, gördüklerini dönünce ormanda anlatmaya başlamış. Hayvanlar, onu merak ve ilgiyle dinliyorlarmış.” (Koza, 4.sınıf, s.17).

Geleneksellik

“Çılgın Böcekler Korosu” masalındaki hayvanlar şehirde yapıldığı varsayılan düğün merasimi, geleneğini uygulamak istemektedir. İnsanlar arasında kabul gören düğün geleneği, hayvanlar aracılığıyla çocuğun zihninde tasarlanır:

“İnsanlar evlendikleri zaman düğün dedikleri eğlenceler düzenliyorlar. Evlendiklerini herkese duyuruyorlar. Şarkılar söyleyip oyunlar oynuyorlar.” Bu sözlerine bütün hayvanlar gülmüş. Çünkü hayvanlar arasında hiç böyle bir âdet yokmuş. Onlar sessizce evlenir, kimsenin haberi olmazmış. “Cırcır böceği: “Ay ne kadar güzel! Biz de evlenenlere düğün yapalım, şarkılar söyleyelim.” demiş. (...) Bütün hayvanlar bunu onaylamış. Sonra neler yapacaklarını konuşmaya başlamışlar.” (Koza, 4. sınıf, s. 172-173).

Tablo 65

Çılgın Böcekler Korosu masalında saptanan eğitsel değerler

ÇILGIN BÖCEKLER KOROSU		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Otorite sahibi olmak	2
Toplam		2
Hazcılık	Hayattan tat almak	1
Toplam		1
Uyma	İtaatkâr olmak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Merak duyabilmek	1
Toplam		1
Geleneksellik	Geleneklere saygılı olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		6

5.2.30. Eskiciyle Para Babası

5.2.30.1. “Eskiciyle Para Babası” masalında bulunan eğitsel iletiler

Huzurlu olma (K12)

Huzurlu olmak, gergin olmamak, bilinmeyen durumlara karşı duyulan endişe duygusunu ölçüde tutabilmektir. İnsanın duygulanma biçimi, rahatlık düzeyi ile bağlantılıdır. İçerisinde bulunduğu konumdan dolayı hoşnut, dingin olmayan kişiler huzursuzluk içerisinde olur. Kişi, dinginlik seviyesine ulaştığında huzura ermiş sayılır. Huzurlu olmak, deneyimlenen duyguda ölçülülük gerektirir. Ölçünün sağlanabilmesi de huzursuzluk yaratan durumun ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşmektedir. Para babasının zengin olmasına rağmen huzursuz olduğu ifade edilir. Endişeli düşüncelerinden dolayı sürekli olarak yakınmaktadır. Maddi gücüne rağmen ruhsal yönden rahat olmayan kahraman, gerçek mutluluğun iç huzur olduğunu simgelemektedir. Huzurun fiyatı ödenerek alınması mümkün olmayan bir zenginlik olduğu sezdirilir:

“Ama bir de komşusu varmış ki tam karşıtıymış bizim eskicinin, tam bir para babasıymış, zenginlik içinde yüzer, çok az şarkı söyler, çok da az uyurmuş. Sabaha karşı uykuya dalınca da bizim para babası yiyecek ve içecekler gibi uykunun da pazarda satılmamasından yakınmaya başlarmış.” (Koza, 4.sınıf, s. 204).

Güzel Sanatlar (K13)

Güzel sanatlar, insanların duygularını aktarmak için yararlandıkları etkinlikler bütünüdür. Sanatla ilgili eylemler, benliğin tanınması ve geliştirilmesine etki eder. Kişinin beğenilerine incelik katar, becerilerinin estetik açıdan düzenlenmesine katkı sağlar. Güzel sanatlarla ilişki içerisinde olan çocukların, hayata karşı bakış açısı olumlu yönde etkilenir. Çocuk, hayranlık duyduğu güzellik unsurunu hayatında da uygulamaya geçirir. Çevresindeki unsurlara karşı gösterdiği ilgi ve emekle birlikte güzel ve çirkini ayırt edecek konuma gelir. Masal kahramanı da eski ayakkabıları onarıken bir yandan işini yapar bir yandan da şarkı söyler. Coşkulu bir şekilde geçirdiği günleriyle kişisel haz noktasında doyuma ulaşır. Kendisiyle birlikte çevresindeki insanların da haz almasına hizmet etmektedir:

“Bir yandan işini yaparken bir yanda da şarkı söylermiş. Sabahtan akşama kadar böyle geçirirmiş zamanını. Oradan gelip geçenler eskicinin şarkılarına bayılır, öyle durup hayranlıkla dinlerlermiş.” (Koza, 4. sınıf, s. 204).

Tablo 66

Eskiciyle Para Babası masalında saptanan eğitsel iletiler

ESKİCİYLE PARA BABASI		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Huzurlu olma	1
	Güzel sanatlar	1
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.30.2. “Eskiciyle Para Babası” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Eskiciyle Para Babası” masalında ise, eskicinin komşusu zengin bir kişidir:

“Ama bir de komşusu varmış ki tam karşıtıymış bizim eskicinin, tam bir para babasıymış, zenginlik içinde yüzer, çok az şarkı söyler, çok da az uyurmuş”. (Koza, 4.sınıf, s. 204).

Başarı

“Eskiciyle Para Babası” adlı masalda eskicinin altınları geri vererek kaygılarından kurtulmaya çalışması da bir başarıdır. Ruh halinin iyileştirilebilmesi için gerekli olan kararı uygulamaya geçirerek kişisel başarısına yönelmektedir:

“Efendim, alın, şu yüz altınınızı da bana şarkılarımı ve uykumu geri verin.” demiş.” (Koza, 4.sınıf, s. 204).

Hazcılık

“Eskiciyle Para Babası” masalında eskicinin günlerini şarkı söyleyerek neşe içinde geçirdiği, hayattan tat aldığı görülmektedir:

“Bir yandan işini yaparken bir yanda da şarkı söylüyor. Sabahtan akşama kadar böyle geçirirmiş zamanını. Oradan gelip geçenler eskicinin şarkılarına bayılır, öyle durup hayranlıkla dinlerlermiş. O da beğenildiğini görünce büsbütün coşar, mutlu mu mutlu, gırtlığının tüm gücüyle söyler de söylüyor artık.” (Koza, 4.sınıf, s. 205).

Uyarılım

“Eskiciyle Para Babası” adlı masalda eskici, eski ayakkabıları tamir ederken şarkı söyleyip coşan, huzur içerisindeyken altınları aldıktan sonra altınları kaybetmekten dolayı korkuları olan, kuruntu yapan birine dönüşmektedir. Eskici üzerinden ifade edilen bu ruhsal değişim, onun değişken bir hayat yaşadığına işaret eder:

“Alıp evine getirmiş altınları. Getirip de şöyle önüne koyunca, bir korkudur çökmüş içine. “Ya bu altınları çalarlarsa?” diye söylenmiş. Sonra altınları sarmış, sarmalamış, evin bodrum katına gömmüş. Ama hiç ayrımında olmadan, altınlarla birlikte bir şeyi daha gömmüş; Yaşama sevincini. Artık şarkı söylemez olmuş, sesini yitirmiş. Uyku da gitmiş. Evine gelenlere kuşkuyla bakar olmuş, yerli yersiz kaygılanmaya başlamış. Gün boyu gözü kapıda, kulağı kırıştırmış artık. Geceleri bir kedi hafif bir gürültü yapacak olsa, birileri altınları alıp gidecek sanarak yatağından fırlayıveriyormuş.” (Koza, 4.sınıf, s. 205).

Öz yönelim

“Eskiciyle Para Babası” masalında eskicinin kendi amaçlarını seçebildiği görülmektedir. Yaşama sevincini kaybeden ve olumsuz hislere kapılan eskici, altınları iade ederek eski günlerine geri dönmeyi planlamaktadır:

“En sonunda bu yaşama dayanamaz olmuş, altınları sakladığı yerden çıkarmış, artık uykusundan uyanmayan adamın kapısını çalmış.” Efendim, alın, şu yüz altınınızı da bana şarkılarımı ve uykumu geri verin” demiş. (Koza, 4.sınıf, s. 204).

İyilikseverlik

“Eskiciyle Para Babası” masalında para babasının iyilik de bulunmaktan hoşlandığı, yardımsever olduğu görülmektedir. Eskiciye yardımda bulunmak için ona yüz altın verir:

“Bak ben sana bir yardımda bulunayım.” demiş. “Al şu yüz altını, özenle sakla, gerekince de hiç çekinmeden harca.” (Koza, 4.sınıf, s. 204).

Geleneksellik

“Eskiciyle Para Babası” masalında hayatın verdiklerini kabullenmek alt değeri işlenmektedir. Eskici, kazandığı miktarı hayat amacına bağlı olarak açıklamaktadır. Eskici kazancını yaşamakta olduğu hayatın bir getirisi olarak kabul eder, kazancından ve yaşadığı hayattan memnun, bulunduğu konumdan dolayı sevinç içerisinde:

“Dostum, söyler misin bana, sen yılda ne kadar para kazanırsın?” diye sormuş. Bizim şen eskici gülümsemiş. “Yılda mı dediniz, efendim? Ben böyle yapmam hesabımı.” Demiş. “Bir günün hesabını sonraki günün hesabına eklemem hiçbir zaman. Yılın sonunu getireyim, yeter. Nasıl olsa, her gün kendi ekmeğini getirir.” (Koza, 4. sınıf, s. 204).

“Kimi zaman çok, kimi zaman az ama hep bir şeyler kazanırım işte.” Demiş eskici. (Koza, 4. Sınıf, s. 204).

Eskiciye soru sormakta olan para babasının ılımlı bir tavır içinde olduğu saptanmıştır:

“Peki, günde ne kadar kazanırsın?” diye üstelemiş para babası.” (Koza, 4. sınıf, s. 204).

Tablo 67

Eskiciyle Para Babası masalında saptanan eğitsel değerler

ESKİCİYLE PARA BABASI		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Zengin olmak	1
Toplam		1
Başarı	Başarılı olmak	1
Toplam		1
Hazcılık	Hayattan tat almak	1

Toplam		1
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	1
Toplam		1
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Kendi amaçlarını seçebilmek	1
Toplam		1
Geleneksellik	Hayatın bana verdiklerini kabullenmek	2
	İlimli olmak	1
Toplam		3
Genel Toplam		9

5.2.31. Pinti

5.2.31.1. “Pinti” masalında bulunan eğitsel iletiler

Ölçülü olma (K25)

Herhangi bir mal, varlık ya da duyguya olan bağımlılıklardaki aşırılık, insanı hem maddi hem de manevi olarak etkilemektedir. Cimrilik, yakınmak, dövünmek gibi duygu durumlarına yönelik davranışlara sınır koyulamayışı insanı hem ruhani hem de maddi açıdan yıpratır. Bağımlılık duygusunun belli bir sınır içinde toplanmaması, kişinin benlik gelişimini de olumsuz etkiler. Söz konusu davranımlardaki ölçsüzlük daimî olarak tepkide de artışı gerektirir. Bu nedenle, kişilerin duygularına yönelik davranışlarında dikkatli, düşünceli olması gereklidir.

Kahramana öğüt de bulunan adam da yakınmasının yersiz olduğunu belirtmektedir:

“Akli altınlarından bir an olsun gitmezmiş. Bir gün böyle, beş gün böyle, hep aynı şeyi yaparmış.” (Koza, 4. sınıf, s. 208).

“Ertesi gün pinti gelip toprağı tekrar kazmış. Bir de bakmış ki altınlar yok. Dövünüp ağlamaya, saçını başını yolmaya başlamış. Tesadüfen oradan biri geçiyormuş. Pintinin dövünüp ağladığını görünce merak edip yanına yaklaşmış.

- Ne ağlıyorsun, diye sormuş. Pinti, olanları anlatınca adam ona şöyle demiş:

- Bu kadar ağlayıp dövünmen boşuna. Senin altınların ha varmış ha yokmuş. (...)
(Koza, 4. sınıf, s. 208).

Tablo 68

Pinti masalında saptanan eğitsel iletiler

PİNTİ		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Ölçülü olma	2
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.31.2. “Pinti” masalında bulunan eğitsel değerler

Evrenselcilik

“Pinti” masalında yoldan geçmekte olan adam, pintinin yakınma nidâlarına karşın fikirlerini doğrudan, açıkça ifade etmektedir. Durumun aslının, görüldüğü kadar kötü olmadığını açıklamaya çalışan adam, kötü hâl de bile bir iyiliğin olduğunu göstermeye çalışmaktadır:

“-Bu kadar ağlayıp dövünmen boşuna. Senin altının ha varmış ha yokmuş. Toprağın altındaki altınlardan sana ne fayda? Senin için altınla taşın bir farkı var mı? Anlaşıyor ki sen altının varken de onun bir hayrını görmüyormuşsun.” (Koza, 4. sınıf, s. 208).

Güvenlik

“Pinti” adlı masalda cimri kişilerin maddi kaynaklara olan bağlılığı aktarılmaktadır. Kahraman, sahip olduğu tüm maddi kaynakları altına dönüştürüp sürekli olarak izlemektedir. Maddi güç kaynaklı haz tutkusunun hâkimiyeti altında olan kişi, güven ve huzur tatminini altınların varlığından sağlamaktadır:

“Pintini biri, elinde ne var ne yoksa hepsini altınla değiştirmiş, onu da götürüp gizlice bir yere gömmüş. Her gün gelir toprağı kazar ve altınlarını bir müddet seyrettikten sonra tekrar gömermiş. Akli altınlarından bir an olsun gitmezmiş. Bir gün böyle, beş gün böyle, hep aynı şeyi yaparmış.” (Koza, 4. sınıf, s. 208).

Tablo 69

Pinti masalında saptanan eğitsel değerler

PİNTİ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Evrenselcilik	Açık fikirli olmak	1
Toplam		1
Güvenlik	Bağlılık duygusu	1

Toplam	1
Genel Toplam	2

5.2.32. Çiftçi ile Çocukları

5.2.32.1. “Çiftçi ile Çocukları” masalında bulunan eğitsel iletiler

Çalışkanlık (K9)

Kazanç olarak ifade edilebilecek her şey emek sonucu ortaya çıkmaktadır. İnsanların yararına yapılan işlerden gereksinimlerin karşılanmasına dair meydana gelen tüm durumlara anlam katan, değerli olmasını sağlayan emek, çalışmaktır. Yaşamdaki en büyük servetin emek olduğunu anlatmak isteyen çiftçi de oğullarına gayretle çalışmalarını söylemektedir:

“Bir parçacık gayretle hakkından gelirsiniz.

O hazine sayesinde de yükselirsiniz.

Kazın, çapalayın, sürün, belleyin, tarayın.” (Anittepe, 5. sınıf, s.159).

Emaneti koruma (K24)

Ata yadigarı toprakları çocuklarına güvenceyle bırakmak isteyen kahraman, tarlaların satılmamasını, korunmasını istemektedir. Dileği yerine getirmek, emaneti korumak ahlaki bir görevdir:

“Tarlaları satmaya kalkmayınız sakın.

Ecdadımızdan kaldı bize onlar.” (Anittepe, 5. sınıf, s.159).

Tablo 70

Çiftçi ile Çocukları masalında saptanan eğitsel iletiler

ÇİFTÇİ İLE ÇOCUKLARI		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Çalışkanlık	1
	Emaneti koruma	1
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.32.2. “Çiftçi ile Çocukları” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Çiftçi ile Çocukları” adlı masalda çiftçinin zengin biri olduğu söylenmektedir. Ancak çiftçinin çocuklarına vermek istediği öğüte baktığımızda bu zenginliği elde etmek için çaba göstermeleri gerektiği görülmektedir:

“Bir ayağı çukurdaydı zengin bir çiftçinin (...)

“Tarlaları satmaya kalkmayınız sakın. (...)

İçinde büyük bir hazine yatar

Yerini bilemem, kendiniz bulun çıkarın.” (Anittepe, 5. sınıf, s.159).

Öz yönelim

“Çiftçi ile Çocukları” masalında yaratıcı olmak alt değeri, çiftçinin kişilik özelliği olarak aktarılmaktadır. Çocuklarına işin bir hazine olduğunu açıklamaya çalışan kahraman, onlara tarlada bir hazine bulunduğunu söylemektedir. Tarlanın tamamını sürüp çapalayan çocuklar hazineye ulaşamazlar ancak emeklerinin karşılığı olarak bol mahsul alırlar. Kahraman, sözlü uyarıda bulunmak yerine yaratıcı bir olay kurgulayarak işin, emeğin değerli olduğunu anlatmak istemiştir. Masalın sonunda çalışmanın değerli bir hazine olduğu iletisi verilir:

“Sürüldü, çapalandı tarlanın dört bir yanı;

Mahsul pek bol oldu harman zamanı.

Ne hazine ne bir şey tecrübeli ihtiyar

Sade şunu anlatmak istemişti:

Dünyada en büyük hazine işti.” (Anittepe, 5. sınıf, s.159).

Tablo 71

Çiftçi ile Çocukları masalında saptanan eğitsel değerler

ÇİFTÇİ İLE ÇOCUKLARI		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Zengin olmak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.33. Tavşan ile Kaplumbağa

5.2.33.1. “Tavşan ile Kaplumbağa” masalında bulunan eğitsel iletiler

Kibirli olmamak (K27)

Gücü ve kudretine dayanarak böbürlenene, gururlanan kimselerin başkaları üzerinde aşağılayıcı tavırlarda bulunması yanlıştır. Kendinden emin olan kimselerin bu durumdaki bir ilişkide yer almaması gerekir. Kibirli olmanın yanlışı, tavşanın kendisinden aşağıda gördüğü kaplumbağanın azmi karşısında yenilmesiyle belirtilmektedir. Başarısız olan tavşan, kibir, gurur ve haksız övünme gibi insana ilişkin kötü karakter özellikleri nedeniyle yerilmektedir:

“Yarışı kaybettiğini anlayınca kıpkırmızı kesildi. Utanç içinde kalmış başını yere eğmişti. Yavru kaplumbağa “bu kadar üzülmene gerek yok.” dedi gülererek. Sen kendini herkesten üstün gördüğün için yarışı baştan kaybettin. Kibir, gurur ve haksız övünmelerin sonu budur işte.” (Anittepe, 5. sınıf).

Alay etme (T5)

Yolda karşılaştığı kaplumbağanın gururunu kıracak sözler sarf eden tavşanın, kaplumbağa ile alay ettiği saptanmıştır. Alaycı tavırlar, maruz bırakılan kişinin psikolojik durumunu olumsuz etkilemektedir. Kendiyle alay edildiğini fark eden kaplumbağa, tavşana yarışmaları konusunda bir öneride bulunur:

“(...) kaplumbağa ile karşılaştı. Onun ağır ağır yürüdüğünü görünce “Sen” dedi. – Bu adımlarla akşama kadar bir arpa boyu yol alamazsın. Hepiniz böylesiniz hantal, uyusuk ve tembel. Bana baksana birkaç sıçrayışta şu tepenin ardına ulaşırım. Yavru kaplumbağa şımarık tavşanın bu ağır ve incitici sözleri karşısında bir an düşündü.” (Anittepe, 5. sınıf).

Ön yargı (T2)

Tavşan, yalnızca kendi üstünlüğünü düşündüğü bir tavırla kaplumbağa hakkında onun yenileceği yargısına vararak peşin hükümde bulunmaktadır:

“Tavşan bir kez daha dönüp baktı tepeye. Epeyce uzaktaydı ama bu küçük kaplumbağadan önce varırdı elbette. (...) “- Sen başla yürümeye.” dedi. Ben biraz sonra yetişir ve geçerim seni.” (Anittepe, 5. sınıf).

Tablo 72

Tavşan ile Kaplumbağa masalında saptanan eğitsel iletiler

TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Kibirli olmamak	1
Toplam		1
Topluma yönelik iletiler	Alay etme	1
	Ön yargı	1
Toplam		2
Genel Toplam		3

5.2.33.2. “Tavşan ile Kaplumbağa” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Tavşan ile Kaplumbağa” masalı, başarılı olmak alt değerini içine almaktadır. Kaplumbağa kararlı biçimde sürdürdüğü yürüyüşüyle yarışmayı birinci olarak tamamlar. Başarı elde eder:

“Gözlerini açtığı anda yavru kaplumbağanın tepeye ulaşmakta olduğunu gördü. (...) Ne kadar hızlı koştuysa da kaplumbağadan önce varamamıştı tepeye. Yarışı kaybettiğini anlayınca kıpkırmızı kesildi.” (Anittepe, 5. sınıf).

Uyarılım

“Tavşan ile Kaplumbağa” masalı, cesur olmak alt değerini barındırmaktadır. Toplumsal ilişkiler arasında gönül kırıcı davranışlarda bulunmak kötülük etmektir. Aşağılayıcı bir durumla karşı karşıya kalan kaplumbağa, bu kötülüğün sahibine bir ders vermek amacıyla cesaretlenir. Gözü pek bir şekilde yarış teklifinde bulunur:

“Yavru kaplumbağa şımarık tavşanın bu ağır ve incitici sözleri karşısında bir an düşündü. “- Kendine bu kadar güveniyorsan yarışalım.” dedi. Bakalım o tepenin önüne kim önce varacak.” (Anittepe, 5. sınıf).

Tablo 73

Tavşan ile Kaplumbağa masalında saptanan eğitsel değerler

TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Başarılı olmak	1
Toplam		1

Uyarılım	Cesur olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.34. Akıllı Çiftçi

5.2.34.1. “Akıllı Çiftçi” masalında bulunan eğitsel iletiler

Birlik ve beraberlik (T3)

İnsanların birlik olması, birbirine arka çıkmasının öğütlendiği masalda, birlik ve beraberlik ileti kavratılır:

“Baba “Görüyorsunuz ya evlatlarım.” demiş. “Birlik olursanız düşmanlarınız size bir şey yapamaz. Ama birbirinizle geçinemez, çekişmeye devam ederseniz düşmanlarınıza tek başınıza karşı koyamazsınız, yenilip gidersiniz.”” (Anıttepe, 5.sınıf, s.216).

Tablo 74

Akıllı Çiftçi masalında saptanan eğitsel iletiler

AKILLI ÇİFTÇİ		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Topluma yönelik iletiler	Birlik ve beraberlik	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.34.2. “Akıllı Çiftçi” masalında bulunan eğitsel değerler

Öz yönelim

“Akıllı Çiftçi” masalında çiftçi, birbirleriyle geçinemeyen oğullarına birlik olmanın önemi yaratıcı bir yöntemle göstermiştir. Çocuklarından verdiği çubukları kırmalarını istemiş, toplu haldeki çubukların kırılmadığını gördüklerinde çubukları ayırarak, kolayca kırmalarını izlemiştir. Toplu haldeyken zarar görmeyen çubuklar, birbirlerinden ayrıldıklarında teker teker kırılır. Çocuklarına birlikte olduklarında daha güçlü ve yenilmez olduklarını anlatmak isteyen kahraman amacına ulaşmaktadır:

“Oğullarını karşısına almış. Çubukların hepsini bir demet yapıp bağlamış. Sonra oğullarına verip “Kırın bakayım şunları!” demiş. Çocuklar uğraşmışlar, didinmişler ama çubukları bir türlü kıramamışlar. Bunun üzerine çiftçi, demeti onlardan alıp çözmüş.

Çocukların hepsine birer çubuk verip “Şimdi kırın bakalım” demiş. Çocukların hepsi de elindeki çubukları kolayca kırmışlar.” (Anittepe, 5.sınıf, s.216).

Tablo 75

Akıllı Çiftçi masalında saptanan eğitsel değerler

AKILLI ÇİFTÇİ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.35. İyiliğin Değerini Bilen Kim?

5.2.35.1. “İyiliğin Değerini Bilen Kim?” masalında bulunan eğitsel iletiler

Tedbirli olma (K7)

Çevrede meydana gelen olaylara karşı dikkatli olmak gerekir. Her söylenene saflıkla inanmak kötü sonuçlar doğurabilir. Masalda kurt, köylüden canını kurtarması için yardım ister fakat köylüye karşı hain bir plan içerisinde. Avcılardan kurtulduktan sonra köylüyü yeme düşüncesiyle ona yaklaşmıştır. Yardıma muhtaç görünen karakterin aslında farklı bir gayesi olduğu görülmektedir. Bu durum, insanların her söylediğine inanılmamasının gerektiğini örneklendirmektedir. İnsanlar iyi oldukları gibi tehlikeli de olabilirler. Bu nedenle, ilişkili olunan kişi ve durumlar daima irdelenmelidir. Tehlikeli görülen durumlara karşı dikkatli olunmalı, tedbir alınmalıdır Aksi halde iyi olarak nitelendirilen kişiler aracılığıyla zarar görülebilir. Köylünün düştüğü durumla, insanların kötü amaçları olabileceği ve bu amaçlara karşı tedbir alınmasının önemli oluşu kavratılır:

“Kurt:

-Gideceğimi de nerden çıkardın, diye söylemiş. Seni yemeden bir yere gitmem.

Köylü, kurdun bu sözlerine çok şaşırmış. “Ben seni ölümden kurtardım. Karşılığında sen bana bunu mu yapacaktın?” (Anittepe, 5. sınıf, s.193).

Değer bilmek (K11)

Değer bilmek, kıymet verilen şeylere gerekli özeni göstermektir İyilik bilmez kimseler, gösterilen emeği yok sayarlar. Masaldaki kurt da kendisine yapılan iyiliğin bir değeri olmadığını savunmakta, yapılan iyiliğe kıymet vermemektedir. Ancak masalın sonunda

kıymet bilmediği gerekçesiyle cezalandırılan kahraman, değer bilmenin önemli olduğu mesajını iletmektedir. Masalda, değer bilme öğüdü verilirken değer bilmeyenlerin ise cezasız kalmayacağı konu edilir:

“Tilki:

-İyiliğin değeri bilinecek, bilmeyenler cezasını çekecek, diyerek çuvalı sırtladığı gibi ormanın içinde gözden kaybolmuş.” (Anıttepe, 5. sınıf, s.193).

Tablo 76

İyiliğin Değerini Bilen Kim? masalında saptanan eğitsel iletiler

İYİLİĞİN DEĞERİNİ BİLEN KİM?		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Tedbirli olmak	1
	Değer bilmek	1
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.35.2. “İyiliğin Değerini Bilen Kim?” masalında bulunan eğitsel değerler

İyilikseverlik

“İyiliğin Değerini Bilen Kim?” masalında yardımsever olmak alt değeri bulunmaktadır. Köylü, kurdun çuvalına girmesine izin vererek avcılarının elinden kurtulmasına yardımcı olmaktadır. Yardım etmenin insanlar arasındaki ilişkileri düzenleme ve geliştirme işlevi vardır. Birine yardımda bulunmak, ihtiyacını gidermek erdemli bir davranış olarak nitelendirildiği gibi toplumsal düzenin sağlanmasına da katkı sağlayan bir gerekçedir:

“Köylü çuvalı yere indirip içindeki mısırları boşaltarak kurdu çuvalın içine sokmuş, eskisi gibi sırtına vurmuş.” (Anıttepe, 5. sınıf, s.192).

Öz yönelim

“İyiliğin Değerini Bilen Kim?” masalında öz yönelim değer grubu, yaratıcı olmak alt değeriyle belirtilmektedir. Hayvanların kendi aralarındaki konuşmalarına tanık olan kurnaz tilki, iyiliğin değerini bilmeyen kurda ders verebilmek için yaratıcılığını kullanır. Kurdun köylünün elindeki çuvala sığmayacağını iddia eder, sığıldığını belirtenler arasında bir tartışma yaşanırken daha fazla dayanamayan kurt çuvala girer. Tilkinin, kurdu oyuna getirdiğini sezen

köylünün de çuvalın ağzını kapatmasıyla sorun çözüme kavuşturulmuş olur. Böylece köylünün canı kurtarılır ve iyiliğe karşılık kötülük edenin de ceza çekeceği belirtilir:

Tilki karşılık vermeden bir şey sormak istemiş:

- Bu koskoca hayvan bu çuvala nasıl sığırdı, önce onu söyleyin bana.

– Sığırdı işte, demiş köylü.

Tilki: İnanmam diye direnmiş. Kurt hiç o çuvala sığar mı?

Bu soruşturmadan canı sıkılan kurt, tilkinin bir an önce cevabını almak için çuvalın içine girmiş. Köylü, tilkinin kurnazlığını anlayınca vakit kaybetmeden çuvalın ağzını bağlamış. (Anittepe, 5. sınıf, s.194).

Güvenlik

Tilki, iyiliğin değerini bilmeyen kurdu cezalandırmak için köylüye yardımda bulunmaktadır. Yapılan iyiliğin değerini göstermek amacıyla olan tilkinin, iyiliğe karşılık verdiği söylenebilir. Böylece ilişkilerin güvenliği sağlanmış olmaktadır. İyilik eden kahramanın başkasından da iyilik görmesi, iyilik eden kimseye başkalarının da iyilik gösterebileceği iletisini duyumsatır:

“Bu soruşturmadan canı sıkılan kurt, tilkinin bir an önce cevabını almak için çuvalın içine girmiş. Köylü, tilkinin kurnazlığını anlayınca vakit kaybetmeden çuvalın ağzını bağlamış. Tilki (...) çuvalı sırtlandığı gibi ormanın içinde gözden kaybolmuş.” (Anittepe, 5. sınıf, s.194).

Tablo 77

İyiliğin Değerini Bilen Kim? masalında saptanan eğitsel değerler

İYİLİĞİN DEĞERİNİ BİLEN KİM?		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	1
Toplam		1
Güvenlik	İyiliğe karşılık vermek	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.36. Cırcır Böceği ile Karınca

5.2.36.1. “Cırcır Böceği ile Karınca” masalında bulunan eğitsel iletiler

Çalışkanlık (K9)

“Cırcır Böceği ile Karınca” masalında karınca, kendisinden borç isteyen cırcır böceğinin yaz boyunca niçin çalışmadığını sorgulamaktadır. Tüm mevsim boyunca eğlendiğini fark ettiği karakterin, borç teklifini geri çevirir. Yaz mevsimini saz çalarak geçirdiği gibi kış mevsimini de aynı şekilde sürdürmesini söyler. Gerçekleşmesinin zamana bağlı olduğu isteklerimiz ancak çalışarak elde edilir. İsteklerimizi başkalarının yerine getirmesini beklemek tembelliğe yol açmaktadır. Söz konusu masalda çalışkanlığın sembolü olan karınca tembel cırcır böceğine telkinde bulunmaktadır:

“Cırcır böceği çaldı saz, bütün yaz.

(...)

Baktı ki yok hiç yiyecek (...)

Kalktı karıncaya gitti; Yandı, yakıldı, ah etti (...)

Gelecek mevsime kadar birkaç tane borç istedi. (...)

İşin kötüsü karınca borca hiç alışmamıştı;

Bu ricaya çıktı:

- Ne yaptınız yaz boyunca?

– Ne mi yaptım? Saz çaldım, saz!

– Ya öyle mi? Demek ki siz

Yazı sazla geçirdiniz;

Şimdi de oynayın biraz. (Ekoyay, 6. sınıf, s.30).

Tedbirli olma (K7)

Yaz boyunca tüm günlerini eğlenerek geçiren cırcır böceği kışın zor şartlarına yönelik bir hazırlık yapmaz. Hiç yiyeceği olmadığını gördüğünde karıncadan yardım ister. Ancak karınca yaz aylarını hazırlık yapmadan geçiren, sorumsuz davranan cırcır böceğini tedbirsizliği yüzünden eleştirmektedir. Yazın geleceği kıştan belli olur fikrini savunan karınca, önlem almayan cırcır böceğiyle alay ederek ricasını geri çevirir:

“Circir böceği çaldı saz, bütün yaz.

(...)

Baktı ki yok hiç yiyecek (...)

Kalktı karıncaya gitti; Yandı, yakıldı, ah etti (...)

Gelecek mevsime kadar birkaç tane borç istedi. (...)

İşin kötüsü karınca borca hiç alışmamıştı;

Bu ricaya çıktı:(...) (Ekoyay, 6. sınıf, s.30).

Tablo 78

Circir Böceği ile Karınca masalında saptanan eğitsel iletiler

CIRCIR BÖCEĞİ İLE KARINCA		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Çalışkanlık	1
	Tedbirli olma	1
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.36.2. “Circir Böceği ile Karınca” masalında bulunan eğitsel değerler

Hazcılık

“Circir Böceği ile Karınca” masalında, circir böceğinin saz çalıp, eğlenerek hoş duygular içerisinde olduğu görülmektedir. Circir böceği yaz günlerini çalışmadan, eğlenerek haz peşinde geçirir:

“Circir böceği çaldı saz, bütün yaz.” (Ekoyay, 6. sınıf, s.30).

İyilikseverlik

“Circir Böceği ile Karınca” adlı masalda circir böceği, yaz boyunca ne yaptığını sorgulayan karıncaya dürüst bir şekilde yanıt verir:

“- Ne yaptınız yaz boyunca?

– Ne mi yaptım? Saz çaldım, saz!” (Ekoyay, 6. sınıf, s.30).

Tablo 79

Circir Böceği ile Karınca masalında saptanan eğitsel değerler

CIRCIR BÖCEĞİ İLE KARINCA		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Hazcılık	Zevk	1
Toplam		1
İyilikseverlik	Dürüst olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.37. Kediyle Kaplan

5.2.37.1. “Kediyle Kaplan” masalında bulunan eğitsel iletiler

Kibirli olmamak (K27)

“Kediyle Kaplan” masalında dayısı kediye büyüklük taslayan kaplan, dayısının ufak oluşuyla alay etmektedir. Âdemoğlunun eline düştüğü için küçük kaldığını açıklayan kedi, kaplanın insanlara karşı merak duymasına sebep olur. Yolda karşılaştıkları oduncunun kendisine yönelttiği destek isteğine karşı büyüklük taslayan kaplan, dayısına ne denli güçlü olduğunu ispatlamak ister. Ancak insanın oyununa geldiğini fark ettiğinde bu haksız övünmesi sebebiyle dayısı ona yardımcı olmaz. Bu durum, alay etmenin hatalı bir davranış olduğunu göstermek için kurgulanmıştır. İnsanın hilesiyle pençesini sıkıştıran kaplanın bu hale gelmesine kötü huyu yol açmıştır. Masalda kaplanın kibirli oluşuna bir eleştiri getirilir. Kibrin, kötülöklere sebep olacağı belirtilmek istenir:

“Kaplan ademoğlunu kendisinden yardım isteyişine böbürlendi. Kediye, yani dayısına, “Nasılmış, âdemoğlu benden yardım istiyor bak!” demesine göz kırptı, oduncuya da -Hay hay, dedi. (...) Kaplan yine göz kırptı dayısına, yani kediye. Sonra da gücünü kuvvetini iyice belli etmek için pençelerini oduncunun kestiği ağaç kökündeki yarığa daldırdı. Oduncu yarıktaki kamayı çekiverdi. Kaplanın pençeleri kapanan yarıktaki kası kalı. Oduncu ne olduğunu şaşırarak kaplanın karşısına geçti, bağdaş kurup oturdu. Kapanan kaplanın kaplanından bar bar böğürmek istiyor, ama utancından ses çıkarmıyordu.” (Ekoyay, 6. sınıf, s. 36).

Tablo 80

Kediyle Kaplan masalında saptanan eğitsel iletiler

KEDİYLE KAPLAN

İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Kibirli olmamak	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.37.2. “Kediyle Kaplan” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Kediyle Kaplan” masalında güç değer grubuna ait otorite sahibi olmak alt değerine yönelik davranışlar belirtilmektedir. Kedi, insanın hayvanlar üzerindeki kontrol gücünü destekleyen davranışlarını sıralamaktadır:

“-Sorduğun şeye bak, dedi. Âdemoğullarının bir tek çocuğu böyle yüzlerce mahluku önüne katıp otlatmaya götürür. Dilediği yere sürer.” (Ekoyay, 6. sınıf, s. 35).

“-İlahi yeğenim, dedi. Ademoğulları bunların sırtına biner de dünyanın dört bir yanını dolaşır.” (Ekoyay, 6. sınıf, s. 35).

“-Yine bilemedin yeğen, dedi. Âdemoğullarının çocuklarından biri bunları birbirine bağlar da sonra kendisi bir eşeğe biner de bu kambur kambur koskoca hayvanları dilediği yere çeker götürür.” (Ekoyay, 6. sınıf, s. 36).

Öz yönelim

“Kediyle Kaplan” masalında kaplan, dayısının anlattığı otoriter gücün kaynağı olan insanı merak etmektedir, onunla tanışarak yeni bir şeyler keşfetme arzusunu karşılamak istemektedir:

“-Bak hele! Bana şu ademoğullarından birini olsun göstermez misin dayıcığım?” (Ekoyay, 6. sınıf, s. 35).

İyilikseverlik

“Kediyle Kaplan” masalında yardımseverlik alt değeri, kaplanın odundaki yarığı pençesiyle ayırarak oduncuya destek olma çabasında görülür:

“Kaplan yine göz kırptı dayısına, yani kediye. Sonra da gücünü kuvvetini iyice belli etmek için pençelerini oduncunun kestiği ağaç kökündeki yarığa daldırdı.” (Ekoyay, 6. sınıf, s. 36).

Tablo 81

Kediyle Kaplan masalında saptanan eğitsel değerler

KEDİYLE KAPLAN		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Otorite sahibi olmak	3
Toplam		3
Öz yönelim	Merak duyabilmek	1
Toplam		1
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		5

5.2.38. Gazlı Göl

5.2.38.1. “Gazlı Göl” masalında bulunan eğitsel iletiler

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

“Gazlı Göl” masalının Afyonkarahisar’ın yakınında bulunan bir göle ait olduğu açıklanmaktadır. Günümüzde şifalı termal kaynak suyu olarak bilinen bu suyun ılık şekilde içilmesi, hastalıklara iyi geldiği gerekçesiyle tavsiye edilmektedir. Masalda ise suyun kızın ağrılarını dindirdiği, şifalı olduğu ifade edilir:

“İğne iğne batan, ısırın, koparan çibanların sancısıyla önüne çıkan bir kaynağa hemen kapanmış. Kana kana içmiş, kendinden geçmiş. (...) Daha sonra başını suyun içine sokmuş. Su, ak bir kayanın altından dıpduru, köpük köpük kabarıyor; tertemiz çakıl taşlarının üstünden akıp gidiyormuş. Kız suyun gözüne bakmış içmiş, suyun yüzüne bakmış içmiş... Sevmiş suyu. Sızıları diner gibi olmuş. Sonra kollarını daldırmış içine, sonra ayaklarını sokmuş. Daha sonra rahatlamış.” (Ekoyay, 6. sınıf, s.145).

Tablo 82

Gazlı Göl masalında saptanan eğitsel iletiler

GAZLI GÖL		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.38.2. “Gazlı Göl” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Gazlı Göl” adlı efsane türü içerisinde yer alan masalda otorite sahibi olmak değeri örneklendirilmektedir. Otorite figürü olarak nitelendirilen Kral’ın her emri yerine getirilmektedir:

“Kral dediğin sevinç içindedir, yaşamı yaşamdır, onun emrine boyun eğenler ağamdır paşamdır.” (Ekoyay,6.sınıf, s.144).

Hazcılık

“Gazlı Göl” masalında Midas’ın otoriter gücü sayesinde yaşadığı hayattan zevk aldığı görülmektedir:

“Kral dediğin sevinç içindedir, yaşamı yaşamdır, onun emrine boyun eğenler ağamdır, paşamdır. Midas’ın işi iş, her gün tasarladığı, gördüğü hep altınlı düşmüş.” (Ekoyay,6.sınıf, s. 144).

Masalın girişinde Midas mutluyken olay örgüsünün devamında kızının hastalığıyla birlikte yaşama sevincini kaybetmektedir. Masalın sonunda kızının sağlığına kavuşmasıyla eski günlerine dönen Midas’ın tekrar hayattan zevk almaya başladığı görülür:

“Gün gelmiş, gün geçmiş. Bu su, Midas’ın bir tek kızına tüm derman olmuş. (...) Midas’ın kızı suda yıkana yıkana ayrı bir can olmuş, ayrı bir can bulmuş. (...) Kral Midas, sevinmiş, sarayına sığınmamış. Tüm acıları kaybolmuş, hiç dert çekmemiş bir can olmuş. Kızıyla mutlu günlere, yarınlara dalarken adamlarına kesin emrini vermiş: ...” (Ekoyay,6. sınıf, s.146).

Uyarılım

“Gazlı Göl” masalında kral Midas’ın değişken bir hayat yaşadığı ifade edilmektedir. Masalın başında sevinçli bir ruh hali içerisinde olan kahramanın kızının hastalığı nedeniyle üzüntüsünden dert tasa içerisinde günden güne esenliğini kaybetmekte olduğu görülür:

“Kral Midas, sarayında dertlerle baş başa, acılar içinde, iğneli beşikte sallanır gibi, kızını düşününe düşününe solmuş, mutsuz bir can olmuş.” (Ekoyay,6. sınıf, s.145).

Evrenselcilik

“Gazlı Göl” masalında kralın kızına şifa olan suyu, gereksinim duyan kimselere ulaştırma isteği içerisinde olduğu görülür. İnsanların ve tabiatın iyiliğini gözeten kahraman, emrindeki hizmetlilerine suyun kazılması, kazılan sudan göl oluşturulması emrini verir. Herkesin şifa bulmasına uygun ortamı oluşturma çabasında olan kralın güzelliklerle dolu bir dünya arzusu taşıdığı ifade edilebilir:

“- Suyu kazın göl olsun, tüm canlar bu sudan şifalarını bulsun!

Su, göl olmuş. O günden beri derilerinde acı duyanlar, sızılardan kurtulamayanlar buraya gelerek dertlerinden kurtulurlar.” (Ekoyay,6. Sınıf, s.145).

Güvenlik

“Gazlı Göl” masalında kızın sağlığına kavuştuğu görülmektedir. Ancak sağlıklı olması içtiği şifalı suyla bağlantılıdır. Kızın dertlerinden kurtulması, şifa kazanması çaba ve bakımla gerçekleşmediğinden dolayı tesadüfi bir başarıdır. Bu durum, çocuğu gerçeğin odağından uzaklaştırır. Çünkü yaşadığımız evrende şifa etkisi olan bir su kaynağı bulunmamaktadır. Bu nedenle, söz konusu gölün gerçek olmadığının belginleştirilmesi gerekir:

“Gün gelmiş, gün geçmiş. Bu su, Midas’ın bir tek kızına tüm derman olmuş. Zamanla ne yara kalmış ne çıban. Tüm deri yeniden değişmiş. Kıpırmızı, kara kara çıban başları sönmüş, hepsi tatlı tatlı pembeleşen güllere dönmüş. Kızın yüzüne kan, her yerine can, yüreğine derman gelmiş. Gülmeye başlamış. Sudan çıktıktan sonra yeşil çayırda gezmiş, gökyüzüne bakarak tüm varlığı şöyle bir içten süzmüş ve kendini anlamaya başlamış.” (Ekoyay,6. sınıf, s.146).

Tablo 83

Gazlı Göl masalında saptanan eğitsel değerler

GAZLI GÖL		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Sosyal güç sahibi olmak	1
Toplam		1
Hazcılık	Hayattan tat almak	2
Toplam		2
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak	1
Toplam		1
Evrenselcilik	Güzelliklerle dolu bir dünya	1
Toplam		1
Güvenlik	Sağlıklı olmak	1

Toplam	1
Genel Toplam	6

5.2.39. Kurtla Köpek

5.2.39.1. “Kurtla Köpek” masalında bulunan eğitsel iletiler

Özgürlük (K16)

Eylem ve düşüncenin bağımsız tercihler etrafında toplanmasıyla oluşan özgürlük, kişinin hür olması durumuyla ortaya çıkmaktadır. Masalda, köpeğin içinde bulunduğu olanaklara kavuşmak isteyen kurt, özgürlüğünü kaybetmekle karşı karşıya kalır. Boyuna takılan tasmanın kısıtlayıcı bir unsur olduğu düşüncesini savunan kahraman, tercih hakkını hürriyetinden yana kullanmaktadır. Özgürlüğün verilen vaatlerden daha değerli olduğunu desteklemektedir:

“Derken baktı ki köpeğin boynunda bir yara.

– “Bu ne?” dedi. – “Hiç!” – “Nasıl hiç?” – “Mühim değil yani.”

– “Ama ne?”- “Bağlamak için tasma takarlar ya, gözüne ilişen herhalde onun yeri.”

– “Bağlamak mı, serbestçe dolaşamaz mısınız?”

– “Pek dolaşamayız, ama ne çıkar?”

- “Ne mi çıkar? Yerinde dursun saltanatınız.

Hani hazineler bağışlasalar.

Zerre bile feda edemem hürriyetimden.” (Ekoyay,6. sınıf, s.251).

Tablo 84

Kurtla Köpek masalında saptanan eğitsel iletiler

KURTLA KÖPEK		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Özgürlük	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.39.2. “Kurtla Köpek” masalında bulunan eğitsel değerler

Uyma

“Kurtla Köpek” adlı masalda köpek, kendisi gibi bir hayat sürmek isteyen kurda yapması gerekenleri anlatmaktadır. Ancak kurttan beklenen itaatkâr tavırlarda bulunmasıdır. İtaatkâr vaziyette bulunma talebini aktaran köpeğin bu değeri taşıdığını söylemek mümkündür. Sahibinin isteklerini yerine getiren kahraman, karşılığında yemekle ödüllendirilir:

“Vazifeniz yabancılara şiddet,

Evdekilere hürmet göstermekten ibaret.

Ama karşılığında neler, neler!” (Ekoyay,6. sınıf, s.251).

Tablo 85

Kurtla Köpek masalında saptanan eğitsel değerler

KURLA KÖPEK		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Uyma	İtaatkâr olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.40. Kent Faresi ile Tarla Faresi

5.2.40.1. “Kent Faresi ile Tarla Faresi” masalında bulunan eğitsel iletiler

Özgürlük (K16)

Baskı ve üstünlüğün reddini içeren özgürlük kavramı, kısıtlayıcı bir unsur olmaksızın bağımsız irade ve serbest olma durumudur. Özgürlük, toplumsal düzenin belirleyicisidir. Başboşluğa karşıt olarak belirli ölçütler arasındaki ölçülü bir bağımsızlıktan meydana gelir. Kişinin özgür yaşaması, bireysel istekleri ve yeteneklerinin diğer kişilerin çıkarları ile örtüştüğü noktada gerçekleşmektedir. Aksi durumlar özgürlüğün zarar verici etkilerini tetikleyicidir. Kendi arzularını gideremeyen tarla faresi de isteklerini özgürce karşılayabileceği şartların olduğu bir bütünlük aramaktadır. Baskı altında, huzursuz hissedilen ortamdan uzaklaşma eğilimindedir. Masalda, çocuklara özgürce yaşamanın hazzının duyumsatılma girişi vardır:

“Yarın sizde bana gelin. Sizin tüm bu saray yemeklerinizi hazırlayamam ama benim evimde hiçbir şey yemeğimizi yarıda bıraktıramaz. Canımızın istediği gibi rahat rahat yeriz yemeğimizi.” (Ekoyay,6. sınıf, s. 257).

Misafirperverlik (T1)

Misafire karşı gösterilen özen olarak belirtilebilecek olan misafirperverlik, geleneğe bağlılığın bir göstergesidir. Geleneksel kültür arasında halen varlığını sürdürmekte olan misafir ağırlama geleneğinde gelen her kim olursa olsun aynı özenle karşılanmaktadır. Her türlü ikram ve hizmetin sunulduğu konukların ihtiyaçları ön planda tutulmaktadır. Misafir ağırlamanın bir örneğine rastlanılan masalda, kent faresi dostunu yemeğe davet etmiştir. Misafire en güzel yemeklerinden oluşan bir sofraya kuran farenin masasında yalnızca kuş sütü eksik görülmektedir. Türk kültürünün simgesi haline gelen Türk halısına da yer verilen anlatımda misafire verilen önem ifade edilmektedir:

“Kent faresi, yeni dostunu yemeğe çağırmış hemen. Ama hazırladığı sofraya bakılınca “yemek” sözcüğü çok zayıf kalmış. Dostuna gerçek bir şölen hazırlamış bizimki, krallara yaraşır bir sofraya kurmuş. Ben sofranın bir Türk halısının üzerinde hazırlandığını söyleyeyim, (...) hiçbir eksiği yokmuş şölenin. Kuş sütü dışında, ne ararsan varmış.” (Ekoyay,6. sınıf, s.256).

Tablo 86

Kent Faresi ile Tarla Faresi masalında saptanan eğitsel iletiler

KENT FARESİ İLE TARLA FARESİ		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Özgürlük	1
Toplam		1
Topluma yönelik iletiler	Misafirperverlik	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.40.2. “Kent Faresi ile Tarla Faresi” masalında bulunan eğitsel değerler

Öz yönelim

“Kent Faresi ile Tarla Faresi” adlı masalda kendi amaçlarını seçebilmek alt değeri, tarla faresinin yemekten ayrılma kararı almasını içerir. Salondan gelen gürültü nedeniyle ürken iki fareden kent faresi, deliğine kaçarak kurtulmuştur. Ancak geride kalarak onu izleyen tarla faresi ise çok korkmuş ve korku içerisinde beklemiştir. Tehlike anından sonra bir karara varan fare, korkudan yarım bırakmak zorunda kaldığı yemeği tamamlamadan evine dönmek istemektedir. Bolluk içerisindeki sofraya nazaran huzurlu bir ortamda bulunmadığından ötürü kendini güvende hissetmez ve bağımsızlık arayışına girer:

“...tarla faresinde iştah diye bir şey kalmamış, sofraya oturmak istememiş artık. (...) “Bu kadarı yeter bana demiş. (...) Hadi, Allah’a ısmarladık.” (Ekoyay,6.sınıf, s.257).

Tablo 87

Kent Faresi ile Tarla Faresi masalında saptanan eğitsel değerler

KENT FARESİ İLE TARLA FARESİ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Öz yönelim	Kendi amaçlarını seçebilmek	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.41. Sır Tutamayan At Bakıcısı

5.2.41.1. “Sır Tutamayan At Bakıcısı” masalında bulunan eğitsel iletiler

Tedbirli olma (K7)

İnsanın başına gelebilecek olayların bilinmesi mümkün değildir. Yeni günün neler getireceğini kimse bilemez. Ancak yaşanmış olaylar yaşanabilecek durumlara zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle, tanık olduğumuz olaylardan yola çıkarak onlar üzerinde düşünmeli ve gerekli önlemleri almalıyız. Bu durumu örneklendiren bir olayın konu edildiği “Sır Tutamayan At Bakıcısı” masalında padişahın sırrını açık eden yardımcısının sadakatsizliğinin farkında olan şehzade, tahta geçtiği ilk gün adamın cezalandırılmasını emreder. Kendisinin de sırrını başkalarına açacağını düşünen kahraman, önlemini zamanında almaktadır:

“-Sen kardeşimin sana emanet ettiği sırları bana bildirdin. Aynen bunun gibi benim sırlarımı da başkalarına açıklamayacağını nereden bileceğim? Gün gelir benim sırlarımı da açıklayıverirsin. Senin gibilere güven mi olur? Bu yaptığın büyük bir hatadır. Cezası ağırdır, dedi ve adamlarına:

-Alın artık şu düşük ahlaklı adamı huzurumdan, diyerek emir verdi. At bakıcısının başına gelenler herkese ibret oldu.” (MEB,6. sınıf, s. 131).

Önlem almak, olumsuz sonuçların en aza indirgenmesine olanak sağlamaktadır. Tedbirli olmak, olası sonuçlara karşı temkinli, ölçülü davranışların geliştirilmesine gerekli durumları hazırlar. Böylece, psikolojik açıdan bir rahatlığın elde edilmesine katkıda bulunur. Hayatın zorlu koşullarına karşı hazırlıklı olması hedeflenen çocukların tedbirli olmak konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Tedbirsizliğin yol açabileceği durumları analiz edebilen kahraman sayesinde çocuk, tedbirin kazandığı varlığı duyumsayacaktır.

Sır tutma (K29)

Bireyi başkalarından ayıran temel nokta karakteristik özellikleridir. Karakter eğitimi davranış biçimlerinin erdemler üzerinde yapılandırılmasını amaçlar. Karakter, kişinin kendini tanıması, denetleyebilmesi ile ilişkilidir. Toplumun bir parçası olan kişi, ikili ilişkilerini ve devamında toplumu ilgilendiren durumları karakterinin içerdiği ilkeler bağlamında gerçekleştirir. Toplumsal ilişkilerin düzenlenebilmesi, dış uyaranların ve kişinin kendinde bulunan duygulanım ve davranışlarının dengelenmesini gerektirir. Kendini denetleyebilme yetisine ilişkin erdemlerden biri olan sır tutma da ilişkilerin sürekliliği açısından önem arz eder. Çünkü kişi kendisine açılan sır, emanet düşüncüyü bir başkasına söylememelidir. Sırrın açık edilmesi, hatalı bir davranış olarak ifade edildiği gibi davranışı gerçekleştiren kişiyle ilgili ilişkilerde de güvensizliğe neden olur. Şehzade de ağabeyinin sırrını açıklayan at bakıcısına kendisine güven olmayacağını açıklayarak sırrı açık etmenin hatalı bir davranış olduğu ve cezalandırılması gerektiğini bildirmektedir:

“-Sen kardeşimin sana emanet ettiği sırları bana bildirdin. Aynen bunun gibi benim sırlarımı da başkalarına açıklamayacağını nereden bileceğim? Gün gelir benim sırlarımı da açıklayıverirsin. (MEB,6. sınıf, s. 131).

Tablo 88

Sır Tutamayan At Bakıcısı masalında saptanan eğitsel iletiler

SİR TUTAMAYAN AT BAKICISI		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Tedbirli olma	1
	Sır tutma	1
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.41.2. “Sır Tutamayan At Bakıcısı” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Sır Tutamayan At Bakıcısı” masalında otorite sahibi olmak ve sosyal güç sahibi olmak alt değerleri işlenmektedir. Masalda padişah emretme ve cezalandırma davranışlarında bulunmaktadır. İdari konumu gereğiyle padişahın her isteği yerine getirilmektedir:

“Padişah atı ile ilgilenen hizmetlisine:

-Haydi, seninle atlarımızı yarıştıralım. Bakalım hangimizin atı geçecek, dedi. Padişahın atlarına bakmakla görevli olan hizmetli derhal hazırlandı. Her ikisi de atlarını aynı yöne doğru hızla sürdüler.” (MEB, 6. sınıf, s.130).

“At bakıcısı, kendi halinde sevine dursun, yeni padişahın ilk emri çok şaşırtıcıydı.” (MEB, 6. sınıf, s.131).

“Çünkü yeni padişah at bakıcısını cezalandırmaya karar vermişti. Yıllarca padişahın atlarına bakıcılık yapan bu adam ödüllendirilmeyi beklerken cezaya çarptırılmıştı.” (MEB, 6. sınıf, s.131).

“Bu yaptığın büyük bir hatadır. Cezası ağırdır, dedi ve adamlarına:

-Alın artık şu düşük ahlaklı adamı huzurumdan diyerek emir verdi.” (MEB, 6. sınıf, s.131).

Başarı

“Sır Tutamayan At Bakıcısı” masalında yetkin olmak ve zeki olmak alt değerlerinin örneklerine rastlanmaktadır. Masalda geçen yetkin olmak alt değeri, padişahın avcılık yeteneği ile özdeşleşmektedir. Padişahın atıcılık hususunda olgunluğa eriştiği görülür:

“Padişah, nişan aldığı bir hedefi çoğu zaman isabetli bir şekilde vururdu. Çok uzak mesafelerden dahi avına isabet ettirebiliyordu. Hedefi vururdu.” (MEB, 6. sınıf, s. 130).

Masalda ölen abisinin yerine tahta geçen ve padişah olan küçük kardeş, abisinin sırrını kendisine açıklayan hizmetçiyi cezalandırır. Hizmetlinin sözü edilen davranışının kendisiyle olan ilişkilerinde de tekrar olabileceği düşüncesine dayanarak bu fikre ulaşmıştır. Sorgulama sonucu ulaştığı bu tutum, şehzadenin zekice davranışlarda bulunduğunu göstermektedir. Şehzade, olası bir sorunu gerçekleştirmeden önce ortadan kaldırmaktadır:

“-Aman efendim! Ben size sadık kaldım. Sizin iyiliğinizi düşündüğüm için olan biteni hemen size söyledim. Sizin tarafınızı seçtim. Yaptıklarımın karşılığı bu muydu, deyince çiçeği burnunda padişah şu cevabı verdi:

“-Sen kardeşimin sana emanet ettiği sırları bana bildirdin. Aynen bunun gibi benim sırlarımı da başkalarına açıklamayacağını nereden bileceğim? Gün gelir benim sırlarımı da açıklayıverirsin. Senin gibilere güven mi olur? Bu yaptığın büyük bir hatadır. Cezası ağırdır, dedi ve adamlarına:

-Alın artık şu düşük ahlaklı adamı huzurumdan diyerek emir verdi.” (MEB,6. sınıf, s. 131).

İyilikseverlik

“Sır Tutamayan At Bakıcısı” masalında at bakıcısının şehzadeye içtenlikle bağlı olduğu belirtilmiştir. Ancak sadakatini çıkar amacıyla oluşturduğu ve padişahın sırrını şehzadeye bildirdiği için cezalandırılır. Bakıcının güvenilmez olduğu ve sırrını başkalarına da açık edeceğini düşünen şehzade, onu huzurundan kovdurur. At bakıcısının başına gelenler, sırrı açık etmenin hatalı bir davranış olduğunu göstermektedir. Bakıcının yaşadıkları ders çıkarılması gereken bir davranıştır. Sadık olmak değeri, olumsuz bir hâl ile örneklendirilmiştir:

“-Aman efendim! Ben size sadık kaldım. Sizin iyiliğinizi düşündüğüm için olan biteni hemen size söyledim.” (MEB,6. sınıf, s. 131).

Tablo 89

Sır Tutamayan At Bakıcısı masalında saptanan eğitsel değerler

SIR TUTAMAYAN AT BAKICISI		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Otorite sahibi olmak	4
Toplam		4
Başarı	Yetkin olma	1
	Zeki olmak	1
Toplam		2
İyilikseverlik	Sadık olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		7

5.2.42. Balıkçıl

5.2.42.1. “Balıkçıl” masalında bulunan eğitsel iletiler

Açgözlü olmamak (K26)

Gözü doymayan, var olandan daha fazlasını talep eden kişiler, doygunluk hissini karşılayamadıkları için bir yıkıma neden olmaktadır. Sonu gelmeyen istekler daima arzu ve beklentinin artmasına yol açar. Doyuma ulaştırılamayan her arzu ise yokluk durumunu getirmektedir. Balıkçıl, tatmin olmayan tavırlarından ötürü ayağına dek gelen fırsatları kaçırmaktadır. Önüne çıkan balıkları beğenmeyen kahraman, sonunda aç kalacakken bulduğu bir salyangozu afiyetle yer. Daha iyisine ulaşmayı beklerken elindekine razı olmak durumunda

kalmıştır. Balıkçılın düştüğü vaziyet, uysal bir biçimde sunulana razı gelmeyi gerektirmektedir. Sınırsız istek içerisinde olmak mümkün koşulların kaybına neden olmaktadır. Bu sebeple öne çıkan hiçbir fırsat önemsiz ve küçük görülmemelidir. Açgözlü olunmaması, balıkçılın zarara uğraması üzerinden örneklendirilir. Ki, masalın sonunda bu yönde bir nasihat cümlesi yer almaktadır:

“Sazana mı kaldı diyordu kuşların beyni. Bununla doyacağım. Hıh! Beni ne sanıyorlar. Sazanda gitti. Şimdi bir kaya balığı var. Onunla da koskoca balıkçıl nasıl doyar? Allah korusun, diyordu. Kımıldamam bile ama sonra daha azı için bile kımıldadı. Kalmamıştı suda balığın adı. Acıkmıştı. Bir sümüklü böceğe rastladı. Bir anda yaladı yuttu lezzetle. Pek o kadar müşkülpesent olmayın. Bu dünyada en fazla uysallar rahat eder. Açgözlülük ederseniz eldeki de gider. Hiçbir şeyi küçük görmeyin sakın.” (MEB, 6. sınıf).

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

Balıkçıl, besin ihtiyacını su ekosistemindeki canlılar aracılığıyla karşılayan bir kuş türüdür. Ekosistem içerisinde balık yiyen, etçil bir cins olarak gösterilir. Masal, balıkçıl ve beslendiği hayvan çeşitliliği hakkında bilgi taşımaktadır. Balık türleriyle ilgili olarak verilen bu olgular, çocukların su ekosistemindeki çeşitlilik üzerine düşünce üretmelerine katkı sağlayacaktır:

“Bir gün uzun bacakları üstünde balıkçıl uzun boyuna takılmış upuzun bir gaga dolaşıyordu bir su kıyısında. Su en güzel günlerindeki gibi pırıl pırıl. Güzel turna kardeş fir dönüyordu içinde. O nefis yayın kardeşle birlikte. Balıkçıla o kadar yaklaşıyorlardı ki. Uzansa hepsini yakalayıverecekti. (...) Bekledi. “Karnım biraz daha acıksın.” dedi.” (MEB, 6. sınıf).

Tablo 90

Balıkçıl masalında saptanan eğitsel iletiler

BALIKÇIL		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Açgözlü olmamak	1
Toplam		1
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.42.2. “Balıkçıl” masalında bulunan eğitsel değerler

Evrenselcilik

“Balıkçıl” masalında balıkçılın düzen ve istikrar sahibi bir kişiliği yansıttığı bilgisi verilmektedir. Balıkçılın istikrarlı bekleyişi onun erdemli olduğunun kanıtıdır:

“Muntazam yaşardı. Vakitsiz yemek yemezdi.” (MEB, 6. sınıf).

Tablo 91

Balıkçıl masalında saptanan eğitsel değerler

BALIKÇIL		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Evrenselcilik	Erdemli olma	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.43. Aksakallı Bilge ve Kağan

5.2.43.1. “Aksakallı Bilge ve Kağan” masalında bulunan eğitsel iletiler

Akıllılık (K6)

Hâl, tavır ve konuşmalarıyla sürekli akıllı davranan aksakallı bilge, kendisine sorulan soruları eksiksiz yanıtlayarak akıllı başında olduğunu kanıtlamaktadır. Yaşlı adamın sahip olduğu bu nitelik, akla uygun davranmanın önemini sezdirme amacı taşır:

“(…) Kağanın vezirlerinin sorusunu babasına anlatmış.

(…) “Atlara bak, hoplayıp zıplayan gençtir. Sakin bir biçimde otlayan da yaşlıdır. Onları kolayca ayırabilirsin.”

Gerçekten de babanın dediği gibi olmuş. “Sağdaki aygır genç, soldaki ise yaşlı.” demiş genç soruyu soran vezirlere.” (MEB,6. sınıf, s.127).

Sevgi (K14)

İnsanlığın en temel güdüsü sevgidir. Saygı, bağlılık, güven, sadakat gibi insanın iyiliğinin gözetildiği erdemlerin başında sevgi gelmektedir. Sevgi duygusuyla birlikte bireyler, bir canlıya, nesneye karşı yakınlık hissetmektedir. Sevginin yoğun olarak hissedildiği ortamlardan biri de ailedir. Sevgi bağıyla kurulan ailelerde kişi, çevresindeki diğer bireyleri anlamayı, saygı göstermeyi, korumayı öğrenmektedir. Sevgi, dürtüsel açıdan koruma

güdüsüne sebep olmaktadır. Sevginin duyumsatıldığı “Aksakallı Bilge ve Kağan” masalında, aile sevgisi delikanlının aile büyüğü, babasına karşı olan sevgisiyle ifade edilir:

“Köylerden birinde, yaşlı babasını çok seven bir genç varmış. Babasını saklamış.” (MEB,6. sınıf, s.126).

Ön yargı (T2)

Yeterli bilginin olmadığı durumlarda gerçekliği kanıtlanmamış bir düşünceye bağlı kalarak onun üzerinde direktmek, çatışma, düşmanlık, nefret gibi olumsuz durumlara neden olmaktadır. Varsayıma dayalı alınan olumlu ya da olumsuz kararlar gerçeği yansıtmamaktadır. Belirsizlikle birlikte ortaya atılan kesin fikir ve yargılar yanılığa sebep olmakta ve yanılığın doğan olumsuz başka olay veya durumlara yol açmaktadır. Ön yargılı davranmanın yanlışlığı, kağanın yaşam deneyimleriyle bilgi kaynağı olabilecek ihtiyaçları öldürme emri aracılığıyla aktarılmaktadır. Onlarla yaşam deneyiminde bulunmayarak yük oldukları hükmüne ulaşan kağan, ön yargı içeren bir davranışın temsilcisi konumundadır:

“Kendi çok genç olan kağan, “Bu dünyada yalnızca gençlere yer var.” diye düşünüyormuş. Yaşlıları, gençlerin sırtında bir yük olarak görüyormuş. Bu nedenle de ülkede yetmiş yaşını aşan herkesin öldürülmesini emretmiş.” (MEB,6. sınıf, s.126).

Tablo 92

Aksakallı Bilge ve Kağan masalında saptanan eğitsel iletiler

AKSAKALLI BİLGE VE KAĞAN		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Akıllılık	1
	Sevgi	1
Toplam		2
Topluma yönelik iletiler	Ön yargı	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.43.2. “Aksakallı Bilge ve Kağan” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Aksakallı Bilge ve Kağan” masalında yetkin olmak alt değeri, bilge adamın davranışları üzerinden sezdirilir. Nehirde parlayan değerli taş a bir türlü ulaşamayan askerler, yaşlı adamın cevabı ile taşı bulurlar. Kağan’ın sırrını çözemediği durumları çözüme kavuşturan yaşlı adam, soruların çözümünde yaşamı boyunca deneyimlediği bilgilerden

faydalanır. Kağan ve askerlerin yanıtlayamadığı gizemli soruları çözerek gerekli olgunluğa eriştiğini gösterir:

“Ondan kolay ne var oğlum?” demiş yaşlı baba. “Suyun kıyısında bir ağaç var mı?” “Evet, bir söğüt ağacı var.” “Peki, o ağaçta bir kuş yuvası da var mı?” “Olabilir, oralarda kırlangıç yuvası olması gerekir. Ama artık güz geldi, kırlangıçlar çoktan göç ettiler.” “Tamam, yarın git o ağaçtaki yuvayı kontrol et. Yuvada değerli bir taş olmalı. Gördükleri pırlıltı o taşın sudaki yansımasıdır.” Gerçekten de durum yaşlı babanın dediği gibiymiş. (MEB,6. sınıf, s.126).

Uyarılım

“Aksakallı Bilge ve Kağan” masalında kağan, başta zalim bir karakter olarak gösterilmekte ve yetmiş yaşını geçen herkesin ölüm emrini vermektedir. Halkına zulmeden bu kağan, yaşlıların ölüm emrini vererek hata ettiğini fark ettiğinde yanlış davranışını sonlandırır. Bu kararı sebebiyle halkı tarafından güven duyulan, adalet sahibi bir kahraman olarak ifade edilir. Adil yönetim şekli ve davranışlarıyla takdir edilen bir kahraman kalıbına bürünen kağanın değişken bir hayat yaşadığını söylemek mümkün olacaktır:

“Yanlış kararlardan dönmeyi kabul edebildiği için, adil bir sultan olarak uzun bir zaman saltanat sürmüştü. Halkı tarafından çok sevilmiş.” (MEB II, 6. sınıf, s. 127).

Uyma

“Aksakallı Bilge ve Kağan” masalında ana-babaya ve yaşlılara değer vermek alt değerinin üzerinde durulmaktadır. Masalda, Tatar halkının başındaki zalim kağanın emriyle öldürülen yaşlılardan söz edilmektedir. Ancak köylerden birinde babasına sevgiyle bağlı olan bir genç bulunmaktadır. Bu genç, babasını kağanın zulmünden kurtarmak amacıyla saklamaktadır. Babasına duyduğu bağlılığından dolayı kağanın emrine itaatsizlik etmektedir:

“Köylerden birinde, yaşlı babasını çok seven bir genç varmış. Babasını saklamış.” (MEB II, 6. sınıf, s. 126).

İyilikseverlik

“Aksakallı Bilge ve Kağan” masalında dürüst olmak değeri, ana kahramanın erdemli davranışı aracılığıyla açıklanmaktadır. Kağan’ın sorduğu soruya doğru yanıt veren delikanlı doğru ve dürüst biridir. Doğru kişi, her ne koşulda olursa olsun doğru yoldan şaşmayan, gerçeği yanlışsız ve eksiksiz olarak belirten kimse olarak anlatılmaktadır:

“Sultanım, benim yaşlı bir babam var. Yetmiş yaşını geçti, ama ben ona kıyamadım. Sakladım onu. Benim aklımın yetmediği sorulara yanıtları o verdi. Yaşlılık deneyim ve bilgi demektir; ben de bu sayede sizin sorularınızı yanıtlayabildim.” (MEB II, 6. sınıf, s. 127).

Tablo 93

Aksakallı Bilge ve Kağan masalında saptanan eğitsel değerler

AKSAKALLI BİLGE VE KAĞAN		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Yetkin olmak	1
Toplam		1
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak	1
Toplam		1
Uyma	Ana-babaya ve yaşlılara değer vermek	1
Toplam		1
İyilikseverlik	Dürüst olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		4

5.2.44. Meşe ile Saz

5.2.44.1. “Meşe ile Saz” masalında bulunan eğitsel iletiler

Kibirli olmama (K27)

“Meşe ile Saz” masalında meşenin temsil ettiği insanın öz yapısında yer alan kibir duygusu eleştirilmektedir. Sazın karşısında güçlü olduğunu savunan, sürekli olarak niteliklerinin üstünlüğünden söz eden karakter, kibirli insanın davranış biçimini yansıtmaktadır. Kibirli davranışı sebebiyle cezalandırılmak istenen karakterin konuşmaları sırasında çıkan şiddetli bir rüzgarla kökleriyle birlikte topraktan ayrıldığı ifade edilir. Söz konusu netice kibrin hatalı bir tutum olduğunun gösterilmesine hizmet eder:

“Demeye kalmamış bir rüzgâr patlamış.

Bir karayel, bir karayel ki...

Sonunda bir den bire gelmiş meşenin hakkından.” (Özgün, 7. sınıf, s. 75).

Masalda insanın mizacında bulunan olumsuz öz yapı eleştirmektedir.

Ön Yargı (T2)

Bilinmeyen bir durum hakkında verilen öncelikli karar her zaman doğru sonuçlanmaz. Meşe ile saz masalında, meşenin abartılı bir anlatıma yer verdiği esen yel örneği bu düşüncüyü karşılamaktadır. Kendi gücüne güvenerek kasırgaların kendisine meltem kadar etki

edebileceğini düşünen meşe, sazın da esen yeli bora gibi karşılayabileceğini aktarır. Fakat sözlerini tamamlayamadan öyle sert bir rüzgâr çıkar ki meşenin köklerini bile yerinden çıkaracak kadar etkilidir. Ön yargılı düşünceleriyle hareket eden meşenin yanılğıya düştüğü gösterilmek istenir. Sazın kötü etkileneceğini bekleyen meşe düşüncesine karşıt bir durumla karşılaşmıştır. Meşenin ön yargılı tavrı nedeniyle cezalandırılması, ön yargılı olmama düşüncesini kuvvetlendirir:

“Her esen yel sana bora,

Bana kasırgalar, meltem.” (Özgün, 7. sınıf, s. 74).

Tablo 94

Meşe ile Saz masalında saptanan eğitsel iletiler

MEŞE İLE SAZ		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Kibirli olmama	1
Toplam		1
Topluma yönelik iletiler	Ön yargı	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.44.2. “Meşe ile Saz” masalında bulunan eğitsel değerler

Geleneksellik

“Meşe ile Saz” masalında meşe, saz karşısında kendini üstün gören bir tavırla konuşmayı amaç edinmektedir. Kendine yönelik sarf ettiği söylemlerde fiziksel görünümü, gücü ve kudretini övdüğü görülürken sazı ise himaye altına alınabilecek derecede yardıma muhtaç konumda tasvir etmektedir. Hırs ve kibir duygusundan doğan bir yönelimde olan meşenin durumu, alçak gönüllü olma değerinin önemini meydana çıkarmaktadır. Sözlerine devam eden meşenin masalın sonunda çıkan bir karayel sonucu kırıldığı bilinmektedir. Ancak küçümsenen saz ise eğilerek rüzgâra karşı direniş göstermiştir. Bitkilerin başından geçen bu durum, davranışlarında kin ve nefret gibi olumsuz duygular besleyen kişilerin bir yıkım doğrultusunda cezalandırılabilceğini göstermektedir:

“- Doğrusu Tanrı size gadirlik etmiş.

- Minnacık serçe konsa üstünüz

Beliniz bükülüverir.

(...)

Bir de benim şu dağ gibi gövdeme bak!

(...)

Bari gelip gölgemde yaşasan da

Üzerine kol kanat gersem.” (Özgün, 7. sınıf, s. 74).

Tablo 95

Meşe ile Saz masalında saptanan eğitsel değerler

MEŞE İLE SAZ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Geleneksellik	Alçak gönüllü olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.45. Akıllı Kız

5.2.45.1. “Akıllı Kız” masalında bulunan eğitsel iletiler

Akıllılık (K6)

Aklın öngörülere doğrultusunda olan kişiler, gerçeğe yönelik hareket eder. İdarecilik vasfı taşıyan kişilerin de bu yetiye uygun davranmaları beklenmektedir. Akıl yetisini kullananların eleştirel, sorgulayıcı, gerçeğin arayışında oldukları düşünüldüğünden hakkı gözetken, davranışlarında eşitlik ve adalete öncelik veren bir yönetici olacakları fikri yansıtılmaktadır. Bu sebeple, ölüm döşeginde olan han, halkına kendisinden sonra seçilecek olan yöneticinin belirlenmesinde bu koşulun sağlanmasını rica etmektedir. Aklın yönergelerini takip eden kişinin adaletli, erdemleri gözetken bir yöneticilik anlayışına sahip olacağı düşünülmektedir:

“Son isteğim ise kendinize adaletli ve akıllı bir han seçmeniz.” (Özgün, 7. sınıf).

Ön yargı (T2)

Toplumdaki düzen ve istikrarın sürdürülebilmesi için herkese eşit imkanların sağlanması gereklidir. Masalda yer alan kahraman, genç ve fakir olması sebebiyle Han’ın yakınları tarafından kabul görmemektedir. Yöneticilik başarısı bakımından bir değerlendirme

yapılmadan verilen bu kararın, seçim açısından belirleyici bir etken olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü seçim koşulları arasında yaş ve ekonomik duruma öncelik verildiği tespit edilmiştir. Han seçilebilmek için gerekli görülen vasıflar arasında akıl, irade, azim, istikrar, doğruluk ve dürüstlük gibi ilmî erdemlerin sahipliği söz konusu olmalıdır. Han'ın yakınlarından gelen ön yargılı tavra karşılık olarak aksakallıların yardımıyla han seçilen çobanın uzun bir süre yöneticilik yaptığı belirtilir. Bu durum, peşin kararını açıklayan yakınların hatalı davrandığını göstermektedir. Başarılı olacağına inanılmayan çoban, adaletli yönetimiyle birlikte hakkında söylenen düşüncelerin yanlışlığını ortaya çıkarmaktadır:

“Göğe yükseldi, dolandı ve sonunda bir çobanın omzuna kondu. Han'ın yakınlarından birçoğu şöyle bağırdı. Daha çok genç ve fakir nasıl bizim Han'ımız olabilir? Onu istemiyoruz.” (Özgün, 7. sınıf).

Tablo 96

Akıllı Kız masalında saptanan eğitsel iletiler

AKILLI KIZ		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Akıllılık	2
Toplam		2
Topluma yönelik iletiler	Ön yargı	2
Toplam		2
Genel Toplam		4

5.2.45.2. “Akıllı Kız” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Akıllı Kız” adlı masalda güç değeri, otorite sahibi olmak alt değeriyle gösterilir. Masalda fakir çobanın han seçilmesi için daha önceden verilen sözü hatırlatan üç aksakallı adamın isteği dikkate alınmış ve Sarıboy han seçilmiştir:

“Han'ın yakınlarından birçoğu şöyle bağırdı. Daha çok genç ve fakir nasıl bizim Han'ımız olabilir? Onu istemiyoruz.” O zaman üç aksakal ileri çıktı ve hep bir ağızdan şöyle dedi. “Sarıboy yaşarken doğan kime konarsa onu Han seçeceğimize söz verdik. Doğan çobanın omzuna kondu. O zaman Hanımız o olacak demektir.” Halk onları destekledi ve çoban han oldu.” (Özgün, 7. sınıf).

Masalda, Sarıboy karısının yardım ettiği askeri sorgularken doğru cevabı vermesi için gözünü korkutur. Sarıboy, otoriter gücü sayesinde cevaba ulaşmaktadır. Masalda, otoriter gücün başarıya ulaştıracağı gösterilirken bunun doğru bir yöntem olmadığı da sezdirilir:

“Bu güzel tavsiyeyi sana kim verdi? Söylemezsen seni asarım. Yiğit korktu ve öğüdü Han Şah’ın verdiğini söyledi.” (Özgün, 7. sınıf).

Başarı

“Akıllı Kız” masalında başarı değerinin zeki olmak, başarılı olmak ve sözü geçen biri olmak alt değerlerine rastlanmıştır. Masal kahramanı, kendisine sorulan soruları yanıtlayarak zeki olduğunu kanıtlamaktadır:

“Sorduğum üç bilmeceye hanginiz cevap bulabildiniz?” (...) O zaman fakir kız öne çıktı ve şöyle dedi: “Han’ım bilmecelerinize ben cevap buldum. Doğu ile batı arasındaki mesafe bir gündür. Çünkü güneş doğudan sabahleyin doğuyor. Batıdan da akşamleyin batıyor. Yeryüzü ile gökyüzü arasındaki mesafe gözle görülüyor. Gözlerini kaldırırsan gökyüzünü indirirsen yeryüzünü görürsün. Üçüncü bilmecenin cevabı çok kolay. Yalan ile doğrunun arasındaki mesafe dört parmak kadar göz ile kulak arası. Kulağımız yalanları duyar. Gözlerimiz doğruyu görür. Han’ın yakınları şaşırdılar. Fakir kızın zengin kizlardan daha akıllı olmasını kimse beklemiyordu.” (Özgün, 7. sınıf).

Masalda başarılı olmak alt değeri, fakir kız üzerinden gösterilmektedir. Han’ın sorduğu tüm soruları akılcı çözüm yollarıyla neticeye ulaştıran kız, han ile evlenmeye hak kazanır. Halk masalları içerisinde karşı karşıya kaldığımız bu durum, bir işin istenilen nitelikte bitirildiği zaman mutlu sona ulaşmada etkili olacağını gösterir:

“Han’ım bu bilmeceleri de çözdüm. Acı hastalık demektir. Üzüntü ihtiyaç ayıp da haksızlıktır. Han bu cevaplara memnun oldu ve fakir kızla evlendi. (Özgün, 7. sınıf).

Masalda kızın isteklerinin diğer kahramanlar tarafından karşılanması onun sözü geçen biri olduğunu gösterir:

“Kocasına güzel tavsiyelerde bulunuyor ve o da dediklerini dinliyordu.” (Özgün, 7. sınıf).

“Karısı “Tamam” dedi. “İyiliğin için çok teşekkür ederim. Fakat ayrılmadan önce son isteğimi yerine getir. Son kez birlikte yemek yiyelim.” Han buna razı oldu.” (Özgün, 7. sınıf).

Uyarılım

“Akıllı Kız” masalında ana karakterlerin değişken bir hayat yaşadıkları ifade edilmektedir. Masalın başında çobanlık görevi olan ana karakter, Sarıboy’un yerine han seçilmiştir. Yöneticilik vasfı edinen kahramanın kendisine eş olarak seçtiği fakir kız ise Han şah ilan edilmiştir. Akıllı kız, kimseden destek görmeden aştığı zorlukların ardından güce ve saygınlığa kavuşmuştur:

“Halk onları destekledi ve çoban han oldu. Halkı uzun süre yönetti” (Özgün, 7. sınıf).

“Han bu cevaplara memnun oldu ve fakir kızla evlendi. (...) Böylece fakir kız han şah oldu.” (Özgün, 7. sınıf).

İyilikseverlik

“Akıllı Kız” masalında yardımsever olmak alt değeri, kızın kişiliği üzerinden aktarılmaktadır. Cezalandırılmak üzere olan birine yardım ettiği ifade edilen kızın, yardım teklifine olumlu yanıt verdiği görülmektedir. Yiğide öğütte bulunarak yardım etmiştir:

“Fakat bir gün cömertliği yüzünden yaptığı suçun cezasından nasıl kurtulacağı hakkında bir yiğide öğütte bulundu.” (Özgün, 7. sınıf).

Tablo 97

Akıllı Kız masalında saptanan eğitsel değerler

AKILLI KIZ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Otorite sahibi olmak	2
Toplam		2
Başarı	Başarılı olmak	1
	Zeki olmak	1
	Sözü geçen biri olmak	2
Toplam		4
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak	2
Toplam		2
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		9

5.2.46. Eşek ve Köpek

5.2.46.1. “Eşek ve Köpek” masalında bulunan eğitsel iletiler

Yardımlaşma (T4)

Yardımseverliğin aktarıldığı bu masalda, ihtiyaç halindeki kişiye yardım etmek öğütlenmektedir. Yardımlaşmayı umursamayan eşek, kendisinden yardım talebinde bulunan köpeğe yanıt vermemiş. Bunun sonucunda çaresizlikle aç kalan köpek ise aç aç ormanda dolaşmaya devam etmiştir. Ardından yollarına devam eden kahramanların kurtla karşılaştığı belirtilir. Gördükleri kurt karşısında ne yapacağını şaşırان eşek de bu defa köpekten yardım dilenir fakat daha önce kendine yardımcı olmayan bu eşeğe ders vermeyi düşünen köpekse ona kaçmasını, eğer yakalanırsa da çiftesiyle kurdun çenesini kırmasını önerir. Yardım çağrısına öneri biçiminde karşılık bulan eşek, köpekten yardım alamaz ve kurt tarafından yem olur. Yardımlaşmanın öneminin vurgulandığı bu masalda, bencil ve hırslı davranmanın sonucunda insanın canından olabileceğini fark ettirilmeye çalışılmaktadır. İnsana ait kusurlu davranış ve öz yapının içerdiği kötülükler söylenmektedir:

“Zaten yere serersin onu bir seferde,

Nalların henüz yepyeni.”

Köpek konuşadursun, kurt yakalamış eşeği,

Boğazlayıp yemiş afiyetle.

Boşuna söylemiyorum,

Yardımlaşmak gerekir diye.” (MEB, 7.sınıf, s.34).

Tablo 98

Eşek ve Köpek masalında saptanan eğitsel iletiler

EŞEK VE KÖPEK		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Topluma yönelik iletiler	Yardımlaşma	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.46.2. “Eşek ve Köpek” masalında bulunan eğitsel değerler

Hazcılık

Eşeğin çayırdaki bulduğu otları yemekten haz duyduğu saptanmıştır. Beslendiği için keyfi yerinde olan kahramanın zevk içerisinde olduğu görülmektedir:

“Güzel bir çayırmuş burası, otlar hep taze

Tam da bizim eşeğin zevkine göre (...)

Bulamadıysa da biraz deve diken

Aman o kadarcık da olmayıversin.

Zaten başka kim bulmuş böyle bir ziyafeti?

Köpek açlıktan kıvrnadursun.

Eşeğin pek yerindeymiş keyfi (...)” (MEB, 7.sınıf, s.34).

Uyma

“Eşek ve Köpek” masalında kibar olmak alt değeri, köpeğin eşeğe olan ricasını içermektedir. Köpek, nazik bir şekilde isteğini eşeğe iletmektedir:

“Köpek eşeğe demiş ki:

“Rica etsem de biraz eğilsen.

Ben de sepetimden bir lokma ekmek kemirsem.” (MEB, 7.sınıf, s.34).

Tablo 99

Eşek ve Köpek masalında saptanan eğitsel değerler

EŞEK VE KÖPEK		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Hazcılık	Zevk	1
Toplam		1
Uyma	Kibar olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.47. Üç Soru

5.2.47.1. “Üç Soru” masalında bulunan eğitsel iletiler

Hatasını anlamak (K21)

İnsanlar duygusal dürtüleri sebebiyle bir başkasını yenilgiye uğratmak, intikam almak, güç ve üstünlük ispatı gibi amaçlarla hatalı davranışlarda bulunmaktadır. Üç soru masalındaki

yan karakter, idam ettirilen kardeşinin intikamını almak amacıyla padişahı öldürmek için plan yapmıştır. Ancak padişahın yanına giderken yaralanan adama yardımcı olan padişah, onun bu fikrinden dolayı pişman olmasını sağlamıştır. Bu durum, düşman olarak görülen kişilerden de yardım görebileceğimizi gösterir. Yaralı adam, kendisi hakkında kötülük düşündüğü padişahın ona iyilik ettiğini gördüğünde hatalı davrandığının farkına varıp padişahı af diler:

“Ben, erkek kardeşimi idam ettirip malına el koydurduğunuz için düşman olmuş ve sizden intikam almaya yemin etmiş bir adamım. Münzeviyi tek başınıza görmeye gideceğinizi biliyordum ve size dönüş yolunda öldürmeye kararlıydım. Ancak, gün bitti ve siz dönmediniz. Ben de saklandığım yerden çıkıp size bulmak istedim ama korumanız ile karşılaştığımda beni tanıdı ve yaraladı. Ondan kaçtım ama eğer siz yaramı sarmasaydınız, kan kaybından ölürdüm. Ben size öldürmek isterken siz benim hayatımı kurtardınız. Eğer hayatta kalırsam ve siz de kabul ederseniz sizin en sadık köleniz olarak hizmetinizi görmek ve oğullarıma da aynısını yapmalarını vasiyet etmek isterim. Beni affedin!” (MEB,7. sınıf, s. 88).

Hatalı davranışını düzeltmeye çalışan karakter, çocuklara hatalı davranışın iyileştirilmesi gerektiği mesajını iletir. Aynı zamanda aralarında çatışma olan kişilerin de birbirine yardımcı olabileceği örneklendirilmektedir.

Barış (T9)

Kral, kendisine karşı nefret besleyen ve kendisini öldürme teşebbüsünde bulunmak amacıyla gelen adamı affederek onunla uzlaşmaya varmaktadır. Kin ve nefret içeren davranışların, kişiye zarar vermekten başka bir işlevi yoktur. Ancak karşılıklı uzlaşmaya varıldığında her iki taraf da menfaatleri doğrultusunda mutluluğa ve güce ulaşacaktır. Barış sağladıktan sonra mutlu bir hayat süren kahramanlar aracılığıyla barışma durumunun huzur sağladığı ifade edilmektedir:

“Kral, düşmanı bu kadar çabuk barış imzalamış olmaktan ve bir dost kazanmaktan memnundu.” (MEB,7. sınıf, s. 89).

Tablo 100

Üç Soru masalında saptanan eğitsel iletiler

ÜÇ SORU		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Hatasını anlamak	1
Toplam		1
Topluma yönelik iletiler	Barış	1

5.2.47.2. “Üç Soru” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Üç Soru” masalında insanlar tarafından benimsenmek alt değerine yer verildiği görülmektedir. Kral, cevabını bulmaya çalıştığı üç soruyu insanlar arasında bilge olarak adlandırılan bir münzeviye danışır. Münzevi, bilge oluşu sebebiyle itibar kazanmıştır:

“Tüm cevaplar farklı olduğundan kral hiçbirini kabul etmedi ve kimseye ödül vermedi. Ancak, hala sorularına doğru cevaplar bulmak istediğinden, bilgeliğiyle nam salmış bir münzeviye danışmaya karar verdi.” (MEB,7. sınıf, s. 88).

Başarı

“Üç Soru” masalında sözü geçen biri olmak ve başarılı olmak alt değerleri bulunmaktadır. Sözü geçen biri olmak alt değeri, kendisine danışılan münzevi yardımıyla gösterilmektedir. En önemli şeyin ne olduğunun cevabını arayan kral, münzeviye danışarak onun fikirlerinden yararlanmayı amaçlamaktadır. Vereceği cevabın doğru olduğu düşünülen münzevinin sözü geçen biri olduğunu söylemek mümkündür:

“Ancak, hala sorularına doğru cevaplar bulmak istediğinden, bilgeliğiyle nam salmış bir münzeviye danışmaya karar verdi.” (MEB,7. sınıf, s.88).

Masalda başarılı olmak değeri Kral’ın soruların cevabına kendi çabasıyla ulaşması üzerinden gösterilir. Kral, münzevinin yanında kaldığı süreç boyunca yaşadığı olaylarla birlikte aradığı soruların da cevaplarına ulaşmaktadır. Kralın aldığı cevaplar münzevinin şu sözleriyle belirtilebilir:

“Dün benim güçsüzlüğüme acımayıp benim için bu çiçekleri kazmasaydın ve kendi yoluna gitseydin, o adam sana saldıracaktı ve sende burada benimle kalmadığın için pişman olacaktın. Yani en önemli zaman çiçekleri kazdığın zamandı. En önemli adam bendim ve en önemli işin de bana iyilik yapmaktı. Sonrasında o adam bize koştığında eğer yaralarını sarmasaydın, seninle barış sağlayamadan ölecekti. O zaman da o adam en önemli insandı ve ona yaptığın şey en önemli işindi. Unutma: Tek bir önemli zaman vardır, o da şu an! En önemli an şu andır. Çünkü üzerinde gücümüzü kullanabileceğimiz tek andır. En önemli insan, birlikte olduğun insandır çünkü hiç kimse bir başkasıyla bir ilişkisi olup olmayacağını önceden

bilemez. Ve en önemli işi de o kişiye iyilik yapmaktır çünkü insan yeryüzüne sadece bu yüzden gönderilmiştir!” (MEB,7. sınıf, s. 89).

İyilikseverlik

“Üç Soru” masalında iyilikseverlik değer grubu, yardımsever olmak ve bağışlayıcı olmak alt değerlerini içeren betimlemelerle belirtilmektedir:

Kral, yorgun olan münzeviye yardım teklifinde bulunarak onun dinlenmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda yaşlı münzevinin kazmakta olduğu toprağı kazmaya devam ederek ona yardımcı olur:

““Yorulmuşsun” dedi kral. “İzin ver kazmayı alıp bir süre ben devam edeyim.” (...) Kral, derince bir kısmı kazdıktan sonra durdu ve sorularını tekrarladı.” (MEB,7. sınıf, s. 89).

Yardımsever olduğu gözlenen Kral, masalın devamında yanlarına yaklaşmakta olan yaralı adamı iyi etmek amacıyla yaralarını sarmaktadır:

“Karnında büyük bir yara vardı. Kral yarayı elinden geldiğince yarayı temizledi ve üzerini mendil ve münzevinin havlularından biriyle iyice sardı. (...) Kral, münzevinin yardımıyla yaralı adamı kulübeye taşıyıp yatağa yatırdı.” (MEB,7. sınıf, s. 89).

Kendisinden af dileyen adamın isteğini geri çevirmeyen Kral’ın bağışlayıcı olduğunu söylemek mümkündür:

“Adamı hem affetti hem de uşakları ile doktorlarını ona bakmak için gönderip mallarını geri vereceğini söyledi.” (MEB,7. sınıf, s. 89).

Uyma

Kral’ın kendisine sunduğu yardım teklifini teşekkürle kabul eden münzevinin kibar bir kişi olduğu ifade edilebilir:

““Teşekkürler!” dedi münzevi ve kazmayı krala verip yere oturdu.” (MEB,7. sınıf, s. 89).

Güvenlik

Padişahın yaralarını sardığı yaralı adam, kendisine karşı gösterilen iyiliğe kayıtsız kalmayarak iyiliğe karşılık verebilmek amacıyla Padişah’a sadık hizmetçisi olmak istediğini iletir:

“Eğer hayatta kalırsam ve siz de kabul ederseniz sizin en sadık köleniz olarak hizmetinizi görmek ve oğullarıma da aynısını yapmalarını vasiyet etmek isterim. Beni affedin!” (MEB, 7. sınıf, s. 89).

Tablo 101

Üç Soru masalında saptanan eğitsel değerler

ÜÇ SORU		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	İnsanlar tarafından benimsenmek	1
Toplam		1
Başarı	Sözü geçen biri olmak	1
	Başarılı olmak	1
Toplam		2
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	2
	Bağışlayıcı olma	1
Toplam		3
Uyma	Kibar olmak	1
Toplam		1
Güvenlik	İyiliğe karşılık vermek	1
Toplam		1
Genel Toplam		8

5.2.48. Öküzü Kıskanan Kurbağa

5.2.48.1. “Öküzü Kıskanan Kurbağa” masalında bulunun eğitsel iletiler

Kendisi olmak (K22)

İnsanlar, başkalarını taklit etmekten kaçınmalıdır. Başkasına benzemeye çalışmak, ona öykünmek sakıncalı bir durumdur. Masalda, öküze benzemek isteyen kurbağa bu isteği dolayısıyla şişmeye başlar. Şiştikçe şişer ve en sonundan patlar. Kurbağa kendisi gibi davranmayıp bir başkasının niteliğini kazanmaya çabaladığı için zarar görmüştür. Bu durum, insanın kendi gibi olması gerektiği mesajını iletmektedir:

“Bir gün bir öküz görür kurbağa (...)

İmrenir, o da onun gibi olmaya kalkar.

İkınır, şişer, bağırır, öter.” (MEB, 7. sınıf, s.113).

Ölçülü olmak (K25)

İnsanlar iyi ve güzeli elde edebilmek amacıyla onun gibi, ona benzer olmak istemektedir. Güzeli bulunana benzeme isteğinin öncülüğündeki davranışlar ölçü, düzen barındırmalıdır. Güzellik algısına ulaşmaya çalışmak iyi olduğu kadar kötü sonuçlara da sebebiyet vermektedir. Gıpta edilen şeye benzemek amacıyla uzaklaşılan gerçeklik, kötü sonuçlara yol açabilir. Masalda karşılaştığımız kurbağa karakteri de öküzün görünümüne kavuşmak gayesiyle ıkınıp şişmeye çabalarken canından olmaktadır. Her şey bir ölçü dahilinde gerçekleşmektedir. Kurbağanın öküz görünümüne ulaşması imkansızdır. Masalda kurbağanın beğenisine karşı duyduğu istek ve istek doğrultusundaki ölçsüz davranışları eleştirilmektedir. Ölçsüz olan her şeyin kötü sonuçlandığı mesajı iletilmektedir:

“Bir yandan da hep: “Baksanıza!” der,

“Yetmez mi? Ha? Olamadım mı hâlâ onun kadar?”

“Ne gezer! derler. “Peki şimdi?” “Hayır.” “Ya şimdi?”

“Yaklaşamam bile” derler. O vakit bizimki

Bir ıkınır, çatır çatır çatlar.” (MEB, 7. sınıf, s.113).

Tablo 102

Öküzü Kışkanan Kurbağa masalında saptanan eğitsel iletiler

ÖKÜZÜ KISKANAN KURBAĞA		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Kendisi olmak	1
	Ölçülü olmak	1
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.49. Kedi ile Tilki

5.2.49.1. “Kedi ile Tilki” masalında bulunan eğitsel iletiler

Kibirli olmamak (K27)

“Kedi ile Tilki” masalında Tilki kendini diğer canlılardan üstün görmektedir. Bildiği hilelere güvenerek kimsenin kendisinden üstün olamayacağını düşünmektedir. Kişinin kendine karşı güven duyması, iyi bir vasıftır. Ancak her duygunun fazla ölçüde olması zarar verici etkiler barındırır. İnsan becerisini doğru yerde ve doğru zamanda, yeterli ölçüde kullanmaya özen göstermelidir. Öz güven duygusundaki aşırılık, kişide kibir ve doyumsuzluk duygularının açığa çıkmasına neden olur. Bu duygular arasındaki dengenin sağlanması, öz

güven duygusunun yönetimiyle bağlantılıdır. Örneklendirilen karakterin öz güvenli olmasının yanında kibirli davranışlar sergilediği görülmektedir. Bu durum, öz güvenli olmanın yanı sıra kibir duygusundan kaçınmanın önemini ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu davranışın bir sınır barındırması gerekmektedir:

“Tilki durmadan hilekâr ve kurnaz olduğunu anlatıyormuş. Söylediğine göre düşmanlar onu alt edemezmiş. Çünkü onlardan kurtulacak bir sürü oyun ve hile biliyormuş.” (MEB, 7.sınıf, s.251).

Tablo 103

Kedi ile Tilki masalında saptanan eğitsel iletiler

KEDİ VE TILKI		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Kibirli olmamak	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.49.2. “Kedi ile Tilki” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Kedi ve Tilki” masalında tilki toplumdaki görünümünü koruyabilmek amacıyla düşmanlarına karşı gücü yetmediği için hileye başvurmaktadır. Kediye, düşmanlarını yenebilmek için kurnaz davranması gerektiğini söyleyen tilki, köpeklerden kaçarken hangi hileyi yapacağına karar veremeyip yakalanmıştır. Neyi, nasıl kullanacağına bir türlü karar veremediğinden dolayı başarısız olmuştur. Tilkinin kazanmaya çalıştığı güç konumu, yanlış yöntemler içerdiği için uygulanmaması gereken bir davranış biçimidir:

“Tilki ile kedi sohbet ediyorlarmış. Tilki durmadan hilekâr ve kurnaz olduğunu anlatıyormuş. Söylediğine göre düşmanlar onu alt edemezmiş. Çünkü onlardan kurtulacak bir sürü oyun ve hile biliyormuş.” (MEB,7.sınıf, s.251).

Başarı

“Kedi ile Tilki” masalında kedi, tehlike anından ağacın dallarına tırmanarak kendini korumuştur. Kriz sürecini başarılı bir şekilde yönlendiren karakter başarı elde etmiştir:

“Kedi hemen yanındaki ağacın dallarına sıçrayarak üstteki bir yaprak kümesinin içine saklanmış.” (MEB,7.sınıf, s.251).

Uyarılım

“Kedi ve Tilki” masalındaki karakterlerin heyecanlı bir yaşantı içerisinde oldukları dikkat çekmektedir:

“Az sonra bir sürü tazinın bağrıışmalarını duymuşlar. Bir avcı topluluğuna ait bu köpekler bütün hızlarıyla kendilerine doğru koşuyormuş. Kedi hemen yanındaki ağacın dallarına sıçrayarak üstteki bir yaprak kümesinin içine saklanmış. Tilki ise “Acaba şu hileyi mi yapsam yoksa bu hileyi mi?” diye düşünmeye başlamış. (...) Tam birisini uygulayacakmış ki tazılar etrafını çevirip Tilki’nin işini bitirmişler.” (MEB, 7.sınıf, s.251).

Tablo 104

Kedi ile Tilki masalında saptanan eğitsel değerler

KEDİ VE TİLKİ		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Toplumdaki görünümünü koruyabilmek	1
Toplam		1
Başarı	Başarılı olmak	1
Toplam		1
Uyarılım	Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		3

5.2.50. Arıların İlhamı

5.2.50.1. “Arıların İlhamı” masalında bulunan eğitsel iletiler

Ölçülü olma (K25)

“Arıların ilhamı” masalında arıların yaşamındaki düzen hakkında verilen bilgiler, ölçülü yaşamın nitelikleri olarak sunulmaktadır. Karakterler tarafından karşılaştırılan insan ve arılara ait değerler sistemi, onların yaşam gayeleri ve davranışlarının temel kaynağı olarak gösterilmektedir. Yaratılışları itibarıyla farklı dürtü ve eğilimlere sahip canlıların, kendini koruma ve iyiliklerini gözetme amacıyla örnek aldıkları nitelik ve tavırlar eleştirilmektedir. Bu anlayışa göre insan, yetisinde bulundurduğu iyi ve kötü yanlardan ölçülü bir şekilde faydalanmalıdır:

“Bu hayvanların hepsi aynı özellikte yaratılmıştır padişahım, dedi, oysa insanların her biri farklı kişiliğe sahip. İlk insanın yaratıldığı balçıkta melek özelliği vardı. İnsanlar buna

göre davranışlardı, kim bilir belki de melekten üstün bir yaratık olurlardı. Fakat insanda bir de kötülük yanı var. Yani hem iyiliğe hem de kötülüğe eğilim.

- İyiler her zaman daha az, diye vezirin sözlerine ekledi padişah.

- Evet, dedi vezir, sürekli iyilik yapan insanlar çok az.” (MEB, 7. sınıf, s.10).

Tedbirli olma (K7)

Kişi, iyi davranışlarda bulunduğu gibi kötü davranışlarda da bulunabilir. Ancak iyi kişiyle birlikte olup kötü olarak adlandırılan kişilerden uzaklaşmak bir çözüm yolu değildir. İyilerle ilişkili içerisinde olduğumuz nokta da kötülerin de iyiyi seçmeleri için çaba sarf etmek önemlidir. Kötü insanları yok saymak yanlış bir davranıştır. Hayatta iyi ve kötü ayırımına yönelik her türlü insan ve durumla karşılaşmamız mümkündür. Bu nedenle, kötünün farkına varılıp, ona karşı önlem alınmalıdır:

“- Madem, dedi padişah, iyiler az, o halde yardımcı olmalıyız onlara. Kötülerden de uzak durmalıyız. Onlarla dost olmak, yılanlarla dost olmak kadar tehlikelidir.

Vezir Hacı Hacı Ray, padişahın sözlerinde halktan uzaklaşmak düşüncesinin uzaktan uzağa kendisini gösterdiğini hissetti.

- Yüce ruhlu insanlarla görüşmek, onlardan yararlanmak iyidir, dedi. Bunun yanında, kötülerini de kendi başlarına bırakmamak gerek padişahım. Özellikle, bir padişahın halkından uzak durmaması çok önemli.” (MEB, 7. sınıf, s.10-11).

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

“Arıların İlhamı” adlı masalda, arıların yaşam düzeni aracılığıyla ilham oldukları durumlar saptanmıştır. Arı kovanındaki düzenin, ilk saltanat binasını kuran Cemşid’e esin kaynağı olduğu söylenmektedir. Yaşam stili ve görevleri hakkında bilgiler sunulan arıların; düzenli olma, çalışkanlık, temizlik ve güvenlik konularında başarılı oldukları görülmektedir.

Arı topluluklarının bir yönetim düzenine sahip olduğu, yöneticilerinin fikirlerini kabul ettikleri ifade edilmektedir. Toplumsal düzeni gözeterik sahip oldukları zehirli gücü kendi aralarında kullanmanın dışında, yalnızca kovan dışındaki tehlikelere karşı tercih ettikleri belirtilir:

“Vezirine bu hayvanların niçin kovuğa doluştuklarını sordu.

Vezir Hâceste Ray,

- Bu hayvanlar toplu halde yaşarlar padişahım, dedi, çok temizdirler. Yasub adında bir bey vardır, bütün arılar ona bağlıdır. Hiçbiri sözünden dışarı çıkmaz. Arı beyi, diğerlerine göre daha büyüktür. Ayrıca, topluluğun yönetiminde ona yardım eden pek çok arı vardır. Padişah gibidir o. Çevresinde vezirler, komutanlar, yardımcılar bulunur.

Padişah Hümâyûn Fa, vezirin anlattıklarını ilgiyle dinliyordu. Vezir, konuşmasını şöyle sürdürdü:

- Arıların, işlerini görürken ilginç bir yardımlaşma örneği sergilediklerini biliyoruz. Bal için gerekli peteği kurarken önce her deliği altı köşeden oluşan düzgün gümeçler yaparlar. Bu altıgen evcikleri balla doldururlar. Bal, çok şifalıdır. Arılar, çiçekten çiçeğe konarak toplarlar bu özü." (MEB, 7. sınıf, s.10).

"Vezir Hâceste Ray, daha gerçekçi bir ayrıntıdan söz etti:

- İşin gerçekçi bir yanı da padişahım, arıların temiz olmaları. Doğrusu, bu kadar çok gezen hayvancıklar, üzerlerinde en küçük bir pislik dahi taşımazlar. Şaşırtıcı bir şeydir bu. Zaten, ayağında veya kanadında bir pislikle dönen bir arı içeri hemen alınmaz. Kovanın girişinde bekçi arı bulunur. Sıkı bir temizlik kontrolü yapılır. Bal özü toplamaktan dönen her arıya bu inceleme uygulanır. Eğer yanında yabancı bir madde varsa içeri alınmaz." (MEB, 7. sınıf, s.10).

"Arıların hepsi silahlıydı. Yani iğneleri vardı. Fakat bunu birbirlerine karşı kullanmıyorlardı. Ancak, kovanın güvenliği için dışarıdan gelecek bir tehlikede kullanıyorlardı." (MEB, 7. sınıf, s.10).

Tablo 105

Arıların İlhamı masalında saptanan eğitsel iletiler

ARILARIN İLHAMI		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Ölçülü olma	1
	Tedbirli olma	1
Toplam		2
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	3
Toplam		3
Genel Toplam		5

5.2.50.2. “Arıların İlhamı” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Arıların İlhamı” adlı masalda, halkın zengin olduğu belirtilmektedir. Masalın kahramanı olarak yönetici konumunda bulunan padişah, sosyal güç sahibi olmasına rağmen otoriter yaklaşımın aksi yönünde davranışlarda bulunmaktadır. Yöneticilik vasıfları sayesinde halkı arasında benimsenen karakter, devlet yönetimi hususunda karar alırken vezirine danışır. Masalın başkalarının düşüncelerine değer verilmesi gerektiği fikrini aşıladığı söylenebilir. Masal, zengin olmak ve insanlar tarafından benimsenmek alt değerlerini örneklendirmektedir:

“Yüzyıllar önce Çin ülkesinde Hümâyün Fa adında bir padişah yaşardı. Oldukça zengin bir halkı vardı. Yönetiminden herkes memnundu. Üzerine düşeni büyük bir dikkatle yapardı.” (MEB,7. sınıf, s.10).

“Hümâyün Fa’ın Haceste Ray isminde bir veziri vardı. Padişahına bağlılıkta eşine zor rastlanır bir vezirdi. Devlet yönetimini ilgilendiren konularda ilginç düşüncelere sahipti. Padişah, Haceste Ray’ın görüşlerine çok önem verirdi. Karar verirken onun düşüncesini almayı ihmal etmezdi.” (MEB,7. sınıf, s.10).

Başarı

“Arıların İlhamı” masalında sözü geçen biri olmak değeri, Padişah Hümâyün Fa’ın veziri Haceste Ray’a danışması üzerinden gösterilmektedir. Padişah, idari görevlerini yerine getirirken vezirinin düşüncelerinden faydalanmaktadır:

“Padişah, Haceste Ray’ın görüşlerine çok önem verirdi. Karar verirken onun düşüncesini almayı ihmal etmezdi.” (MEB,7. sınıf, s.10).

Öz yönelim

Padişah Hümayun Fa, konakladıkları ağacın dibindeki arı kovanından etkilenerek arıların yaşamına dair merak ettiklerini veziri Haceste Ray’a sormaktadır. Merak duyabilmek alt değeri, ana kahramanın keşif dürtüsüyle gösterilmektedir. Padişahın öğrenmek için duyduğu bu istek ve aldığı yanıtlar, çocuğun da merak duygusunu doyuma ulaştıracaktır. Padişah ve vezirinin gerçekleştirdiği olumlu iletişim ağı, çocuğu merak ettiklerini bir başkasına sorabilmesi konusunda cesaretlendirecektir:

“Kalın gövdeli bir ağacın yanında konakladılar. Kovuğunda bir arı yuvası vardı. Binlerce arı üşüşmüştü. Padişah çok şaşırdı. Vezirinden bu hayvanların niçin kovuğa doluştuklarını sordu.” (MEB, 7. sınıf, s. 10).

“(…) Padişah Hümâyün Fa, kovandaki düzeni merak etmişti.” (MEB, 7. sınıf, s. 10).

Güvenlik

Vezirin padişaha karşı bir bağlılık duygusu taşıdığı söylenmektedir. Masal boyunca vezir, padişahın etrafında yer alarak gerek devlet yönetimi gerekse padişahın güvenliği ve huzuru için çalışmaktadır. Padişaha sadakatle bağlı olan bu karakter, insan ilişkilerinden beklenen erdemli bir davranışı belirtmektedir:

“Hümâyün Fa’n Haceste Ray isminde bir veziri vardı. Padişahına bağlılıkta eşine zor rastlanır bir vezirdi.” (MEB, 7. sınıf, s. 10).

Tablo 106

Arıların İlhamı masalında saptanan eğitsel değerler

ARILARIN İLHAMI		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Zengin olmak	1
	İnsanlar tarafından benimsenmek	1
Toplam		2
Başarı	Sözü geçen biri olmak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Merak duyabilmek	2
Toplam		2
Güvenlik	Bağlılık duygusu	1
Toplam		1
Genel Toplam		6

5.2.51. Kaplumbağayla İki Ördek

5.2.51.1. “Kaplumbağayla İki Ördek” masalında bulunan eğitsel iletiler

Ölçülü olmak (K25)

Kaplumbağanın iki ördeğin arasında havada uçtuğunu görenler şaşkınlıkla seyrederken kaplumbağaya övgülerini sıralamaktadır. Kendisine yapılan övgülerden oldukça etkilenen kaplumbağa kendisiyle alay edileceğini düşünerek çevresindekiler ile konuşmaya karar verir. Ancak yanıt vermeye çalıştığı sırada sopayı serbest bıraktığı için aşağı düşmeye

başlar. Davranışları arasında ölçülü olmayarak elindekinin daha da fazlasını isterken canından olmuştur. Bu durum, çocuğa ölçüsüz davranışların olumsuz sonuçlara neden olabileceğini gösterir. Kişi davranışları arasında bir ölçü belirlemelidir. Aksi halde yapılan hatanın sonuçlarıyla karşı karşıya kalacaktır:

“‘Mucize! Mucize!’ diye bağıırıyormuş herkes. ‘Gelin, gelin de kaplumbağaların kraliçesinin göklerden geçişine bakın!’”

Kaplumbağa bu güzel sözleri duyar da durur mu?

“Kraliçe mi? Evet doğru! Gerçekten kraliçeyim ben, sakın alay etmeye kalkmayın!” demiş hemen.

Demesine demiş ama hiçbir şey söylemeden geçip gitse çok daha iyi edermiş. Öyle ya konuşmak için dişlerini aralayıp da sopayı bırakınca pat diye yere düşmüş ister istemez. Kendisine hayranlıkla bakan insanların ayakları dibinde can vermiş. Kısacası, gevezeliği yaşamına mal olmuş.” (MEB, 7. sınıf, s. 113).

Çevreyi tanıma (D2)

“Kaplumbağayla İki Ördek” masalında sürekli düş kurmakta olan bir kaplumbağa ülkeyi gezip görmek, dünyayı ve içindekileri yakından tanımak istemektedir. Bu hayalini iki yaban ördeğine anlatan kaplumbağa, onların düşünüy gerçekleştirmesine yardım edebileceklerini öğrenir. Ördekler, ona gökyüzünün altında gördükleri her noktaya gidebileceklerini belirtir. Dünyada bulunan bir kıtayı görme imkanlarının olduğu söylenir. İnsan topluluklarının yaşam sürdürdükleri ortamlara ilişkin bilgi verilmektedir. Bu mesaj, çocuğa kendi yaşam alanı dışında da varlığını sürdüren uygarlıklar, farklı yönetim şekilleri altında yaşayan topluluklar olduğu bilgisini verir. Yaşamsal sürecinde henüz yaşamını sürdürdüğü bölge ve ülke dışında bir yeri görme olanağı olmayan çocuk, masalda anlatılan durumun beraberinde farklı coğrafyaları keşfetme konusunda isteklendirilmektedir:

“‘Şu uçsuz bucaksız yolu görüyor musun?’ demişler. ‘Biz seni bu yoldan ta Amerika’ya kadar taşıırız. Nice cumhuriyetler, krallıklar, nice halklar görürsün; çok değişik törelere tanık olursun, çok yerler görürsün. Homeros’un (Homeros) destanının kahramanı Odisseus (Odiseus) da ancak bu kadarını görmüştür.” (MEB II, 7. sınıf, s. 112).

Tablo 107

Kaplumbağayla İki Ördek masalında saptanan eğitsel iletiler

KAPLUMBAĞAYLA İKİ ÖRDEK		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Ölçülü olmak	1
Toplam		1
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Çevreyi tanıma	1
Toplam		1
Genel Toplam		2

5.2.51.2. “Kaplumbağayla İki Ördek” masalında bulunan eğitsel değerler

İyilikseverlik

Masalda iyiliksever oldukları ifade edilen yaban ördekleri kaplumbağanın düşünüyü gerçekleştirmek için ona yardım edebileceklerini söylerler. Gezgini nasıl taşıyacakları konusunda karara vardıklarında bir sopa yardımıyla yola çıkarlar. Kaplumbağanın isteğine ulaşmasına vesile olan bu iki ördeğin, yardımsever oldukları görülmektedir. Bu değerlerin işlevselliği çocuğa yardımda bulunmanın iyiye, hayra yönelten bir davranış olduğunu gösterir:

“Yaban ördekleri bizim ağır mı ağır gezgini taşımak için güzel bir sopa bulmuş, bu sopayı ağızına vermişler. “Sımsıkı tut dişlerinle, sakın bırakma.” demişler. Sonra ördeklerin biri bir ucundan tutmuş sopayı, biri öbür ucundan, sonra da kanat çırpıp havalanmışlar. Onlarla birlikte bizim kaplumbağa da havalanmış.” (MEB, 7. sınıf, s. 112-113).

Tablo 108

Kaplumbağayla İki Ördek masalında saptanan eğitsel değerler

KAPLUMBAĞAYLA İKİ ÖRDEK		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	1
Toplam		1
Genel Toplam		1

5.2.52. Akıllı Evlat

5.2.52.1. “Akıllı Evlat” masalında bulunan eğitsel iletiler

Doğa ve Canlıları tanıma (D1)

“Akıllı Evlat” masalında doğada yer alan bir su kaynağı hakkında bilgi verilmektedir. Aktarılan bölümde, canlıların su kaynağına yakın bir alanda yaşam sürdükleri belirtilir.

Doğanın canlılar üzerinde büyük etkileri vardır. Yaşam alanlarının seçiminde doğal kaynaklar etken bir rol oynar. Masalda bulunan kahramanların da yolculuklarını su başında sonlandırdığı görülmektedir:

“Öyle bir yere vardım ki her taraf ormanlık. Pınarlarından buz gibi sular akıyor. Kayalıklarında keklikler sekiyor. Yaylaların da geyikler, ceylanlar dolaşıyor.” (MEB, 8.sınıf).

“Bir ulu su başına vardım. Öyle bir su ki kızıl akar, boz akar, durmaz akar.” (MEB, 8.sınıf).

Tablo 109

Akıllı Evlat masalında saptanan eğitsel iletiler

AKILLI EVLAT		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Doğa ve çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma	2
Toplam		2
Genel Toplam		2

5.2.52.2. “Akıllı Evlat” masalında bulunan eğitsel değerler

Güç

“Akıllı Evlat” masalında ana karakterin, zengin bir adam olduğu ifade edilmektedir. Mal varlığı sayesinde itibar gören bu adam, oğulları ve çevresindeki adamları tarafından saygı görmektedir. Elinde bulundurduğu ekonomik gücü oğulları arasında paylaştırmaya karar veren kahraman, onlar hakkında iyi temennilerde bulunarak mal varlığını bölüştüreceğini açıklar. Bu durumda, kahramanın elindeki gücü mantık çerçevesinde iyi ve güzeli öğütlemek amacıyla kullandığını söylemek mümkündür:

“Evvel zaman içinde zenginlerden zengin bir adam varmış. Zengin adam bir gün üç oğlunu da yanına çağırarak demiş ki: “(...) Ölmeden önce mallarımı aranızda bölmek istiyorum. Ne olur ne olmaz. Belki ben öldükten sonra aranızda anlaşamaz. Kavgaya edersiniz. Halbuki ben sizin kardeş kardeş birbirinizi severek yaşamınızı istiyorum.” (MEB, 8.sınıf).

Başarı

Küçük oğlan seçtiği yolun sonunda bir su başına varmaktadır. Ancak ulaştığı bu kaynak, gelinlerin can verdiği, çocukların yetim kalmasına neden olan bir sudur. Burada bir köprü kurulmasına vesile olan kahraman, beraberinde getirdiği yetim çocukların bakımını üstlenme gayesiyle babasının yanına dönmektedir. Hem iyilik düşüncesini gerçekleştirmek

hem de topluma faydalı insanların yetiştirilmesine öncülük edecek bir tavırda bulunmaktadır. Elindeki parayla iyilik yapmaya çalışan bu merhametli karakterin, alçak gönüllüğü sayesinde başarıya ulaştığı görülmektedir. Çünkü sergilediği bu davranışlar onun babası tarafından takdir edilip yetkilendirilmesini sağlamaktadır:

“Eliyle işaret ederek küçük oğlunu yanına çağırmış. Eğilip onun alnından öptükten sonra “Aferin sana” demiş. “Üçünüzün içinde ben yalnız senin yaptığın işi beğendim. Paralarımın da mallarımın da hepsi senindir. Bu yetimlere sen babalık edeceksin. Büyük ağabeyin adamlarıyla seni koruyacak. Küçük ağabeyinde develeriyle senin verdiği işleri görecektir. Sen de hepsine baş olacaksın. Bunu hak ettin.” (MEB, 8.sınıf).

Öz yönelim

İhtiyar adam ve yanındaki adamlar, çocukların kendilerine verilen parayla ne yaptıklarını merak etmektedir. Çocukların bağımsız kararlarıyla neler yaptığını öğrenmek isteyen bu kişilerin merak duyabilme değerini yansıttığı görülmektedir:

“İhtiyar zengin yanındaki adamlara “izin verirsiniz” demiş. Oğullarım bugüne kadar neler yaptıklarını anlatsınlar. Orada bulunanlar “hay hay” demişler. “Biz de merak ediyorduk” zaten.” (MEB, 8.sınıf).

Kendi amaçlarını seçebilmek değeri, üç kardeş üzerinde farklı değerlerin gözetildiği bir yaklaşımla ifade edilmektedir.

Büyük oğlan, almış olduğu bir kese altınla babasının vereceğini söylediği malları korumaları için kırk adam satın almıştır. Malları almasına kesin gözüyle bakan bu karakter, bencillik içerisinde tüm parasını bekçilere yatırmaktadır. Temas halinde olduğu kişilerin iyiliği, istek ve ihtiyaçlarını göz ardı etmektedir:

“(…) Altı ay bir güz gittim. Öyle bir yere vardım ki her taraf ormanlık. Pınarlarından buz gibi sular akıyor. Kayalıklarında keklikler sekiyor. Yaylaların da geyikler, ceylanlar dolaşıyor. İnsanların yüzlerinden de kan damlıyor. Şu kırk babayiğidi oradan aldım. Onlara ata binmeyi, kılıç kuşanmayı öğrettim. Bana vereceğin malları, paraları bu adamlar koruyacak.” (MEB, 8.sınıf).

Ortanca oğlan ise elindeki altınlarla yüz deve satın almıştır. Onları satarak zengin olmayı düşünen karakter, fazla malın göz çıkarmayacağını düşünmektedir. Malları kendisinin

hak ettiğini düşünen oğlan, zenginliğine zenginlik katmayı hedeflemektedir. Çalışmadan kazanç elde etme gayesini açıklayan karakter, bencil ve açgözlü tavırlar sergilemektedir:

“(...) Altı ay bir güz gittim. Öyle bir yere geldim ki insan ayağını uzatıp otursa da hiç iş görmese de aç kalmaz. Giderken bana verdiğin altınlarla şu yüz deveyi aldım. Ama görüyorsunuz öyle develer ki her biri bir kese altın eder. Burada onları satarak zengin olacağım. Fazla mal göz çıkarmaz ya.” (MEB, 8.sınıf).

Sıra kendisine gelen küçük kardeş ise elindeki altınlarla topluma faydalı olmak için çalışmaktadır. İnsanlara zararı dokunduğunu belirlediği su kaynağının üzerine köprü kurdurmuştur. Su nedeniyle yıkıma uğrayan yaşamların etkilediği yetim çocukları da yanına alarak onların bakımı için babasının mal varlığından faydalanmayı düşünmektedir. Mal varlığı kime verilirse çocukların bakımıyla onun ilgilenmesi fikrini ifade etmektedir. Bu karakter, ekonomik gücün insanların iyiliği için kullanılması gerektiği düşüncesini aşılır:

“(...) Altı ay bir güz gittim. Bir ulu su başına vardım. Öyle bir su ki kızıl akar, boz akar, durmaz akar. Sordum araştırdım. Bu su, nice yiğitleri almış. Nice gelin duvakları yutmuş da nice çocukları yetim bırakmış. Dört bir tarafa haberci gönderip ustalar getirttim. Kayaları kırdırıp üzerine köprü kurdurdum. O suyun yetim bıraktığı çocukları da toplayıp buraya getirdim. Mallarını kime verirsen bu çocuklar onun olacak. O bu çocukları büyütüp yetiştirecek. Hem iyilik yapmış hem de memlekete faydalı insanlar yetiştirmiş olacak.” (MEB, 8.sınıf).

İyilikseverlik

Küçük oğlanın yetim çocukların bakılması için yaptığı planlar, onun yardımsever bir kişi olduğunu göstermektedir:

“O suyun yetim bıraktığı çocukları da toplayıp buraya getirdim. Mallarını kime verirsen bu çocuklar onun olacak. O bu çocukları büyütüp yetiştirecek.” (MEB, 8.sınıf).

Geleneksellik

Geleneksel kültür öğeleri arasında bulunan el öpme geleneği, saygı beyanı olarak görülmektedir. Kavuşma, ayrılık, özel gün ve törenlerde gerçekleştirilen el öpme faaliyetinde genellikle küçükler büyüklerin ellerini öperek alınlarına yerleştirirler. Akıllı evlat masalında yer alan karakterler de yolculuğa çıkmadan önce ve yolculuğun sonunda babalarının ellerini öperler:

“İşlerini bitirdikleri zaman gelip babalarının elini öpmüşler. Atlarına binip yola çıkmışlar.” (MEB, 8.sınıf).

“Gele gele büyük oğlan çıkagelmiş. Arkasında da birbirinden babayiğit kırk atlı varmış. Hemencecik koşup babasının elini öpmüş. Derken arkadan ortanca oğlan geliyormuş. Onun yanında da yüz tane deve varmış. O da gelip babasının elini öpmüş. En sonda küçük oğlan gelmiş. O da kırk katırın üstünde kırk erkek çocuk getirmiş. Çocukları yere indirdikten sonra gelip babasının elini öpmüş. Katırlardan inen çocuklarda gelip ihtiyar adamın elini öperek bir tarafa çekilmişler.” (MEB, 8.sınıf).

Tablo 110

Akıllı Evlat masalında saptanan eğitsel değerler

AKILLI EVLAT		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Güç	Zengin olmak	1
Toplam		1
Başarı	Başarılı olmak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Merak duyabilmek	1
	Kendi amaçlarını seçebilmek	3
Toplam		4
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	1
Toplam		1
Geleneksellik	Geleneklere saygılı olmak	2
Toplam		2
Genel Toplam		9

5.2.53. Kedi ile Fare

5.2.53.1. “Kedi ile Fare” masalında bulunan eğitsel iletiler

Sabır (K2)

Ağdan kurtulmak için aceleci davranan kediye telaşa kapılmamak öğüsünde bulunan fare, acele işe şeytan karışacağını söylemektedir. Kaygı ve endişe anında aceleyle verilen kararın doğru olmayacağını belirtmek isteyen kahraman, kedinin sabırlı davranmasını beklemektedir. Bu örnek de sabır, telaşa kapılmadan beklemek anlamı taşımaktadır. Karşıt duyguların durumundan yararlanılarak ifade edilen bu aktarım, sabırsızlığın direnç gösterimini zayıflatmış örneklemiştir. Sonuca sabrederek ulaşılacağı iletileri verilir:

“Her işin uygun bir anı var şüphesiz. Acele işe şeytan karışır.” (MEB, 8. sınıf).

Tedbirli olma (K7)

Hazırlıklı olma, olası durumlara temkinli yaklaşma şeklinde belirtilen tedbir, anlaşma ve uzlaşma durumlarına ilişkin güvence oluşturmaktadır. İnsan ilişkileri sevgi, saygı ve güven temelinde kurulur. Güvenin sağlanamadığı durumlar ise temkinli olmayı gerektir. Bu nedenle, tarafların üzerine düşen sorumluluğu yerine getirip getiremeyeceğinin bilinmediği anlaşmalarda tedbirli olunması şarttır. Can düşmanı kediyle iş birliğine dayanan anlaşmasında farenin tedbirli olduğu görülmektedir. Tehlikeli durum sonlanana değin kediye yardım etmeyi planlayan fare, ağın tamamını kemirmez. Çünkü kedinin kendisine zarar verebileceği ihtimalini göz önüne alarak tedbirli davranmaktadır. Koşullu bir güvene dayanan ilişkilerinde temkinli davranarak muhtemel sonuçları değerlendirir ve çabuk kurulan dostlukların güven telkin etmeyeceğini ifade eder. Farenin tedbirli davranışı ve düşmanına karşı olan mesafeli yaklaşımı, can güvenliğinin teminatı olarak gösterilmektedir:

“Fare tedbiri elden bırakmak istemez. “Ağını kesecek ama güvenliğim için bir ip bırakacağım.” Geride bu tür karşılıklı güvenceler alınıp verildikten sonra fare ipleri kemirmeye başlar.” (MEB, 8. sınıf).

“Fakat fare kararsızdır hala. Nice dostluklar vardır ki dışı güzel gibi görünse de içi kin ve husumet doludur. Ne ki bu çeşit dostluklar apaçık düşmanlıklardan daha fena ve tehlikeli olur. Nitekim can düşmanımın sen bana hiç kimse senden daha çok zarar veremez. Bir zaruret haliydi dost olduk fakat şimdi zaruret geçti ve dostluk bitti. (...) Biliyorum senin asıl vazifen beni yemek. Başka hangi nedenle yanıma geleceksin ki? Bu yüzden güvenmiyorum sana ve yine biliyorum ki güçlü düşmandan sakınan zayıf, zayıfa aldanmış güçlü düşmandan daha akıllıdır. Akıllı kimse mecbur kalıp başka çaresi olmadığında düşmanı ile anlaşır. Bu süre içinde ona dostmuş gibi davranmak zorundadır. Kendini güvende hissettiği ilk fırsatta ondan derhal uzaklaşır. Çarçabuk dostluklar güven telkin etmez çünkü.” (MEB, 8. sınıf).

“Akıllı kişi işte bu yüzden düşmanına yakınlık gösterir. Ama tam anlamıyla güvenmez ona. Kendini teslim etmez hemen. Hep arada gizli bir mesafe bulundurur. Elinden geldiğince düşmanından uzak durur.” (MEB, 8. sınıf).

Değer bilmek (K11)

Değer bilmek, yapılan iyiliğin karşılığını ödeme şeklinde ifade edildiği masalda erdem içeren bir kişilik özelliği olarak gösterilir. Çıkar durumlarının sonlanması halinde kıymet

verdiği davranışı yerine getiren kahramanı ödüllendirmek isteyen kedi, fareyi yanına çağırır. Ona hak ettiği övgüyü sunmak istemektedir:

“Sonra taşın altında gizlenmekte olan fareye seslenir. Sevinçle, Hey! Altın kalpli güzel dost daha benden ne diye çekiniyorsun? Oysa sana bir hayat borçluyum ben. Yaptığın iyiliği kat kat fazlası ile ödemek isterken sen hala tedirgin bir halde benden kaçırıyorsun. Gel ne olursun. Bitirme kardeşliğimizi çünkü zahmet çekerek elde edilen dostlukları tek kalemde silmek kardeşliğe yaraşmaz. Sonra kesilir ümitler. Dost meyvesi tat vermez. Hem senin iyiliğini nasıl unutabilirim ki? Bu yüzden sen, benim ve dostlarımın övgüsünü fazlasıyla hak ediyorsun korkma sana zararım dokunmaz. Bilakis neyim varsa al hepsi senindir.” (MEB, 8. sınıf).

Dostluk/Arkadaşlık (K19)

Karşılıklı sevgi, saygı, anlayış ve güvene dayanan dostluk ve arkadaşlık ilişkilerinin çıkar içermemesi gerekir. Karşılıklı faydanın üzerinde oluşturulan ilişkiler, dostluğa ters biçimde anlaşmalı bir birlikteliği yansıtır. Zorunlu ve şartlara dayalı kurulan ilişki, içinde bağlılık ve güven duygusunu bulundurmaz. Gerçek dostluğun güvene dayalı oluştuğunun savunulduğu masalda, dostluk kavramı ifade edilmeye çalışılır:

“Dost iki türlü olur diye cevap verdikten sonra izahını getirir. “Fayda gözetken ve mecbur kalan her ikisi de kendilerine dokunmayacak menfaatlerin peşinde koşar. İlkine her durumda güvenilir. İkincisine duyulan güven ise özel bazı durumlar için geçerlidir. Şu an da olduğu gibi öte yandan çoğu zaman kaçılır ondan akıllı insan sakıncalı bazı noktalara karşılık güvence namına ondan ihtiyaçlarını rehin alır. Çünkü amaç birdir. Peşin fayda ve beklentilerine kavuşmak.”” (MEB, 8. sınıf).

Birlik ve beraberlik (T3)

Masalda ortak çıkarların gözetildiği bir birliktelik örneklendirilir. İş birliği yaparak birlik olan kahramanlar, tehlikeden kurtulmak amacıyla yan yana gelirler. İnsanlarının birbirlerine duydukları ihtiyaç ve çıkara dayanan ortaklıkları etrafında birlik olabilecekleri ifade edilmektedir:

“Yanlış anlaşıldığını anlar fare ve hayır öyle konuşma lütfen, der. Gelinciği ve baykuşu gösterir sonra. “Bak! Bende senin gibi sıkıntıdayım.” Konuya gelir. “Derdimiz ve düşmanımız ortak olduğuna göre iş birliği yapmalıyız.”” (MEB, 8. sınıf).

Tablo 111

Kedi ile Fare masalında saptanan eğitsel iletiler

KEDİ İLE FARE		
İleti grupları	İletiler	İletilerin sayısı
Kişisel gelişime ait iletiler	Sabır	1
	Tedbirli olma	3
	Değer bilmek	1
	Dostluk/Arkadaşlık	1
Toplam		6
Topluma yönelik iletiler	Birlik ve beraberlik	1
Toplam		1
Genel Toplam		7

5.2.53.2. “Kedi ile Fare” masalında bulunan eğitsel değerler

Başarı

“Kedi ile Fare” masalında ana karakter zeki biridir. Çıkarı doğrultusunda bir ortaklık kurmayı hedeflemektedir. Etrafı düşmanları tarafından çepeçevre kuşatıldığı halde ümitsizliğe kapılmadan aklını kullanarak içlerinden biriyle anlaşmaya karar verir. Böylece hayatını kurtarır:

“Söylenir kendi kendine. Etrafım kuşatılmış durumda bütün felaketler sanki bugünü beklemiş. Sırtımda ağır bir yük var. Oysa midem bomboş. Bir an önce karnımı doyurmazsam açlıktan ölebilirim. Çok şükür aklım yerinde. Paniğe kapılmadan bu olumsuz koşulları lehime çevirmeliyim. Zira korkmaz akıllı kimse, her durum için alternatif bir kaçış planı düzenler. Akıl dibi görünmez bir deniz gibidir bela bilge insanlara felaket getirmez.” (MEB, 8. sınıf).

Öz yönelim

“Kedi ile Fare” masalında yaratıcı olmak ve kendi amaçlarını seçebilmek alt değerlerinin örneklerine rastlanılmaktadır. Ortak düşmanlara sahip olduklarını düşünen fare, kendi canını kurtarmak için kedinin sosyal güç konumundan faydalanmak ister. Kendisine saldırmak için pusuda bekleyen düşmanları gelincik ve baykuştan uzaklaşmak amacıyla diğer bir düşmanı olan kediyle iş birliği yapmak istemektedir. Canını kurtarmak için düşmanı ile ortaklığı göze alan kahramanın yaratıcı bir çözüm yolundan faydalandığını söylemek mümkündür. Tehlikeli durumdan kurtulmak ve can güvenliğini sağlamak amacıyla tuzağa düşürülen kediye yardım teklifinde bulunur. Ancak bu teklif bazı şartlar içermektedir. Kedinin içerisinde olduğu ağın iplerini kemirecek olan fare, kediye özgürlüğüne kavuştururken aynı

zamanda son ipi kemirmeyerek kedinin saldırısına karşı da temkinli olacaktır. Akıllıca kurgulanmış planı sayesinde hem düşmanına yardım etmiş hem de can güvenliğini sağlamış olacaktır. Ki, kendi çıkarlarının da ön planda olduğu bu uzlaşma, yaratıcılığını kanıtlarken kendi amaçlarını uygulamaya geçirebilme yetisini de göstermektedir:

“Yanlış anlaşıldığını anlar fare ve “Hayır öyle konuşma, lütfen.” der. Gelinciği ve baykuşu gösterir sonra. “Bak! Bende senin gibi sıkıntıdayım.” Konuya gelir. “Derdimiz ve düşmanımız ortak olduğuna göre iş birliği yapmalıyız.” Kedi meraklanır. “Nasıl yani? Fare merakını giderir. “Eğer can güvenliğini temin edersen iplerini kesip seni bu tuzaktan kurtarabilirim. Tıpkı fırtınalı bir denizde birbirlerini kurtaran gemi ve yolcuları gibi yani.”” (MEB, 8. sınıf).

Canını korumak için düşmanıyla iş birliği yapan fare, yardım sürecinde kediye duyduğu güvenin şartlı olduğunu açıklamaktadır. Nitekim düşmanına yardımcı olurken kendi güvenliğini de garanti altına almaya çalışır. Çünkü ikilinin söz konusu yakınlık durumu, şartlı bir güven bağından doğmaktadır. Fare, amacına giden yolda can güvenliğini esas almaktadır:

“Dost iki türlü olur, diye cevap verdikten sonra izahını getirir. “Fayda gözetken ve mecbur kalan her ikisi de kendilerine dokunmayacak menfaatlerin peşinde koşar. İlkinde her durumda güvenilir. İkincisine duyulan güven ise özel bazı durumlar için geçerlidir. Şu an da olduğu gibi öte yandan çoğu zaman kaçılır ondan akıllı insan sakıncalı bazı noktalara karşılık güvence namına ondan ihtiyaçlarını rehin alır. Çünkü amaç birdir. Peşin fayda ve beklentilerine kavuşmak. Nitekim bende sana verdiğim sözü tutarken bu önemli ayrıntıyı gözden kaçırmıyorum. Can güvenliğim için iplerin birini bırakıyorum. Her işin uygun bir anı var şüphesiz. Acele işe şeytan karışır. Bu yüzden ipin birini alıp seni rehin tutacağım. Benimle uğraşmaktan tamamen vazgeçtiğini anladığımda onu da koparacağım...” (MEB, 8. sınıf).

Olayları muhakeme edebilen fare, düşmanıyla olan dostluğunun koşulsuz güven üzerinde temellendirilmediğini düşünerek kediyle mesafe içeren bir ilişki kurmaya karar vermektedir:

“Nitekim bende uzaktan dost olacağım sana. Aramızda bir mesafe olacak her zaman. Daha önce istemediğim kadar huzurlu ve mutlu bir ömür sürmeni dileyeceğim. Yine de sen de benim için aynı düşünceleri besleyebilirsin. Bu çok doğal. Zira bir araya gelmemiz mümkün değil.” (MEB, 8. sınıf).

Evrenselcilik

“Kedi ile Fare” masalında fare, sözünde duran erdemli insanın kişilik özelliğini yansıtmaktadır. Düşmanları tarafından çevrelenen, bozguna uğrayacakken düşmanlarından bazıları ile iş birliğine giderek kurtuluş ve çıkış yolu arayan kahraman, bu amacına ulaşırken daha önce anlaştığı gibi düşmanına verdiği sözde duran bir kişiyi temsil etmektedir:

““Benimle uğraşmaktan tamamen vazgeçtiğini anladığımda onu da koparacağım.” dedikten sonra yarım kalan işine devam eder. Tam bu sırada avcının yaklaştığını gören kedi paniğe kapılır birden. – “Bak! Avcı geliyor işte. İplerimi koparmanın tam zamanı. Hadi! Çabuk ol!” diye bağıırır. Fare işini hızlandırır. Son ipi de koparır koparmaz kedi can havliyle ağacın tepesine tırmanır.” (MEB, 8. sınıf).

Tablo 112

Kedi ile Fare masalında saptanan eğitsel değerler

KEDİ İLE FARE		
Değer tipleri	İçerdiği alt değerler	Alt değerlerin sayısı
Başarı	Zeki olmak	1
Toplam		1
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	1
	Kendi amaçlarını seçebilmek	2
Toplam		3
Evrenselcilik	Erdemli olma	1
Toplam		1
Genel Toplam		5

5.3. Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletilerin Değerlendirilmesi

Türkçe ders kitaplarında aktarılan eğitsel iletilerin, çocukların kişisel gelişimini destekler nitelikte olduğu, doğa ve çevreye ilişkin durumların kavranması ve topluma yönelik düşünce yapılarının kazanılmasına dair girişim içerdiği belirlenmiştir.

Kişisel gelişime ait, doğa ve çevreye ilişkin ve topluma yönelik iletiler kategorileri altında toplanan iletiler, çoğunlukla metinlerin içerisinde yer alan kahramanların tavırları aracılığıyla örnek durumlar üzerinde gösterilir. Ancak fabl formu taşıyan hayvan masallarının birkaçında ana fikri oluşturan iletilerin, kıssadan hisseye dair anlayışla masalın son bölümüne eklendiği görülmektedir.

53 masal metninin incelemesi sonucunda 146 eğitsel ileti tespit edilmiştir. Belirlenen 146 eğitsel iletinin, 88’i kişisel gelişime ait ileti, 26’sı doğa ve çevreye ilişkin iletiler, 32’si de

topluma yönelik iletiler gruplarına aittir. Türkçe ders kitaplarındaki iletilerin kategorilere yönelik dağılımı aşağıdaki tablolar üzerinde gösterilmektedir:

Tablo 113

Türkçe ders kitaplarındaki iletilerin masal metinleri üzerindeki dağılımı

No	Metnin Adı	Kişisel gelişime ait iletiler	Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler	Topluma yönelik iletiler
1	Şehir Faresi ile Köy Faresi	K11-K4		T1
2	Tilki ile Leylek	K6		T5
3	Korkak Tavşan	K5-K15		
4	Yalancı Çoban			T5-T3
5	Aslan ile Fare	K2-K5		
6	Eşek ile Süs Köpeği	K21-K22		
7	Ağaç Diken Adam	K6		
8	Kanguru Hopidik		D1	
9	Aslan Kralla Ponpon	K10		
10	Ressam Fare	K5		T2
11	Bülbül'ün Orkestrası	K3-K13		T3-T8
12	Keloğlan'ın Sazı	K3-K13-K23		
13	Minik Gezegen ve Küçük Astronot	K14		T2
14	Cimrinin Kedileri	K3-K14-K21		T4
15	Çiftçiyle Oğulları	K9-K17-K24		
16	Dağınık Karga	K8-K10-K18-K21	D3	T6
17	Kralın Tohumu	K1-K2	D1	
18	Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu	K20		
19	Ormanlar Kralı	K5-K6		
20	Geceyi Sevmeyen Çocuk		D1	
21	Ihlamur Ağacının Kokusu	K14		
22	Tavşan ile Kaplumbağa			
23	Canpatlı Dede'nin Domatesi		D1	T1
24	Sahildeki Yumurtalar		D1-D4	T4-T5
25	Tamah	K26		
26	Akıllı Güvercin Matuka	K6-K17-K23		T3
27	Leylek ile Tilki	K12-K13-K19-K27	D1	T7
28	Küçük Fare ile Aslan	K4		
29	Çılgın Böcekler Korosu	K13-K25		T8
30	Eskiciyle Para Babası	K12-K13		
31	Pinti	K25		
32	Çiftçi ile Çocukları	K9-K24		
33	Tavşan ile Kaplumbağa	K27		T2-T5
34	Akıllı Çiftçi			T3

35	İyiliğin Değerini Bilen Kim?	K7-K11	
36	Cırcır Böceği ile Karınca	K7-K10	
37	Kediyle Kaplan	K27	
38	Gazlı Göl		D1
39	Kurtla Köpek	K16	
40	Kent Faresi ile Tarla Faresi	K16	T1
41	Sır Tutamayan At Bakıcısı	K7-K29	
42	Balıkçıl	K26	D1
43	Aksakallı Bilge ve Kağan	K6-K14	T2
44	Meşe ile Saz	K27	T2
45	Akıllı Kız	K6	T2
46	Eşek ve Köpek		T4
47	Üç Soru	K21	T9
48	Öküzü Kısıkanan Kurbağa	K22-K25	
49	Kedi ile Tilki	K27	
50	Arıların İlhamı	K7-K27	D1
51	Kaplumbağa ile İki Ördek	K25	D2
52	Akıllı Evlat		D1
53	Kedi ile Fare	K2-K7-K19	T3

Türkçe ders kitaplarındaki eğitsel iletiler, kategori bağlamında incelendiğinde kişisel gelişime ait iletilerin sayıca fazla olduğu tespit edilmektedir. Topluma yönelik iletiler grubu ikinci sırada yer alırken en az ileti içeren grubun doğa ve çevreye ilişkin iletiler olduğu görülmektedir.

Tablo 114

Kişisel gelişime ait iletilerin kullanım sıklığı

İLETİ KODU	İLETİ ADI	TOPLAM
K1	Doğru ve dürüst olma	1
K2	Sabır	3
K3	Emek vermek	3
K4	Zorluklara karşı mücadele	2
K5	Özgüven	4
K6	Akıllılık	6
K7	Tedbirli olma	6
K8	Hastaya saygı gösterme	1
K9	Çalışkanlık	3
K10	Sorumluluk	2
K11	Değer bilmek	3
K12	Huzurlu olma	1

K13	Güzel sanatlar	7
K14	Sevgi	5
K15	Kendini tanıma	2
K16	Özgürlük	2
K17	Gayretli olma	4
K18	Temiz olma	1
K19	Dostluk/Arkadaşlık	4
K20	Kanaatkârlık	1
K21	Hatasını anlama	4
K22	Kendisi olmak	2
K23	Umut etmek	2
K24	Emaneti koruma	2
K25	Ölçülü olmak	6
K26	Aç gözlü olmamak	2
K27	Kibirli olmamak	7
K28	Tutumlu olma	1
K29	Sır tutma	1

Türkçe ders kitaplarındaki masal metinlerinde kişisel gelişime ait iletiler içinde en sık kullanılan iletiler, (f:7) “güzel sanatlar” ve “kibirli olmamak” iletileridir. Devamında (f:6) frekans değerine sahip “akıllılık”, “tedbirli olma” ve “ölçülü olmak” iletileri gelmektedir. Bu iletileri (f:5) sıklıkla kullanılan “sevgi” iletileri takip etmektedir. Kategoride en sık işlenen diğer iletilerin (f:4) “öz güven”, (f:4) “dostluk/arkadaşlık” ve (f:4) “hatasını anlama” iletilerinin olduğu görülmektedir. Kategoride en az kullanılan eğitsel iletiler ise (f:1) “doğru ve dürüst olma”, (f:1) “hastaya saygı gösterme”, (f:1) “huzurlu olma”, (f:1) “temiz olma”, (f:1) “kanaatkârlık”, (f:1) “tutumlu olma” ve (f:1) “sır tutma” iletileridir.

Tablo 115

Doğa ve çevreye ilişkin iletilerin kullanım sıklığı

İLETİ KODU	İLETİ ADI	TOPLAM
D1	Doğa ve Canlıları tanıma	21
D2	Çevreyi tanıma	1
D3	Çevreyi kirletmemek	2
D4	Hayvanları koruma	2

Doğa ve çevreye ilişkin iletiler kategorisinde en sık işlenen ileti (f:21) “doğa ve canlıları tanıma” iletilisidir. Sıklık derecesinde ikinci sırada yer alan iletilerin (f:2) “çevreyi

3	Korkak Tavşan								1
4	Yalancı Çoban			1					
5	Aslan ile Fare		1						
6	Eşek ile Süs Köpeği								1
7	Ağaç Diken Adam			1					
8	Kanguru Hopidik								1
9	Aslan Kralla Ponpon	1							
1									
0	Ressam Fare				1	1		2	
1									
1	Bülbül'ün Orkestrası			1					
1									
2	Keloğlan'ın Sazı		3		2	1	1		1
1	Minik Gezegen ve								
3	Küçük Astronot							1	
1									
4	Cimrinin Kedileri	1				1			1
1									
5	Çiftçiyle Oğulları		1	1			1		
1									
6	Dağınık Karga					1			1
1									
7	Kralın Tohumu	1	1						
1	Küçük Çocuk ve								
8	Şeker Kavanozu								
1									
9	Ormanlar Kralı		1	1		1			
2	Geceyi Sevmeyen								
0	Çocuk						2	1	
2	İhlamur Ağacının								
1	Kokusu								
2	Tavşan ile								
2	Kaplumbağa		1			1			
2	Canpatlı Dede'nin								
3	Domatesi							1	
2									
4	Sahildeki Yumurtalar				1		1		
2									
5	Tamah			1					
2	Akıllı Güvercin								
6	Matuka	1			1	1	2		1
2									
7	Leylek ile Tilki					2		1	3
2									
8	Küçük Fare ile Aslan		1						1
2	Çılgın Böcekler								
9	Korosu	2				1		1	
3									
0	Eskiciyle Para Babası	1	1			1	1		1
3									
1	Pinti								
3									
2	Çiftçi ile Çocukları	1						1	

Tablo 118

Türkçe ders kitaplarındaki evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik değer gruplarına ait değerlerin masal metinleri üzerindeki dağılımı

N o	Metnin Adı	Açık fikirli olmak	Erdemli olmak	Güzelliklerle dolu bir dünya istemek	Doğayla bütünlük içinde olmak	Çevreyi korumak	Yardımsever olmak	Dürüst olmak	Bağışlayıcı olmak	Sadık olmak	Sorumluluk sahibi olmak	Alçak gönüllü olmak	Dindar olmak	Havatin bana verdiklerini kabullenme	Geleneklere saygılı olma	İlimli olmak	Kibar olmak	İtaatkâr olmak	Ana-babaya yaşlılara değer vermek	Kendini denetleyebilmek	Toplumsal düzenin sürmesini istemek	İyiliğe karşılık vermek	Bağlılık duygusu	Sağlıklı olmak
1	Şehir Faresi ile Köy Faresi	2															1							
2	Tilki ile Leylek													1		1				1				
3	Korkak Tavşan																							
4	Yalancı Çoban																							
5	Aslan ile Fare						1	1														1		
6	Eşek ile Süs Köpeği																							
7	Ağaç Diken Adam			1																				
8	Kanguru Hopidik			2																1				
9	Aslan Kralla Ponpon					1																		
10	Ressam Fare																							
11	Bülbül'ün Orkestrası																							
12	Keloğlan'ın Sazı																							
13	Minik Gezegen ve Küçük Astronot	1										1		2										
14	Cimrinin Kedileri												1											
15	Çiftçiyle Oğulları																							
16	Dağınık Karga										1													
17	Kralın Tohumu							1																
18	Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu																							
19	Ormanlar Kralı		1																		1			

4					
7	Üç Soru	2	1	1	1
4	Öküzü Kısıkanan				
8	Kurbağa				
4					
9	Kedi ile Tilki				
5					
0	Arıların İlhamı				1
5	Kaplumbağayla İki				
1	Ördek	1			
5					
2	Akıllı Evlat	1		2	
5					
3	Kedi ile Fare	1			

Schwartz'a (1992) ait değer ölçeği yardımıyla irdelenen masal metinlerinde toplam 191 değer ifadesine rastlanmıştır. On alt kategori başlığında incelenen masalların içerdği 191 değer ifadesi; (f:22) güç, (f:30) başarı, (f:16) hazcılık, (f:14) uyarılım, (f:40) öz yönelim, (f:15) evrenselcilik, (f:20) iyilikseverlik, (f:15) geleneksellik, (f:10) uyma ve (f:9) güvenlik kategorilerine ait alt değerlerden meydana gelmektedir.

Tablo 119

Metinlerdeki değerlerin kullanım sıklığı

DEĞER GRUPLARI	ALT DEĞERLER	TOPLAM
Güç	Sosyal güç sahibi olmak	1
	Otorite sahibi olmak	14
	Zengin olmak	4
	Toplumdaki görünümünü koruyabilmek	1
	İnsanlar tarafından benimsenmek	2
Toplam		22
Başarı	Başarılı olmak	15
	Yetkin olmak	2
	Hırslı olmak	1
	Sözü geçen biri olmak	7
	Zeki olmak	5
Toplam		30
Hazcılık	Zevk	7
	Hayattan tat almak	9
Toplam		16
Uyarılım	Cesur olmak	4
	Değişken bir hayat yaşamak	9
	Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak	1

Toplam		14
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	9
	Merak duyabilmek	11
	Özgür olmak	1
	Kendi amaçlarını seçebilmek	17
	Bağımsız olmak	1
	Kendine saygısı olmak	1
Toplam		40
Evrenselcilik	Açık fikirli olmak	2
	Erdemli olmak	7
	Güzelliklerle dolu bir dünya	2
	Doğayla bütünlük içinde olmak	3
	Çevreyi korumak	1
Toplam		15
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	11
	Dürüst olmak	3
	Bağışlayıcı olmak	4
	Sadık olmak	1
	Sorumluluk sahibi olmak	1
Toplam		20
Geleneksellik	Alçak gönüllü olmak	3
	Dindar olmak	1
	Hayatın bana verdiklerini kabullenmek	1
	Geleneklere saygılı olmak	9
	İlmli olmak	1
Toplam		15
Uyma	Kibar olmak	5
	İtaatkâr olmak	2
	Ana-baba ve yaşlılara değer vermek	1
	Kendini denetleyebilmek	2
Toplam		10
Güvenlik	Toplumsal düzenin sürmesini istemek	1
	İyiliğe karşılık vermek	5
	Bağlılık	2
	Sağlıklı olmak	1
Toplam		9
Genel Toplam		191

Güç değer grubunda en sık işlenen eğitsel değer (f:14) “otorite sahibi olmak” değeridir. En az sayıda kullanılan eğitsel değerler ise (f:1) “sosyal güç sahibi olmak” ve (f:1) “toplumdaki görünümünü koruyabilmek” alt değerleridir.

Başarı değer grubundaki eğitsel değerler arasında en sık kullanılan değer (f:15) “başarılı olmak” değeridir. Sıklık bakımından ikinci sırada yer alan eğitsel değer ise (f:7) “sözü geçen biri olmak” şeklinde belirtilmektedir. Bu değeri, (f:5) “zeki olmak” değeri takip eder. En az kullanılan eğitsel değerin ise (f:1) “hırslı olmak” değerinin olduğu görülmektedir.

Hazcılık değer grubunda (f:9) “hayattan tat almak” değeri ilk sırada yer alırken gruba ait diğer alt değer olan “zevk” değerinin de (f:7) işlendiği görülmektedir.

Uyarılım değer grubunda yer alan eğitsel değerlerden “değişken bir hayat yaşamak” değerinin (f:9), “cesur olmak” alt değerinin (f:4) kullanım sıklığı içerdiği belirtilmektedir. Grup içerisinde bulunan “heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak” alt değerinden de yalnızca bir kez yararlanılmaktadır.

Öz yönelim değer grubundaki eğitsel değerlerin içerisinde en sık kullanılan değer, (f:17) “kendi amaçlarını seçebilmek” şeklinde belirtilmektedir. Bu eğitsel değerin devamında (f:11) “merak duyabilmek” ve (f:9) “yaratıcı olmak” değerlerinin üzerinde yoğunlaşıldığı görülmektedir. Grupta en az sıklığa sahip olarak gösterilen değerler, (f:1) “özgür olmak”, (f:1) “bağımsız olmak” ve (f:1) “kendine saygısı olmak” değerleri biçiminde sıralanmaktadır.

Evrenselcilik değer grubundaki değerlerin arasında en sık kullanılan alt değer (f:7) “erdemli olma” değeridir. Grup içerisinde en az kullanılan eğitsel değer ise (f:1) “çevreyi korumak” alt değeridir.

İyilikseverlik değer grubundaki eğitsel değerler arasında birinci sırada bulunan “yardımsever olmak” değeri (f:11) en yüksek frekansa sahiptir. “Sadık olmak” (f:1) ve “sorumluluk sahibi olmak” (f:1) değerleri de grubun en az sıklık oranına sahip değerleri olarak ifade edilmektedir.

Geleneksellik değer grubunda bulunan eğitsel değerler arasında (f:9) “geleneklere saygılı olmak” alt değeri en sık kullanılan değerdir. Bu değeri, (f:3) “alçak gönüllü olmak” değeri takip etmektedir. Değer grubunda en az yer verilen değerlerin (f:1) “dindar olma” ve (f:1) “ılımlı olmak” olduğu ifade edilmektedir.

Uyma değer grubunda “kibar olmak” alt değeri, (f:5) en sık kullanılan eğitsel değer olarak belirtilmektedir. En az yer verilen eğitsel değer ise (f:1) “ana-babaya ve yaşlılara değer vermek” alt değeridir.

Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma (D1)	5	5
	Misafirperverlik (T1)	1	1
Topluma yönelik iletiler	Ön yargı (T2)	1	1 2
	Birlik ve beraberlik (T3)	2	2
	Alay etme (T5)	1 2	1 4
	İş bölümü (T8)	1	1
Masallara ait toplam ileti sayısı	3 2 3 4 2 2 1 5 1 2 5 4 2		

Tablo 120 incelendiğinde, 1. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masalların; belirlenen kategorilere ait kullanım sıklığının (f:21) kişisel gelişime ait iletiler, (f:5) doğa ve çevreye ilişkin iletiler, (f:10) topluma yönelik iletiler kategorilerine ait olduğu görülmektedir.

Kişisel gelişim kategorisinde en sık kullanılan ileti (f:4) “güzel sanatlar” iletidir. Bu iletiyi (f:3) “öz güven” ileti takip etmektedir. Doğa ve çevreye ilişkin iletiler kategorisinde kullanılan iletinin (f:5) “doğa ve canlıları tanıma” ileti olduğu tespit edilirken topluma yönelik iletiler grubunda ise (f:4) “alay etme” ileti, (f:2) “ön yargı” ve (f:2) “birlik ve beraberlik” iletilerinin takip ettiği tespit edilmiştir. Söz konusu iletilerin insan ilişkilerinin düzenlenmesi için gerekli olan erdemler arasından seçildiği ifade edilebilir.

Metinler arasında en fazla ileti içerenlerin Bülbül’ün Orkestrası ve Kanguru Hopidik adlı masal metinleri olduğu tespit edilmiştir. Ancak Kanguru Hopidik metninde yer alan iletilerin tamamı “doğa ve canlıları tanıma” ileti altında yer almaktadır. Bülbül’ün Orkestrası adlı metindeki iletiler ise “güzel sanatlar”, “emek vermek”, “iş bölümü”, “birlik ve beraberlik” olmak üzere farklı kategorilerde yer alan iletilerin bütünlüğünden oluşmaktadır. Bu durum, Bülbül’ün Orkestrası adlı metinde ileti aktarımı bakımından çeşitliliğin sağlandığı, Kanguru Hopidik metninde ise tek tip ileti tipine bağlı kalındığını göstermektedir. Yalnızca bir ileti kapsamında oluşturulan metinler, ileti aktarımının tek yönde sabitlenmesine neden olarak ileti çeşitliliğini düşürmektedir. En az ileti içeren Ağaç Diken Adam ve Aslan Kralla Ponpon metinlerinde ise Ağaç Diken Adam da “akıllılık”, Aslan Kralla Ponpon metnin de ise “sorumluluk” iletileri ana fikir bağlamında iletilmektedir.

Tablonun tamamında farklı kategorilere ait iletilerin yer alması, yararlanılan metinlerin çocuğun yaşadığı çevre ve insan ilişkilerine uyum sağlaması için gerek duyulan istek, düşünce ve davranışları yansıtmaya fikri içerdiğini göstermektedir. Aktarılan iletilerle özerklik duygusunu anlamlandırabilen çocuk, çevresel ilişkilerini yapılandırma olanağı

kazanabilir. Bu iletilerle ilişkilendirilen çocuk, çevresindeki birey ve olaylara karşı saygılı bir kişilik geliştirecektir.

5.4.2. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan İletiler

Tablo 121

2. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı

İLETİ GRUPLARI	İLETİLER	METİNLERİN ADLARI	CİMRİNİN KEDİLERİ	ÇİFTÇİYLE OĞULLARI	DAĞINIK KARGA	Toplam
Kişisel gelişime ait iletiler	Emek vermek (K3)	1				1
	Hastaya saygı gösterme (K8)				1	1
	Çalışkanlık (K9)			1		1
	Sorumluluk (K10)				1	1
	Sevgi (K14)	1				1
	Gayretli olma (K17)			1		1
	Temiz olma (K18)				1	1
	Hatasını anlama (K21)	1			1	2
	Emaneti koruma (K24)			1		1
Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler	Çevreyi kirletmemek (D3)				2	2
Topluma yönelik iletiler	Yardımlaşma (T4)	1				1
	Toplum kurallarına uyma (T6)				1	1
Masallara ait toplam ileti sayısı		4		3	7	

Tablo 121 incelendiğinde, 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki masalların; belirlenen kategorilere ait kullanım sıklığının (f:10) kişisel gelişime ait iletiler, (f:2) doğa ve çevreye ilişkin iletiler, (f:2) topluma yönelik iletiler şeklinde olduğu görülmektedir.

Kişisel gelişime ait iletiler kategorisinde bulunan (f:2) “hatasını anlama” en sık işlenen iletiyken kategoriye ait diğer iletilerden yalnızca bir defa faydalanılmıştır. Çocuğun hata

yapmaktan korkmaması, olaylara karşı direnç gösterilmesinin amaçlandığı iletilere yer verilmektedir.

Doğa ve çevreye ilişkin iletiler de yararlanılan (f:2) “çevreyi kirletmemek” iletileri ve topluma yönelik iletiler kategorisinde bulunan “yardımlaşma” ve “toplum kurallarına uyma” iletileri, çocuğun çevresiyle olan etkileşiminde fayda gözetimini ortaya çıkarmaktadır. Başkalarının yaşamına, hayat görüşüne saygı içeren iletilere önem verilmektedir.

Çiftçiyle oğulları metninde yalnızca kişisel gelişime ait ileti kategorisinin örneklerine rastlanması, metnin ileti aktarımında çeşitlilik içermediğini ortaya çıkarmaktadır. Dağınık Karga metninde bulunan “emek verme”, “sorumluluk”, “gayretli olma”, “çalışkanlık” gibi iletiler aracılığıyla çocuğa elde edilebilecek kazanç, başarı durumları için gerekli olan faktörler açıklanmaktadır. Çocuğun amaçlarına uygun davranış belirleme ve uygulaması açısından etkili olan iletiler, erdemli davranışları içermektedir. Çocuğun kendini gerçekleştirme bağımsızlığı ve sorumluluklarıyla orantılıdır. Özerklik ve sorumluluk bilinci duygusal, sosyal gelişim ve kişilik oluşumunun temel öğelerindendir. Sorumluluklarını yerine getirmenin hazzına ulaşan bireyin bağımsız bir kişilik ve yaşam düzeni edinebileceği söylenebilir. Hatasından dönen kişinin konu edildiği Cimrinin Kedileri adlı metinde, sosyal ilişkilerin düzen ve istikrarının sağlanmasında etkisi olan sevgi ve yardımlaşma iletileri dikkate alınmaktadır. Bu durum, çocuğun sosyal ilişkilerindeki girişimciliğini ve insanlığa faydalı olma dürtüsünü olumlu yönde etkileyecektir.

5.4.3. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletiler

Tablo 122

3. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı

METİNLERİN ADLARI	
KRALIN TOHUMU	
KÜÇÜK ÇOCUK VE ŞEKER KAVANOZU	
ORMANLAR KRALI	
GECEYİ SEVMİYEN ÇOCUK	
İHLAMUR AĞACININ KOKUSU	
TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA	
CANPATLI DEDE'NİN DOMATESİ	
SAHİLDEKİ YUMURTALAR	
Toplam	

İLETİ GRUPLARI	İLETİLER								
Kişisel gelişime ait iletiler	Doğru ve dürüst olmak (K1)	1							1
	Sabır (K2)	1							1
	Öz güven (K5)			1					1
	Akıllılık (K6)			1					1
	Sevgi (K14)				2				2
	Gayretli olma (K17)				2				2
	Kanaatkârlık (K20)	1							1
	Kibirli olmamak (K27)				1				1
Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma (D1)	1		4		1	3		9
	Hayvanları koruma (D4)						2		2
Topluma yönelik iletiler	Misafirperverlik (T1)					1			1
	Yardımlaşma (T4)						1		1
	Alay etme (T6)					1	1		2
Masallara ait toplam ileti sayısı		3	1	2	4	2	4	2	7

Tablo 122 incelendiğinde, 3. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masalların; kişisel gelişime ait iletiler kategorisinden (f:10), doğa ve çevreye ilişkin iletiler kategorisinden (f:11), topluma yönelik iletiler kategorisinden ise (f:4) iletiyi örneklendikleri görülmektedir.

İleti sıklığı açısından değerlendirilen metinlerin arasında (f:7) ileti içeren Sahildeki yumurtalar metni dikkat çekmektedir. Sırasıyla (f:3) “doğa ve canlıları tanıma”, (f:2) “hayvanları koruma”, (f:1) “yardımlaşma” ve (f:1) “alay etme” iletilerinin aktarıldığı metinde çevre bilincinin oluşumunun hedeflendiği dolayısıyla çocuğa doğal ortamlar ve birlik içinde yaşadığı canlıların tanıtıldığı ifade edilebilir. Dört ayrı metin kapsamında yer alan (f:9) “doğa ve canlıları tanıma” iletilerinin kullanım sıklığı masala ait yer, mekân unsurlarıyla doğru orantılı ilerlemektedir.

Masallar çocuğa yakın çevresinin tanıtımını sağlarken aynı zamanda iletişimde olduğu kişilere karşı geliştirdiği değerlerin yapılandırılması amacını da taşımaktadır. Kullanım sıklığında yer aldığı görülen (f:2) “sevgi”, (f:2) “gayretli olma”, (f:2) “alay etme” iletileri, çocuğun ihtiyaç duyabileceği sevgi desteği, azimli davranışı ortaya koyarken fikirlerini açıkça ifade ederken dikkat etmesi gereken ölçütleri de içine almaktadır.

Tek iletinin bulunduğu Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu metninde verilen (f:1) “kanaatkârlık iletileri”, bencil düşünce tarzından uzaklaşma ve yetingenliğe örnek teşkil ederek ana fikir etrafında sunulmaktadır. Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu, Ormanlar

Kralı ve İhlamur Ağacının Kokusu metinlerinde sadece kişisel gelişime ait iletilerin bulunması ve Geceyi Sevmeyen Çocuk masalında da sadece doğa ve çevreye ilişkin iletilerin yer alması sözü edilen metinlerde ileti aktarımında çeşitliliğe yer verilmediğinin ispatı durumundadır.

5.4.4. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletiler

Tablo 123

4. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı

		METİNLERİN ADLARI	TAMAH	AKILLI GÜVERCİN MATUKA	LEYLEK İLE TILKI	KÜÇÜK FARE İLE ASLAN	ÇILGIN BÖCEKLER KOROSU	ESKİCİYLE PARA BABASI	PİNTİ	Toplam
İLETİ GRUPLARI	İLETİLER									
Kişisel gelişime ait iletiler	Zorluklara karşı mücadele (K4)					1				1
	Akıllılık (K6)			1						1
	Huzurlu olma (K12)							1		1
	Güzel Sanatlar (K13)				1		1	1		3
	Gayretli olma (K17)			1						1
	Dostluk/Arkadaşlık (K19)				3					3
	Umut etmek (K23)			1						1
	Ölçülü olma (K25)						1		1	2
	Aç gözlü olmamak (K26)		1							1
	Kibirli olmamak (K27)				1					1
	Tutumlu olma (K28)				1					1
Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma (D1)				3					3
Topluma yönelik iletiler	Ön yargı (T2)				2					2
	Birlik ve beraberlik (T3)			1						1
	Paylaşımçı olmak (T7)				1					1
	İş bölümü (T8)						1			1
Masallara ait toplam ileti sayısı			1	4	12	1	3	2	1	

Tablo 123 incelendiğinde, 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda; kişisel gelişime ait iletiler kategorisinden (f:16), doğa ve çevreye ilişkin iletiler kategorisinden (f:3), topluma yönelik iletiler kategorisinden ise (f:5) iletinin yer aldığı tespit edilmektedir. “Zorluklara karşı mücadele” (f:1) örneğinin gösterildiği Küçük Fare ile Aslan; (f:1) “ölçülü olma” iletinin yer aldığı Pinti metni ve Tamah metninde örnek durumla açıklanan (f:1) “aç gözlü olmamak” iletilerinin metinler vasıtasıyla aktarılan ana fikri temsil ettiği görülmektedir.

Kişisel gelişime ait iletiler kategorisinde yer alan (f:3) “güzel sanatlar” ve (f:3) “dostluk/arkadaşlık” iletilerini, (f:2) “ölçülü olma” ileti takip etmektedir. Bu durum, çocuğun ergenliğe geçiş evresine yaklaşılacak süreçte önemsendiği arkadaşlık ilişkilerinin somutlaştırılmasına öncülük etmektedir.

Topluma yönelik iletiler kategorisinde ifade edilen iletilerin, çocuğun toplumun beklentilerini karşılamasına yardımcı olma niteliği taşıdığı görülmektedir. Toplumsal ilişkilerin devamlılığı açısından önem arz eden kişilere ve şartlara karşı “ön yargılı olmama”, “paylaşımçı olma” ve birlikteliğin ön görüldüğü “iş bölümü” ve “birlik ve beraberlik” durumlarını kapsayan iletiler, karakter edinimini destekler niteliktedir. Leylek ile Tilki metninin (f:12) ileti içermesi ve bu iletilerin üç kategoride dağılım göstermesi ileti aktarımı açısından etkili olduğunu göstermektedir.

5.4.5. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan İletiler

Tablo 124

5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı

İLETİ GRUPLARI	İLETİLER	METİNLERİN ADLARI	ÇİFTÇİ İLE ÇOCUKLARI	TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA	AKILLI ÇİFTÇİ	İYİLİĞİN DEĞERİNİ BİLEN KİM?	Toplam
	Tedbirli olma (K7)					1	1
	Çalışkanlık (K9)		1				1

Kişisel gelişime ait iletiler	Değer bilmek (K11)		1	1
	Emaneti koruma (K24)	1		1
	Kibirli olmamak (K27)		1	1
Topluma yönelik iletiler	Ön yargı (T2)		1	1
	Alay etme (T5)		1	1
	Birlik ve beraberlik (T3)		1	1
Masallara ait toplam ileti sayısı		2	3	1
			2	

Tablo 124 incelendiğinde, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda; belirlenen kategoriler arasında kişisel gelişime ait iletiler ve topluma yönelik iletiler kategorilerine dair sonuçların yer aldığı belirtilmektedir. Kitap bünyesinde bulunan masalların doğa ve çevreye ilişkin ileti içermediği görülür.

Kişisel gelişime ait iletiler kategorisinde belirtilen “tedbirli olma”, “değer bilmek” ve “kibirli olmamak” iletileri farklı metinlerde birer kez, “çalışkanlık” ve “emaneti koruma” iletileri ise aynı metin içerisinde bir kez kullanılarak toplamda (f:5) frekans değerine sahiptir. Yalnızca (f:1) “birlik ve beraberlik” iletilerinin ifade edildiği Akıllı Çiftçi metninde kardeşlerin birlik, dayanışma içerisinde olmaları öğütlenmektedir. Ana fikri oluşturan bu iletiyle çocuğun başkalarına yönelik davranışları, neler yapıp etmesi gerektiği bildirilmekte ve sosyal ilişkilerde fedakâr olması, ben yerine biz düşüncesine yönelik tutuma sahip olması istenilmektedir.

Çiftçi ile Çocukları metninde verilen (f:1) “emaneti koruma” ve (f:1) “çalışkanlık” mesajı, çocuğun görevlerini yerine getirebilmek için sorumluluk almasını, kıymet verilen durum, nesne veya kişilerin korunmasını sağlamaktadır. “Değer bilmek” (f:1) ve “tedbirli olma” (f:1) iletilerinin verildiği İyiliğin Değerini Bilen Kim? metnin de istenmeyen davranışın önlenmesi için gerekli olan durumlar ifade edilerek hak edilen değer karşılığının verilmesi aktarılmaktadır. Bu dönemde çocuğun sosyal ilişkiler içerisinde kendini kanıtlama isteği ortaya çıkmaktadır. Kişilerarası ilişkiler ve sosyal etkinlikler arasında aktif konumda olma düşüncesiyle hareket ederken davranışlarını da sınırlandırmalıdır.

“Kibirli olmamak” (f:1), “ön yargı” (f:1) ve “alay etme” (f:1) davranışlarının yanlışlığının bildirildiği ve olası kötü sonuç durumlarının betimlendiği metinler, çocuğa olumsuz kişilik niteliklerinden doğan davranım, duygu ve tepkilerin fiziki bir yıkıma neden olmadan gösterilmesine yardımcı olmaktadır. Masal içeriğinde karşılaştığı fiziki ceza dolayısıyla çocuğun kendi amaç ve davranışlarını belirleme ve sınırlandırma yetkinliği

kazanması beklenmektedir. Bu nedenle, incelenen masalların farklı iletilerden oluşması tercih edilmeli, ileti çeşitliliğine önem verilmelidir.

5.4.6. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletiler

Tablo 125

6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan iletilerin dağılımı

		METİNLERİN ADLARI								
		CİRCİR BÖCEĞİ İLE KARINCA	KEDİYLE KAPLAN	GAZLI GÖL	KURTLA KÖPEK	KENT FARESİ İLE TARLA FARESİ	SIR TUTAMAYAN AT BAKICISI	BALIKÇIL	AKSAKALLI BİLGE VE KAĞAN	Toplam
İLETİ GRUPLARI	İLETİLER									
Kişisel gelişime ait iletiler	Akıllılık (K6)							1	1	1
	Tedbirli olma (K7)	1					1			2
	Çalışkanlık (K10)	1								1
	Sevgi (K14)							1	1	1
	Özgürlük (K16)				1	1				2
	Aç gözlü olmamak (K26)							1		1
	Kibirli olmamak (K27)		1							1
	Sır tutma (K29)						1			1
Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma (D1)			1				1		2
Topluma yönelik iletiler	Misafirperverlik (T1)					1				1
	Ön yargı (T2)								1	1
Masallara ait toplam ileti sayısı		2	1	1	1	2	2	2	3	

Tablo 125 incelendiğinde, 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masalların; belirlenen kategorilere ait kullanım sıklığının kişisel gelişime ait iletiler (f:10), doğa ve çevreye ilişkin iletiler (f:2), topluma yönelik iletiler (f:2) şeklinde dağılım gösterdiği tespit edilmektedir.

Kişisel gelişim kategorisinde en sık kullanılan iletiler (f:2) “tedbirli olma” ve (f:2) “özgürlük” iletileridir. Ardından (f:1) “akıllılık”, (f:1) “çalışkanlık”, (f:1) “sevgi”, (f:1) “kibirli olmamak” ve (f:1) “sır tutma” iletileri sıralanmaktadır. Aklın üstünlüğü ve akla, mantığa uygun davranma olarak nitelendirilen davranışları içeren “akıllılık” ileti, çocuğun kendi amaçlarını belirleyebilmesine katkı sağlayacaktır.

Tek ileti çevresinde oluşturulan Kediyle Kaplan metni “kibirli olmamak” ve Kurtla Köpek metni de “özgürlük” iletinin önemi üzerine tasarlanmıştır. Metinlerde anlatılan durumlar, bu niteliklerin insan yaşamı üzerindeki etkilerini duyumsatmaktadır. Ancak farklı ileti gruplarına ait iletilerin işlenmeyişi ileti çeşitliliğini olumsuz etkilemektedir.

Doğa ve çevreye ilişkin iletiler kategorisinde kullanılan (f:2) “doğa ve canlıları tanıma” ileti iki ayrı metinde işlenmiştir. Gazlı Göl masalında termal kaynağa ilişkin tespitler yer alırken Balıkçıl masalında ise balıkçılın yaşam koşulları ve beslenme biçimi hakkında bilgi verilmektedir. Bu durum, masalların doğa ve canlılar hakkında bilgi alınabilecek bir kaynak olabileceğini göstermektedir. Metinlerde bulunan bilgilendirici bölümler, öğreticilik açısından avantaj sağlamaktadır.

Geleneksel kültüre ait konuğa hürmet etme anlayışı (f:1) “misafirperverlik” iletiyle belirtilmektedir. İnsanı temsil görevi bulunan Kent Faresi ve Tarla Faresi masalındaki karakterlerin, arkadaşlık ilişkilerinin yapılandırılması amacıyla birbirlerinin evine misafir olması konu edilmektedir. Bu durum, geleneksel kültüre ait fikirlerin benimsenmesi, saygı duyulması açısından önemlidir. Ancak iletinin yalnızca bir masal da yer alması, farkındalık oluşturması açısından yetersiz görülmektedir.

5.4.7. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan İletiler

Tablo 126

7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan ileti dağılımı

İLETİ GRUPLARI	İLETİLER	METİNLERİN ADLARI										Toplam
		MEŞE İLE SAZ	AKILLI KIZ	EŞEK VE KÖPEK	ÜÇ SORU	ÖKÜZÜ KISKANAN KURBAĞA	KEDİ İLE TILKI	ARILARIN İLHAMI	KAPLUMBAĞAYLA İKİ ÖRDEK	AKILLI EVLAT		
Kişisel gelişime ait iletiler	Akıllılık (K6)	2									2	
	Tedbirli olma (K7)						1				1	
	Hatasını anlamak (K21)			1							1	
	Kendisi olmak (K22)				1						1	
	Ölçülü olma (K25)				1		1	1			3	
	Kibirli olmamak (K27)	1					1				2	
Doğa ve Çevreye ilişkin iletiler	Doğa ve Canlıları tanıma (D1)									2	2	
Topluma yönelik iletiler	Çevreyi tanıma (D2)							1			1	
	Ön yargı (T2)	1	2								3	
	Yardımlaşma (T4)			1							1	
	Barış (T9)				1						1	
Masallara ait toplam ileti sayısı		2	4	1	2	2	1	2	2	2		

Tablo 126 incelendiğinde, 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masalların; belirlenen kategorilere ait kullanım sıklığında kişisel gelişime ait iletilere (f:10), doğa ve çevreye ilişkin iletilere (f:3) ve topluma yönelik iletilere de (f:5) yer verildiği ve toplamda 18 eğitsel iletinin aktarıldığı tespit edilmektedir.

Metinler arasında en fazla ileti içeren Akıllı Kız metni, “akıllılık” ve “ön yargı” iletilerinin aktarımını sağlamaktadır. Her iki iletinin de (f:2) frekansa sahip olduğu masalda iletiler, yaşam durumları aracılığıyla sunulmaktadır. Aklını kullanarak başarıya ulaşan kahraman, Han şah mertebesine ulaşır. Bu durum, çocuğa umut vadeder. Adaletli bir şah

seçiminin gerçekleştiği masalla ocuk, akıl ve bilgeliğin maddi olanaklardan daha üstün olduğu mesajını kavrayacaktır.

Metinlerde yer alan kişisel gelişime ait iletiler arasında kullanım sıklığı açısından en fazla tercih edilen (f:3) “ll olma” iletisini (f:2) “kibirli olmama” iletisi izlemektedir. Söz konusu iletilerin tamamının farklı metinlerin kapsamında bulunması, kitapların belirlenen iletiler üzerinde yoğunlaştığını ispatlar. Ergenlik dönemine denk gelen bu evrede ocuk, aile ve okul çevresindeki insanlarla olan iletişiminde benmerkezciliği ele almaktadır. Kural ve kısıtlamalara karşı direnç gösterme eğiliminde olan bireyin, kendini denetleyebilmesi önem kazanmaktadır. Bir başkasına zarar verebilecek eylemlerin kısıtlanması, dengelenmesi gerekmektedir. Bu noktada bir işleve sahip olan “ll olma” iletisi çocuğun davranışlarıyla doğrudan btnleştirebileceği bir yapıdadır.

Çevresel uyarıcılara karşı savunma mekanizması geliştirme faaliyetinde olan çocuklar için dikkat edilmesi gereken diğer unsurlar “kibirli olmamak” ve “hatasını anlayabilme” yetisidir. Kişisel hazza ulaşmak amacıyla tercih edilen her türlü davranış, kişiyi mutlu etmenin yanında üstünlük duygusuna da itmektedir. Niteliklerini objektif olarak değerlendiremeyen kişi, haksız övünç ve kibirli davranışların hakimiyetine girer. Bu dürtüsel tepkilere neden olan davranış ve düşüncelerin terbiye edilmesi de ancak verilen iletilerin sosyal gerçekliği yansıtması, sosyal yaşama uygulanması ile mümkün olacaktır. rnek olaylarla ilişkili olarak verilen bu iletiler, bireyin toplumsal ilişkiler içerisinde barışçıl, hoşgörü ve saygı belirten davranışlar sergilemesine yardımcı olacaktır.

Beceri ve bilginin eksik olduğu durumlarda bir başkasından yardım almak, güç birliği yapmak problem çözümünün başlıca koşuludur. Eşek ve Köpek metnin de konu edilen (f:1) “yardımlaşma” iletisi de ihtiyaını tek başına karşılayamayan köpeğin eşekten yardım istemesi üzerinden aktarılır. Yardımlaşmanın öneminin vurgulanmak istenildiği masalda bireysel faydacılık toplumsal dayanışmanın ön koşulu olarak ifade edilmektedir.

Topluma yönelik iletiler içerisinde ele alınan “barış” değerinin yalnızca bir kez işlenmesinin de eksik bırakılan bir alan olduğu söylenebilir. Karşılıklı çıkarların gözetildiği hayat anlayışı, çatışmaya yol açmakta ve söz konusu zıtlaşmalar her geçen gün artmaktadır. Bu durumun sonlandırılması karşılıklı hoşgörü ve uzlaşma ortamının sağlanması bağlıdır. İnsanlar ve ilişkiler arasındaki uyumun yakalanması olarak adlandırılan barış (TDK, 2022) iletisi, kişisel mutluluğun yanı sıra kişilerin birbirleriyle iyi ilişkiler içinde olmalarına dair

öngörüler içermektedir. Toplumun ve bireyin kendisiyle ilişkili huzur ve güven ortamlarının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

5.4.8. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan İletiler

Tablo 127

8. sınıf Türkçe ders kitabındaki masalda aktarılan ileti dağılımı

İLETİ GRUPLARI	İLETİLER	METNİN ADI	KEDİ İLE FARE	Toplam
Kişisel gelişime ait iletiler	Sabır (K2)		1	1
	Tedbirli olma (K7)		3	3
	Değer bilmek (K11)		1	1
	Dostluk/Arkadaşlık (K19)		1	1
Topluma yönelik iletiler	Birlik ve beraberlik		1	1
Masala ait toplam ileti sayısı			7	

Tablo 127 incelendiğinde, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki masalda; belirlenen kategoriler arasında kişisel gelişime ait iletiler ve topluma yönelik iletiler kategorilerine dair sonuçların yer aldığı belirtilir. Aktarılan masalın doğa ve çevreye ilişkin ileti içermediği görülmektedir.

Kişisel gelişime ait iletiler içerisinde en sık kullanılan ileti (f:3) “tedbirli olma” iletidir. İnsan davranışlarının eleştirildiği masalda düşmanla iş birliği içerisinde olan kişinin iç hesaplaşması üzerinde durulmaktadır. Çıkara dayalı dostlukların güven telkin etmeyeceğinin savunulduğu masalda gerçek dostluğun çıkar ilişkisine bağlı olmadan karşılıklı sevgi, saygı ve bağlılık içermesi gerektiği ifade edilir.

Dinleme/izleme metni şeklinde sunulan masalın hem kişisel hem de toplumsal gelişim alanlarına dair iletiler içermesi değer aktarımındaki çeşitliliği olumlu yönde etkilemektedir. Kitapta masal türüne ait tek metnin yer alması sekizinci sınıf düzeyinde faydalanılan çocuk edebiyatı ürünleri arasında masalın geri planda olduğunu göstermektedir.

5.5. Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerlerin Değerlendirilmesi

5.5.1. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerler

Tablo 128

1. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı

DEĞER GRUPLARI	DEĞERLER	METİNLERİN ADLARI													Toplam
		ŞEHİR FARESİ İLE KÖY FARESİ	TILKI İLE LEYLEK	KORKAK TAVŞAN	YALANCI ÇOBAN	ASLAN İLE FARE	EŞEK İLE SÜS KÖPEĞİ	AĞAÇ DİKEN ADAM	KANGURU HOPDİK	ASLAN KRALLA PONPON	RESSAM FARE	BÜLBÜLÜN ORKESTRASI	KELOĞLANIN SAZI	MİNİK GEZEĞEN VE KÜÇÜK	
Güç	Otorite sahibi olmak									1				1	
Başarı	Başarılı olmak					1						3		4	
	Zeki olmak							1						1	
Hazcılık	Zevk		1	1							1			3	
	Hayattan tat almak											2		2	
Uyarılım	Cesur olmak									1				1	
	Değişken bir hayat yaşamak									1	1			2	
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	1										1		2	
	Merak duyabilmek									2			1	3	
	Kendi amaçlarını seçebilmek	1				1	2				1			5	
	Kendisine saygısı olmak		1											1	
	Erdemli olmak	2											1	3	
Evrenselcilik	Doğayla bütünlük içerisinde olmak						1	2						3	
	Çevreyi korumak									1				1	
İyilikseverlik	Yardımsever olmak				1									1	
	Bağışlayıcı olmak				1									1	
Geleneksellik	Alçak gönüllü olmak												1	1	
	Geleneklere saygılı olmak		1										2	3	
Uyma	Kibar olmak	1	1											2	
	Kendini denetleyebilmek	1						1						2	

Güvenlik	İyiliğe karşılık vermek	1	1										
Masallara ait toplam değer sayısı	5	4	1	1	4	1	2	5	2	4	1	8	5

Tablo 128 incelendiğinde, 1. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda en fazla değer ifadesi bulunan grupların sırasıyla (f:11) öz yönelim, (f:7) evrenselcilik ve sırasıyla (f:5) ileti sayısına sahip başarı ve hazcılık gruplarının olduğu görülmektedir.

Yenilik arayışında olan çocuğun istekleri ile temellendirilen öz yönelim değer grubu, sosyal çevresinin anlamlandırılmasını sağlarken kişisel tercihlerde de bağımsızlığın öngörülmesini sağlamaktadır. Sıklıkla yer verilen (f:5) “kendi amaçlarını belirleyebilme” alt değeri de bağımsız eylem tercihinin duyulan özeni ortaya çıkarmaktadır.

Başarı ve hazcılık gruplarına dair örneklendirilen (f:4) “başarılı olmak”, (f:3) “zevk” ve (f:2) “hayattan tat almak” alt değerleri çocuğun kişisel başarı odaklı çalışmasına dayanan bir öneri niteliği taşımaktadır. Kişisel kazanım, zevk ve duyuların ödüllendirilmesi, kişiyi yeni kazanımlar için cesaretlendirir. Aynı zamanda hoşlanılan ve beğeni durumlarına yönelik uğraşlara merak duyulmasını sağlar.

Toplumsal düzen, duygu ve düşüncelerin desteklenmesi ve denetim altında tutulması amacına dayanan gelenek ve uyma değer gruplarının içerisinde aktarılan “alçak gönüllü olmak” (f:1), “kibar olmak” (f:2) ve “kendini denetleyebilmek” (f:2) alt değerleri, kişisel eylemlerin toplumsal ilişkilerin üzerindeki etkisini ortaya çıkarma amacı taşımaktadır. İlişkiler arasındaki tehlikeli, zararlı durumların önlenmesine hizmet eden bu anlayışlara denk olan (f:3) “geleneklere saygılı olma değeri” de bağlı olunan geleneksel kültür öğelerine yönelik eylem ve durumların değişikliğe uğramasını önlemektedir.

En az değer içeren gruplar arasında ifade edilen iyilikseverlik ve güvenlik değer gruplarında sunulan “yardımsever” (f:1) ve “bağışlayıcı olma” (f:1), “iyiliğe karşılık verme” (f:1) alt değerleri kişisel ilişki kurulan birey ve toplumsal grupların iyiliğinin gözetilmesi ile bağlantılıdır. Bu değer ifadeleri, çocuğa ilişkili olduğu kişilerle kaynaşması ve mevcut ilişkilerin geliştirilmesi bakımından yönlendirici etki sağlar.

Kişilik gelişimi açısından önemli olduğu belirtilen okul öncesi dönemin devamı özelliğindeki birinci sınıf ders kitaplarındaki masallarda tüm değer gruplarına ait değerlerin aktarılması, ilköğretimin ilk aşamasındaki bilinçli etkileme görev ve yetkinliğini açıklama niteliğindedir.

5.5.2. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan Değerler

Tablo 129

2. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı

DEĞER GRUPLARI	DEĞERLER	METİNLERİN ADLARI	CİMRİN KEDİLERİ	ÇİFTÇİYLE OĞULLARI	DAĞINIK KARGA	Toplam
Güç	Zengin olmak		1			1
Başarı	Başarılı olmak			1		1
	Sözü geçen biri olmak			1		1
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak		1		1	2
	Yaratıcı olmak			1		1
Öz yönelim	Kendi amaçlarını seçebilmek		1			1
	Bağımsız olmak				1	1
İyilikseverlik	Sorumluluk sahibi olmak				1	1
Geleneksellik	Dindar olmak		1			1
Masallara ait toplam değer sayısı			4	3	3	

Tablo 129 incelendiğinde, 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda en fazla değer ifadesi bulunan gruplar; (f:3) öz yönelim ve (f:2) sıklığında işlenen alt değer ifadeleriyle örneklendirilen başarı ve uyarılım değer grupları şeklinde belirtilmektedir.

Keşif ve inceleme sonucu yaşantının iyi veya kötü yönlerini ayırt etmeye yarayan uyarılım değer grubunun (f:2) “değişken bir hayat yaşamak” alt değeri, bireyin kişisel tercihlerinin bir sonucu olarak ifade edilmektedir. Cimrinin Kedileri metnindeki ana kahraman, cimri olma durumunu yan karakter ile olan etkileşimine dayalı olarak kendi iradesiyle sonlandırır. Sözü edilen davranış seçimi, yenilik arayışını desteklemenin yanı sıra olaylara farklı açılardan yaklaşabilme imkânı da sağlar. Yenilik arayışı, uyum ve eylem tercihini etkilemektedir. Yeniliğe açık bireylerin yaratıcılık ve bağımsızlık vasıflarına sahip olmaları zorunludur.

Öz yönelim grubunda aktarılan (f:1) “yaratıcı olmak” ve (f:1) “kendi amaçlarını seçebilmek” alt değerleri aynı zamanda bağımsız olmayı gerektirmektedir. Bağımsız düşünce, kişinin bilişsel gelişime elverişli olmasını sağlamaktadır. Kişisel kabul, davranış ve tutum girişimlerinde herhangi bir gücün etkisinde kalmadan düzenlenir. Bu nedenle, çocuğun herhangi bir koşula bağlı olmadan karar alabilmesi için özgür yönelimlerin aktarıldığı metinlerle karşılaşması zorunludur. Masal metinlerindeki olaylar da karakterlerin tercihleri sonucunda şekillendirilir. Bu durum, çocuğun bağımsız tercihlerinin sonuçlarını görebilmesi için somut örnek teşkil etmektedir.

Güç değer grubu, (f:1) “zengin olmak” alt değeriyle varlık sahibi olmayı temsil etmektedir. Zengin olmak alt değeri, maddi kaynağın insanlar üzerindeki denetim ve kontrol etkinliğinin etkisini, gizil gücünü ortaya çıkarır. Bu gücün dengelenmesi insan ilişkileri açısından önemlidir.

En az değer içerdiği belirtilen iyilikseverlik ve geleneksellik grupları; (f:1) “sorumluluk sahibi olmak” ve (f:1) “dindar olmak” değerlerini içine almaktadır. Sorumluluk sahibi olmak, kişiliğin gelişimini ve bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimi doğrudan etkileyen bir değerdir. Bilişsel olgunluğa erişmiş olan kişi, davranış ve tutumlarını hür iradesiyle belirleyebilir ve sonuçlarını kabul edebilir. Eğitim faaliyetleriyle çocuğun istendik davranışlara ulaşması beklendiğinden söz konusu değer bir kez işlenmesi yetersiz görülmektedir. Dindar olmak değeri de kişisel inanç sistemine dayandırıldığı için kişisel bir öğreti olarak değerlendirilmeli ve tavsiye niteliği taşınmalıdır. Bu sınıf düzeyinde işlenen değer gruplarının kişilik gelişiminin sınırları içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Değerler, kişisel yetkinliği ön plana çıkarmaktadır.

5.5.3. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerler

Tablo 130

3. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı

DEĞER GRUPLARI	DEĞERLER	METİNLERİN ADLARI	KRALIN TOHUMU	ORMANLAR KRALI	GECEYİ SEVMİYEN ÇOCUK	IHLAMUR AĞACININ KOKUSU	TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA	CANPATLI DEDE'NİN DOMATESİ	SAHİLDEKİ YUMURTALAR	Toplam
Güç	Otorite sahibi olmak		1							1
Başarı	Başarılı olmak		1	1			1			3
	Sözü geçen biri olmak			1						1
Hazcılık	Hayattan tat almak								1	1
Uyarılım	Cesur olmak			1			1			2
Öz yönelim	Yaratıcı olmak				2				1	3
	Merak duyabilmek				1			1		2
Evrenselcilik	Açık fikirli olmak							1		1
	Güzelliklerle dolu bir dünya			1						1
	Yardımsever olmak								1	1
İyilikseverlik	Dürüst olmak		1							1
	Bağışlayıcı olmak					1				1
Geleneksellik	Alçak gönüllü olmak								1	1
	Geleneklere saygılı olmak							1		1
Güvenlik	Toplumsal düzenin sürmesini istemek			1						1
	İyiliğe karşılık vermek								1	1
Masallara ait toplam değer sayısı			3	5	3	1	2	3	5	

Tablo 130 incelendiğinde, 3. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda en fazla değer ifadesi bulunan grup (f:5) değer ifadesi içeren öz yönelimdir. Bu grubu (f:4) başarı değer grubu takip ederken (f:3) değer ifadesi örneği bulunan iyilikseverlik değer grubu da üçüncü sırada bulunmaktadır. İlk iki sınıf düzeyinde iyilikseverlik değer grubu en az işlenen değer grupları arasındayken üçüncü sınıf ders kitabında dikkate değer bir oranda tercih edilmektedir.

İnsanların temas halinde olduğu ilişkilerin yapılandırılması karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörölü tutum ve davranımlara dayanmaktadır. Kişilerarası ilişkilerde güven ve huzurun sağlanması, erdemli davranışlarla mümkün olmaktadır. Alçak gönüllölük ve dürüstlüğün esas alındığı yaklaşımlar, kişisel temas durumunu olumlu bir sürece çevirir. Toplumsal barış, huzur ve güven içerisinde yaşam sürdürebilmek amacıyla tevazu içeren davranışlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum, (f:1) “alçak gönüllölü”, (f:1) “dürüst” ve (f:1) “bağışlayıcı olma” değerklerine verilen önemi desteklemektedir.

Başkalarını rahatsız edebilecek eylemlerin sınırlandırılması anlayışına mensup uyma grubuna ait değerkın olmaması kişisel gelişim açısından eksiklik olarak ifade edilebilir.

Güvenlik değerk grubunda açıklanan (f:1) “toplumsal düzenin sürdürölmesini istemek”, kullanıldığı metinde toplum içerisinde yer alan bireylerin huzur ve istikrarının korunması amacını ortaya çıkarmaktadır. Ormanda bulunan hayvanların düzen içerisinde yaşamak amacıyla denetim ve kontrol gücüne sahip bir yöneticiye ihtiyaç duydukları belirtilmektedir. Masalda, kişisel yetkinliklerini halkının rahatlık ve güvenliğı için kullanacak bir kral, seçilmeye çalışılmaktadır.

En az değerk ifadesi içeren grupların güç ve hazcılık değerk grupları olduğu belirtilmiştir. Kişinin başarı yönetiminin öncü değerkler arasında olmadığı belirginleştirilir. Bireysel güç ve saygınlık geri planda yer alırken toplumsal faydacılığın gözetildiğine dair örnek durumlar ifadelendirilmektedir. Toplumsal gelişim ve aidiyetlik duygusu korunmaya çalışılmaktadır.

5.5.4. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerler

Tablo 131

4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı

DEĞER GRUPLARI	DEĞERLER	METİNLERİN ADLARI							Toplam
		TAMAH	AKILLI GÜVERCİN MATUKA	LEYLEK İLE TILKI	KÜÇÜK FARE İLE ASLAN	ÇILGIN BÖCEKLER KOROSU	ESKİCİYLE PARA BABASI	PİNTİ	
Güç	Otorite sahibi olmak		1			2			3
	Zengin olmak						1		1
Başarı	Başarılı olmak				1		1		2
	Hırslı olmak	1							1
	Sözü geçen biri olmak		1						1
	Zeki olmak		1						1
Hazcılık	Zevk		2						2
	Hayattan tat almak			2		1	1		4
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak						1		1
Öz yönelim	Merak duyabilmek		1	1		1			3
	Kendi amaçlarını seçebilmek			3	1		1		5
Evrenselcilik	Açık fikirli olmak							1	1
	Erdemli olmak			2					2
İyilikseverlik	Yardımsever olmak				1		1		2
	Bağışlayıcı olmak				1				1
Geleneksellik	Hayatın bana verdiklerini kabullenmek						1		1
	Geleneklere saygılı olmak			2		1			3
	İlmli olmak						1		1
Uyma	Kibar olmak			1					1
	İtaatkâr olmak					1			1
Güvenlik	İyiliğe karşılık vermek				1				1
	Bağlılık duygusu							1	1
Masallara ait toplam değer sayısı		1	6	11	5	6	8	2	

Tablo 131 incelendiğinde, 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda; Schwartz değer ölçeğinde bulunan tüm grupların yönelimlerine dair düşünce ve davranışlara yer verildiği görülmektedir.

En fazla ifade içeren değer grubu, (f:8) öz yönelim grubudur. Kişisel düşünce, kural ve savların ortaya çıkarıldığı (f:5) “kendi amaçlarını seçebilmek” değeri en sık tercih edilen alt değer olarak ifade edilmektedir. Çocuğun kendi söz, düşünce ve davranışlarının şekillendirilmesi bu değerle bağlantılıdır. Sıklık duruma göre ikinci sırada yer alan başarı ve hazcılık grupları (f:6) değer ifadesi örneğiyle belirtilmektedir. Yaşantı durumlarından kaynaklanan beğeni ve hoşlanı durumlarının açıklandığı (f:2) “zevk” ve (f:4) “hayattan tat alma” değerleri, çocuğun yaşama yönelik ilgi ve isteklerini yönlendirmektedir. Haz duyulan aktivitelere yoğunlaşmanın telkin edildiği örnek ifadelerle çocukların yaşama dair arzu ve canlılara karşı eğilim içerisinde olmalarına yönelik özendirme işlevi yerine getirilmektedir.

Toplumsal yaşamda ortaklık içeren kimselerin iyiliğinin gözetildiği değer gruplarında (f:1) “açık fikirli olmak”, (f:2) “erdemli olmak”, (f:1) “bağışlayıcı olmak” ve (f:2) “yardımsever olmak” değerleri farklı metinlerin içerisine dağılmaktadır. Bu durum, insan benliğinin yüceltilmesinin amaçlandığı insan davranışlarının öne çıkarıldığını göstermektedir. Kişi belirli durumlarla karşılaştığı zaman ne yapacağına sahip olduğu iyi, istenen vasıflarından yararlanarak karar vermektedir. Affetmek, bağışlamak karşılıklı iyiliğin gözetildiği davranışlardır ve insanın kendisi dışında bir bireyin ya da topluluğun yararına hizmet etmektedir.

En az değer sıklığına sahip olan gruplar arasında belirtilen uyma değer grubu içerisinde ifa edilen (f:1) “itaatkâr olmak” değeri, mutlak bir bağlılığı içerirken toplumsal norm ve beklenti ihlalinin sınırlandırılmasına imkân tanımaktadır. Bu nedenle, üzerinde durulması gereken bir davranış biçimidir. İtaatkârlığın koşulsuz uyum yerine kişisel ve toplumsal huzurun sağlanması için zararlı dürtü ve eğilimlerin kısıtlanmasına yardımcı bir etken olduğu konu edilmelidir.

En az değer ifadesi içeren uyarılımlı değer grubunda (f:1) “değişken bir hayat yaşamak” değeri, eskicinin altınlara sahip olduktan sonra kaybettiği huzuruyla ilişkilendirilmektedir. Ekonomik anlamda güçlenen kahraman, iç huzurunu yitirmesine sebebiyet veren kaygılı davranış biçimini benimsemektedir. Masalın sonunda altınları iade etmeye karar veren kahramanın eylem tercihini gerçekleştirirken manevi değerlerini iyileştirme gayesinde olduğu görülmektedir. Bu durum, çocukların kişisel gelişiminde ben merkeziliğe yönelik

davranımlarını değerlendirme ve uygulama yetkinliğine ulaşması için örnek bir tavrı ortaya çıkarmaktadır.

5.5.5. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan Değerler

Tablo 132

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı

DEĞER GRUPLARI	DEĞERLER	METİNLERİN ADLARI	ÇİFTÇİ İLE ÇOCUKLARI	TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA	AKILLI ÇİFTÇİ	İYİLİĞİN DEĞERİNİ BİLEN KİM?	Toplam
Güç	Zengin olmak	1					1
Başarı	Başarılı olmak		1				1
Uyarılım	Cesur olmak		1				1
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	1		1	1	1	3
İyilikseverlik	Yardımsever olmak					1	1
Güvenlik	İyiliğe karşılık vermek					1	1
Masallara ait toplam değer sayısı		2	2	1	3		

Tablo 132 incelendiğinde, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda en fazla değer ifadesi bulunan grubun (f:3) değer ifadesinin ortaya çıkarıldığı öz yönelim değer grubu olduğu tespit edilmektedir. Özgün ve farklı bakış açılarına sahip olma niteliklerinin yoğunluğunu içeren yaratıcılık, üç ayrı metinde ele alınmaktadır. Yaratıcı olmanın kişiliğin niteliği olarak sunulduğu masallarda kahramanlar, problem durumlarının çözüme kavuşturulması için hayal güçlerinden faydalanmaktadır. Yaratıcılık, kişisel ve toplumsal durumların çözümlenmesinde etkilidir. Araştıran, sorgulayan, keşfetme güdüsü içerisindeki bireyler; özgün, meraklı, hayalperest ve aynı zamanda üretici konumdadır. Buluş isteğinde olan kişi, yaratıcılık yetisinden faydalanmaktadır. Bu nedenle, söz konusu değer kapsamlı bir irdeleme içermelidir. Yaratıcı olma değerinin dört masal metninin üçünün içinde yer alması, bu değere gösterilen özeni belirginleştirir.

Kullanım sıklığı bakımından irdelenen diğer gruplardaki alt değerlerin eşit bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. İnsan ve kaynaklar üzerindeki saygınlığın esas alındığı güç ve başarı değer grupları, (f:1) “zengin” ve (f:1) “başarılı olmak” alt değerleri ile belirtilmektedir. Tavşan ile Kaplumbağa masalındaki kaplumbağanın yarışı kazanarak başarı elde etmesiyle kişisel başarı yöneliminin ödüllendirilmesi fikri açıkça belirtilir. Kaplumbağa azmi ve istikrarlı duruşuyla ödülü hak etmektedir. Bu durumu, çocuğun zor koşullara karşı direnç geliştirmesine olanak sağlayan teşvik edici bir unsur olarak ifade etmek mümkündür.

Kitapta aktarılan değerler arasında uyma ve geleneksellik adı altında tutum ve davranışların sınırlandırılması gibi ölçütler içeren değer gruplarına yönelik örnek durumlara yer verilmediği görülmektedir. Kişisel donanımın ayrı tutulduğu masal anlatılarında bireysel eylem tercihlerine öncelik verildiği anlaşılmaktadır. Yalnızca güvenlik değer grubunun içerisinde aktarılan (f:1) “iyiliğe karşılık verme” alt değeri, toplumsal ilişkilerin gelişimine yönelik bir atıf içermektedir.

5.5.6. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masallarda Aktarılan Değerler

Tablo 133

6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda aktarılan değerlerin dağılımı

DEĞER GRUPLARI	DEĞERLER	METİNLERİN ADLARI					
		CIRCİR BÖCEĞİ İLE KARINCA	KEDİYLE KAPLAN	GAZLI GÖL	KURTLA KÖPEK	KENT FARESİ İLE TARLA FARESİ	SIR TUTAMAYAN AT BAKICISI
							BALIKÇIL
							AKSAKALLI BİLGE VE KAĞAN
							Toplam
Güç	Sosyal güç sahibi olmak		1				1
	Otorite sahibi olmak	3				4	7
Başarı	Yetkin olmak					1	1
	Zeki olmak					1	1
Hazcılık	Zevk	1					1
	Hayattan tat almak		2				2
Uyarılım	Değişken bir hayat yaşamak		1				1
Öz yönelim	Merak duyabilmek	1					1

	Kendi amaçlarını seçebilmek	1	1
Evrenselcilik	Erdemli olma	1	1
	Güzelliklerle dolu bir dünya	1	1
İyilikseverlik	Yardımsever olmak	1	1
	Dürüst olmak	1	1
	Sadık olmak	1	1
Uyma	İtaatkâr olmak	1	1
	Ana-babaya ve yaşlılara değer vermek	1	1
Güvenlik	Sağlıklı olmak	1	1
Masallara ait toplam değer sayısı		2 5 6 1 1 7 1 4	

Tablo 133 incelendiğinde, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki masallarda en fazla değer ifadesinin yer aldığı grubun, (f:8) değer ifadesi bulunduran güç değer grubu olduğu belirlenmektedir. İlkokul kademesine ait kitaplarda aktarılan metinlerde öz yönelim değerine ait ifadelerin çoğunlukta olduğu sonucuna ulaşılırken altıncı sınıfta faydalanılan kitaplardaki metinlerin, güç değeri çevresinde oluşturulduğu görülmektedir. Metinlerdeki karakterler, tavırlarıyla kendini kabul ettirmiş, idari güce sahip padişah, şehzade gibi kişilerden meydana gelmektedir. Karakterlere ait yaptırım gücünün davranış örnekleri aracılığıyla sunulması insan ilişkileri üzerindeki yetki sorumluluğunu somut biçimde ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal ilişkiler içerisinde kişiler, kendilerine tanınan statü sayesinde yaptırım ve yasak etme yetkisi elde edebilir. Ancak bu yetkinin kullanımı başkalarını rahatsız etmeyecek biçimde düzenlenmelidir. Bu doğrultuda yönelimleri içeren değer ifadeleri, çocuğun otoriter güç karşısındaki tutumunu belirleyici görevindedir. Yetkisini iyi ve güzele yönlendiren masal karakterleri çocuğun idari güç temsilcisini benimsemesine yardımcı olmaktadır.

Sıklık bakımından ikinci sırada bulunan (f:5) iyilikseverlik değeri, (f:1) “yardımsever olmak”, (f:2) “dürüst olmak” ve (f:1) “sadık olmak” alt değerlerini içine almaktadır. Ahlaki davranışlar açısından örnek gösterilen kişilik özelliklerini yansıtan erdemler, kişiler arası bağlılığı öngörmektedir. Kişisel temas içerisindeki kimselerin iyiliğinin göz önünde bulunduğu durumları yansıtan alt değerler, benlik gelişiminin olumlu sonuçlanması için gerekli olan ayrıntıları kapsamaktadır. Doğru ve dürüst olmanın önemi üzerinde durulan ve sadakat içeren davranışların benimsetme gücünden faydalanmak istenilen Sır Tutamayan At Bakıcısı masalı, söz konusu imkânın savulduğu bir anlatıdır. “Ana-baba ve yaşlılara değer vermek” (f:1) alt değerini içeren Aksakallı Bilge ve Kağan masalı da erdemli insanda var olması beklenen vasıfların tanıtıldığı bir metindir.

Masallara ait toplam değer sayısı	1	9	2	8	3	6	1	9
-----------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---

Tablo 134 incelendiğinde, 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masallarda en sık işlenen değer grubunun, (f:9) başarı değer grubu olduğu ifade edilebilmektedir. İkinci en sık işlenen değer grubu ise (f:7) güç kategorisidir. Kategoriler arasında en az yer verilen değer grupları, davranış ve tutumların sınırlandırılmasına dayanan (f:2) uyma ve (f:2) güvenlik değer gruplarıdır. Bu durumda yedinci sınıf düzeyi için tercih edilen metinlerin, sosyal konum ediniminin amaçlandığı kişisel başarılarla yönlendirme amacı taşıdığını söylemek mümkündür.

“Otorite sahibi olmak” (f:2), “toplumdaki görünümünü koruyabilmek” (f:1), “insanlar tarafından benimsenmek” (f:2), “başarılı olmak” (f:4), “sözü geçen biri olmak” (f:4) ve “zeki olmak” (f:1) alt değerlerinin iletildiği güç ve başarı değer grupları, bireyin kişilik gelişimini doğrudan etkileyen niteliklerden oluşmaktadır. Bireyin yaşamı için edindiği davranışlarının bütünlüğünü güçlendiren bu değerler, insanı yücelten durumların yeterli miktarı içermesine bağlı gelişim göstermektedir. Herhangi bir kişi için geçerli olan bu durumlara sahip olan kimseler, toplum içerisinde saygınlık elde etmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde yer edinme gayesinde olan çocuğun da bu değerlerle karşılaşma sıklığı değer eğitiminin başarıya ulaşmasını olumlu yönde etkileyecektir.

Bireyin gelişime müsait olmasına yardımcı alt değerler olarak ifade edilebilen (f:3) “merak duyabilmek” ve (f:3) “kendi amaçlarını seçebilmek” değerleri, bireyin uğraş ve edinme ihtiyacına dikkat çekmektedir. Kişi, aktif çaba içerisinde olduğu faaliyetlerle kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirir. Bu nedenle, öz yönelim değerlerine yer verilen metinlerin değer aktarımı açısından etkili olduğu söylenebilir.

Yarar sağlamaya elverişli olan (f:5) “yardımsever” ve (f:1) “bağışlayıcı olmak” alt değerlerinin kullanımıyla kişinin çevresindekilerin iyiliğini önemsemesi gerektiği ifade edilirken karşılık beklemeden yapılan yardımların anlamlı bir hayat için gereken nitelikler olarak yansıtıldığı görülmektedir.

Sıklık açısından en az değer işlendiği uyma ve güvenlik değer gruplarında (f:2) “kibar olmak”, (f:1) “iyiliğe karşılık vermek” ve (f:1) “bağlılık” duygusunu betimleyen içerikler yer almaktadır. Bu alt değerler, toplumsal ilişki içerisinde bulunan kimselerin birbirlerine karşı geliştirdikleri sevgi, saygı ve yakınlık durumlarını ortaya çıkarmaktadır. Birbirlerine dayalı olarak ilerleyen alt değerlerin ortak noktası, olumsuz eylemlerin sınırlandırılmasına imkân tanımasıdır. İyiliğe verilen karşılık ile düşünce ve sadakat içeren davranışlara yönelik eğilim, olumsuz durumlardan kaçınmayı sağlamaktadır.

5.5.8. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Masallarda Aktarılan Değerler

Tablo 135

8. sınıf Türkçe ders kitabındaki masalda aktarılan değerlerin dağılımı

		METNİN ADI	KEDİ İLE FARE	Toplam
DEĞER GRUPLARI	DEĞERLER			
Başarı	Zeki olmak	1	1	
Öz yönelim	Yaratıcı olmak	1	1	
	Kendi amaçlarını seçebilmek	2	2	
Evrenselcilik	Erdemli olma	1	1	
Masala ait toplam değer sayısı		4		

Tablo 135 incelendiğinde, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki masalda işlenen değer grupları arasında öz yönelim, başarı ve evrenselcilik değerlerine ait örnek teşkil eden değer ifadelerine rastlanılmaktadır. Toplamda üç defa kullanılan öz yönelim grubu, (f:1) “yaratıcı olmak” ve (f:2) “kendi amaçlarını seçebilmek” alt değerleriyle örneklendirilmiştir.

Kişisel gelişimin ön görüldüğü öz yönelim değer grubunda yaratıcı kişilerin nitelikleri arasında belirtilen araştırma, sorgulama, kendi kararlarını verebilme gibi sorumluluk içeren tutumlar benimsetilmeye çalışılmaktadır. Benliğin güçlendirilmesi için gereksinim duyulan tercihlerin belirlenmesi ve uygulanması zeki olmakla ilişkilendirilmektedir. Kendi tercihlerini belirleyebilme ve niteliklerini değerlendirebilme becerisi edinen bireyin erdemli kişi olabileceği varsayılmaktadır. Eylemlerin iyi ve güzel vasıfları ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmesi, değerler eğitiminin başarıya ulaşması açısından gerekli görülen yükümlülükler arasındadır.

Tablo 136

Türkçe (1-8) ders kitaplarındaki masal metinlerinde yer alan toplam ileti sayıları

Sınıf Düzeyi	Metin Sayısı	Frekans	Kişisel gelişime ait iletilerin sayısı	Doğa ve Çevreye ilişkin iletilerin sayısı	Topluma yönelik iletilerin sayısı	Toplam ileti sayısı	Metinlere dağılımına göre ortalama ileti sayısı
1	13	F	21	5	10	36	2,769
2	3	F	10	2	2	14	4,666
3	8	F	10	11	4	25	3,125
4	7	F	16	3	5	24	3,428
5	4	F	5		3	8	2
6	8	F	10	2	2	14	2,25
7	9	F	10	3	5	18	2
8	1	F	6		1	7	7

Tablo 136'da görüldüğü üzere; sınıf düzeylerine ait toplam ileti sayıları karşılaştırıldığında ileti sayısı bakımından birinci sırada 1. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yer aldığı görülmektedir. 1. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan 13 masal metninde toplam (f:36) eğitsel ileti tespit edilmiştir.

Toplam ileti sayısının en az olduğu sınıf düzeyinin ise (f:7) eğitsel iletiye sahip olan 8. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu belirtilmektedir. Ancak 8. sınıf Türkçe ders kitabında yalnızca bir metin incelenmiştir. Dolayısıyla ileti sayısının az olarak değerlendirilmesi ders kitabının ileti aktarımında başarısız olduğunu göstermez. Çünkü belirtilen metin yedi farklı iletinin aktarılmasını sağlamaktadır.

Metinler üzerindeki ileti sayılarının dağılımına yönelik bir belirleme yapıldığında ortalamanın 2 ila 7 arasında değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bu durum, en yüksek orana sahip olan sınıf düzeyinin 8. sınıf olduğu ve kullanılan metnin ileti aktarımı açısından verimli olduğunu göstermektedir.

Metinlere dağılımına göre ileti sayılarına bakıldığında sınıf düzeylerinin ileti verimliliği açısından eşitlik içermediği ifade edilebilir. Orana dayalı yapılan saptamada ileti aktarımının en düşük olduğu sınıf düzeylerinin, 5 ve 7. sınıf olduğu görülür.

5 ve 8. sınıf düzeylerine ait Türkçe ders kitaplarındaki masal metnlerinin doğa ve çevreye ilişkin iletiler içermediği belirtilmektedir. Bu durum, ileti aktarımı açısından eksiklik olarak değerlendirilebilir. Söz konusu ders kitaplarının ileti aktarımında çeşitlilik içermediği ifade edilebilir.

Tablo 137

Türkçe (1-8) ders kitaplarındaki masal metnlerinde yer alan toplam değer sayıları

Sınıf Düzeyi	Metin Sayısı	Frekans	Güç	Başarı	Hazcılık	Uyarılım	Öz yönelim	Evrenselcilik	İyilikseverlik	Geleneksellik	Uyma	Güvenlik	Toplam değer sayısı	Metinlere dağılımına göre ortalama ileti sayısı
1	13	F	1	5	5	3	10	7	2	4	4	1	43	3,307
2	3	F	1	2	2	2	3		1	1			10	3,333
3	7	F	1	4	4	2	5	2	3	2		2	22	3,142
4	7	F	3	6	6	1	8	3	3	5	2	2	39	5,571
5	4	F	1	1	1	1	3		1			1	8	2
6	8	F	8	3	3	2	2	2	4		2	1	27	3,375
7	8	F	7	9	9	3	6		6	3	2	2	39	4,875
8	1	F		1	1		3	1					4	4

Tablo 137 incelendiğinde; metinlerin kapsamında yer alan toplam değer sayılarına ait sıralamanın değer verimliliği açısından aynı konumu yansıtmadığı belirlenmiştir. Toplam değer sayısı bakımından değer aktarımının en fazla olduğu sınıf düzeyinin (f:43) eğitsel değere sahip 1. sınıf olduğu görülmektedir. En az değer içeren sınıf düzeyinin ise (f:8) değer sayısına sahip 5. sınıf olduğu belirtilmektedir. Toplam değer sayısının metinlere dağılımı incelendiğinde ise sınıf düzeyleri arasındaki ortalamaların birbirine yakın olduğu

görülmektedir. Nitekim ileti aktarımı açısından verimliliğin en fazla olduğu sınıfın 4. sınıf olduğunu söylemek mümkündür.

2, 5 ve 8. sınıf düzeyinde yer alan Türkçe ders kitaplarındaki masalların toplam değer ifadesi bakımından çok fazla değer içermediği görülmektedir. Ancak değerlerin metinlere dağılım oranına bakıldığında metin sayısının toplam değer sayısını etkilediği ortaya çıkmaktadır. Sınıf düzeyleri arasındaki oran değişimi 2 ila 4 arasında değişmektedir. Dolayısıyla metinlerin değer aktarımı açısından verimli olduğu söylenirken çeşitlilik açısından farklılıklar içerdiği de ifade edilebilir. Söz konusu ikinci sınıf düzeyinde yer alan değerler arasında evrenselcilik, uyma ve güvenlik değer gruplarının; beşinci sınıf düzeyinde ise evrenselcilik, geleneksellik ve uyma değer gruplarına ait alt değerlerin yer aldığı ifade örneklerine rastlanılmamıştır. Sekizinci sınıf düzeyinde ise güç, uyarılım, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik değer gruplarına ait değer ifadelerine yer verilmediği görülmektedir. Bu durum, değer çeşitliliğini olumsuz etkilemektedir.

Eğitsel değerlerin sınıf düzeylerine yönelik dağılımında ise en yüksek değere sahip sınıf düzeylerinin güç değeri için 6. sınıf; başarı değer grubu için 7. sınıf; hazcılık değeri için 4. sınıf; öz yönelim değeri için 1. sınıf; evrenselcilik değeri için 1. sınıf; iyilikseverlik değeri için 7. sınıf; geleneksellik değeri için 4. sınıf; uyma değeri için 1. sınıf olduğu belirlenmektedir. Uyarılım değeri için ise 1 ve 7. sınıfın eşitlik içerdiği (f:3) sonucu elde edilirken güvenlik değerinin de aynı şekilde 3, 4 ve 7. sınıf düzeyindeki metinler arasında eşitlik içerdiği (f:2) ve birinci sırada aktarılan değer grubu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

BÖLÜM VI

SONUÇ

Masallar, kaynak gösterildikleri medeniyetlere ait evrensel değerleri sahiplenmek ve topluluğa bağlı tüm fertlere anımsatmak, benimsetmekle görevlidir. Bu yönüyle insanın temel içgüdülerinin dilden dile ulaşmasını sağlayan bu sözlü gelenek ürününde gösterilen mesajların arka planına, iç yüzüne yoğunlaşmak gerekir.

Arzu edilen yaşam durumunun anlatıcıdan bağımsız şekilde tasarlandığı ve olağanüstü karakterler aracılığıyla hikâye edildiği masallar, karaktere ait tavır, mitolojik unsurlar, töre ve inançları kapsayan sembolik ifadeleri içermektedir. Masala ait bu nitelik, dinleyiciye yöneltilen mesajın anlamlandırılması için gerekli bilişsel yetkinliği ortaya çıkarmaktadır. Masal zemininde çözümlenmeye çalışılan durumla aktarılacak istenen fikir arasındaki çatışma, bilişsel esneklik ve farklı düşünce sistemlerine yönelme arasında bir köprü kurmaktadır. Bu bağlamda, düşünceler arası geçişe öncülük eden masalın işlevsel yetkinliği ortaya çıkmaktadır. Bilinmeyi tespit etme arayışıyla bütünleştirilen masal dünyasında ifade edilen düşünce ve davranış kalıpları, hedef kitlede ortaya çıkması beklenen duygu ve tavır değişimini, inanma duygusunu harekete geçiren oldukça etkili bir yöntemdir.

Anlatılan karakter bir yandan hayali dünyayı temsil ederken bir yandan da insana ait hak ve görevleri yerine getiren bireyin işi ve davranışının sembolü hâline gelmektedir. Genellikle tavsiye içeren ve ders çıkarılma gayesine hizmet odaklı üretilen hayvan masalları, ihtiyaç duyulan durumlara yönelik olarak geliştirilir. İnsana ait bilgi, beceri, tavır ve özelliklerle donatılmış hayvanlar, hayvan kimliğinde tasvir edilen insanı yansıtmaktadır. Kahramanlar hayvan görünümünde olsalar bile insanın düşünce, davranışlarını taşıyan sembolik varlıklardır. Karakterler duygu, düşünce aşılması amacıyla oluşturulur. Kahramanın başından geçen ilginç olay veya olaylar ile anlamlandırılan utanç kaynağı olarak nitelendirilen fikirler, örtük anlamlı sözlerle kolaylıkla sunulmaktadır. Örtük anlamlı, düşündürücü sözlerden yararlanılması fikrin içerisine başka anlamların yerleştirilmesini de kolaylaştırır. Çocuğu ayırt etmeye yönlendiren bu ilişki algılama, hatırlama, ilişkilendirme ve karar verme becerilerine doğrudan etki ederek alıcının zihinsel yetkinliğinin tespiti için değerlendirme ölçütü görevi edinmektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, çocukların meraklarını, araştırma ve buluş yapma isteklerini tetikleyen, onların ileriye dönük davranışlarını, değerlerini kontrol edebilme yetisi kazandıran nitelikli edebi türler olarak eğitimsel açıdan öneme sahiptir. Türkçe

dersinde metin aracılığıyla kurgulanan ve mantık örgüsüne dayanan tüm etkinlik ve araçlar (hikâye çözümleme, anı, masal anlatma, metin oluşturma vb.) öğrencilere değerlerin önemini kavratacak ortamlar oluşturur (Ekinci Çelikpazu ve Aktaş, 2013). Özellikle, kültürel öge ve değerleri sunmaya yönelik edebî metinlerden yararlanılması dikkate alınacak olursa, eğitim-öğretim faaliyetlerinin toplumun sosyal hayatını düzenlediğini söylemek mümkün olacaktır. Ancak söz konusu metinlerin belirli ölçüler dâhilinde düzenlenmesi, değer hareketleriyle ilgili bilgilerin çocukların ilgi ve yaş düzeylerine uygun hâlde sunulması gerekmektedir. Bu hassasiyete dayanarak oluşturulan metinlerin kullanımı, ahlâkî değerlerin aşılması ve kimlik gelişimi bakımından önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, araştırmaya dâhil edilen inceleme materyalinin belirlenmesinde öğretmen ve öğrenci arasındaki temel kaynak olan ders kitaplarının seçilmesine karar verilmiştir. İncelenen metinlerin, masalın çocuk eğitimi üzerindeki rol ve önemini ortaya çıkardığı düşünülmektedir.

Masalların eğitimsel işlevinin incelenmesi amacıyla oluşturulan çalışmalarda masalların, Türkçe öğretimindeki yeri ve öneminin tartışıldığı görülmektedir (Çetinkaya, 2007; Okur, 2003; Özdemir, 2004). Araştırmalarda masalların taşıdığı iletiler saptanarak masal türleri üzerinde gösterilmekte ve çeşitli etkinlikler kapsamında kullanılan masalların Türkçe öğretimindeki işlevi üzerinde durulmaktadır. Söz konusu çalışmalarda masalların, dört temel beceri edinimine katkısı ile anadili eğitimi üzerindeki etkisi yorumlanmıştır (Okur, 2003; Özdemir, 2004).

Doğrudan Türkçe ders kitapları içeriğinde bulunan masalların gönderimde bulunduğu ileti ve değerlerin saptanmasını içeren bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Araştırma kapsamlarında genellikle tek yönlü olarak ileti veya değerlerin açıklamaya çalışıldığı görülmektedir. Çoğunluklu olarak da araştırmaya konu edinen edebi içeriğe ait (çocuk kitapları veya farklı edebi türlere yönelik metinler) kurgusal yapı unsurlarının çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluğu ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır (Akyüz, 2018; Lüle Mert, 2012).

Bu araştırma hem masal türünün gerçekleştirdiği ileti ve değer aktarımını göstermesi hem de söz konusu ileti ve değerlerin çocuğun gelişim dönemlerinin ön plana alındığı sınıf düzeylerine yönelik durumunun değerlendirilmesi açısından çocuk eğitime destek olabilecek verilerin sağlanmasına öncülük etmektedir.

Alan yazında yer alan çalışmalar çocukların masal tarzındaki hikayelere ilgi duyduklarını, (Kantarcıoğlu, 1991) göstermektedir. Çocuğun bilişsel, dilsel, kültürel ve ruh gelişimi açısından katkısı olan masalların dil ve değer edinimi açısından kaynak teşkil edebileceği belirtilmektedir (Çetinkaya 2007; Gedik, 2019; Karatay, 2007).

Ekinci Çelikpazu ve Aktaş'ın (2011) Türkçe ders kitapları aracılığıyla sezdirilmeye çalışılan evrensel ve ulusal nitelikli değerleri irdeledikleri çalışma sonucunda, evrensel değerlerin incelendiği tüm sınıf düzeylerinde aktarılan en yüksek frekans değerinin “sevgi” değerine ait olduğu görülmektedir. Bu durum, kişisel gelişime ait ileti grubunda yer alan sevgi iletisine ait sıklığın belirlendiği bu çalışmanın sonucu ile uyuşmamaktadır. Söz konusu ileti, masal metinleri içerisinde kişisel gelişime ait iletiler grubunda en sık kullanılan üçüncü ileti olarak ifade edilmektedir. İki çalışma arasında uyuşmazlığa neden olan bir diğer nokta da “sanata ve sanatçıya duyarlılık” ve “yaratıcılık” değerlerinin kullanımıdır. Araştırma bulgularında sanata ve sanatçıya duyarlılık ve yaratıcılık değerlerinin istenilen niteliği karşılamadığı belirtilirken bu çalışmada bahsedilen değerlere karşılık gelen “güzel sanatlar” iletisi ve “yaratıcı olma” alt değerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Araştırmacıların ifadelerinde “temiz ve sağlıklı olmaya önem verme” değerine ait kullanımın yetersiz olduğu belirtilmektedir. Eğitsel ileti ve değerlerin belirlenmesine yönelik bu çalışmanın da söz konusu değere karşılık gelen “temiz olma” iletisi ve “sağlıklı olma” alt değerlerine ait sonucunun benzerlik içerdiği tespit edilmiştir. Çalışma neticesinde her iki nitelik de içinde bulundukları gruplar arasında en az gösterilen değer ve ileti olarak ifade edilmektedir. Ayrıca, Rokeach'ın araç değerler tablosunda açıklama getirdiği “kendini denetleyebilme” değeri ile ilgili bir iletimin söz konusu olmadığı belirtilmiştir çalışmanın ters yönünde bir bulguya rastlanan bu çalışmada, uyma değer grubu altında gösterilen “kendini denetleyebilmek” değeri örnek durumlar aracılığıyla aktarılmaktadır.

Şen (2008) farklı yayınevlerine ait 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerleri belirlediği çalışmasında ders kitaplarının değer aktarımı bakımından yetersiz ve orantısız olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan her kitabın en az iki değeri içermediği belirtilmektedir. Eğitsel ileti ve değerlerin sınıf düzeyine dağılımını betimleme uğraşını içeren bu çalışmada yer alan metinlerde bazı değer ve ileti gruplarına dair örneğe rastlanılmamıştır. Bu bakımdan araştırma sonuçlarının Şen (2008)'in sonuçlarıyla benzerlik taşıdığı ifade edilebilir. Metinlerde farklı temalar altında yer alan sevgi, duyarlılık ve vatanseverlik değerleri en fazla işlenen değerler olarak gösterilirken en az işlenen değerlerin misafirperverlik, aile birliğine önem verme ve barış gibi toplumsal ilişkilere doğrudan etkisi bulunan değerlerden oluştuğu görülmektedir. Türkçe ders kitaplarındaki eğitsel ileti ve değerlerin tespitini içeren bu çalışmada da topluma yönelik iletiler başlığında yer alan barış iletisinin en az işlenen ileti olduğu belirtilmektedir. Toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması, saygı, sevgi ve huzur ortamının oluşması amacıyla ihtiyaç duyulan barış

kavramına gereken ilginin gösterilmemesi her iki çalışma içinde eksiklik olarak görülmektedir.

Padem ve Aktan (2014) Türkçe ders kitaplarının içeriğinde bulunan zorunlu ve seçmeli okuma metinleri üzerindeki değerleri tespit etmeyi amaçlayan çalışmalarında, zorunlu ve seçmeli metinlerin içerisinde aktarılan değerler arasında en çok sevgi, yardımseverlik, dayanışma, sorumluluk ve başarılı olma gibi erdem ağırlıklı değerler olduğu ifade edilirken en az yer verilen değerlerin acıma, arkadaşlık, cesaret, sadakat, kahramanlık, tutumluluk değerlerinin olduğu açıklanmaktadır. İncelenen eğitsel değerler arasında iyilikseverlik değer grubundaki “yardımsever olmak” alt değeriyle başarı değer grubunda yer alan “başarılı olmak” alt değerinin en fazla işlenen değerler ve iyilikseverlik değer grubuna ait “sadık olmak” değerinin de en az işlenen alt değerler arasında olduğunun belirtilmesi iki çalışmanın benzerlik gösterdiği noktalardan biridir. Kişisel gelişime ait iletiler grubunda bulunan “sorumluluk” iletilisinin en az işlenen ileti olarak ifadelendirilmesi Padem ve Aktan (2014)’ün çalışma bulgularına karşıt bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

Türkben (2019) eğitsel ilke ve iletiler açısından değerlendirdiği Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin sevgi, birlik ve beraberlik, yardımlaşma, iyilik, vatan sevgisi, özgürlük, adalet, dürüstlük ve cesaret, insanların kendilerine yapılan iyilikleri unutmaması gerektiği, vefalı olunması, umutlu olma ve çalışkanlık gibi erdemlere yönelik ileti ve değerler etrafında yapılandırıldığını meydana çıkarmaktadır. Araştırma sonuçlarının olayların hikâye edildiği masal metinlerinin odağında gerçekleştirilen bu çalışmayla paralel bulgular içerdiği görülmektedir. Masalların içerdiği eğitsel ileti ve değer ifadeleri vatan sevgisi hariç sıralanan tüm ileti ve değerlerle örtüşmektedir. Masallarda vatan sevgisine ait bir bulguya rastlanmamasının nedeni olarak milli kültür temasında bulunan edebi metinler arasında masal türüne yer verilmemesi ifade edilebilir.

Şakiroğlu (2020) 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında ele alınan değerleri öğretim programında yer verilen kök değerler ve Schwartz’ın değer grupları tablosundan faydalanarak incelemiştir. Araştırma kapsamında ulaşılan kök değerler, adalet, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik alt değerleri ile gösterilirken; Schwartz’a ait değer grupları ise güç, başarı, hazcılık, evrenselcilik, iyilikseverlik, gelenek, güvenlik alt değerleri adı altında ifade edilmektedir. Araştırma sonucunda uygun ve doğru olmanın gözetildiği adalet ve dürüstlük kök değerlerine çok az yer verildiği tespit edilmiştir. Nitekim bu durum, kişisel gelişime ait iletiler grubunda yer alan “doğru ve dürüst olma” iletilisinin kullanımıyla eş değerdir. Söz konusu eğitsel ileti, en az işlenen iletiler arasında yer almaktadır.

Çalışmada sık kullanılan değerler olarak iyilikseverlik, güvenlik, evrenselcilik, hazcılık ve gelenek değerleri öne çıkmakta iken bu çalışmada sık kullanılan değer grupları öz yönelim, başarı, güç ve iyilikseverlik değer gruplarından oluşmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu çalışma bulgularının ayrıştığı ifade edilebilir.

Doğan ve Gülüşen (2011) tematik kodlama aracılığıyla belirledikleri değerlerin Türkçe ders kitaplarında yer alma durumlarını ortaya çıkarmak amacıyla betimsel analiz yöntemine başvurmuşlardır. Çalışma sonucunda, ulusal değer ve sorumluluk değerinin sıklıkla tercih edilen değerler olduğu, hayvan sevgisi ve misafirperverlik değerlerinin en az tercih edilen değerleri oluşturduğu ifade edilmektedir. Ulusal değerler ve hayvan sevgisi değerlerinin aktarımına yer verilmeyen bu çalışmaya ait veriler, Doğan ve Gülüşen' e (2011) ait çalışma bulgularına ters düşmektedir. İnceleme kapsamında ele alınan metinlerde düzensiz bir değer dağılımının olduğu belirtilmektedir. Araştırmacılar tarafından söz konusu metinlerin ikisinde aynı metinde yedi, üçünde ise aynı metinde altı değer birden bulunması düzensiz yerleşim olarak aktarılmakta ve dokuz metnin de hiç değer iletilmemesine eleştiri getirilmektedir. Bu çalışma kapsamında yer alan masal metinlerinde de bazı metinlerin bir, bazı metinlerin ise beş, altı civarı eğitsel ileti ve değeri birlikte bulundurması düzensiz bir dağılıma neden olmaktadır. Ayrıca, iki metinde değer iletiliminin gerçekleştirilmemesi de iki çalışma arasındaki benzerlik olarak örneklendirilebilir. Bu durum, metin seçimine gösterilmesi gereken özeni ortaya çıkarmaktadır.

Pehlivan vd. (2017) tarafından yürütülen çalışmada KKTC'de okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer eğitimi açısından etkisi ortaya konulmaktadır. İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin içerisinde yer alan değerlerin tespitinin amaçlandığı çalışmada, değer kategorileri arasında en fazla evrenselcilik değerinin kullanıldığı belirtilirken bu değeri sırayla güvenlik, başarı, gelenekselcilik, öz yönelim, uyma, güç, uyarılım ve hazcılık değerlerinin takip ettiği açıklanmaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki masal metinlerinin içerdiği eğitsel ileti ve değerlerin belirlenmesine dayanan bu araştırmada tespit edilen değer grupları arasında en fazla öz yönelim değer grubunun yer aldığı görülmektedir. Bu değer grubunu sırayla başarı, güç, iyilikseverlik gruplarının izlediği belirlenmiştir. Pehlivan vd. 'ne (2017) ait araştırma bulgularının, insani vasıfların yüceltilerek evreni kapsayacak bir biçimde düzenlenmesinin hedeflendiği evrenselcilik değer grubu üzerinde yoğunlaştığı ifade edilmektedir. Bu durumu, toplumsal ilişkilerin güvenliği açısından muhafazakâr tavırların önde tutulduğu güvenlik değerinin izlediği görülmektedir. Ancak bu çalışmada elde edilen veriler, bahsedilen tutumun karşılığını yansıtmaktadır. Masal metinleri aracılığıyla iletilen

değerlerin yeni ve bağımsız eylem tercihinin amaçlandığı öz yönelim değer grubu çevresinde toplandığı bu çalışma, Pehlivan vd.' in (2017) çalışmasıyla farklı noktalara değinmektedir. Bu çalışmada, yenilik arayışının ardından insanların üzerinde saygınlık kazanma ve kişisel başarı yönetiminin gelişimini amaçlayan güç ve başarı değer gruplarına ait ifadelerin üzerinde durulduğunu gösteren bir tutum ortaya çıkmaktadır.

Türkçe ders kitaplarındaki masalların eğitsel niteliğinin irdelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada ders kitaplarındaki masallar aracılığıyla aktarılan eğitsel iletilerin, çocukların kişisel gelişimini destekler nitelikte olduğu, doğa ve çevreye ilişkin durumların kavranması ve topluma yönelik düşünce yapılarının kazanılmasına dair girişim içerdiği belirlenmiştir.

Kişisel gelişime ait, doğa ve çevreye ilişkin ve topluma yönelik iletiler kategorileri altında toplanan iletiler, çoğunlukla metinlerin içerisinde yer alan kahramanların tavırları aracılığıyla örnek durumlar üzerinde verilmektedir. Ancak fabl formu taşıyan hayvan masalları ve diğer masal çeşitlerine ait örneklerin birkaçında ana fikri oluşturan iletilerin kıssadan hisseye dair anlayışla masalın son bölümüne eklendiği görülmektedir. İrdelenen metinler arasında “Kaplumbağayla İki Ördek”, “Çiftçiyle Oğulları”, “Geceyi Sevmeyen Çocuk”, “Eşek ve Köpek”, “İyiliğin Değerini Bilen Kim?”, “Akıllı Çiftçi”, “Sır Tutamayan At Bakıcısı”, “Tavşan ile Kaplumbağa”, “Balıkçıl”, “Eşek ile Süs Köpeği” adlı masallar iletilerin doğrudan öğreticilik amacıyla sunulduğu örnek metinlerdir. Buradan hareketle, ders kitaplarında yer alan metinlerin açıklama ve yetiştirme niteliği taşıdığını söylemek mümkündür. Estetik haz amacıyla kullanılması gereken bu metinler, didaktik anlayış düşüncesinden ayrı ele alınmalıdır. Çocukların algılaması ve öğrenmesi istenen iletiler arasında özellikle “doğa ve canlıları tanıma”, “güzel sanatlar”, “tedbirli olma”, “akıllılık”, “ölçülü olma”, “kibirli olmamak” ve “ön yargılı olma”, “alay etme” iletilerinin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

Türkçe ders kitaplarındaki eğitsel iletiler kategori bağlamında incelendiğinde kişisel gelişime ait iletilerin sayıca fazla olduğu tespit edilmektedir. Topluma yönelik iletiler grubu ikinci sırada yer alırken en az ileti içeren grubun doğa ve çevreye ilişkin iletiler olduğu görülmektedir. Çocuk kitaplarındaki eğitsel iletilerin incelendiği çalışmalarda da kişisel gelişim, kişilik gelişimine ait iletilerin diğer iletilere oranla daha fazla kullanıldığı çalışmalar bulunmaktadır (Taşkıran, 2015; Tekin ve Büyükkiz, 2019).

Kişisel gelişime ait ileti grubunda en fazla yer alan iletinin “güzel sanatlar” iletisi; doğa ve çevreye ilişkin iletler grubunda en fazla “doğa ve canlıları tanıma” iletisi; topluma yönelik iletler grubunda ise “ön yargı” iletisinin olduğu görülmektedir.

Çocuğun amaçlarına uygun davranış belirleme ve uygulaması açısından etkili olan iletler, erdemli davranışları içermektedir. Çocuğun kendini gerçekleştirmesi, bağımsızlığı ve sorumluluklarıyla orantılıdır. Özerklik ve sorumluluk bilinci duygusal, sosyal gelişim ve kişilik oluşumunun temel öğelerindendir. Sorumluluklarını yerine getirmenin hazzına ulaşan bireyin, bağımsız bir kişilik ve yaşam düzeni edinebileceği söylenebilir. Sosyal ilişkilerin düzen ve istikrarının sağlanmasında etkili olan doğru ve dürüst olmak, sevgi, yardımlaşma, dostluk/arkadaşlık, değer bilmek, ölçülü olmak, ön yargılı olmama, toplum kurallarına uyma, paylaşımcı olma, iş bölümü ve barış iletleri dikkate alınmalıdır. Bu durum, çocuğun sosyal ilişkilerindeki girişimciliğini ve insanlığa faydalı olma dürtüsünü olumlu yönde etkileyecektir.

Masallar çocuğa yakın çevresinin tanıtılması görevini yerine getirirken aynı zamanda iletişimde olduğu kişilere karşı geliştirdiği değerlerin yapılandırılması amacını da taşımaktadır. Doğa ve çevre konulu iletler hem bireysel hem de toplumsal etkileri olan durumları yansıtmaktadır. “Çevreyi tanıma”, “çevreyi kirletmemek” ve “hayvanları koruma” iletleri insan ve doğa etkileşimini öngörmektedir. Canlılar yaşamsal ihtiyaçlarını doğadan karşılamaktadır. İhtiyaçların karşılanması kaynakların durumu ve kullanımına bağlıdır. Bu nedenle, mevcut kaynakların korunması önem arz etmektedir. Söz konusu iletler, insanın doğa üzerindeki etkisini açıklayarak canlı türlerinin korunup geliştirilmesini içermektedir.

Edebi metinler, aile ortamından ayrılan çocuğun toplumsal yaşam konusundaki deneyimsizliğinin giderilmesine katkı sağlar. Nitekim, “sevgi”, “gayretli olma”, “alay etme” iletleri, çocuğun ihtiyaç duyabileceği sevgi desteği, azimli davranışı ortaya koyarken fikirlerini açıkça ifade edebilmesi amacıyla dikkat etmesi gereken ölçütleri de içine almaktadır.

Topluma yönelik iletler kategorisinde ifade edilen iletlerin, çocuğun toplumun beklentilerini karşılamasına yardımcı olma niteliği taşıdığı görülmektedir. Toplumsal ilişkilerin devamlılığı açısından önem arz eden kişilere ve şartlara karşı “ön yargılı olmama”, “paylaşımcı olma” ve birlikteliğin ön görüldüğü “iş bölümü” ve “birlik ve beraberlik” durumlarını kapsayan iletler, karakter edinimini destekler niteliktedir.

Birinci sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan “Şehir Faresi ile Köy Faresi” adlı metinde “değer bilmek”, “zorluklara karşı mücadele” ve “misafirperverlik”; “Tilki ile Leylek”

adlı metinde “akıllılık” ve “alay etme”; “Korkak Tavşan” adlı metinde “öz güven” ve “kendini tanıma”; “Yalancı Çoban” adlı metinde “alay etme” ve “birlik ve beraberlik”; “Aslan ile Fare” adlı metinde “sabır” ve “öz güven”; “Eşek ile Süs Köpeği” adlı metinde “kendisi olmak” ve “hatasını anlamak”; “Ağaç Diken Adam” adlı metinde “akıllılık”; “Kanguru Hopidik” adlı metinde “doğa ve canlıları tanıma”; “Aslan Kralla Ponpon” adlı metinde “sorumluluk”; “Ressam Fare” adlı metinde “ön yargı”, “Bülbül’ün Orkestrası” metninde “emek vermek” ve “iş bölümü”; Keloğlan’ın Sazı adlı metinde “umut etmek” ve “Minik Gezegen ve Küçük Astronot” metninde de “sevgi” iletisi ve “ön yargı” hükmüne dayanan davranımın yanlışlığı üzerinde durulmaktadır.

İkinci sınıf düzeyindeki ders kitabında ağırlıklı olarak gösterilen iletilerin “Cimrinin Kedileri” adlı metinde “hatasını anlama” ve “yardımlaşma”; “Çiftçiyle Oğulları” adlı metinde “çalışkanlık”, “gayretli olma” ve “emaneti koruma”; “Dağınık Karga” adlı metinde ise “temiz olma”, “hastaya saygı gösterme”, “toplum kurallarına uyma” ve “çevreyi kirletmek” olduğu belirlenmiştir.

Üçüncü sınıf ders kitaplarındaki metinlerin içinde çoğunluğu oluşturan iletiler “Kralın Tohumu” adlı metinde “doğru ve dürüst olma”; “Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu” metninde “kanaatkârlık”; “Geceyi Sevmeyen Çocuk” adlı metinde “doğa ve canlıları tanıma”; “İhlamur Ağacının Kokusu” adlı metinde “sevgi”; “Tavşan ile Kaplumbağa” adlı metinde “gayretli olma”, “kibirli olmamak” ve “alay etme”; “Canpatlı Dede’nin Domatesi” adlı metinde “misafirperverlik” ve “Sahildeki Yumurtalar” metninde ise “hayvanları koruma” ve “yardımlaşma” adlı iletilerden meydana gelmektedir.

Dördüncü sınıf düzeyindeki “Tamah” adlı metinde “aç gözlü olmamak”; “Akıllı Güvercin Matuka” metninde “umut etmek”, “birlik ve beraberlik”; “Leylek ile Tilki” metninde “tutumlu olma”, “dostluk/arkadaşlık” ve “paylaşımçı olmak”; “Küçük Fare ile Aslan” metninde “zorluklara karşı mücadele”; “Çılgın Böcekler Korosu” metninde “ölçülü olma” ve “İş bölümü”; “Eskiciyle Para Babası” metninde “huzurlu olma” ve “Pinti” metninde ise “ölçülü olma” iletileri önem verilen iletiler arasındadır.

Beşinci sınıf ders kitabında yer alan masallarda önem verilen iletilerin, “Çiftçi ile Çocukları” adlı metinde “çalışkanlık” ve “emaneti koruma”; “Tavşan ile Kaplumbağa” adlı metinde “kibirli olmamak” ve “alay etme”; “Akıllı Çiftçi” adlı metinde “birlik ve beraberlik”; “İyiliğin Değerini Bilen Kim?” adlı metinde ise “tedbirli olma” ve “değer bilmek” iletilerinin olduğu saptanmıştır.

Altıncı sınıf düzeyindeki masal metinlerinde “Cırcır Böceği ile Karınca” da “tedbirli olma” ve “çalışkanlık”; “Kediyle Kaplan” da “kibirli olmamak”; “Gazlı Göl” de “doğa ve canlıları tanıma”; “Kurtla Köpek” de “özgürlük”; “Kent Faresi ile Tarla Faresi” metninde “özgürlük” ve “misafirperverlik”; “Sır Tutamayan At Bakıcısı” metninde “sır tutma”; “Balıkçıl” metninde “aç gözlü olmamak”; “Aksakallı Bilge ve Kağan” metninde ise “akıllılık” iletilerinin öne çıkarıldığı tespit edilmiştir.

Yedinci sınıf düzeyindeki metinler kapsamında öne çıkan iletilerin, “Meşe ile Saz” adlı metinde “kibirli olmamak”; “Akıllı Kız” adlı metinde “akıllılık” ve “ön yargı”; “Eşek ve Köpek” adlı metinde “yardımlaşma”; “Üç Soru” metninde “barış”; “Öküzü Kısıkanan Kurbağa” adlı metinde “kendisi olmak” ve “ölçülü olmak”; “Kedi ile Tilki” metninde “kibirli olmamak”; “Arıların İlhamı” adlı metinde “doğa ve canlıları tanıma” ve “tedbirli olma”; “Kaplumbağayla İki Ördek” metninde ise “çevreyi tanıma” ve “ölçülü olmak”; “Akıllı Evlat” metninde ise “doğa ve canlıları tanıma” iletileri biçiminde gösterilmektedir.

Sekizinci sınıf ders kitabında bulunan “Kediyle Fare” masal metninde “tedbirli olma”, “dostluk/arkadaşlık”, “sabır”, “değer bilmek” ve “birlik ve beraberlik” iletilerinin ifade edildiği belirlenmiştir.

Eğitsel ileti gruplarının sınıf düzeylerine yönelik dağılımında kişisel gelişime ait iletilerin 1. sınıf; doğa ve çevreye ilişkin iletilerin 3. sınıf; topluma yönelik iletilerin ise 1. sınıf düzeyinde en fazla tercih edilen gruplar olduğu tespit edilmiştir.

Değer aktarımı açısından yapılan incelemede ise 191 eğitsel değere ulaşılmıştır. Değer kategorilerinin tamamına ait örneğe rastlanan metinlerde en fazla işlenen eğitsel değer grubunun “öz yönelim” olduğu belirlenmiştir. Karagöz (2017) de benzer bir sonuca değindiği çalışmasında Tezel’e ait masalların öz yönelim değer grubu etrafında yoğunlaştığını belirtmektedir. Yaratıcılık, merak ve amaçlı olma noktalarındaki hâkimiyetin gelişim evrelerine uygun sunulan değer ifadeleriyle anlam kazanabileceği fikrini iletmektedir. Çalışma kapsamında en fazla tercih edilen öz yönelim değer grubunu sırayla başarı, güç, iyilikseverlik, hazcılık, evrenselcilik, geleneksellik, uyarılım, uyma ve güvenlik değer grupları takip etmektedir.

Değer grupları içerisinde en sık işlenen eğitsel değerlerin güç değer grubunda “otorite sahibi olmak”; başarı değer grubunda “başarılı olmak”; hazcılık değer grubunda “hayattan tat almak”; uyarılım değer grubunda “değişken bir hayat yaşamak”; öz yönelim değer grubunda “kendi amaçlarını seçebilmek”; evrenselcilik değer grubunda “erdemli olma”; iyilikseverlik

değer grubunda “yardımsever olmak”; geleneksellik değer grubunda “geleneklere saygılı olmak”; uyma değer grubunda “kibar olmak” ve güvenlik değer grubunda ise “iyiliğe karşılık verme” değerlerinin olduğu tespit edilirken en az işlenen değerlerin ise güç değer grubunda “sosyal güç sahibi olmak” ve “toplumdaki görünümünü koruyabilmek”; başarı değer grubunda “hırslı olmak”; hazcılık değer grubunda “zevk”; uyarılım değer grubunda “heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak”; öz yönelim değer grubunda “özgür olmak”, “bağımsız olmak” ve “kendine saygısı olmak” değerleri; evrenselcilik değer grubunda “çevreyi korumak”; iyilikseverlik değer grubunda “sadık olmak” ve “sorumluluk sahibi olmak” değerleri; geleneksellik değer grubunda “dindar olma” ve “ılımlı olmak” değerleri; uyma değer grubunda “ana-babaya ve yaşlılara değer vermek” ve güvenlik değer grubu içerisinde “sağlıklı olmak” ve “toplumsal düzenin sürmesini istemek” değerlerinin en az sıklığa sahip olan değerler olduğu görülmektedir.

Birinci sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan “Şehir Faresi ile Köy Faresi” adlı metinde “özgür olmak”, “kendi amaçlarını seçebilmek” ve “kibar olmak”; “Tilki ile Leylek” adlı metinde “zevk”, “kendini denetleyebilmek”, “kibar olma” ve “geleneklere saygısı olmak”; “Korkak Tavşan” adlı metinde “kendine saygısı olmak”; “Yalancı Çoban” adlı metinde “zevk”; “Aslan ile Fare” adlı metinde “başarılı olmak”, “bağışlayıcı olma”, “yardımsever olmak” ve “iyiliğe karşılık verme”; “Eşek ile Süs Köpeği” adlı metinde “kendi amaçlarını seçebilmek”; “Ağaç Diken Adam” adlı metinde “zeki olmak” ve “doğayla bütünlük içinde olmak”; “Kanguru Hopidik” adlı metinde “doğayla bütünlük içerisinde olmak” ve “kendi amaçlarını seçebilmek”; “Aslan Kralla Ponpon” adlı metinde “otorite sahibi olmak” ve “çevreyi korumak”; “Ressam Fare” adlı metinde “merak duyabilmek”, “cesur olmak” ve “değişken bir hayat yaşamak”; “Bülbül’ün Orkestrası” metninde “zevk”; “Keloğlan’ın Sazı” adlı metinde “başarılı olmak”, “hayattan tat almak”, “değişken bir hayat yaşamak”, “yaratıcı olmak” ve “kendi amaçlarını seçebilmek” ve “Minik Gezegen ve Küçük Astronot” metninde de “merak duyabilmek”, “alçak gönüllü olmak”, “erdemli olma” ve “geleneklere saygılı olma” alt değerleri ön plana çıkmaktadır.

İkinci sınıf düzeyindeki ders kitabında ağırlıklı olarak gösterilen eğitsel değerlerin, “Cimrinin Kedileri” adlı metinde “zengin olmak”, “dindar olmak”, “değişken bir hayat yaşamak” ve “kendi amaçlarını seçebilmek”; “Çiftçiyle Oğulları” adlı metinde “başarılı olmak”, “sözü geçen biri olmak” ve “yaratıcı olmak”; “Dağınık Karga” adlı metinde ise “bağımsız olmak”, “sorumluluk sahibi olmak” ve “değişken bir hayat yaşamak” olduğu belirlenmiştir.

Üçüncü sınıf ders kitaplarındaki metinlerin içinde çoğunluğu oluşturan eğitsel değerler, “Kralın Tohumu” adlı metinde “otorite sahibi olmak”, “başarılı olmak” ve “dürüst olmak”; “Geceyi Sevmeyen Çocuk” adlı metinde “yaratıcı olmak” ve “merak duyabilmek”; “İhlamur Ağacının Kokusu” adlı metinde “bağışlayıcı olma”; “Tavşan ile Kaplumbağa” adlı metinde “başarılı olmak” ve “cesur olmak”; “Canpatlı Dede’nin Domatesi” adlı metinde “açık fikirli olmak”, “geleneklere saygılı olmak” ve “merak duyabilmek”; “Sahildeki Yumurtalar” metninde ise “hayattan tat almak”, “yaratıcı olmak”, “yardımsever olmak” ve “iyiliğe karşılık vermek ” alt değerlerinden meydana gelmektedir. “Küçük Çocuk ve Şeker Kavanozu” adlı metinde ise değer ifadesine rastlanılmamıştır.

Dördüncü sınıf düzeyindeki “Tamah” adlı metinde “hırslı olmak”; “Akıllı Güvercin Matuka” metninde “otorite sahibi olmak”, “zeki olmak”, “zevk” ve “merak duyabilmek”; “Leylek ile Tilki” metninde “hayattan tat almak”, “kendi amaçlarını seçebilmek”, “erdemli olma” ve “geleneklere saygılı olmak”; “Küçük Fare ile Aslan” metninde “başarılı olmak”, “kendi amaçlarını seçebilmek”, “yardımsever olmak” ve iyiliğe karşılık vermek” değerleri; “Çılgın Böcekler Korusu” metninde “otorite sahibi olmak”, “itaatkâr olmak”, “merak duyabilmek” ve “geleneklere saygılı olmak” değerleri; “Eskiciyle Para Babası” metninde “zengin olmak”, “değişken bir hayat yaşamak”, “kendi amaçlarını seçebilmek”, “hayatın bana verdiklerini kabullenmek” ve “ılımlı olmak” değerleri; “Pinti” metninde ise “açık fikirli olmak” ve “bağlılık duygusu” alt değerleri iletilen değerler arasındadır.

Beşinci sınıf ders kitabında yer alan masallarda önem verilen eğitsel değerlerin, “Çiftçi ile Çocukları” adlı metinde “zengin olmak” ve “yaratıcı olmak”; “Tavşan ile Kaplumbağa” adlı metinde “başarılı olmak” ve “cesur olmak”; “Akıllı Çiftçi” adlı metinde “yaratıcılık”; “İyiliğin Değerini Bilen Kim?” adlı metinde ise “yardımsever olmak”, “yaratıcı olmak” ve “iyiliğe karşılık vermek” olduğu saptanmıştır.

Altıncı sınıf düzeyindeki masal metinlerinde “Cırcır Böceği ile Karınca” da “zevk” ve “dürüst olmak”; “Kediyle Kaplan” da “otorite sahibi olmak”, “merak duyabilmek” ve “yardımsever olmak” değerleri; “Gazlı Göl” de “hayattan tat almak”, “güzelliklerle dolu bir dünya” ve “sağlıklı olmak” değerleri; “Kurtla Köpek” de “itaatkâr olmak”; “Kent Faresi ile Tarla Faresi” metninde “kendi amaçlarını seçebilmek”; “Sır Tutamayan At Bakıcısı” metninde “yetkin olmak”, “zeki olmak” ve “sadık olmak” değerleri; “Balıkçıl” metninde “erdemli olma”; “Aksakallı Bilge ve Kağan” metninde ise “yetkin olmak”, “değişken bir hayat yaşamak”, “ana-babaya ve yaşlılara değer vermek” ve “dürüst olmak” değerlerinin öne çıkarıldığı tespit edilmiştir.

Yedinci sınıf düzeyindeki metinler kapsamında öne çıkan iletilerin, “Meşe ile Saz” adlı metinde “alçak gönüllü olmak”; “Akıllı Kız” adlı metinde “otorite sahibi olmak”, “sözü geçen biri olmak”, “değişken bir hayat yaşamak” ve “yardımsever olmak” değerleri; “Eşek ve Köpek” adlı metinde “zevk” ve “kibar olmak”; “Üç Soru” metninde “insanlar tarafından benimsenmek”, “başarılı olmak”, “yardımsever olmak”, “kibar olmak” ve “iyiliğe karşılık vermek” değerlerinin; “Kedi ile Tilki” metninde “toplumdaki değerini koruyabilmek” ve “heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak”; “Arıların İlhamı” adlı metinde “zengin olmak”, “insanlar tarafından benimsenmek”, “merak duyabilmek” ve “bağlılık duygusu”; “Kaplumbağayla İki Ördek” metninde “yardımsever olmak” ve “Akıllı Evlat” metninde ise “merak duyabilmek”, “kendi amaçlarını seçebilmek” ve “geleneklere saygılı olmak” biçiminde gösterilmektedir. “Öküzü Kıskanan Kurbağa” adlı metinde ise değer ifadesinin örneğine rastlanılmamıştır.

Sekizinci sınıf ders kitabında bulunan “Kediyle Fare” masal metninde “zeki olmak”, “yaratıcı olmak”, “kendi amaçlarını seçebilmek” ve “erdemli olma” değerlerinin ifade edildiği belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında en fazla değeri, (f:43) 1. sınıf ders kitaplarındaki metinlerin içerdiği tespit edilirken en az değer sayısının ise 5. sınıf (f:8) ve 8. sınıf (f:4) ders kitaplarındaki metinlere ait olduğu belirlenmiştir. Toplam değer sayısının metinlere dağılımı incelendiğinde ise sınıf düzeyleri arasındaki ortalamaların birbirine yakın olduğu görülmektedir. İleti aktarımı açısından verimliliğin en fazla olduğu düzeyin tüm değer gruplarını içeren 4. sınıf olduğunu söylemek mümkündür.

2, 5 ve 8. sınıf düzeyinde yer alan Türkçe ders kitaplarındaki masalların değer çeşitliliğini içermediği görülmektedir. Söz konusu ikinci sınıf düzeyinde yer alan değerler arasında evrenselcilik, uyma ve güvenlik değer gruplarının; beşinci sınıf düzeyinde ise evrenselcilik, geleneksellik ve uyma değer gruplarına ait alt değerlerin yer aldığı ifade örneklerine rastlanılmamıştır. Sekizinci sınıf düzeyinde ise güç, uyarılım, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik değer gruplarına ait değer ifadelerine yer verilmediği görülmektedir. Bu durum, değer çeşitliliğini olumsuz etkilemektedir.

Eğitsel değerlerin sınıf düzeylerine yönelik dağılımında ise en yüksek değere sahip sınıf düzeylerinin güç değeri için 6. sınıf (f:8); başarı değer grubu için 7. sınıf (f:9); hazcılık değeri için 4. sınıf (f:6); öz yönelim değeri için 1. sınıf (f:10); evrenselcilik değeri için 1. sınıf (f:7); iyilikseverlik değeri için 7. sınıf (f:6); geleneksellik değeri için 4. sınıf (f:5); uyma değeri için 1. sınıf (f:4) olduğu belirtilmektedir. Uyarılım değeri için ise 1 ve 7. sınıfın eşitlik içerdiği

(f:3) sonucu elde edilirken güvenlik değerinin de aynı şekilde 3.,4. ve 5. sınıf düzeyindeki metinler arasında eşitlik içerdiği (f:2) ve birinci sırada aktarılan değer grubu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

En az değer sıklığına sahip olan gruplar arasında belirtilen, ifa edilen “itaatkâr olmak” değeri, mutlak bir bağlılığı içerirken toplumsal norm ve beklenti ihlalinin sınırlandırılmasına imkân tanımaktadır. Bu nedenle, üzerinde durulması gereken bir davranış biçimidir. İtaatkârlığın koşulsuz uyum yerine kişisel ve toplumsal huzurun sağlanması için zararlı dürtü ve eğilimlerin kısıtlanmasına yardımcı bir etken olduğu konu edilmelidir. Bir başkasının sözüyle hareket etmek, istenmeyen durumların kabulüne yol açar. Kendinden başkasına tabi olmak düşünce ve eylem yönetiminde de bağlılığı ön görür. Ancak çocukların kişilik gelişimleri için kendi kararlarını vermesi ve sonuçlarını kabullenmeyi öğrenmeleri gereklidir. Söz konusu bağlılık sevgi ve saygı sınırlarında gerçekleşmelidir. Çocuk, kendisinden beklenenleri değerlendirme ve kabul etmeme tercihi olduğunun farkında olmalıdır. Bağlılık duygusu tercihleri yönlendirmemeli, körü körüne bağlanmanın yerine irdeleme, düşünme ve karar verme aşamalarını içermelidir.

Toplumsal düzen, huzur ve güvenli ilişkilerin kurulması kişisel denetimle mümkündür. Kendi tercih yönelimini gerçekleştirebilen birey, arzu ve beklentilerini doyuma ulaştıracak, pozitif bakış açısı sayesinde mutlu olabilecektir. Dolayısıyla uyma ve güvenlik gruplarına ait “itaatkâr olmak” ve “bağlılık duygusu” değerlerinin kullanımı yetersiz görülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen masallar arasında en az işlenen değer gruplarının uyma ve güvenlik gibi ilişkilerin sınırlarını belirleyici niteliğe sahip değerlerin oluşunun tespiti değer verimliliğini olumsuz etkilemektedir. Değer ölçüleriyle şekillendirilen algı, tutum ve tavırlar toplumsal ilişkilerin güvenliğiyle doğru orantılıdır. Toplumsal düzenin sürekliliği ve işlerliği değerlerin düzenlenmesi ile mümkündür (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Değerlere tabi olarak hazırlanan kuralların toplumsal gelişimi destekleyeceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, sözü edilen değer ifadelerinin önemine dikkat çekilmeli ve bu ifadeler çocukların algılarına uygun durumlar aracılığıyla duyumsatılmalıdır.

Öz yönelim grubunda aktarılan “yaratıcı olmak”, “kendi amaçlarını seçebilmek” alt değerleri aynı zamanda bağımsız olmayı gerektirmektedir. Bağımsız düşünce, kişinin bilişsel gelişime elverişli olmasını sağlamaktadır. Kişisel kabul, davranış ve tutum girişimlerinde herhangi bir gücün etkisinde kalmadan düzenlenir. Bu nedenle, çocuğun herhangi bir koşula bağlı olmadan karar alabilmesi için özgür yönelimlerin aktarıldığı metinlerle karşılaşması zorunludur. Masal metinlerindeki olaylar da karakterlerin tercihleri sonucunda şekillendirilir.

Bu durum, çocuğun bağımsız tercihlerinin sonuçlarını görebilmesi için somut örnek teşkil etmektedir.

Kişinin çevresini algılaması ve yakınındaki kişilerin iyiliği amacıyla hareketlerini düzenlemesi, geliştirmesine katkı sağlayan iyilikseverlik ve geleneksellik grupları; “sorumluluk sahibi olmak” ve “dindar olmak” değerlerini içine almaktadır. Sorumluluk sahibi olmak, kişiliğin gelişimini ve bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimi doğrudan etkileyen bir değerdir. Bilişsel olgunluğa erişmiş olan kişi, davranış ve tutumlarını hür iradesiyle belirleyebilir ve sonuçlarını kabul edebilir. Eğitim faaliyetleriyle çocuğun istendik davranışlara ulaşması beklendiğinden söz konusu değerlerin bir kez işlenmesi yetersiz görülmektedir. Dindar olmak değeri de kişisel inanç sistemine dayandırıldığı için kişisel bir öğreti olarak değerlendirilmeli ve tavsiye niteliği taşınmalıdır. Bu değer grupları içerisinde işlenen “yardımsever”, “dürüst olmak”, “bağışlayıcı”, “sadık”, “sorumluluk sahibi”, “alçak gönüllü”, “dindar”, “ılımlı”, “geleneklere saygılı olmak” ve “hayatın bana verdiklerini kabullenmek” değerlerinin kişilik gelişiminin sınırları içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Değerler, kişisel yetkinliği ön plana çıkarmaktadır. Kişilik yönelimi için bu değerlerin tercihi şart olarak ifade edilebilir.

İnsanların temas halinde olduğu ilişkilerin yapılandırılması karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörölü tutum ve davranımlara dayanmaktadır. Kişilerarası ilişkilerde güven ve huzurun sağlanması, erdemli davranışlarla mümkün olmaktadır. Alçak gönüllölük ve dürüstlüğün esas alındığı yaklaşımlar, kişisel temas durumunu olumlu bir sürece çevirir. Toplumsal barış, huzur ve güven içerisinde yaşam sürdürebilmek amacıyla tevazu içeren davranışlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Öz yönelim değer grubunun ardından en fazla değer ifadesi içeren grupların güç ve başarı değer grupları olduğu belirtilmiştir. Kişinin başarı yönetiminin öncü değerler arasında olduğu belirginleştirilir. Bireysel güç ve saygınlık ön planda tutulurken kişisel başarının toplumsal faydacılığın üzerindeki etkisine dair örnek durumlar somutlaştırılır. “Sosyal güç, otorite sahibi ve sözü geçen biri olmak” değerleriyle birlikte güç değer grubunda örneklendirilen “toplumdaki görünümünü koruyabilmek” ve “insanlar tarafından benimsenmek” alt değerlerinin yardımıyla toplumsal gelişim ve aidiyetlik duygusu korunmaya çalışılmaktadır.

Türkçe ders kitabındaki metinlerin çocukların yaş ve potansiyelleri ile uyumlu kişisel ve toplumsal gelişimleri için bilinçli bir şekilde seçilen ileti ve değerleri aktarmayı

hedefledikleri tespit edilmiştir. İncelenen masallarda cinsiyet ayrımcılığını içeren herhangi bir ifadeye rastlanılmamıştır. Çocukların kendini tanıması, koruması ve iyi alışkanlık geliştirmelerine, erdemli davranışlara yönelmelerine yardımcı iletilere yer verilmektedir. Çocuğun, temiz olma, ihtiyaç, istek ve arzularını bekletebilme, paylaşımcı olma, davranışlarında doğru ve dürüstlüğü tercih etme, kendi kararları doğrultusunda bağımsız hareket etme, sınır ve kuralları belirleyebilme, hatalı davranışların farkına varabilme ve bu davranışları sona erdirmeye gibi birtakım becerileri benimsemesi istenilmektedir. Aktarılan ileti ve değer ifadeleri çocuğa davranışlarının doğruluğu ve yanlışlığını belirleyebilmesi için ölçüt hizmeti sağlamaktadır

Çocuklar, Türkçe ders kitaplarında yer alan masallardaki ileti ve değerleri hayata geçirebilirler. Günlük hayatta herkesin bir masalı vardır. Buradan hareketle, eğitim-öğretimde önemli bir araç olan masalın, ders kitapları vasıtasıyla çocukların bellek ve zihin haritalarında özel bir yer tuttuğunu belirtmek mümkündür. Nitekim masallar, çocukların yaşamın beklentilerini kavramaları, kendi kimlik ve kişiliklerine ulaşmaları açısından önemli bir anlatım aracı olarak kullanılabilir.

Çalışmada ele alınan 53 masalın tamamının çocuklara kazandırdığı ileti ve değerlerin onların düşünce ve hayal dünyalarını aydınlayabileceği yargısına ulaşılmıştır. Masallar, çocukların duygu ve hayallerini geliştirip genişletirler. Bunun dışında, masallar çocukların sezgileri aracılığıyla kendilerine ait fikirlerinin yapılandırılmasına aracılık ederler.

Masallar, aynı zamanda olağanüstü kurgusu ve mecazlı, abartılı sözlerin ifade edildiği anlatım sebebiyle içerisinde yer alan anlam derinliklerini kavramaları, zihinsel becerilerinin gelişmesine de önemli bir etki sağlar. Bu bağlamda, etkin öğrenmenin de sağlanması amacıyla öğrencileri sorgulamaya iten, davranışları arasında seçim yapma, süreci yönetme ve geliştirme imkânı sunabilen; çocuğun ilgi ve gereksinimlerinin dikkate alındığı, eğitim ilkeleri sınırlarında oluşturulmuş, evrensel değerlerle bütünleştirilebileceği örnek metinlerin, masalların olduğu etkinliklere ağırlık verilmesi önem taşır.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar arasında, masalın çocuk eğitimine sağlamış olduğu katkının yabana atılamayacağı görülmektedir. Böylelikle, masalla öğretim düşüncesinin önemi hissedilmektedir. Çalışmanın hazırlık aşamasında incelenen kaynakların bir kısmında, Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir ve hikâyeler üzerine yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre, çocuklar üzerinde diğer türlerin masal kadar etkili olmadığı ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle, çocuğu başkalarının dünyasında gizli bir nesne hâline

getirenin masalın kendi iç evreni olduğu söylenebilir. Masallar, çocuğun zihnindeki belirsizliğini giderirler. Böylece, onları gerçeğin/gerçek dünyanın merkezine çekerler. Bu durum, onların yaşayışının düzenlenmesine olumlu katkı sağlar.

İnceleme sonucunda ders kitaplarındaki masalların çocuk edebiyatı ilkelerine uygun model oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında masalların, çocuklar üzerinde eğitimsel bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu nitelik, eğitsel iletinin rolü ile açıklanmaktadır. Masal metni işlenirken içeriğindeki mesajlar ile örtük öğrenme gerçekleşmekte bu yolla birey edimsel faaliyetleri masal kurgusu aracılığıyla izlemektedir. Örnek durumlar yardımıyla sunulan iletiler hem kültürel gelişimi hem de bilişsel gelişimi doğrudan etkilemektedir. Masalın kurgusunda yer alan hayali unsurların çocuğun yaratıcı kişiliğini ortaya çıkarması yadsınamaz bir durumdur. Kurgulanan problem ve çatışma durumları, çocuğun üzerinde düşünmesini gerektiren bilişsel bir sürece hizmet eder. Bu da kişinin bilişsel gelişimine katkı sağlamaktadır. Bilişsel süreç ve becerilerden yararlanan çocuğun ulaştığı kişisel öğretileri kişilerarası ilişkilerine ve toplumsal yaşamına uyarlaması beklenmektedir. İçeriğindeki durum ve kahramanların davranışlarıyla bu amacın etrafını çevreleyen masalın toplumsal öğretilerin kazanılması için bir araç olduğu söylenebilir. Metindeki öğretilerin farkında olan ve özümseme eyleminde bulunan kişinin toplumsal ilişkilerinin düzenlenmesinde rol sahibi olması olası bir durumdur. Bu nedenle, önemli bir sözlü edebiyat kaynağı olan masalların, toplumsal hayatı düzenleme konusunda olumlu katkılarının olduğunu söylemek mümkündür.

Masallarda eğiticilik ön plandadır. Kim olduğu bilinmeyen kahraman ve hayvan kılığındaki insanların yaşamlarının kurgulandığı masallar, çocuğun alması gereken bir ders niteliği taşır. Karakterler arasındaki iyi kötü ayrımı ve masalın sonunda yer alan ödül ceza kavramı bu amacın gerçekleşmesini sağlamaktadır. Çocuk, masalın sonunda karşılaştığı durum aracılığıyla belleğinde kalanları değerlendirerek kendine ait bir bilgi meydana getirir. İncelenen metinlerin büyük çoğunluğunun uyarı niteliği taşıyan bir son ile bitirildiği tespit edilmiştir. Bu durum, metinler ve içeriğindeki iletilerin öğreticilik amacıyla oluşturulduğunu ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu metinler geleneksel masal anlayışına uygun niteliktedir. Ancak son dönemlerde ortaya konulan eğitim anlayışı iletinin çocuk, öğrenen kişi tarafından bulunmasını öngörmektedir. Metinlerde kıssadan hisse anlayışının sürdürüldüğü bu tavır çocuğun bilişsel gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Söz konusu iletilerin metnin içerisindeki unsurlarla beraber okuyucunun anlayıp, benimsemesine olanak sağlayacak şekilde aktarılması gereklidir.

Masalların değer eğitimi açısından etkili olduğu sonucunun ortaya çıkarıldığı bu çalışmada işlenen değerler arasında öz yönelim değer grubuna ait alt değerlerin ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır. Bağımsız fikre dayalı davranış ve irdelemelere öncülük eden bu değer grubu, kişinin irade yönetimini, yenilik arayışını ve dolayısıyla kendi amaçları doğrultusunda eylemde bulunmasını gerektirmektedir. Sözü edilen nitelikler, çocuğun kişisel isteklerinin karşılanması ve davranış kontrollerinin sağlanması bakımından denge içerir. Okuyucuya etkili bir şekilde sunulan bu yetkinlik alanı, bireyin kendi otokontrolünü sağlamasına yardımcı olacaktır. Nitekim, metinlerin bünyesinde bulunan değerlerin tamamıyla kişisel yetkinlik, iyi ve doğru etrafında toplanmaya çalışılmaktadır.

Türkçe ders kitaplarında yer alan masallar, çocukların merak duygusunu, araştırma ve buluş yapma isteklerini tetikleyen, onların ileriye dönük davranışlarını, değerlerini kontrol edebilme yetisi kazandıran nitelikli edebi türler olarak eğitimsel açıdan öneme sahiptir. Bu işlevden faydalanılması için masal metinlerine ait duyarlılığın artırılması gereklidir. Bu noktada farklı alanlardan seçilen ileti ve değer gruplarıyla donatılmış metinler tercih edilmelidir.

Toplumsal gelişim ve yaşam koşullarının değişimiyle beraber bireysel yaşama yönelen insanın toplumsal değerlere olan ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Evrensel değerler doğrultusunda oluşturulan masal metinleri ile karşılaşan çocukların duygu ve düşüncelerini okuduğu veya dinlediği masallara benzer şekilde kurgulayarak anlatacağı düşünüldüğünde, değer bakımından zengin metinlerin seçiminin değer eğitimi için ihtiyaç duyulan kaynak arayışını sonlandıracağını söylemek mümkündür.

Türkçe ders kitaplarındaki masallarda yer alan eğitsel ileti ve değerlerin niteliği üzerinde yoğunlaşan bu çalışmadan yola çıkılarak birçok çalışmanın üretilmesi mümkündür. Bu çalışmada masalın kapsamında bulunan ileti ve değerler incelenmiştir. Ancak masalların öğrenciler üzerindeki etkileri için yeni çalışmalar gerçekleştirilmelidir. İçerik bakımından irdelenen masalların etkisi ve konumu gözden geçirilmelidir. Masalların niteliği hakkında öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenmesini içeren çalışmalar düzenlenmeli. Masalın içeriğinde bulunan ileti ve değerlerin çocuk gelişimine etkisi söz konusu olabileceği gibi öğrenciler tarafından oluşturulan masal metinlerinin ileti, değer açısından incelendiği çalışmalar da oluşturulmalıdır.

Masalların ruh ve psikoloji açısından birey üzerinde bıraktığı etki göz önüne alındığında masalın iyileştirme gücünden faydalanmanın mümkün olduğu bilinmektedir. Bu

bağlamda, masallarda yer alan iletilerin masal terapi uygulamaları üzerindeki etkisi araştırılmalıdır. Ayrıca Türkçe ders kitapları içerisinde okuma ve dinleme izleme metni olarak sunulan masal metinlerinin değer kazanma sürecine olan etkilerinin karşılaştırılması, metin sunumunun etkisini ortaya çıkaracağından dolayı tercih edilmelidir. Deneysel çalışmalarda da değerler eğitimi serisinde bulunan masal içeriklerinden faydalanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Alptekin, A. B. (2019). Masalların Kökeni Üzerine Bazı Görüşler. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildiriler Kitabı içinde (s. 39-45). 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi'nde sunulan bildiri, Ankara: Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/68267,9-2-turk-halk-edebiyatipdf.pdf> adresinden erişildi.

Aydın, E. (2021). *Edebiyat Teori ve İncelemeleri*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ayhan, M. S. ve Arslan, M. (2014). “Edebi Metin Olarak Masalların Yabancılar Türkçe Öğretiminde Dilsel ve Kişisel Becerilerinin Gelişimine Etkisi”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Yıl: 7. Sayı: 2. ss. 543-559.

Baş, B. (2014). Çocuk Edebiyatı, Güzel, A. ve Karatay, H. *Türkçe Öğretimi El Kitabı* (s.469-516). Ankara: Pegem Akademi.

Bakırcı, N. (2004). *Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.

Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17 (37), 109-146. DOI: 10.34234/ded.460042

Boratav, P. N. (2019). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Çapoğlu, E., Okur, A. (2015). Ortaokul 8.Sınıf English Ders Kitaplarındaki Şiirlerde Yer Alan Değerler. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 5 (3), 90-104.

<https://dergipark.org.tr/en/pub/suje/issue/20640/220105> adresinden erişildi.

Çetinkaya, Z. (2007). Masalların Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.

Çırak, G., Sarkın, D. B., Özberk, E.B., Hasırcı, H. M. E. (2014). 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi, *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(1), 83-95. doi: 10.13114/MJH.201416426 mjh.akdeniz.edu.tr

Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2011). *Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi*. Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), 75-102.

Ekinci Çelikpazu, E. ve Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi, *Turkish Studies – International Periodical For The Languages*, 6(2), 413-424.

Gedik, S. (2019). Masalların Eğitimsel İşlevleri. *Journal of Social Sciences And Education*, 3 (1), 356-367 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/josse/issue/54491/650236> adresinden erişildi.

Guliyeva Kılıç, V. (2020). Popüler Masalların Kullanım Alanları: Külkedisi Masalı Örneği, *Global Medya Dergisi: Türkçe Baskı*. Güz 2020, Cilt. 11 Sayı 21, s. 189-205. 17p. https://saerchworks.stanford.edu/articles/ufh_151162458 adresinden erişildi.

İnnalı, H. Ö., Pehlivan, A. & Aydın, İ. S. (2017). KKTC’de Okutulan Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Üzerinden İncelenmesi. *Journal of Language Education and Research*, 3 (3), 164-180.

<https://dergipark.org.tr/en/pub/jlere/issue/32803/296510?publisher=jlere> adresinden erişildi.

Karahanoglu, E. (2017). Sevinç Kuşoğlu’nun Çocuk Kitaplarında Yer Alan Eğitsel İletiler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi. <http://hdl.handle.net/11452/2617> adresinden erişildi.

Karagöz, B. (2017). Naki Tezel’in Türk Masalları adlı kitabının değerler açısından analizi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(3), 534-556.

Karagül, S. (2018). Çocuk Edebiyatı ve Bibliyoterapi. *Çocuk ve Medeniyet*, 3 (6), 43-55. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cm/issue/57212/807886> adresinden erişildi.

Kantarcıoğlu, S. (1991). *Eğitimde Masalın Yeri*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.

Kılıçaslan, E. (2019). *Naki Tezel’in “Türk Masalları” Adlı Kitabının Çocuk Edebiyatı Temel İlkeleri Bakımından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/104862>.adresinden erişildi.

Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). "Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı". *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-80.

<https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320000000m000233.pdf> f <http://hdl.handle.net/11452/20898> adresinden erişildi.

Okur, A. (2003). *Hayvan Masallarının Anadili Öğretiminde Dil, Üslup ve Eğitim Yönünden Yeri ve Önemi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.

Özdemir, E. (2004). Masalların Türkçe Eğitimindeki İşlevi ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/670031> adresinden erişildi.

Padem, S. ve Aktan, O. (2014). İlköğretim 5. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 5-24.

Sakaoğlu, S. (2019). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Saltık, O. (2016). *Derlenmiş Masallar ile Kurgulanmış Masalların Çocuğa Göreliliği*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

<https://tez.yok.gov.tr> adresinden erişildi.

Susar Kırmızı, F. (2014). 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alan Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259.

Şakiroğlu, Y. (2020). 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Değer Aktarımı Bağlamında İncelenmesi, *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 145-161. doi: 11..11111/ted.xx

Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletlediği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763

Şimşek, E. (1990). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması* I. Cilt İnceleme (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.

Taşkıran, E. (2015). *Mustafa Ruhi Şirin'in Masallarında ve Öykülerinde Eğitsel İletiler*, (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi.

<https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/26656> adresinden erişildi.

Tekin, A. ve Büyükkiz, K. K. (2019). Aytül Akal'ın çocuk kitaplarının eğitsel iletiler açısından incelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 7 (2), 110-123. Doi: 10.35233/oyea.662748

Tezel, N. (2019). *Türk Masalları*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Türkben, T. (2019). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7, 508-526. ISSN: 2147-6020/ 2147-6020

Türk Dil Kurumu. (2022). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde.

<https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.

Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2020). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yaldız, H. T. (2006). *Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi (Sarayönü Örneği)*. (Yüksek lisan tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<http://hdl.handle.net/123456789/7715> adresinden erişildi.

Yaman, E. (2016). *Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yaman, H., Taflan, S. ve Çolak, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (18), 107-120.

Yavuz, M. H. (2013). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Eğiten Kitap.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Kürşat (2008). *Eğitim Yönetiminde Değerler*, Ankara: Pegem Akademi

EKLER

EK 1.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Selen Ekşi		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı	Türkçe		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Doğu Akdeniz Üniversitesi	Türkçe Öğretmenliği	2015-2019
Tez Başlığı	Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Eğitsel Yönden İncelenmesi		
Tez Danışmanı	Doç. Dr. İbrahim Seçkin Aydın		
Akademik Eserler			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

